

Karin Kloosterboer

Kind op Saba

Kinderrechten in Caribisch Nederland

mei 2013

Voorwoord

Voor u ligt *Kind op Saba. Kinderrechten in Caribisch Nederland*, een onderzoek van UNICEF naar de situatie van kinderen die opgroeien op het tropische eiland Saba. Dit onderzoek is om een aantal redenen vernieuwend en bijzonder te noemen.

Het onderzoek brengt voor het eerst alle aspecten van het leven van kinderen in Caribisch Nederland in beeld. *Kind op Saba* schetst de samenhang tussen de verschillende factoren: de gezinssituatie, het onderwijs, gezondheid en gezondheidszorg, veiligheid, vrijetijdsbesteding, participatie, de leefomgeving en de financiële situatie. Naast dit rapport zijn er rapporten over Bonaire en Sint Eustatius.

Nieuw is ook dat voor dit onderzoek is gesproken met degenen om wie het draait: de kinderen die opgroeien op de eilanden. Verder is uitvoerig gebruikgemaakt van de inbreng van vele deskundigen die betrokken zijn bij het leven van kinderen op de eilanden. In de hoofden en harten van deze – vaak bevrogen – professionals bevindt zich een onuitputtelijke schat aan informatie over zowel de situatie van deze kinderen als de mogelijkheden om daar iets aan te verbeteren.

Het onderzoek levert een gedetailleerd beeld op dat door de onderzoekers langs de meetlat is gelegd van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van Kind. Dit verdrag is in 1995 door Nederland bekrachtigd en moet sindsdien worden nageleefd. De rechten uit het verdrag gelden voor alle kinderen die in Nederland leven, dus óók voor de kinderen die opgroeien in het Caribische deel van Nederland. Met dit rapport is voor het eerst in kaart gebracht op welke punten er iets moet gebeuren om de situatie van kinderen op de drie eilanden in lijn te brengen met de normen die het Kinderrechtenverdrag stelt.

UNICEF is ervan overtuigd dat kinderen beter tot hun recht komen als ze gebruik kunnen maken van de kansen die het Kinderrechtenverdrag biedt. We spreken dan ook de wens uit dat de uitkomsten van dit onderzoek zullen bijdragen aan verbeteringen voor de kinderen op Saba.

Jan Bouke Wijbrandi, algemeen directeur UNICEF Nederland

Dankwoord

Dit onderzoek kwam tot stand dankzij en met heel veel mensen. Zonder hun hulp en betrokkenheid zou dit rapport er niet zijn.

Allereerst wil ik de *kinderen* bedanken om wie het in dit onderzoek draait: kinderen die opgroeien op het eiland Saba. In de gesprekken die we met ze hadden, maakten ze grote indruk op ons. Sommige kinderen hebben geen makkelijk leven. Ook al wonen ze op een tropisch eiland en zien ze elke dag de zon. Het was opvallend en inspirerend om te horen hoe zuiver kinderen hun eigen situatie kunnen beschrijven. Hoe ze zonder omhaal de kern weten te raken en vervolgens creatief zijn in het bedenken van oplossingen. We merkten dat veel kinderen niet echt gewend zijn om hun mening te geven. Zodra ze doorhadden dat we écht geïnteresseerd waren, wilden ze wel uren blijven praten. Ik hoop dat dit onderzoek kan bijdragen aan een daadwerkelijke verbetering van hun situatie.

Naast de kinderen zijn er veel mensen die iets of heel veel hebben bijgedragen aan het onderzoek.

Zoals de (net) meerderjarige *jongeren* van de eilanden die in panels hun ideeën en mening naar voren brachten. Zij vertelden over het opgroeien op een eiland en kijken daar met – letterlijk – meer afstand naar. Hun enthousiasme was groot en hun wil om iets te betekenen voor hun eiland opvallend.

De geconsulteerde *deskundigen* verdienen veel dank. De meesten namen uitgebreid de tijd om een gesprek te voeren, bij een expertmeeting aanwezig te zijn, informatie uit te zoeken of aan te vullen en teksten kritisch mee te lezen. Allemaal waren ze ervan overtuigd dat de kinderen van Saba de aandacht van een onderzoek zeer verdienen. Mede door hun vertrouwen en openhartigheid hebben zij een grote bijdrage geleverd aan het onderzoek. In bijlage 2 staan de namen van de geraadpleegde deskundigen.

Ook de verschillende *medeonderzoekers* bedank ik van harte. Zoals de medewerkers van het Verwey-Jonker Instituut, Bas Tierolf en Jodi Mak. Zij voerden in 2011 een oriënterend onderzoek uit waaruit bleek hoe lastig het was om informatie te vinden over de kinderen op het eiland.

In 2012 begeleidde Stichting Alexander de jongerenpanels in Nederland. Al eerder werkte ik met veel plezier samen met Adimka Uzozie en ook nu gaf ze samen met haar collega's Jody Bauer en Diana Neijboer het begrip jongerenparticipatie weer inhoud. Op Saba werkten we voor de interviews met de kinderen samen met de Child Focus Foundation. Suzy Guido en Aaron Soares spraken met een deel van de kinderen van het eiland, ook al vonden ze dat soms lastig.

Een speciale plek verdient Sabina ter Borg, die op Bonaire opgroeide en nu in Nederland studeert. Ze reageerde op mijn oproep voor een Papiaments sprekende kinderinterviewer. Hoewel zij eerst alleen mee zou gaan naar Bonaire om daar te helpen, beviel dat zó goed dat ze als vaste interviewster is meegegaan naar alle zes de eilanden. Ze heeft keihard gewerkt en ik heb grote bewondering voor haar betrokkenheid en inzet.

Arnout Esser adviseerde over de opzet en uitvoering van het onderzoek. Hij ontwierp en onderhield een database op basis waarvan de onderzoeksanalyse mogelijk werd.

Naast de collega's van UNICEF die op de een of andere manier betrokken waren, verdienen met name Mark Wijne en Majorie Kaandorp het genoemd te worden. Met Mark werkte ik nauw en plezierig samen in het grote project *Koninkrijkskinderen*. Majorie gaf deskundig commentaar op de delen over kinderrechten. Marlijn Lelieveld nam een groot deel van de deskresearch voor haar rekening. Met veel geduld en volharding zocht ze voor alle onderwerpen uit hoe de huidige situatie en regelgeving in elkaar steekt.

Sietske Arkenau las de eindtekst door en gaf taalkundige adviezen. Zij deed dat onder flinke tijdsdruk waarvoor zeer veel dank.

Het onderzoek naar de kinderrechtsituatie op de zes eilanden in het Caribisch deel van ons Koninkrijk was veel groter, langduriger en lastiger dan we ons vooraf bij UNICEF realiseerden. Er is echter geen moment twijfel geweest of we dit onderzoek wel moesten doorzetten. Ik ben heel blij en dankbaar om bij een organisatie te werken die het net als ik belangrijk vindt dat de situatie van kwetsbare kinderen goed in beeld wordt gebracht. Kinderen die soms vrijwel onzichtbaar zijn, zoals de kinderen op deze eilanden.

Hopelijk helpt dit rapport om de situatie waarin kinderen op Saba opgroeien, waar nodig te verbeteren.

Karin Kloosterboer

Inhoud

Inleiding	11
Leeswijzer	13
ONDERZOEK IN CARIBISCH NEDERLAND	15
Het onderzoek	17
1 Aanleiding	17
2 Doel	17
3 Looptijd	18
4 Onderzoek Koninkrijkskinderen	18
5 Uitgangspunt	19
6 Onderzoeksorganisatie	19
7 Methode	20
8 Website en publiciteit	25
9 Presentatie onderzoek en symposium Koninkrijkskinderen	25
Het eiland	27
1 Opgroeien op Saba	27
2 Caribisch Nederland	28
Het Kinderrechtenverdrag	35
1 Het Kinderrechtenverdrag in het kort	35
2 Het Kinderrechtenverdrag in (Caribisch) Nederland	36
3 Rapportages over het Kinderrechtenverdrag	37
4 Het Kinderrechtenverdrag als meetinstrument	38
5 College voor de Rechten van de Mens	41
KINDERRECHTEN OP SABA	43
Inleiding	45
Gezin en opvoeding	47
1 Huidige situatie	47
2 Kinderen over gezin en opvoeding	54
3 Jongeren over gezin en opvoeding	55
4 Deskundigen over gezin en opvoeding	56
5 Literatuur over gezin en opvoeding	64
6 Het Kinderrechtenverdrag over gezin en opvoeding	66
7 Conclusie	67

Onderwijs	69
1 Huidige situatie	69
2 Kinderen over onderwijs	74
3 Jongeren over onderwijs	77
4 Deskundigen over onderwijs	77
5 Literatuur over onderwijs	80
6 Het Kinderrechtenverdrag over onderwijs	84
7 Conclusie	84
Gezondheid	85
1 Huidige situatie	85
2 Kinderen over gezondheid	91
3 Deskundigen over gezondheid	91
4 Literatuur over gezondheid	93
5 Het Kinderrechtenverdrag over gezondheid	94
6 Conclusie	95
Veiligheid	97
1 Huidige situatie	97
2 Kinderen over veiligheid	108
3 Jongeren over veiligheid	108
4 Deskundigen over veiligheid	109
5 Literatuur over veiligheid	109
6 Het Kinderrechtenverdrag over veiligheid	114
7 Conclusie	115
Recreatie, spel en vrije tijd	117
1 Huidige situatie	117
2 Kinderen over recreatie, spel en vrije tijd	120
3 Deskundigen over recreatie, spel en vrije tijd	122
4 Literatuur over recreatie, spel en vrije tijd	122
5 Het Kinderrechtenverdrag over recreatie, spel en vrije tijd	124
6 Conclusie	125
Participatie	127
1 Huidige situatie	127
2 Kinderen over participatie	129
3 Deskundigen over participatie	130
4 Literatuur over participatie	130
5 Het Kinderrechtenverdrag over participatie	131
6 Conclusie	132
Wonen	135
1 Huidige situatie	135
2 Kinderen over wonen	138
3 Deskundigen over wonen	138
4 Literatuur over wonen	138
5 Het Kinderrechtenverdrag over wonen	139
6 Conclusie	140

Financiën	141
1 Huidige situatie	141
2 Kinderen over financiën	152
3 Deskundigen over financiën	153
4 Literatuur over financiën	153
5 Het Kinderrechtenverdrag over financiën	155
6 Conclusie	155
Conclusie	157
1 Kinderrechten op Saba	157
2 Kinderrechten in de praktijk	161
3 Beter samen	162
BIJLAGEN	
Bijlage 1 – Citaten over Saba	167
Bijlage 2 – Geraadpleegde deskundigen	205
Bijlage 3 – Geraadpleegde literatuur	209
Bijlage 4 – Advies van het College voor de Rechten van de Mens	213
Bijlage 5 – Het Kinderrechtenverdrag	215

Inleiding

In *Kind op Saba* vindt u de resultaten van het onderzoek naar kinderen die opgroeien op Saba, een van de drie eilanden in Caribisch Nederland die ook wel de BES-eilanden worden genoemd.

Naast dit rapport bestaan er aparte rapporten over de andere twee eilanden: *Kind op Sint Eustatius* en *Kind op Bonaire*.

Ook is er een apart uitgegeven samenvatting waarin de drie eilanden samen besproken worden: *Kind op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Kinderrechten in Caribisch Nederland. Samenvatting*.

Het onderzoek naar de kinderrechtsituatie in Caribisch Nederland vormt een onderdeel van een groot UNICEF-onderzoek, genaamd *Koninkrijkskinderen: Kinderrechten op de Nederlandse Cariben*.

In dat onderzoek is de kinderrechtsituatie op alle zes de Caribische eilanden in het Koninkrijk der Nederlanden onder de loep genomen. Naast Bonaire, Sint Eustatius en Saba (Caribisch Nederland) is eveneens uitgebreid onderzoek verricht naar de situatie van kinderen op de eilanden Aruba, Curaçao en Sint Maarten. Over deze drie zelfstandige landen binnen het Koninkrijk zijn drie afzonderlijke rapporten uitgebracht, die op te vragen zijn bij UNICEF.

De visie van kinderen en jongeren zelf is van het grootste belang bij een onderzoek naar hun situatie. Om die reden is in dit onderzoek veel aandacht besteed aan het achterhalen van hun ideeën en meningen. In de aparte uitgave *Kind op een eiland. Kinderen over opgroeien op Aruba, Bonaire, Curaçao, Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten* vindt u een impressie met foto's en uitspraken van kinderen van de zes eilanden.

De looptijd van het onderzoek was van 2010 tot februari 2013.

In *Kind op Saba* vindt u het antwoord op drie centrale vragen van het onderzoek op Bonaire, Sint Eustatius en Saba:

- Hoe is het voor kinderen om op te groeien op een van deze eilanden?
- Hoe verhoudt de situatie van deze kinderen zich met het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind?
- Hoe kan de situatie van de kinderen op de eilanden – waar nodig – verbeteren?

Op 23 mei 2013 zijn op het symposium Koninkrijkskinderen de resultaten van het onderzoek aangeboden aan minister Plasterk van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. In juni werden de onderzoeken apart op Bonaire, Sint Eustatius en Saba toegelicht en besproken met de stakeholders op de eilanden.

Leeswijzer

Kind op Saba. Kinderrechten in Caribisch Nederland is opgebouwd uit drie delen.

1. In het deel **Onderzoek in Caribisch Nederland** vindt u informatie over het onderzoek, het eiland Saba en het Kinderrechtenverdrag. Dit verdrag vormt het referentiekader – de meetlat – voor een beoordeling van de situatie van kinderen die op de eilanden opgroeien.
2. In het deel **Kinderrechten op Saba** vindt u de resultaten van het onderzoek op Saba, toegespitst op acht verschillende onderwerpen: gezin en opvoeding, onderwijs, gezondheid, veiligheid, recreatie, spel en vrije tijd, participatie, wonen, financiën. Steeds vindt u per onderwerp eerst een beschrijving van de huidige situatie op basis van de informatie die beschikbaar was. Vervolgens wordt aangegeven wat de visie hierop is van de kinderen en jongeren die geraadpleegd zijn. Daarna komt de kennis, ervaring en mening van een groot aantal deskundigen aan bod. Ook wordt een overzicht gegeven van de literatuur over het desbetreffende onderwerp: onderzoeken, rapporten en aanbevelingen van onder meer het VN-Kinderrechtencomité. Per onderwerp wordt aangegeven wat het Kinderrechtenverdrag voorschrijft. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met een conclusie waarin de situatie rond het onderwerp wordt getoetst aan de eisen die het Kinderrechtenverdrag stelt. Een algemene conclusie brengt de verschillende onderwerpen bij elkaar.
3. In het deel **Bijlagen** vindt u een selectie van de citaten van de geïnterviewde kinderen en jongeren en van de deskundigen (bijlage 1). Daarnaast ziet u welke deskundigen geraadpleegd zijn en welke literatuur gebruikt is (bijlage 2 en 3). Bijlage 4 bevat het advies van het College voor de Rechten van de Mens over toepassing van het Kinderrechtenverdrag in Caribisch Nederland. In bijlage 5 staat de tekst van het Kinderrechtenverdrag.

Kind op Saba is een van de drie rapporten over de kinderrechtsituatie in Caribisch Nederland. In *Kind op Sint Eustatius* en *Kind op Bonaire* vindt u toegespitste informatie over de andere twee eilanden. Naast deze uitgaven is er een los uitgegeven samenvatting van 32 pagina's: *Kind op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Kinderrechten in Caribisch Nederland. Samenvatting*.

ONDERZOEK IN CARIBISCH NEDERLAND

Het onderzoek

1 Aanleiding

Op Bonaire, Sint Eustatius en Saba groeien ruim 5.000 kinderen op. Zij brengen hun jeugd door op een eiland dat vaak gezien wordt als een vakantieparadijs. Het is echter niet helder hoe het op alle terreinen gaat met deze kinderen.

Sinds lang constateert UNICEF dat een helder en volledig beeld van de kinderrechten-situatie op de eilanden ontbreekt. Tegelijkertijd zijn er signalen die aanleiding geven tot zorgen. Het VN-Kinderrechtencomité heeft zich meermalen kritisch uitgelaten over de kinderrechtsituatie op de eilanden.

Op 10 oktober 2010 is het land 'Nederlandse Antillen' opgeheven. Curaçao en Sint Maarten zijn zelfstandige landen geworden binnen het Koninkrijk der Nederlanden. Aruba is dat al sinds 1986. Bonaire, Sint Eustatius en Saba vallen sinds de opheffing in 2010 als 'openbare lichamen', oftewel bijzondere Nederlandse gemeenten, onder Nederlands bestuur

Dit onderzoek komt voort uit de behoefte om de situatie van de kinderen op de eilanden uitputtend in beeld te brengen, te beschouwen vanuit kinderrechtenperspectief en waar nodig te verbeteren. Op deelaspecten was wel informatie uit onderzoek voorhanden maar een volledig beeld ontbrak. Ook de visie van kinderen en jongeren zelf op het opgroeien op een eiland was onbekend.

Daarnaast hadden deskundigen en ketenpartners behoefte aan een gefundeerde beoordeling van de situatie van de kinderen op de eilanden. Het onderzoek beoordeelt deze situatie aan de hand van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (zie Het Kinderrechtenverdrag). Dit verdrag heeft betrekking op alle kinderen in Nederland en geeft heldere criteria waaraan verschillende aspecten van het leven van kinderen op een eiland kunnen worden getoetst.

In *Kind op Saba. Kinderrechten in Caribisch Nederland* vindt u de resultaten van het onderzoek op het eiland Saba. Er zijn vergelijkbare rapporten voor Bonaire en Sint Eustatius. In een apart uitgegeven samenvatting vindt u de resultaten in het kort: *Kind op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Kinderrechten in Caribisch Nederland. Samenvatting*.

Voor dit onderzoek werkten we intensief samen met andere partijen, zoals nationale en lokale overheden en organisaties, onderzoeksinstituten, hulpverleners, ouders en verzorgers en natuurlijk de kinderen zelf.

2 Doel

Het belangrijkste doel van het onderzoek is het in kaart brengen van de situatie waarin kinderen opgroeien op Saba en de andere eilanden in het Caribisch deel van het Koninkrijk. Op basis daarvan kan de situatie worden vergeleken met de minimumeisen die het Kinderrechtenverdrag daaraan stelt. Een zogenaamde nulmeting.

Aan de hand van een nulmeting kan worden gekeken welke maatregelen nodig zijn om de situatie van kinderen in overeenstemming te krijgen of te houden met de eisen van het Kinderrechtenverdrag.

UNICEF hoopt dat het rapport van nut is voor al diegenen die de kinderrechtensituatie kunnen verbeteren. Het kan daarnaast worden gebruikt als informatiebron voor het Comité voor de Rechten van het Kind bij de beoordeling van de naleving van het Kinderrechtenverdrag in het Koninkrijk der Nederlanden (zie Het Kinderrechtenverdrag).

Gedurende het onderzoek bleek dat dit rapport wellicht ook kan worden gebruikt als start of impuls om integraal jeugdbeleid (verder) te formuleren voor de eilanden van Caribisch Nederland. De roep van de eilanden om te komen tot een samenhangend plan voor het jeugdbeleid op elk eiland is groot. Op kleine eilanden is de samenwerking tussen de verschillende sectoren cruciaal. Daarbij is zeer belangrijk dat wordt uitgegaan van de situatie ter plaatse en niet van Europees-Nederlandse premissen.

Het verbeteren van de kinderrechtensituatie op de eilanden vergt een zeer lange adem en aanhoudende aandacht. Veel individuen en organisaties werken daar al jarenlang met zeer veel energie en volharding aan. Dit rapport moet op geen enkele plaats gelezen worden als een aanval op hun betrokkenheid en inzet. Het is bedoeld als ondersteuning van ontwikkelingen die al gaande zijn en die erop gericht zijn om de situatie van kinderen in overeenstemming te brengen met de eisen die het Kinderrechtenverdrag daaraan stelt.

Om die reden is geprobeerd het rapport zo te schrijven dat het leesbaar is voor iedereen die de situatie van kinderen een warm hart toedraagt.

3 Looptijd

De start van het onderzoek was in 2010. Maar ook al voor die tijd heeft UNICEF zich verdiept in de situatie op de eilanden om in te schatten of een onderzoek nodig, zinnig en mogelijk zou zijn. Het onderzoek naar de kinderrechtensituatie op Saba – en ook op de andere eilanden – was een langduriger en moeizamer proces dan tevoren ingeschat. Dat hing samen met verschillende factoren, maar voornamelijk met het feit dat er vrijwel geen adequate informatie beschikbaar was over en op de BES-eilanden. Om toch een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de situatie op verschillende deelgebieden, is op alle mogelijke manieren geprobeerd om informatie te vergaren. Naast uitgebreid desk-research is een ieder bevraagd die relevante informatie kon leveren. De op die wijze vergaarde informatie is vervolgens getoetst bij verschillende informanten opdat een zo adequaat mogelijk beeld tot stand kon komen. Op sommige gebieden moest echter worden gewerkt met verouderde informatie of in het geheel geen informatie. Daar waar dat het geval is, wordt dat in het rapport vermeld.

Het onderzoek wordt afgesloten met de presentatie van de resultaten op de eilanden in Caribisch Nederland, in juni 2013.

4 Onderzoek Koninkrijkskinderen

In het Kinderrechtenverdrag krijgt UNICEF de opdracht om (mede) toe te zien op naleving van het verdrag. Als kinderrechtenorganisatie neemt UNICEF deze opdracht serieus, ook ten aanzien van kinderen die in het Caribische deel van het Koninkrijk der Nederlanden opgroeien.

Het onderzoek naar de kinderrechtensituatie in Caribisch Nederland vormt een onderdeel van een groot UNICEF-onderzoek naar de situatie van kinderen op zes eilanden: *Koninkrijkskinderen. Kinderrechten op de Nederlandse Cariben*. Voor dit onderzoek werkt UNICEF Nederland nauw samen met het regionale UNICEF-kantoor voor Latijns-Amerika en het Caribisch gebied (TACRO).

De samenwerking met UNICEF TACRO was gericht op onderzoek naar de kinderrechtensituatie op Aruba, Curaçao en Sint Maarten. In deze drie zelfstandige landen in het Koninkrijk der Nederlanden heeft het onderzoeksinstituut Observatorio Social del Ecuador

de situatie waarin kinderen opgroeien in kaart gebracht, onder auspiciën van UNICEF TACRO.

De resultaten van deze onderzoeken vindt u in drie rapporten: *UNICEF Report on the situation of children and adolescents in Aruba*, *UNICEF Rapport over de situatie van kinderen en jongeren op Curaçao*, *UNICEF Report on the situation of children and adolescents in St. Maarten*.¹

Deze rapporten zijn gepresenteerd aan en besproken met de overheden van Aruba, Curaçao en Sint Maarten en met de stakeholders op de eilanden. Dat is gebeurd in mei 2013, voorafgaand aan de presentatie van het totale onderzoek tijdens het symposium Koninkrijkskinderen op 23 mei 2013.

Over de kinderrechtensituatie in Caribisch Nederland zijn er naast *Kind op Saba* nog twee rapporten over de andere twee eilanden: *Kind op Bonaire* en *Kind op Sint Eustatius*. Ook is er een samenvatting waarin de drie eilanden samenkomen: *Kind op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Kinderrechten in Caribisch Nederland*.

UNICEF heeft in mei 2013 ook een fotoboek gepubliceerd waarin de kinderen van de zes eilanden aan het woord komen en waarin u korte informatie vindt over de eilanden. Het is bedoeld als eerste kennismaking met de eilanden en de kinderen die er wonen. Het boek *Kind op een eiland. Kinderen over opgroeien op Aruba, Bonaire, Curaçao, Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten* is te bestellen bij UNICEF Nederland of te downloaden van de website.²

5 Uitgangspunt

Het uitgangspunt van dit onderzoek is de situatie zoals die voor kinderen op Saba daadwerkelijk bestaat. Dus niet hoe deze volgens de huidige regels of geldend beleid zou moeten zijn.

De feitelijke situatie is getoetst aan het Kinderrechtenverdrag. Dit verdrag kent regels voor de gehele leefsituatie van kinderen.

Kinderrechten spelen op alle terreinen een rol. Bij eerste levensbehoeften, zoals eten, drinken, wonen. Maar ook als het gaat om school, geloof, sport, gezondheid, spelen of vriendjes. Of om veiligheid of ontwikkelingsmogelijkheden. De Nederlandse overheid moet ervoor zorgen dat kinderen gebruik kunnen maken van de rechten die zij hebben. Ook als zij op een eiland wonen.

6 Onderzoeksorganisatie

Naar de kinderrechtensituatie op Bonaire, Sint Eustatius en Saba heeft eerst het Nederlandse Verwey-Jonker instituut in opdracht van UNICEF Nederland in 2011 een inventariserend onderzoek uitgevoerd. Het instituut heeft gekeken welke bestaande (statistische) gegevens er waren over de situatie op deze eilanden. Ook heeft een medewerker van het instituut enkele online chat9s uitgevoerd met kinderen op de eilanden. De informatie die uit het inventariserende onderzoek naar voren kwam, bleek echter onvoldoende om een helder beeld te krijgen van de kinderrechtensituatie op de drie eilanden.

In aanvulling daarop heeft UNICEF daarom vanaf 2011 een onderzoek op de BES-eilanden verricht. Er is naar nieuwe informatie gezocht en er zijn gesprekken gevoerd met deskundigen op de eilanden en in Nederland. Hierbij waren verschillende onderzoekers betrokken, onder auspiciën van de UNICEF-onderzoekscoördinator.

Daarnaast is er intensief contact geweest met kinderen op alle zes de eilanden. UNICEF Nederland werkte hiervoor samen met lokale organisaties op de eilanden.

¹ De rapporten zijn te vinden op www.unicef.nl/koninkrijkskinderen onder het desbetreffende eiland.

² www.unicef.nl/koninkrijkskinderen.

Ook is gesproken met verschillende jongeren van de zes eilanden die nu in Nederland wonen. Hiervoor heeft Stichting Alexander panelgesprekken gevoerd.

7 Methode

In dit rapport vindt u alleen informatie over de methode van onderzoek naar de kinderrechtsituatie in Caribisch Nederland, de BES-eilanden. Dit onderzoek bestaat uit verschillende componenten die ieder een eigen onderzoeksmethode hebben gevolgd. Om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de kinderrechtsituatie op de BES-eilanden is gebruik gemaakt van verschillende bronnen. Voor dit onderzoek is gekozen voor een eerder beproefde onderzoeksmethode waarmee specifieke praktijksituaties kunnen worden vergeleken met de eisen die het Kinderrechtenverdrag daaraan stelt.¹

Ook in dit onderzoek is het Kinderrechtenverdrag ‘opgeknipt’ in verschillende leefgebieden van kinderen. Voor *Kind op Saba* is een indeling gemaakt in acht onderwerpen:

- Gezin en opvoeding
- Onderwijs
- Gezondheid
- Veiligheid
- Recreatie, spel en vrije tijd
- Participatie
- Wonen
- Financiën

De kinderrechtsituatie op ieder van deze leefgebieden wordt steeds beoordeeld in de volgende stappen:

- Een beschrijving van de huidige situatie.
- Wat vinden kinderen en jongeren daar zelf van?
- Hoe beoordelen deskundigen de situatie?
- Welke onderzoeken en andere literatuur zijn bekend ten aanzien van dit onderwerp?
- Wat zegt het Kinderrechtenverdrag over dit specifieke onderwerp?
- Hoe verhoudt de situatie zich tot het Kinderrechtenverdrag: de conclusie.

7.1 Drie perspectieven

Zoals gezegd verzamelde het onderzoek vanuit drie perspectieven informatie om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de situatie van kinderen op Saba:

- De meningen en ervaringen van kinderen op de eilanden en jongeren die op de eilanden opgegroeid zijn.
- De meningen en ervaringen van deskundigen.
- Kennis die naar voren komt uit (literatuur)onderzoek.

De verzamelde en beschreven informatie is vervolgens getoetst bij deskundigen (zie hierna).

7.2 Kinderen

‘Ieder kind heeft er recht op betrokken te zijn bij wat er gebeurt. Het is hun toekomst.’
(meisje, 14 jaar, Saba)

---

¹ Eerder de kinderrechtsituatie in asielzoekerscentra vergeleken met de eisen die het verdrag daaraan stelt. Zie: Kloosterboer, K. (2009). *Kind in het centrum. Kinderrechten in asielzoekerscentra*. Voorburg: UNICEF Nederland, Stichting Kinderpostzegels Nederland, Centraal Orgaan opvang asielzoekers.

Degenen om wie het onderzoek begonnen is, zijn er uitdrukkelijk bij betrokken: de kinderen op de eilanden. Om een compleet beeld te krijgen van hun situatie lijkt dat heel vanzelfsprekend. Tijdens het onderzoek bleek het echter verre van vanzelfsprekend te zijn dat er waarde wordt gehecht aan de mening van kinderen.

UNICEF sprak in totaal met 106 kinderen op alle zes de eilanden. Op elk eiland gaven ongeveer vijftien kinderen hun mening in met name individuele interviews en daarnaast in enkele groeps gesprekken en chatsessies. We spraken met ‘doorsnee’ kinderen, vooral op scholen en naschoolse opvang. De interviews werden afgenomen door lokale interviewers en een vaste interviewer van UNICEF die op de eilanden geboren en opgegroeid is.

Kinderen

In dit rapport worden alle nul tot achttienjarigen ‘kinderen’ genoemd, aansluitend op de terminologie van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Op sommige plaatsen is het echter van belang om iets preciezer te zijn. Dan kan de term ‘jongeren’ worden gebruikt ter aanduiding van de groep twaalf- tot achttienjarigen (en ouder).

Interviews

UNICEF wilde van kinderen zelf horen hoe zij over hun leven denken. Wat gaat er goed, wat minder en hoe zou het dan beter kunnen? Kortom, wat vinden zij? Kinderen kunnen vaak heel helder uitleggen wat ze belangrijk vinden. Ook komen ze soms met oplossingen waaraan volwassenen niet gedacht hadden.

Op elk eiland spraken interviewers met kinderen van acht tot achttien jaar. Deze interviewers kregen eerst van de UNICEF-onderzoekscoördinator een training in kinderrechten en in interviewtechnieken met kinderen. Allen hebben reeds ervaring in het omgaan met kinderen. Om te zorgen dat de kinderen zich makkelijk konden uiten, werd gekozen voor interviewers die de taal van de kinderen van het eiland spreken en de cultuur kennen. Er werd Papiaments, Engels en Nederlands – en zelfs een keer Spaans – gesproken.

De interviewmethode en –techniek sloot zo goed mogelijk aan op de leeftijd, het ontwikkelingsniveau en de belevingswereld van het kind. Sommige kinderen vonden het leuk om te tekenen en daarbij te vertellen, anderen wilden graag in een rollenspel laten weten wat zij zouden veranderen als ze de baas van het eiland waren. En weer anderen konden in een ‘gewoon gesprek’ goed naar voren brengen hoe ze over verschillende onderwerpen denken. De interviewers konden gebruikmaken van onderwerpen- en vragenlijsten als zij in het gesprek behoefte hadden aan structuur. De interviews waren half gestructureerd.

De interviews met de kinderen vormen geen wetenschappelijk of representatief onderzoek, maar zijn bedoeld als (eerste) illustratie van en informatie over een tot dusverre onbekend beeld van de kinderrechtensituatie op het eiland: Hoe vinden kinderen het zelf om op te groeien op een van de eilanden?

De meeste kinderen waren erg enthousiast dat ze mochten meewerken aan het onderzoek. Vaak bleken kinderen niet gewend te zijn om te vertellen hoe ze ergens over denken. Volwassenen vroegen ze daar gewoonlijk niet naar. Sommigen waren zelfs oprecht verbaasd dat we echt wilden weten hoe zij over van alles denken. In enkele gevallen waren kinderen terughoudend omdat ze bang waren dat hun uitspraken bekend zouden worden in de kleine gemeenschap op het eiland. Veel kinderen gaven sociaal wenselijke antwoorden en opvallend veel kinderen zagen wel problemen bij vriendjes, maar niet bij zichzelf. De interviews duurden van twintig minuten tot twee uur.

We vroegen toestemming aan de ouders voordat we de kinderen interviewden. Zij zijn immers de wettelijk vertegenwoordigers. Ouders ondertekenden hiervoor een toestem-

mingsformulier dat in de taal van de ouders was opgesteld. We gaven ze informatie over UNICEF, het onderzoek, de bedoeling van de interviews en de onderwerpen waarover we met de kinderen wilden praten. Ook vroegen we de ouders of we film- en foto-opnames mochten maken en of we deze te zijner tijd zouden mogen gebruiken.

Op elk eiland werkten we samen met een lokale organisatie voor kinderen. Zij zorgden voor één of twee interviewers die samen met de UNICEF-interviewer de gesprekken met de kinderen konden voeren. Ook selecteerden zij de kinderen op het eiland. We vroegen ze daarbij te letten op verschillende aspecten: vrijwilligheid, een goede verdeling wat betreft meisjes en jongens, opleidingsniveau, achtergrond en leeftijd.

We legden de kinderen in groepjes uit waarom we van alles van ze wilden weten. We vertelden ze over kinderrechten, over UNICEF, over het onderzoek en we legden uit over welke onderwerpen we graag meer van ze wilden weten en waarom. Op een grote sticker konden ze de tekst 'Ieder kind heeft recht op...' aanvullen en dat deden ze allemaal met veel creativiteit.

Daarna ging ieder kind apart zitten met een interviewer. Deze verduidelijkte dat het kind op elk moment kon zeggen dat hij ergens wel of juist niet over wilde praten. Alle kinderen kregen een rode STOP-kaart die zij omhoog konden steken als ze niet verder wilden gaan over een onderwerp. Hiervan is gedurende alle individuele interviews slechts één keer gebruikgemaakt.

Tijdens de interviews met de kinderen kwamen alle onderwerpen aan bod die belangrijk zijn in het leven van een kind: gezin en opvoeding, wonen, onderwijs, gezondheid, veiligheid, vrije tijd, spel en recreatie, financiën en participatie. Kinderen vertelden zelf en de interviewers stelden open vragen. Ook werden de kinderen aangemoedigd om te zeggen wat zij zouden veranderen als zij de baas van het eiland zouden zijn.

Samenwerking op Saba

Op Saba is in totaal met 22 kinderen gesproken. Dat gebeurde in zestien individuele interviews en in chatsessies met zes kinderen. De individuele interviews vonden in april 2012 plaats. Ze werden voorbereid en uitgevoerd in samenwerking met de Child Focus Foundation, een organisatie voor naschoolse opvang. Zij maakten het mogelijk om met kinderen met verschillende achtergronden, leeftijden en opleidingsniveaus te spreken. Hierbij werd eveneens gelet op een evenredige verdeling tussen kinderen met hulpvragen en problemen en kinderen waarbij daar juist geen enkele sprake van is. De organisatie zorgde voor voldoende en geschikte (aparte) ruimtes om de interviews af te nemen.

Suzy Guido en Aaron Soares, beide assistent projectleiders van de Child Focus Foundation, werkten als interviewers mee aan het onderzoek. Zij namen de interviews af samen met Sabina ter Borg, UNICEF-interviewster die op Bonaire is opgegroeid en op alle eilanden met kinderen heeft gesproken. Dit gebeurde onder leiding van de UNICEF-onderzoekscoördinator. UNICEF droeg zorg voor materialen voor de kinderrechten- en interviewtraining van de interviewsters en voor materialen voor de interviews met de kinderen: opnameapparatuur, een kinderversie van het Kinderrechtenverdrag, kinderrechtenstickers, eten en drinken, verkleedspullen, tekenmateriaal, bedankcertificaten, cadeautjes.

Bij de interviews is rekening gehouden met de cultuurspecifieke achtergronden van de kinderen. Deze kunnen immers een sterke invloed hebben op het gedrag van kinderen. Op Saba groeien sommige kinderen op in een cultuur waarin schaamte en angst een belangrijke rol spelen. De kinderen die dit betreft zijn bang om hun mening naar voren te brengen vanwege de mogelijk negatieve gevolgen daarvan. Er zijn kinderen die een laag zelfbeeld hebben en zich schamen voor afkomst, familie, uiterlijk (en huidskleur) of schoolprestaties. Dit kan leiden tot terughoudendheid in de communicatie en de keuze om alleen het hoogstnodzakelijke te zeggen.

Een andere factor op Saba betrof de reserve die de lokale interviewers zelf hadden. Zij vonden het lastig om de kinderen naar persoonlijke zaken en problemen te vragen. In een kleine en gesloten gemeenschap als Saba was het daardoor niet helemaal ideaal om met interviewers te werken van het eiland zelf. Het heeft er wellicht toe geleid dat kinderen meer sociaal wenselijke antwoorden gaven en dat de interviewers minder goed 'doorvroegen'. Het verschil tussen de interviews die afgenomen zijn door de UNICEF-interviewster en de interviewers van de Child Focus Foundation laten dan ook verschillen in diepgang zien. Echter, ook de minder uitgebreide interviews met de kinderen geven een adequaat beeld van hun visie.

Natuurlijk zijn er grote verschillen in spraakzaamheid en openheid tussen het ene en het andere kind. De kinderen die deelnamen aan de interviews waren echter grotendeels enthousiast om te vertellen over hun leven. Hun deelname aan dit onderzoek was vrijwillig, dus verwacht mag worden dat hierdoor al een natuurlijke selectie heeft plaatsgevonden.

In juni 2011 vonden chatsessies plaats waaraan op Saba zes kinderen van elf tot veertien jaar meededen. Deze online sessie met focusgroepen (en verschillende sessies) werden georganiseerd en uitgevoerd door het Verwey-Jonker Instituut in opdracht van UNICEF. Er werd op het eiland samengewerkt met de United Sports Federation en de Child Focus Foundation. De weergave van de chatsessies vindt u in het rapport *Kinderen in Tel: ook voor de nieuwe (bijzondere) gemeenten; Kinderrechten-nulmeting en jeugdparticipatie op Bonaire, Sint Eustatius en Saba* uit 2011.¹

In bijlage 1 vindt u een selectie van de citaten van alle geraadpleegde kinderen waarnaar bij de verschillende onderwerpen wordt verwezen.

Op de website www.unicef.nl/koninkrijkskinderen vindt u een selectie van citaten van kinderen van alle zes de eilanden, te vinden bij het desbetreffende eiland.

Anoniem

Op een (klein) eiland kent iedereen elkaar. Dat heeft veel voordelen, maar het kan ook lastig zijn. Van sommige dingen wil je nou eenmaal liever niet dat iedereen het weet. Hoewel de meeste geïnterviewde kinderen het geen punt vonden als hun naam zou worden vermeld bij hun uitspraken, is toch gekozen om dit niet te doen. De kinderen geven ons antwoord op de vraag 'Wat vind jij?' Zonder hen was dit rapport er niet geweest.

7.3 Jongeren

'Je hebt wel kansen wanneer je op de eilanden bent opgegroeid, maar je moet bereid zijn te vechten voor wat je wilt.' (jongere van Saba)

Voor dit onderzoek is eveneens gesproken met jongeren van 19 tot 25 jaar die op de eilanden zijn opgegroeid en die nu in Nederland verblijven voor studie of werk. Zij zijn in uitgebreide panelgesprekken geraadpleegd. Hierbij waren 27 jongeren betrokken, waarvan er tien op de BES-eilanden zijn opgegroeid. Zij wonen nu in Nederland, zijn (net) meerderjarig en kunnen vanuit een ander perspectief terugkijken op hun ervaring met opgroeien op het eiland. Stichting Alexander voerde deze panelgesprekken uit in opdracht van UNICEF. Stichting Alexander is een landelijk instituut voor jeugdparticipatie en participatief jongerenonderzoek. In het rapport *Jongeren in Nederland over de kindersituatie op Bonaire, Sint Eustatius en Saba* vindt u de weergave van de panelgesprekken.² De uitkomsten hiervan zijn gebruikt in dit rapport.

¹ Zie ook www.verwey-jonker.nl.

² Er zijn ook rapporten over de panelgesprekken met jongeren van Aruba, Curaçao en Sint Maarten. Deze zijn te vinden op de website www.unicef.nl/koninkrijkskinderen bij het desbetreffende eiland. Ze zijn ook te vinden op de website van Stichting Alexander: www.st-alexander.nl.

7.4 **Deskundigen**

'Het belangrijkste is dat kinderen een goede thuissituatie hebben. Dat ze ontbijt krijgen. Dat er met ze wordt gesproken. Dat ze een goede band hebben met hun ouders.' (deskundige)

'Wetende dat er in thuissituaties van kinderen soms lastige omstandigheden zijn - veel ouders zijn altijd aan het werk en niemand zorgt voor de kinderen - is het van groot belang dat kinderen zich veilig voelen op plaatsen waar ze zijn, zoals: school, naschoolse opvang, sportverenigingen, speelplaatsen, enzovoorts. Het creëren van veilige plaatsen zal extra aandacht vragen.' (deskundige)

De inbreng van deskundigen is op verschillende manieren georganiseerd. Er zijn vele individuele gesprekken gevoerd met deskundigen op het gebied van kinderen op de eilanden, zowel op de eilanden zelf als in Nederland. Dat betroffen gesprekken die semigestructureerd waren en een duur hadden die varieerde van een half uur tot enkele uren. De individuele interviews werden verricht door de onderzoekscoördinator in de periode 2011 tot februari 2013.

Daarnaast werden deskundigen op verschillende terreinen per e-mail en telefonisch benaderd met het verzoek om informatie. Dat gebeurde door onderzoeksmedewerkers en door de onderzoekscoördinator in de periode van 2011 tot begin 2013.

Ook werden er in 2011 en 2012 expertmeetings georganiseerd, waarbij deskundigen van de BES-eilanden hun visie hebben gegeven.

Tenslotte hebben verschillende deskundigen de teksten over het onderwerp waarop hun expertise zich richt, meegelezen en aangevuld.

In totaal werden 107 deskundigen geraadpleegd.

Er is zo zorgvuldig mogelijk geprobeerd om voor dit onderzoek al die deskundigen te spreken die op (een van) de verschillende leefgebieden van kinderen actief zijn en die de situatie op de eilanden kennen. Desalniettemin zou het kunnen dat er deskundigen ontbreken die wel hadden thuisgehoord in de lijst van geraadpleegde deskundigen.

In bijlage 1 vindt u een selectie van citaten van deskundigen over de verschillende onderwerpen. In bijlage 2 kunt u zien welke deskundigen geraadpleegd zijn voor dit onderzoek.

7.5 **Literatuur**

Bij het onderzoek is gebruik gemaakt van alle bestaande en bekende informatie, onderzoek en andere bronnen over de situatie van kinderen op de BES-eilanden. Daarbij zijn alle statistische gegevens die betrekking hebben op de situatie van kinderen op de eilanden meegenomen. Ook is informatie over de feitelijke situatie – zoals kenbaar uit websites, folders, literatuur en dergelijke – opgenomen en verwerkt tot de beschrijving van de huidige situatie per onderwerp. Bij de literatuur worden ook de rapportages over verdragen en aanbevelingen van de gerelateerde toezichhouders betrokken, zoals die van het Kinderrechtencomité.

In bijlage 3 vindt u een lijst met de literatuur die gebruikt is voor dit onderzoek. Op de website www.unicef.nl/koninkrijkskinderen vindt u onder het eiland Saba een pdf-bestand met korte samenvattingen van alle gebruikte literatuur, gerangschikt naar onderwerp. Dat geeft u de mogelijkheid om snel te achterhalen welke informatie u waar kunt vinden als u meer wilt weten.

7.6 **Database**

Er zijn totaal 293 bronnen geraadpleegd: kinderen en jongeren, deskundigen, literatuur. Deze zijn opgenomen in een database. De kinderen, jongeren en deskundigen deden 2.331 uitspraken over de situatie van kinderen op de eilanden. De volledige gegevens uit de database zijn op aanvraag en na overleg beschikbaar voor onderzoekers, bij UNICEF.

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba	Totaal
Interviews met kinderen	11	17	16	44
Kinderen in chatsessies	8	4	6	18
Totaal kinderen	19	21	22	62
Jongeren (18+)				10
Deskundigen				107
Literatuur				114
Totaal aantal bronnen:				293
Totaal aantal uitspraken:				2.331

Tabel 1: Aantal bronnen voor het onderzoek.

8 Website en publiciteit

Tijdens het onderzoek is de website www.unicef.nl/koninkrijkskinderen gelanceerd waarop informatie te vinden is over het onderzoek. Hierop is onder meer informatie te vinden over de eilanden en over de onderzoeksaanpak en er zijn nieuwsberichten op geplaatst. Ook is tijdens het onderzoek verslag gedaan door de interviewers die met kinderen spraken, door middel van blogs.

UNICEF Magazine besteedde in de zomer van 2012 uitgebreid aandacht aan de situatie op de eilanden in een reportage. Ook verschillende andere media, zowel op de eilanden als in Nederland, besteedden aandacht aan de situatie van kinderen, naar aanleiding van het onderzoek. Zie hiervoor eveneens de website.

In de zomer van 2012 stond het IKON tv-programma *Spraakmakende Zaken* in het teken van de rechten van het kind. Er werden zes afleveringen uitgezonden waarvan drie in Europees Nederland en drie in Caribisch Nederland. Aanleiding voor de serie – gepresenteerd door Paul Rosenmöller – vormden de activiteiten van UNICEF rond kinderrechten in Nederland en het onderzoek naar kinderen op de eilanden.

De aflevering op Sint Eustatius ging over opvoeding (9 augustus 2012), die op Saba over onderwijs (16 augustus 2012) en op Bonaire was het belangrijkste thema seksualiteit (23 augustus 2012).¹ De uitzendingen zijn nog te bekijken op ikonrtv.nl.

9 Presentatie onderzoek en symposium Koninkrijkskinderen

De uitkomsten van het onderzoek naar de kinderrechtsituatie op Saba worden in juni 2013 op het eiland zelf gepresenteerd en toegelicht. Daarbij zijn verschillende stakeholders aanwezig om gezamenlijk te beoordelen hoe dit rapport een bijdrage kan leveren aan het verbeteren van de kinderrechtsituatie op Saba.

Op 23 mei 2013 vond in Leiden een groot symposium Koninkrijkskinderen plaats. Hier werden de onderzoeken naar de kinderrechtsituatie op alle zes de eilanden in het Koninkrijk der Nederlanden gepresenteerd, waaronder dat op Sint Eustatius. De rapporten werden aangeboden aan minister Plasterk van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, als coördinerend bewindspersoon. Verschillende stakeholders van de eilanden waren aanwezig en vervulden een actieve rol op het symposium.

Dit symposium had verschillende doelstellingen:

- Informeren over de situatie van kinderen op de zes eilanden.

¹ Zie voor een uitgebreider overzicht: www.unicef.nl/nieuws/agenda/spraakmakende-zaken-afl-4/.

- Creëren van draagvlak om de positie van kinderen op de eilanden op de agenda te zetten en deze waar nodig te verbeteren.
- Stakeholders faciliteren in het opbouwen en onderhouden van een netwerk op terrein van kinderrechten van kinderen op de eilanden.
- Inspireren van eenieder tot toepassing van het Kinderrechtenverdrag, ook voor de kinderen op de eilanden.

Het eiland

1 Opgroeien op Saba

Saba is een eiland in het noordelijk Caribisch gebied, ongeveer 160 kilometer ten oosten van Puerto Rico. Het eiland grenst aan de westkant aan de Atlantische Oceaan; de oostkant ligt aan de Caribische Zee.

Samen met Sint Eustatius en Sint Maarten hoort Saba tot de Bovenwindse Eilanden en gedrieën worden ze ook wel de SSS-eilanden genoemd.

Saba ligt op ruim 800 kilometer ten noorden van Bonaire en op ruim dertig kilometer van Sint Eustatius verwijderd. Tussen Saba en Europees Nederland ligt zo'n 7.000 kilometer.

Saba is het kleinste bewoonde eiland van Nederland. Het is ongeveer viereneenhalve kilometer in doorsnee en de oppervlakte is veertien vierkante kilometer. Hoofdplaats van Saba is The Bottom.

Saba bestaat uit een slapende vulkaan: de Mount Scenery. De hellingen lopen steil af naar zee en de kust is rotsachtig. Mount Scenery is 877 meter hoog en is daarmee het hoogste punt van Nederland en van het gehele Koninkrijk der Nederlanden.

Saba heeft een vochtig tropisch klimaat. Het eiland is begroeid met regenwoud. Er groeien ruim 700 verschillende plantensoorten en er leven ruim 1.000 verschillende diersoorten. Saba ligt in een gebied dat vatbaar is voor orkanen. Het orkaanseizoen loopt van juli tot november.

Op Saba leven bijna 2.000 mensen. Op 1 januari 2012 telde het eiland 1.971 inwoners volgens tellingen van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Van de autochtone bevolking is ongeveer de helft blank en de andere helft zwart. Daarnaast verblijven er zo'n 200 voornamelijk Amerikaanse studenten die aan de Saba University School of Medicine studeren en nog eens 200 werknemers van de medische faculteit. Verder zijn veel bewoners afkomstig van andere (ei)landen in de regio. Een kwart van de inwoners heet Johnson of Hassel.

Saba leeft van toerisme en van de inkomsten die de medische faculteit, de Saba University School of Medicine, sinds 1988 genereert door de komst van veel studenten uit de Verenigde Staten.

Saba is miljoenen jaren geleden verrezen uit de oceaan. De laatste duizenden jaren wordt het eiland bewoond.

Over de oorsprong van de naam Saba doen verschillende theorieën de ronde. Christoffel Columbus ontdekte Saba en noemde het 'San Cristóbal'. Het zou kunnen dat deze naam later verbasterd is tot Saba. Een andere theorie is dat het indiaanse woord voor rots 'Siba' aan de oorsprong ligt van de naam Saba. En er zijn ook mensen die verwijzen naar het Griekse woord 'Sheba' (morgen). Saba heeft door de jaren heen heel veel bijnamen gehad, zoals: 'Elfin Forest', 'King Kong Island', 'Island of Lace', 'Island of Shoes', en 'Island of Women'. De huidige bijnaam is 'The Unspoiled Queen'.

De vulkaan Mount Scenery op Saba was ongeveer vijfduizend jaar geleden voor het laatst actief.

Saba	
Bijnaam	The Unspoiled Queen
Hoofdstad	The Bottom
Oppervlakte	14 km ²
Officiële taal	Nederlands en Engels
Meest gesproken talen	Engels
Religie	Rooms-katholiek: 58% Anglicaans: 14% Overig: 22% Geen: 5%
Aantal inwoners	1.971
Kinderen (0-20 jaar)	341 (17,3%)
Bron van inkomen	Toerisme
Munt	Amerikaanse Dollar (USD)
Staatkundig	Als 'openbaar lichaam' deel van Nederland sinds 2010
Aantal basisscholen	1
Aantal scholen voortgezet onderwijs	1
Universiteit	Saba University School of Medicine
Ziekenhuizen	Saba Health Care Foundation (A.M. Edwards Medical Centre)
Feestdag	Eerste vrijdag van december, Saba Day

Tabel 2: Kenmerken van Saba.¹

Op Saba is de verdeling van kinderen over de verschillende leeftijdscategorieën vrij gelijkmatig (zie hierna).

2 Caribisch Nederland

Bonaire, Sint Eustatius en Saba worden samen Caribisch Nederland en ook wel de BES-eilanden genoemd. Op 10 oktober 2010 is het land de Nederlandse Antillen opgeheven. Op die datum zijn Bonaire, Sint Eustatius en Saba onderdeel geworden van Nederland. Ze zijn nu 'openbare lichamen' en worden in het dagelijkse verkeer 'bijzondere gemeenten' genoemd (zie hierna over de staatkundige situatie).

2.1 Korte geschiedenis

Aruba, Bonaire, Curaçao, Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten zijn voormalige koloniën van Nederland. In 1954 werden zij niet onafhankelijk, maar kwam er een koninkrijksverband van drie landen: Nederland, Nederlandse Antillen en Suriname (tot 1975). Op het gebied van koninkrijksaangelegenheden (defensie, nationaliteit, buitenlands beleid) werkten de landen samen. Voor andere onderwerpen hadden de landen hun eigen wetgeving en beleid.

In 1986 verliet Aruba het Nederlands-Antilliaanse staatsverband om een apart land binnen het Koninkrijk te worden. De overgebleven eilanden werden echter geen eenheid.

De verantwoordelijkheidsverdeling tussen land en eilanden was soms onduidelijk en de dominantie van Curaçao werd door de andere eilanden als te groot ervaren. Dat kon spanningen opleveren.

¹ Bronnen: statline.cbs.nl; dutchcaribbeanlegalportal.com

De ontmanteling van het land Nederlandse Antillen werd ingeluid door een referendum op Sint Maarten in 2000. Een krappe zeventig procent van de bewoners koos daarbij voor een zelfstandige status binnen het Koninkrijk.

2.2 Kinderen in Caribisch Nederland

In Caribisch Nederland groeien ruim 5.000 kinderen op. Dat is ongeveer een kwart van het totaal aantal bewoners van de BES-eilanden. In het schema is te zien hoe de verdeling van de kinderen over de drie eilanden en over de verschillende leeftijdscategorieën is.

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba	Caribisch Nederland
Kinderen 0 - 5 jaar	992	199	79	1.270
Kinderen 5 - 10 jaar	1.011	238	99	1.348
Kinderen 10 - 15 jaar	1.059	248	84	1.391
Kinderen 15 - 20 jaar	998	209	79	1.286
Totaal aantal kinderen	4.060	894	341	5.295
Totaal aantal bewoners	16.541	3.791 ¹	1.971	21.585

Tabel 3: Aantallen inwoners – situatie op 1 januari 2012.²

2.3 Staatkundige situatie kort

Op 10 oktober 2010 werd het land Nederlandse Antillen ontmanteld. Curaçao en Sint Maarten werden zelfstandige landen binnen het Koninkrijk der Nederlanden, net als Aruba dat die status al in 1986 had gekregen.

Bonaire, Sint Eustatius en Saba werden ‘openbare lichamen’ in de zin van artikel 134 van de Nederlandse Grondwet. Ze integreerden in het Nederlandse staatsbestel.

De wijze waarop de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba bestuurlijk zijn ingericht lijkt veel op die van Nederlandse gemeenten. De bijzondere positie van de eilanden maakt het evenwel noodzakelijk om afwijkende wet- en regelgeving toe te (kunnen) passen. Om die reden is er voor gekozen om de eilanden aan te merken als openbare lichamen³ en de bijzondere positie van deze openbare lichamen in de Nederlandse rechtsorde vast te leggen in het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden⁴ (hierna: het Statuut).

2.4 Grondwet en Statuut

De Nederlandse Grondwet is van toepassing in beide delen van Nederland: zowel het Europese als het Caribische deel. In artikel 1 van de Grondwet wordt het gelijkheidsbeginsel geformuleerd: ‘Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is uitgesloten.’

Deze Grondwetsbepaling betekent niet dat alle wetten en regels in Europees en Caribisch Nederland precies hetzelfde moeten zijn. Op basis van de afspraken tussen Nederland en

¹ Statia verwelkomde de 4.000ste inwoner van het eiland op 8 maart 2013.

² Bron: CBS (2012). *Statline, Bevolking Caribisch Nederland*.

³ Zie: Wet van 17 mei 2010 tot invoering van de regelgeving met betrekking tot de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (Invoeringswet openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba).

⁴ Wet van 28 Oktober 1954, houdende aanvaarding van een Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden.

de bestuurscolleges van de eilanden kan er voor afwijkende regels worden gekozen. Dat is ook gebeurd: veel van de bestaande Nederlands-Antilliaanse wetgeving van vóór 2010 is ook na de transitie blijven bestaan. Afgesproken werd om gedurende vijf jaar geleidelijk over te gaan naar de Nederlandse wetgeving. In de tussentijd is echter toch al veel nieuwe Nederlandse wetgeving tot stand gekomen.

Het Statuut regelt de staatkundige relatie tussen de zelfstandige landen in het Koninkrijk der Nederlanden: Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten. In het Statuut staat dat de landen zelfstandig hun eigen aangelegenheden behartigen. Samen zijn ze verantwoordelijk voor de onderwerpen die het Koninkrijk als geheel aangaan: de koninkrijksaangelegenheden. Daarnaast geeft het Statuut regels voor onderlinge samenwerking, bijstand, overleg en staatsinrichting van de landen. Het Statuut trad in 1954 in werking.

Artikel 1 van het Statuut omschrijft de landen in het Koninkrijk. In het tweede lid van dit artikel staat dat Bonaire, Sint Eustatius en Saba deel uitmaken van het staatsbestel van Nederland. Ook vermeldt het dat er voor de BES-eilanden regels kunnen worden gesteld en andere specifieke maatregelen kunnen worden getroffen met het oog op de economische en sociale omstandigheden, de grote afstand tot het Europese deel van Nederland, hun insulaire karakter, kleine oppervlakte en bevolkingsomvang, geografische omstandigheden, het klimaat en andere factoren waardoor deze eilanden zich wezenlijk onderscheiden van het Europese deel van Nederland.

Over deze 'differentiatiebepaling' bestaat veel discussie en er is een voorstel voor een wetswijziging die de bepaling vervangt door een artikel in de Grondwet (zie hierna).

Of en hoe een dergelijke bepaling ook vorm krijgt, het toetsingskader om specifieke situaties te beoordelen en op grond daarvan te besluiten tot afwijkende wet- en regelgeving blijft artikel 1 van de Grondwet.

De verschillen in wet- en regelgeving tussen Europees en Caribisch Nederland hebben verschillende keren tot onvrede geleid onder bewoners en bestuurders van de eilanden die zich in sommige gevallen achtergesteld voelen. Het is voor veel mensen onduidelijk waarom en op welke punten onderscheid wordt gemaakt.

Het College voor de Rechten van de Mens heeft in maart 2013 een advies uitgebracht over toepassing van het gelijkheidsbeginsel met betrekking tot de rechten die geregeld zijn in het Kinderrechtenverdrag. Zie voor een toelichting hierop het volgende hoofdstuk (Het Kinderrechtenverdrag).

2.5 Verdragen

Op een aantal verdragen waar Nederland partij bij is, heeft de overheid een voorbehoud gemaakt. Deze zijn alleen op het Europese deel van het Koninkrijk der Nederlanden van toepassing zijn.

De belangrijke bekende mensenrechtenverdragen gelden in Caribisch Nederland, zoals het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens (EVRM), het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (IVESCR), het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR).

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) is volledig van toepassing op de BES-eilanden (zie hierna).

2.6 Zelfbeschikkingsrecht

Het zelfbeschikkingsrecht is het recht van volken om vrij en vrijwillig te bepalen onder welke soevereiniteit ze vallen. Ze hebben de keuze tussen onafhankelijkheid, 'vrije associatie' (los staatsverband van zelfstandige staten) of integratie. Uiteindelijk doel van het zelfbeschikkingsrecht is het welzijn van de bevolking.¹

---

¹ Resoluties van de Verenigde Naties nrs. 1514 en 2625.

Voorafgaand aan de staatkundige veranderingen van de eilanden van de voormalige Nederlandse Antillen in 2010, is gepeild wat de BES-eilanden zouden willen. Bonaire en Saba kozen in referenda in 2004 en 2005 voor directe banden met Nederland, terwijl Sint Eustatius koos voor behoud van het land Nederlandse Antillen. De huidige status van Sint Eustatius is dus niet gebaseerd op de uitspraak van de bevolking.

De onderhandelingsuitkomsten over de BES-eilanden zijn niet voorgelegd aan de bevolking van Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Er kan van uitgegaan worden dat veel eilandbewoners zich ten tijde van de referenda niet realiseerden wat de consequenties waren van de verschillende opties. Deskundigen vinden daarom dat de status van de drie eilanden niet voldoet aan de eisen van het zelfbeschikkingsrecht en op gespannen voet staat met het internationale dekolonisatierecht¹. Bonairianen, Statianen en Sabanen zouden alsnog op basis van een uitgebreide voorlichting geconsulteerd moeten worden, zo wordt gesteld.²

De BES-eilanden hebben nog steeds zelfbeschikkingsrecht, ook na de staatkundige veranderingen van 2010, aldus voormalig staatssecretaris van Koninkrijksrelaties Bijleveld³.

2.7 Na 2015

Op 10-10-2015 wordt een definitieve status voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba gekozen. Dat is vijf jaar na de staatkundige veranderingen. In 2015 of daarvoor kan geëvalueerd worden hoe de huidige status van openbare lichamen bevalt. Tot dat moment kunnen de BES-eilanden – volgens de voormalige staatssecretaris van BZK, Bijsterveld – nog kiezen tussen twee opties: 1) handhaven van de huidige status, dus openbaar lichaam (of gemeente) van Nederland, of 2) onafhankelijkheid.

In theorie zouden de BES-eilanden er nog voor kunnen kiezen om apart van Nederland verder te gaan. In praktijk leek dat station echter al gepasseerd te zijn. Er is een voorstel tot wijziging van de Grondwet bij de Staten-Generaal aangehangig waarin de staatsrechtelijke positie van de eilanden in de Grondwet wordt geregeld.⁴ In dat voorstel kunnen de BES-eilanden eigenlijk alleen nog kiezen of ze doorgaan als openbaar lichaam of als gemeente. Onafhankelijkheid is dan niet langer een optie.

De Tweede Kamer heeft het voorstel aangenomen, waarna de Eerste Kamer de verdere behandeling van het voorstel door de Eerste Kamer heeft opgeschort. De Senaat wil de evaluatie van de nieuwe staatkundige structuur binnen het Koninkrijk in 2015 afwachten en daarmee recht doen aan de volgtijdelijkheid van een evaluatie van de staatkundige structuur voordat een (nieuwe) staatkundige structuur in de Grondwet wordt vastgelegd.⁵

2.8 Eilandbestuur en organisatie

Het Openbaar Lichaam Saba (OLS) is als volgt georganiseerd. Het dagelijks bestuur wordt uitgevoerd door het *bestuurscollege*. Het college bestaat uit de *gezaghebber* (vergelijkbaar met de burgemeester in een gemeente) en twee *gedeputeerden* (vergelijkbaar met wethouders). De *eilandsecretaris* doet de ambtelijke ondersteuning. Het bestuurscollege is verantwoordelijk voor de voorbereiding en uitvoering van beleid. Begin 2013 is de gezaghebber van Saba de heer Jonathan Johnson.

De *eilandsraad* is de gekozen volksvertegenwoordiging van het openbaar lichaam, vergelijkbaar met de gemeenteraad. Deze raad bepaalt mede het beleid en controleert de uitvoering daarvan. Op Saba bestaat de eilandsraad uit vijf leden. De leden benoemen de gedeputeerden, die samen met de gezaghebber het bestuurscollege vormen. Begin 2013

¹ Vgl. Duijf, Charlotte M.A.M., en Alfred H.A. Soons (2011). *The right to self-determination and the dissolution of the Netherlands Antilles*. Wolf Legal Publishers.

² Duijf, Charlotte, en Fred Soons. Zelfbeschikkingsrecht Bonairianen, Statianen en Sabanen. in: *Openbaar Bestuur*. oktober 2011.

³ Handelingen I 2009/10, nr. 28, p. 1171.

⁴ Kamerstukken II 2011-2012, nr. 33 131, 2 Constitutionele basis openbare lichamen BES (Grondwetswijziging).

⁵ Kamerstukken I 2012-2013, nr 33131, C.

bestaat de eilandsraad uit vier zetels van de Windward Island People's Movement/WIPM en een zetel van de Saba Labour Party/SLP.¹

Caribisch Nederland	Gemeente
Eilandsraad (raadsleden)	Gemeenteraad (raadsleden)
Bestuurscollege	College van burgemeester en wethouders (B&W)
Gezaghebber	Burgemeester
Gedeputeerde	Wethouder

Tabel 4: Bestuurlijke vergelijking.

2.9 Nieuwe regels

Er zijn tussen de overheid en de openbare lichamen afspraken gemaakt over beperkte invoering van wetgeving voor een periode van vijf jaar vanaf de transitie in 2010.² Doel daarvan was om burgers en bestuurders rust te gunnen na de staatkundige veranderingen die al met heel veel nieuwe regelgeving gepaard ging.

Of deze 'legislatieve terughoudendheid' in de praktijk is geslaagd, is de vraag. Het was de bedoeling om alleen het fiscale en sociale stelsel te herzien en aanpassingen door te voeren in het onderwijs en de zorg, maar daarnaast zijn ook veel andere nieuwe regels geïntroduceerd. Volgens de Rijksvertegenwoordiger (zie hierna) zijn de inwoners en de instituties van de drie eilanden – bedrijven, overheden, scholen, ziekenhuizen – niet in staat om zoveel nieuwe regels in zulke korte tijd te verwerken.

De Algemene Rekenkamer vindt het onmogelijk om te beoordelen of de afspraak over de terughoudendheid is nageleefd omdat onduidelijk is welke wet- en regelgeving daaraan moet voldoen.³

In de hoofdstukken over de specifieke onderwerpen vindt u informatie over de betreffende wet- en regelgeving op dat terrein.

2.10 Voorzieningenniveau

Net als over de regelgeving zijn er afspraken gemaakt tussen rijksoverheid en BES-eilanden over het voorzieningenniveau op de terreinen onderwijs, volksgezondheid, sociale zekerheid en veiligheid.⁴ Per beleidsterrein moeten normen worden opgesteld voor het gewenste voorzieningenniveau. Dat zou moeten gebeuren op basis van een beeld van de uitgangspositie, maar daarover was te weinig informatie. De Algemene Rekenkamer constateert dat de Ministeries van OCW en VWS hier verschillend mee omgaan. OCW streeft ernaar om op de BES een vergelijkbaar voorzieningenniveau als in Europees Nederland aan te bieden. VWS wil het voorzieningenniveau per zorginstelling vaststellen.⁵

In de hoofdstukken over de specifieke onderwerpen vindt u informatie over het voorzieningenniveau op dat terrein.

2.11 Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) is verantwoordelijk voor de BES-eilanden. Hij is voornemens de coördinerend minister te zijn voor alles wat de eilanden betreft. Er zijn verschillende vakministeries die verantwoordelijk zijn voor het beleid op afzonderlijke terreinen. Zo is het Ministerie van Onderwijs Cultuur en

¹ Zie ook de website van het openbaar lichaam Saba: www.sabagov.nl en www.beautiful-saba.nl

² Hierover zijn verschillende afspraken gemaakt. Zie voor een overzicht hiervan: Algemene Rekenkamer, Rijksoverheid en Caribisch Nederland: naleving van afspraken, Tweede Kamer, vergaderjaar 2012-2013, 33471, nr. 2.

³ Idem.

⁴ Ministerie van BZK (2008), Besluitenlijst BES bestuurlijk overleg 31 januari 2008.

⁵ Algemene Rekenkamer, Rijksoverheid en Caribisch Nederland: naleving van afspraken, Tweede Kamer, vergaderjaar 2012-2013, 33471, nr. 2.

Wetenschappen (OCW) verantwoordelijk voor het onderwijs in Caribisch Nederland, heeft het Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport (VWS) een verantwoordelijkheid als het gaat om jeugdbeleid, moet het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) zich bezighouden met de armoedebestrijding op de eilanden en is het Ministerie van Veiligheid en Justitie (V&J) het aanspreekpunt voor criminaliteitsbestrijding. Het is echter van belang dat er een coördinerend bewindspersoon is die zorgt dat er geen 'gaten' vallen tussen de invulling van de verschillende verantwoordelijkheden. Ook kan hij ervoor zorgen dat tussen de ministeries wordt samengewerkt en dat de BES-eilanden worden geconsulteerd en geïnformeerd. De huidige minister van BZK, Plasterk, heeft aangegeven zijn rol ook als zodanig in te willen vullen en te willen voorkomen dat Caribisch Nederland wordt geconfronteerd met onnodige regels.¹

2.12 **Rijksvertegenwoordiger**

Er is een Rijksvertegenwoordiger voor de BES-eilanden die de schakel vormt tussen de openbare lichamen in Caribisch Nederland en de rijksoverheid in Den Haag.² Hij zetelt op Bonaire, maar heeft dependances op Sint Eustatius en Saba. In mei 2011 is Wilbert Stolte voor zes jaar benoemd als Rijksvertegenwoordiger.

De Rijksvertegenwoordiger heeft verschillende taken. Allereerst moet hij ervoor zorgen dat de (ambtenaren van de) ministeries op de eilanden goed met elkaar en met de eilandbesturen samenwerken. Daarnaast moet hij ervoor zorgen dat de drie openbare lichamen het eiland goed besturen. Hij moet elk half jaar aan de minister van BZK rapporteren. In een jaarlijkse rapportage doet hij verslag over de staat van de eilanden.

In zijn rapportage van 2011 gaf hij aan dat de Bonairianen, Statianen en Sabanen klaagden over het verlies aan eigen identiteit en cultuur, toestroom van Nederlanders uit West-Europa en de vrees steeds minder te zeggen te krijgen over het reilen en zeilen op het eigen eiland. Gevoelens van onvrede zijn nog steeds aanwezig. Deels heeft dat ook te maken met de kritiek die er is op wetgeving rond euthanasie, abortus en homohuwelijk waar de eilanden mee werden geconfronteerd.

Ook in zijn rapportage over 2012 constateert de Rijksvertegenwoordiger dat er knelpunten zijn, maar hij is ook optimistisch over de toekomst. 'Dat deze historische transitie tot nu toe niet perfect is verlopen, is inmiddels wel duidelijk geworden. Dat kon eigenlijk ook niet anders gezien de complexiteit. Erkenning hiervan leidt automatisch tot bereidheid tot aanpassing en verandering'.³

2.13 **Kinderombudsman**

Nederland heeft sinds 1 april 2011 een Kinderombudsman, die onderdeel is van het Bureau Nationale ombudsman. De Kinderombudsman richt zich op naleving van de rechten van kinderen en jongeren.

De Kinderombudsman adviseert kinderen en jongeren over manieren waarop ze voor hun rechten kunnen opkomen. Daarnaast controleert hij of de kinderrechten in Nederland worden nageleefd door de overheid, maar ook door private organisaties in het onderwijs, de kinderopvang, jeugdzorg en de gezondheidszorg. Hij adviseert het parlement en organisaties en maakt mensen bewust van de kinderrechten. De eerste Kinderombudsman is Marc Dullaert. Hij rapporteert jaarlijks aan de Tweede Kamer.

In verschillende publicaties schrijft de Kinderombudsman dat zijn mandaat zich uitstrekt 'over het gehele grondgebied van het Koninkrijk der Nederlanden, dus ook Caribisch Nederland'.⁴ Bij navraag blijkt dat echter een vergissing. Het mandaat van de Kinderombudsman strekt zich uit over heel Nederland, daaronder begrepen Caribisch

¹ TK 2013, Brief aan de Tweede Kamer van 30 januari 2013 over reis van de minister van 19-27 januari 2013.

² Wettelijke basis is de Wet Openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (WolBES).

³ Rijksvertegenwoordiger voor de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, *Voortgangsrapportage 2011*, februari 2012.

⁴ Kinderombudsman (2011). *Wij laten van je horen; Jaarverslag 2011*. Den Haag.

Nederland.¹

Voor zijn Kinderrechtenmonitor 2012 heeft de Kinderombudsman geprobeerd om de situatie in Caribisch Nederland in kaart te brengen. De Kinderombudsman constateert daarin echter dat er weinig informatie over de naleving van kinderrechten op deze eilanden beschikbaar is.²

De manier waarop de Kinderombudsman het mandaat voor de kinderen die opgroeien in Caribisch Nederland gaat invullen, moet nog nader worden bepaald. Wel is duidelijk dat hij zal gaan samenwerken met de Nationale ombudsman die al actief is op de BES-eilanden.³

---

¹ Informatie in e-mail van Rogier Oet, medewerker Kinderombudsman, 25 april 2013.

² Kinderombudsman (2012). *Kinderrechtenmonitor 2012*. Den Haag.

³ Zie www.nationaleombudsman.nl.

Het Kinderrechtenverdrag

De situatie van kinderen op de eilanden kan op verschillende manieren worden beoordeeld. In dit onderzoek is ervoor gekozen om uit te gaan van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind, hierna ook IVRK of Kinderrechtenverdrag genoemd. Dit verdrag wordt als meetinstrument gebruikt.

In dit hoofdstuk vindt u eerst informatie over het Kinderrechtenverdrag en over de verantwoordelijkheden die daar voor Nederland uit voortvloeien. Vervolgens kunt u lezen hoe Nederland zich over het naleven van de kinderrechten moet verantwoorden en tegenover wie dat moet gebeuren. Ook vindt u een toelichting op het gebruik van het verdrag als meetinstrument. Het hoofdstuk sluit af met het recente advies van het College voor de Rechten van de Mens over toepassing van het verdrag op de eilanden. Voor een uitvoerige toelichting op het verdrag en andere internationale regelgeving over de rechtspositie van kinderen, zij verwezen naar het Handboek Internationaal Jeugdrecht.¹

1 Het Kinderrechtenverdrag in het kort

Het Kinderrechtenverdrag is relatief jong. Op 20 november 1989 nam de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties het verdrag aan. Dertig jaar eerder, op 20 november 1959, namen de Verenigde Naties de Verklaring voor de Rechten van het Kind aan. Deze verklaring was juridisch niet bindend. Het verdrag is dat wel, het legt 'harde' verplichtingen op aan de lidstaten. Nederland heeft het Kinderrechtenverdrag geratificeerd: het trad in werking op 8 maart 1995.

1.1 Universeel

Het IVRK is een bijzonder mensenrechtenverdrag. Het is in verschillende opzichten universeel en dat maakt het verdrag ook zo waardevol ten opzichte van andere instrumenten. Het verdrag bestrijkt alle rechten van alle kinderen. Er staan klassieke vrijheidsrechten in, waardoor de overheid genoodzaakt wordt om op bepaalde terreinen terughoudend te zijn. En het beschrijft fundamentele sociale rechten, die de overheid juist aansporen om actie te ondernemen.

Het Kinderrechtenverdrag is het meest geratificeerde mensenrechtenverdrag ter wereld. Slechts twee landen hebben het verdrag alleen ondertekend, maar (nog) niet geratificeerd: de Verenigde Staten en Somalië. 193 landen ratificeerden wel.

1.2 Visie

Het verdrag weerspiegelt de visie dat kinderen mensen zijn die ondersteund moeten worden op hun weg naar volwassenheid. Net als ieder mens hebben ze rechten. Daarnaast moeten kinderen beschermd worden en mogelijkheden krijgen om zich te ontplooiën.

Het idee dat kinderen van alles nog niet zijn (nog niet volwassen, nog niet bekwaam, nog niet bij hun volle verstand), krijgt in het verdrag geen ruimte. Het gaat erom wat ze wél zijn.

---

¹ Blaak, Mirjam, et al. (2012). *Handboek Internationaal Jeugdrecht*. Leiden: Defence for Children.

1.3 **Kind**

Het Kinderrechtenverdrag geldt voor alle kinderen, voor iedere persoon die jonger dan achttien jaar is.

1.4 **Inhoud**

Het IVRK bestaat uit 54 artikelen en heeft ten doel de positie van kinderen in de maatschappij te verbeteren. De rechten kunnen verdeeld worden in vier categorieën: beschermingsrechten, bijzondere beschermingsrechten, voorzieningen en participatierechten.

Het verdrag kent de volgende indeling:

- Definitie van het kind.
- Algemene implementatiemethoden.
- Algemene beginselen.
- Burgerlijke rechten en vrijheden.
- Familie omgeving en alternatieve zorg.
- Basisrechten op gebied van gezondheidszorg, onderwijs, vrije tijd en culturele activiteiten.
- Speciale beschermingsmaatregelen.

1.5 **Basisprincipes**

Het verdrag kent vier basisbeginselen (zie hierna uitgebreider):

1. Alle rechten gelden voor alle kinderen: non-discriminatie (artikel 2).
2. Het belang van het kind is de eerste overweging bij iedere beslissing (artikel 3).
3. Recht op leven en ontwikkeling (artikel 6).
4. Respect voor de mening van het kind (artikel 12).

1.6 **Holistisch**

De artikelen van het Kinderrechtenverdrag hangen nauw met elkaar samen en vormen één geheel.

1.7 **Bindend**

De landen die het verdrag geratificeerd hebben, verplichten zich daarmee ook om het uit te voeren. Het Kinderrechtenverdrag is juridisch bindend. Als er andere verdragen zijn die kunnen worden toegepast, bepaalt het IVRK dat de meest gunstige regeling voor het kind voorrang heeft. Verdragsrecht heeft voorrang boven nationale wetgeving.

1.8 **Het Kinderrechtencomité**

Het VN-Comité voor de Rechten van het Kind in Genève controleert of de lidstaten hun verplichtingen van het IVRK ook nakomen. Lidstaten moeten iedere vijf jaar rapporteren over de kindersituatie in hun land. Het comité geeft aanbevelingen. Daarnaast brengt het comité General Comments uit om specifieke onderwerpen beter uit te leggen. Zie hierna onder rapportage.

2 **Het Kinderrechtenverdrag in (Caribisch) Nederland**

Het Kinderrechtenverdrag is voor Nederland op 8 maart 1995 in werking getreden. Vanaf die datum moet ons land de verplichtingen uit het verdrag nakomen voor alle kinderen onder de Nederlandse rechtsmacht. Dat betekent dat het verdrag ook rechtstreeks en volledig van toepassing is op kinderen op Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

Het Kinderrechtenverdrag gold ook al op de eilanden toen deze nog onderdeel waren van de Nederlandse Antillen. Sinds 2010 is Nederland verantwoordelijk voor het volledig realiseren van de rechten uit het verdrag in Caribisch Nederland.

Internationale verdragen worden getekend en onderhandeld door het Koninkrijk der Nederlanden, in overleg met de landen van het Koninkrijk. Daarna moeten de landen van het Koninkrijk de verdragen zelf (stilzwijgend of uitdrukkelijk) ratificeren. Nederland, de Nederlandse Antillen en Aruba hebben het Kinderrechtenverdrag geratificeerd op respectievelijk 8 maart 1995, 16 januari 1998 en 17 januari 2001.

Voor Curaçao en Sint Maarten, zelfstandige landen in het Koninkrijk sinds 2010, blijven de verdragen gelden die eerst voor de Nederlandse Antillen golden. De regeringen van Curaçao, Sint Maarten en Aruba zijn verantwoordelijk voor de implementatie van het Kinderrechtenverdrag in hun land.

Sinds 2010 horen de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba bij Nederland (zie uitgebreid hierover onder Het eiland). Daarom is de Nederlandse regering verantwoordelijk voor het naleven van de kinderrechten op deze drie eilanden.

Nederland heeft op drie verdragsartikelen een voorbehoud gemaakt. Vanaf maart 1995 moet Nederland zich houden aan de gemaakte afspraken. De Nederlandse overheid moet zorgen dat de nationale wet- en regelgeving en het beleid spoort met het verdrag. Daar waar dat niet zo is, moeten de nationale regels aangepast worden en intussen gelden de regels van het verdrag.

3 Rapportages over het Kinderrechtenverdrag

Om te controleren of landen zich houden aan de verplichtingen uit het Kinderrechtenverdrag moet hierover iedere vijf jaar gerapporteerd worden aan het Kinderrechtencomité.

3.1 Het Kinderrechtencomité

Elk land dat partij is bij het Kinderrechtenverdrag heeft de verplichting op zich genomen om aan het VN-Comité voor de Rechten van het Kind in Genève te laten weten 'welke maatregelen door hen genomen zijn die uitvoering geven aan de in het Verdrag erkende rechten en over de voortgang die is geboekt ten aanzien van het genot van die rechten'. Dit gebeurt met landenrapportages, die resulteren in aanbevelingen van het Kinderrechtencomité.

Het comité bestaat uit achttien onafhankelijke deskundigen op het gebied van kinderrechten. Het komt drie keer per jaar bij elkaar om alle ingediende rapportages te beoordelen.

Ook NGO's kunnen onafhankelijke rapporten over de kinderrechtsituatie in hun land indienen. Deze rapporten worden tijdens een aparte besloten zitting besproken, die drie maanden voor de regeringszitting plaatsvindt. Op basis hiervan maakt het comité een 'list of issues' met vragen die het comité nog voor de regeringszitting beantwoord wil zien. De zitting met de regering is openbaar. Op basis van deze zitting komt het comité met aanbevelingen: Concluding Observations.

3.2 Rapportages vanuit het Koninkrijk der Nederlanden

Nederland is sinds 1995 partij bij het Kinderrechtenverdrag. Twee jaar na de inwerking-treding heeft de Nederlandse regering zijn initiële rapportage ingediend bij het Kinderrechtencomité. Ook NGO's, zoals het Kinderrechtencollectief en het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten, dienden toen een eigen rapport in. Het comité heeft dit regeringsrapport in september 1999 besproken.

In april 2002 stuurde de Nederlandse regering haar tweede rapportage naar het comité. Aruba diende toen zijn eerste rapport in. Het Kinderrechtencollectief bracht opnieuw een eigen rapport in. Het comité besprak het regeringsrapport in januari 2004 en kwam met 57 aanbevelingen.

In 2007 rapporteerde de Nederlandse overheid voor de derde keer aan het Comité voor de Rechten van het Kind. Aruba bracht toen voor de tweede maal een rapport uit en het land de Nederlandse Antillen bracht zijn eerste rapportage aan het comité uit.

Het comité deed op 30 januari 2009 86 aanbevelingen aan Nederland, Aruba en de Nederlandse Antillen over de implementatie van kinderrechten in de drie landen.

In 2012 bracht de Nederlandse overheid haar vierde rapport uit. Ook het Kinderrechten-collectief kwam met een eigen NGO-rapport. Het laatste regeringsrapport moet nog besproken worden door het Kinderrechtencomité.

3.3 **Het comité over kinderen op de BES-eilanden**

Op 30 januari 2009 bracht het VN-Kinderrechtencomité zijn Concluding Observations uit over de kinderrechtsituatie in Nederland. Daarin sprak het comité zijn zorgen uit over de situatie op de eilanden en deed verschillende aanbevelingen om deze te verbeteren. In de hoofdstukken over de verschillende onderwerpen vindt u terug waar de kinderrechtelijke zorgen van het comité zich met name op richten.

4 **Het Kinderrechtenverdrag als meetinstrument**

Het Kinderrechtenverdrag vormt de basis voor het onderzoek. Het onderzoek brengt de situatie in beeld van kinderen die op één van de drie eilanden Bonaire, Sint Eustatius, Saba opgroeien. Een dergelijk overzicht ontbrak. In het onderzoek is een zo compleet mogelijk beeld verkregen van de situatie van kinderen in Caribisch Nederland.

Vervolgens is gekeken in hoeverre deze situatie strookt met de eisen die het Kinderrechtenverdrag aan ons land stelt. Het IVRK dient als toetsingskader of meetinstrument. Om het gebruik van het verdrag als toetssteen goed te gebruiken zijn enkele opmerkingen van belang.

Allereerst biedt het IVRK minimumnormen. Nederland – als rijk land – mag meer doen en wordt daar ook toe aangemoedigd. Als er bepalingen zijn die gunstiger zijn voor kinderen, dan gaan die voor. Het Kinderrechtenverdrag heeft drie belangrijke functies. Natuurlijk is het een juridisch instrument. Daarnaast houdt het verdrag een pedagogische opdracht in zich. Belangrijk is dat het ook een heel degelijke basis biedt om jeugdbeleid op te bouwen. Dat blijkt ook uit het verdrag zelf dat in zeer vele bepalingen een boodschap aan de overheid geeft: 'The State Parties shall...' Op die wijze kan het Kinderrechtenverdrag gebruikt worden als meetinstrument voor de situatie van kinderen op de eilanden.

In een toelichting op het verdrag zegt het Comité voor de Rechten van het Kind dat de doelstelling van het verdrag en de bewoordingen van artikel 4 voorschrijven dat staten moeten zorgen voor wetgeving die in overeenstemming is met het Kinderrechtenverdrag. Bovendien moet deze wetgeving in de praktijk gebracht worden. De praktische verwezenlijking van bepaalde rechten kan met zich meebrengen dat voor bepaalde groepen kinderen speciale maatregelen getroffen moeten worden om bijvoorbeeld achterstanden weg te werken.¹

4.1 **Basisprincipes**

Zoals hierboven al is aangegeven, bevat het Kinderrechtenverdrag vier basisprincipes. Deze vormen het uitgangspunt bij het toetsen van een situatie van kinderen aan het IVRK. Het gaat om de artikelen 2, 3, 6 en 12 van het IVRK.

Om te bepalen hoe deze basisprincipes vertaald moeten worden naar de situatie van kinderen op de eilanden, volgt hieronder een korte toelichting per artikel.

---

¹ Committee on the Rights of the Child (2003). *General Comment no. 5, General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child*. CRC/GC/2003/5.

Non-discriminatie

Artikel 2

1. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag, eerbiedigen en waarborgen de in het Verdrag beschreven rechten voor ieder kind onder hun rechtsbevoegdheid zonder discriminatie van welke aard ook, ongeacht ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale, etnische of maatschappelijke afkomst, welstand, handicap, geboorte of andere omstandigheid van het kind of zijn of haar ouder of wettige voogd.
2. De Staten die partij zijn, nemen alle passende maatregelen om te waarborgen dat het kind wordt beschermd tegen alle vormen van discriminatie of bestraffing op grond van de omstandigheden of de activiteiten van, de meningen geuit door of de overtuigingen van de ouders, wettige voogden of familieleden van het kind.

De rechten in het verdrag gelden voor ieder kind. Discriminatie is verboden en er rust een plicht op de overheid om kinderen daartegen te beschermen. De overheid moet waken tegen bepalingen en voorzieningen in de Nederlandse wetgeving die discriminerend zijn.

Dit betekent dat alle rechten onverkort gelden voor kinderen op de Caribisch Nederlandse eilanden. Zij moeten gelijkwaardig behandeld worden als kinderen in Europees Nederland. Maatschappelijk aanvaarde normen gelden dus evenzeer voor kinderen op de eilanden.

Artikel 2 benadrukt dat de rechten voor alle kinderen gelden die onder de rechtsmacht van de overheid vallen. Ook als de overheid besluit om verdragsverplichtingen over te dragen aan lagere overheden, zoals gemeenten of openbare lichamen, dan blijft de rijksoverheid eindverantwoordelijk voor het waarborgen van de rechten van alle kinderen op haar grondgebied. Het Kinderrechtencomité heeft dit in een toelichting op het verdrag bevestigd.¹

Belang van kind

Artikel 3

1. Bij alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen, vormen de belangen van het kind de eerste overweging.
2. De Staten die partij zijn, verbinden zich ertoe het kind te verzekeren van de bescherming en de zorg die nodig zijn voor zijn of haar welzijn, rekening houdend met de rechten en plichten van zijn of haar ouders, wettige voogden of anderen die wettelijk verantwoordelijk voor het kind zijn, en nemen hiertoe alle passende wettelijke en bestuurlijke maatregelen.
3. De Staten die partij zijn, waarborgen dat de instellingen, diensten en voorzieningen die verantwoordelijk zijn voor de zorg voor of de bescherming van kinderen voldoen aan de door de bevoegde autoriteiten vastgestelde normen, met name ten aanzien van de veiligheid, de gezondheid, het aantal personeelsleden en hun geschiktheid, alsmede bevoegd toezicht.

Het belang van het kind moet de eerste overweging vormen bij alle maatregelen rondom het kind. Dit artikel wordt gezien als leidend beginsel voor alle overige bepalingen in het verdrag.

Kinderen moeten verzekerd zijn van bescherming en zorg, door ouders of door kinderscherming en jeugdzorg (lid 2).

Voorzieningen moeten genoeg en gekwalificeerd personeel hebben (lid 3). Dat geldt ook voor alle voorzieningen voor kinderen op de eilanden, zoals jeugdzorg, het onderwijs en gezondheidszorg.

¹ Committee on the Rights of the Child (2003). *General Comment no. 5, General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child*. CRC/GC/2003/5.

Het IVRK geeft geen nadere invulling van 'het belang van het kind'. Dat verschilt ook per kind en per situatie. Er bestaan echter wel degelijk ideeën over een concretere invulling van het belang van het kind. Al in 1989 noemden de psychologen en gedragstherapeuten Heiner en Bartels twaalf factoren voor een optimale ontwikkeling van het kind. In 2006 vertaalden Kalverboer en Zijlstra deze factoren in veertien ontwikkelingsvoorwaarden die gekoppeld worden aan het Kinderrechtenverdrag.¹ Als deze voorwaarden langdurig ontbreken, leidt dit tot ontwikkelingsschade bij het kind. Het gaat om de volgende veertien voorwaarden, waarbij een tot en met zeven betrekking hebben op het gezin, en acht tot en met veertien op de samenleving.

Belang van het kind – ontwikkelingsvoorwaarden:

1. Adequate verzorging: zorg voor gezondheid en fysiek welbevinden, bijvoorbeeld kleding, voeding, onderdak.
2. Een veilige fysieke directe omgeving: lichamelijke bescherming van het kind in het gezin, geen mishandeling, geen toxische invloeden, geen gevaarlijke woning.
3. Affectief klimaat: geborgenheid met steun en begrip van de ouders, passend bij het kind.
4. Ondersteunende opvoedingsstructuur: regelmaat, stimulering, controle, grenzen stellen, ruimte voor eigen initiatief, niet te veel of te weinig verantwoordelijkheid bij het kind leggen.
5. Adequaat voorbeeldgedrag van de ouder: het kind kan gedrag, optreden, normen en waarden van ouders overnemen.
6. Interesse: ouder toont belangstelling voor kind en zijn leefwereld.
7. Continuïteit in opvoeding en verzorging en toekomstperspectief: ouders bouwen een veilige hechtingsrelatie op met het kind, het basisvertrouwen wordt in stand gehouden door beschikbaarheid van de ouder.
8. Veilige fysieke, wijdere omgeving: veilige buurt en samenleving. Geen oorlog.
9. Respect: omgeving van het kind neemt behoeftes en gevoelens van het kind serieus.
10. Sociaal netwerk: het kind en het gezin hebben verschillende, beschikbare steunbronnen.
11. Educatie: het kind krijgt scholing en opleiding en kan zijn talenten ontplooiën.
12. Omgang met leeftijdsgenoten: het kind heeft omgang met andere kinderen in verschillende situaties, passend bij ontwikkelingsniveau van het kind.
13. Adequaat voorbeeldgedrag samenleving: het kind heeft contact met anderen van wie hij gedrag, waarden en normen kan overnemen.
14. Stabiliteit in levensomstandigheden, toekomstperspectief: veranderingen in het leven zijn aangekondigd en inzichtelijk. Identificatiefiguren en steunbronnen blijven bestaan. De samenleving biedt het kind toekomstperspectief.

Leven en ontwikkeling

Artikel 6

1. De Staten die partij zijn, erkennen dat ieder kind het inherente recht op leven heeft.
2. De Staten die partij zijn, waarborgen in de ruimst mogelijke mate de mogelijkheden tot overleven en de ontwikkeling van het kind.

Het artikel verplicht om de ontwikkeling van kinderen op de eilanden 'in de ruimst mogelijke mate' te waarborgen. In samenhang met het belang van het kind, artikel 3, betekent het dat de overheid er alles aan moet doen om te zorgen dat kinderen zich veilig en ongestoord kunnen ontwikkelen. Het naleven van andere verdragsbepalingen – zoals het recht op gezondheidszorg – draagt bij aan de verwezenlijking van dit recht.

Participatie

Artikel 12

1. De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind

¹ Kalverboer, M.E. & A.E. Zijlstra (2006). *Het belang van het kind in het Nederlandse recht: Voorwaarden voor ontwikkeling vanuit een pedagogisch perspectief*. Amsterdam: SWP.

betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid.

2. Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht.

Kinderen hebben recht op vrije meningsuiting in zaken die hen betreffen. Kinderen die daartoe in staat zijn, moeten hun mening kunnen uiten en daar moet rekening mee worden gehouden.

Het artikel maakt heel duidelijk dat we niet óver kinderen moeten praten (als rechts-object) maar mét ze: kinderen zijn rechtssubject, drager van rechten. Kinderen kunnen mede inzicht geven in zaken die hen betreffen. Daarbij moet uitgegaan worden van hun belang (artikel 3).

Voor kinderen in Caribisch Nederland is ook dit een belangrijk artikel.

4.2 **Vertaling overige bepalingen naar kinderen op de eilanden**

Het Kinderrechtenverdrag bestrijkt de gehele leefwereld van kinderen. Voor het onderzoek is een indeling gemaakt in acht onderwerpen:

- Gezin en opvoeding
- Onderwijs
- Gezondheid
- Veiligheid
- Recreatie, spel en vrije tijd
- Participatie
- Wonen
- Financiën

Met de indeling in deze acht onderwerpen wordt de gehele leefwereld van kinderen bestreken. Elk denkbaar thema dat kinderen aangaat valt onder een van de acht onderwerpen. Een zeer vergelijkbare opzet om het Kinderrechtenverdrag als meetlat toe te passen werd ook gebruikt in eerder UNICEF-onderzoek.¹

In de conclusies bij de verschillende onderwerpen wordt steeds aangegeven wat het Kinderrechtenverdrag over het betreffende onderwerp bepaalt en welke artikelen relevant zijn. Ook wordt een beoordeling gegeven van de mate waarin wordt voldaan aan de minimumeisen die het verdrag stelt.

5 **College voor de Rechten van de Mens**

In maart 2013 bracht het College voor de Rechten van de Mens zijn advies 'Gelijke behandeling bij de toepassing van het Kinderrechtenverdrag in Caribisch Nederland' uit. Hierin gaat het college in op de vraag of – en zo ja onder welke voorwaarden – er onderscheid mag worden gemaakt tussen Caribisch Nederland en Europees Nederland bij de toepassing van de rechten uit het Kinderrechtenverdrag.

UNICEF vroeg het college in december 2012² om advies over de volgende drie vragen:

1. Wanneer is het maken van onderscheid in de behandeling van bewoners van één land, Nederland, te rechtvaardigen; wanneer kan gesproken worden van 'ongelijke gevallen' en hoe specifiek moet dat worden aangegeven?
2. Welke onderbouwing is vereist als de overheid stelt dat er sprake is van ongelijke gevallen en daarmee ongelijke behandeling rechtvaardigt?

¹ Kloosterboer, Karin (2009). *Kind in het Centrum, Kinderrechten in Asielzoekerscentra*. Den Haag: UNICEF Nederland, Stichting Kinderpostzegels Nederland, Centraal Orgaan opvang asielzoekers.

² UNICEF Nederland, Brief van 13 december 2012.

3. Het IVRK biedt minimumnormen voor de rechten van het kind. Mag de Nederlandse overheid onderscheid maken tussen kinderen die in Europees Nederland opgroeien en kinderen die in Caribisch Nederland opgroeien en daarmee art. 2 IVRK terzijde stellen? Zo ja, in welke specifieke situaties hoeft de Nederlandse overheid niet te voldoen aan haar verplichting om de minimeisen van het IVRK te waarborgen voor kinderen op de eilanden?

Het college constateert dat de vragen die UNICEF stelt ook in Caribisch Nederland leven. Het gaat in op de drie vragen en komt tot een helder advies en een checklist.¹ Een samenvatting van het advies vindt u als bijlage 4 bij dit rapport.

Het college stelt vast dat het essentiële minimumniveau van de rechten uit het Kinderrechtenverdrag zo snel mogelijk gewaarborgd moet worden in zowel Europees als Caribisch Nederland. Er mag wel gekozen worden voor afwijkende regelgeving en dus voor ongelijke behandeling, maar dan moet dit 'objectief gerechtvaardigd' kunnen worden én het mag niet afdoen aan de minimumnormen van het Kinderrechtenverdrag. Het college geeft in het advies uitleg over het toetsingskader dat daarvoor gebruikt moet worden.

Het advies maakt duidelijk dat de Nederlandse overheid zowel in Caribisch Nederland als in het Europese gedeelte naar een gelijkwaardig niveau van bescherming van kinderrechten moet toewerken. Het kan dan noodzakelijk – en soms zelfs beter – zijn om in het ene landsdeel een bepaald beleidsterrein anders te reguleren dan in het andere landsdeel. Realisatie van een kinderrecht op hetzelfde niveau betekent dus niet automatisch dat die realisatie in beide landsdelen precies hetzelfde dient te zijn vormgegeven.

---

¹ Zie www.mensenrechten.nl/publicaties.

KINDERRECHTEN OP SABA

Inleiding

Dit deel van het rapport bevat de resultaten van het onderzoek op Saba.¹ De volgende acht onderwerpen komen achtereenvolgens aan bod:

- Gezin en opvoeding;
- Onderwijs;
- Gezondheid;
- Veiligheid;
- Recreatie, spel en vrije tijd;
- Participatie;
- Wonen;
- Financiën.

Steeds wordt eerst de huidige situatie geschetst. Daarna wordt de situatie vanuit drie invalshoeken beoordeeld:

- Wat vinden de kinderen en jongeren er zelf van?
- Wat vinden de deskundigen er van?
- Wat is er in de literatuur over bekend?

Het zo verkregen beeld wordt vervolgens getoetst aan het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind, dat voor elk van de leefgebieden minimumnormen formuleert.

Aan het einde van dit deel vindt u een algemene conclusie over de kinderrechtsituatie op Saba.

---

¹ In dezelfde periode onderzocht UNICEF de kinderrechtsituatie op zowel de andere twee eilanden in Caribisch Nederland, Bonaire en Sint Eustatius, als ook op de andere drie eilanden in het Caribisch deel van het Koninkrijk: de zelfstandige landen Aruba, Curaçao en Sint Maarten. Over deze onderzoeken is afzonderlijk gerapporteerd.

Gezin en opvoeding

Ouders zijn doorgaans de belangrijkste personen in het leven van een kind. Zij bepalen de samenstelling van het gezin en hoe de opvoeding vorm krijgt. Gezin en opvoeding staan daarmee aan de basis voor het leven en de ontwikkeling van kinderen.

Gelukkig zijn er veel kinderen die veilig, vrolijk en zonder grote problemen opgroeien. Echter, er zijn helaas ook veel kinderen die niet in dit soort gelukkige omstandigheden verkeren. Ze worden geconfronteerd met scheiding van de ouders, huiselijk geweld, financiële problemen of andere zaken waar ze als kind geen enkele invloed op hebben. Vaak hebben deze problemen ook hun weerslag op andere leefgebieden van kinderen. Als de thuisbasis niet veilig, stabiel, ondersteunend en gezond is, werkt dat door in het leven van kinderen. En omgekeerd is evenzeer het geval. Op het moment dat de financiële omstandigheden problematisch zijn, dan heeft dit gevolgen voor de gezins- en opvoedsituatie. Als de woonsituatie penibel is, dan vergroot dit de druk op gezinsrelaties.

Het onderwerp *Gezin en opvoeding* kan dan ook niet los worden gezien van de andere onderwerpen die in dit rapport aan bod komen.

In dit hoofdstuk wordt eerst een schets gegeven van de huidige situatie rond gezin en opvoeding. Daarna kunt u lezen wat de visie daarop is vanuit kinderen en jongeren, vanuit deskundigen en vanuit literatuuronderzoek. Het hoofdstuk sluit af met de eisen die het Kinderrechtenverdrag aan dit onderwerp stelt en een conclusie.

1 Huidige situatie

1.1 Gezinsituatie

Op Saba is er de afgelopen tijd veel gebeurd op het gebied van gezin en opvoeding. Hieronder vindt u een schets van ontwikkelingen tot begin 2013 en de huidige situatie.

1.2 Centra voor Jeugd en Gezin

In april 2011 is er een Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) geopend op Saba.¹ Het CJG op Saba valt onder de Rijksdienst Caribisch Nederland. Vanwege de kleinschaligheid is ook het jongerenwerk, de pleegzorg, de ambulante jeugdzorg en de gezinsvoogdij daar onder gebracht, waarbij medewerkers meerdere functies tegelijk kunnen uitoefenen.² Op Saba zijn twee ambulante hulpverleners en een jongerenwerker werkzaam.³

1.3 Opvoedingsondersteuning

Op Saba kunnen ouders en professionals van bijvoorbeeld de kinderopvang, vrijetijdsorganisaties en naschoolse opvang bij het CJG terecht met vragen over opgroeien en opvoeden. Voor onderwijzers en leerkrachten is er een aparte route uitgestippeld via

---

¹ Beantwoording Kamervragen door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties n.a.v. brief over het bezoek aan o.a. Caribisch Nederland d.d.1 september 2011. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2010-2011 32 500 IV nr. 49. Vierde rapportage Nederland aan het Comité voor de Rechten van het Kind (2012).

² Beantwoording Kamervragen door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties n.a.v. brief over het bezoek aan o.a. Caribisch Nederland d.d.1 september 2011. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2010-2011 32 500 IV nr. 49. Vierde rapportage Nederland aan het Comité voor de Rechten van het Kind (2012).

³ Vierde rapportage Nederland aan het Comité voor de Rechten van het Kind (2012).

het Expertisecentrum Onderwijs Zorg (EOZ). Het CJG heeft geregeld intern overleg waarin zij deze zaken bespreken en bekijken of zijzelf behulpzaam kunnen zijn met hun aanbod aan opvoedingsondersteuning. Als de problematiek te zwaar is, wordt de casus besproken in het casuoverleg (zie 1.4, Casuoverleg). Opvoedingsondersteuning kan ook een vorm van ambulante hulpverlening betreffen.

Het CJG op Saba heeft een Temateka (speeltheek) waar diverse spellendozen kunnen worden geleend.¹

Triple P is ingevoerd als basismethodiek. Triple P (Positive Parenting Program) is een aanpak voor opvoedingsondersteuning die in verschillende landen wordt ingezet. Deze methodiek gaat uit van positief opvoeden en kan zowel toegepast worden bij opvoedingsadvies als bij hulpverlening bij ernstiger problemen. Er zijn inmiddels op de drie eilanden professionals vanuit verschillende beroepsgroepen in deze methodiek getraind, zoals onderwijs, hulpverlening, politie, kinderopvang, jeugdbescherming.²

Begin 2013 wordt op Saba een campagne positief opvoeden gestart. Het doel is om de bevolking ervan bewust te maken dat vragen over opvoeding heel normaal zijn, te laten weten waar je terecht kan met vragen en om ouders de basisprincipes van positief opvoeden mee te geven.³ Deze campagne hoort bij de methodiek van Positief Opvoeden van Triple P.⁴

Triple P bestaat uit vijf niveaus die op elkaar aansluiten en opbouwend zijn in intensiteit: niveau 1 een publiekscampagne is over opvoeding en ontwikkeling van kinderen, terwijl niveau 2 kan bestaan uit een lezing of persoonlijk advies, voor ouders die zich hebben gemeld met een specifieke vraag. De hierop volgende niveaus zijn workshops en cursussen, gericht op het versterken van de opvoedingsvaardigheden van ouders, voor ouders van kinderen met beginnende, ernstige tot meervoudige gedragsproblemen, eventueel in combinatie met andere gezinsproblemen.

1.4 Casuoverleg jeugdzorg

Op Saba worden de casussen van kinderen en jongeren waarmee problemen zijn, besproken in een casuoverleg. De casussen komen voornamelijk vanuit onderwijs/EOZ, vanuit het CJG en vanuit de justitiële organisaties. Het casuoverleg is een wekelijks overleg en wordt voorgezeten door de Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland. Daarnaast bestaat de vaste bezetting uit de secretaris van het casuoverleg, de gedragswetenschapper en, op afroep, de jeugdarts.

In het casuoverleg wordt besproken welke beschikbare zorg het beste aansluit op de zorgvraag. Dit kan een vorm van opvoedingsondersteuning zijn, ambulante hulp, pleegzorg, plaatsing in een residentiële instelling of een combinatie van meerdere vormen van zorg. Daarnaast kan besloten worden dat er een onderzoek door de psycholoog of de kinder- en jeugdpsychiater nodig is. Die zorg wordt betaald door het Zorgverzekeringskantoor indien er een indicatie is afgegeven door een arts.

Ook kan het casuoverleg besluiten dat ze de casus aanmelden bij de Voogdijraad omdat de veiligheid van het kind in het geding is. Er kan dan wel alvast hulp worden geboden terwijl het onderzoek van de Voogdijraad loopt.

In het casuoverleg wordt bepaald wie de casemanager wordt van het gezin. De casemanager is het centrale aanspreekpunt voor de zorg aan het kind en het gezin. Hij houdt het overzicht en coördineert de zorg, als er sprake is van verschillende hulpverleners die

¹ <http://www.rijksdienstcn.com/nieuws/6/centrum-voor-jeugd-en-gezin-sint-eustatius-introduceert-temateka.html> en informatie ontvangen van Justine Verschoor, Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland in juli 2012.

² *Vierde rapportage Nederland aan het Comité voor de Rechten van het Kind* (2012).

³ Informatie ontvangen d.m.v. een e-mail van Stan van Haaren, Nederlands Jeugdinstituut, 20 december 2012.

⁴ *Vierde rapportage Nederland aan het Comité voor de Rechten van het Kind* (2012). Zie ook www.positiefopvoeden.nl.

zich met het gezin bezighouden. Het uitgangspunt hierbij is één gezin, één plan. Als er een gezinsvoogd is toegewezen aan een kind, dan is per definitie de gezinsvoogd de casemanager.

Zodra er besloten is dat er jeugdzorg nodig is en de casemanager bekend is, wordt er een dossier aangemaakt in het Registratiesysteem JeugdlinQ. Personen die toegelaten zijn tot dit systeem kunnen zien of de cliënt al een casemanager heeft en wie dat is. Zo wordt voorkomen dat verschillende hulpverleners los van elkaar een hulpverleningstraject starten.

Er is tevens een casuoverleg ingesteld voor jongeren die met het strafrecht in aanraking (dreigen te) komen. Er zijn dwarsverbanden gelegd tussen de civiele en strafrechtelijke ketens om de gehele jeugdketen sluitend te maken.¹

1.5 **Ambulante hulpverlening**

Vanuit de Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland wordt ambulante hulp geboden. Deze hulp vindt plaats in de thuissituatie en is gericht op het vergroten van de competenties van de ouders en hun netwerk. Zij leren hierdoor op een positieve manier hun kind op te voeden. Ambulante hulpverleners werken met een hulpverleningsplan, meestal volgens de methodiek Triple P, en worden ondersteund door een gedragswetenschapper.²

Op Saba ontvangen acht kinderen enige vorm van ambulante hulpverlening. De gemiddelde duur van de hulpverlening op Saba is drie maanden. Er zijn er tussen januari en begin maart 2012 twaalf nieuwe aanmeldingen voor hulpverlening binnengekomen, waarvan er zes in behandeling zijn genomen. In twee gevallen betreft het kinderen die deelnemen aan een ART-training, waarna ze gaan participeren in activiteiten van de jongerenwerker of individueel worden begeleid. In vier gevallen gaat het om ambulante hulpverlening en —opvoedingsondersteuning. In de overige zes gevallen betrof het (korte) eenmalige hulp/adviesgesprekken of was er sprake van een verkeerde verwijzing.

Er nemen daarnaast nog zo'n twintig kinderen en jongeren zelfstandig deel aan activiteiten van de jongerenwerker. Daarbij moet gedacht worden aan een soort van jongerensoos met film en voorlichtingsactiviteiten, sport en spel en behandeling van thema's. Op verzoek van de school worden er ook ART trainingen gegeven aan kinderen en jongeren van de middelbare school.³

1.6 **Ondertoezichtstelling (ots)**

Als er zorgen zijn over de veiligheid van een kind stelt de Voogdijraad een onderzoek in. De Voogdijraad rapporteert en adviseert naar aanleiding van het onderzoek aan de rechter over een kinderbeschermingsmaatregel. Als de rechter besluit dat de jeugdige onder toezicht wordt gesteld krijgt deze een gezinsvoogd toegewezen. De gezinsvoogd deelt de opvoedingsverantwoordelijkheid met de ouders en bewaakt de veiligheid van het kind. Samen wordt er dan een plan van aanpak met doelen opgesteld, waar de ouders met de gezinsvoogd aan werken.⁴

Op Saba was er in juli 2012 één kind onder toezicht gesteld.⁵

¹ Brief van de minister van Veiligheid en Justitie d.d. 12 september 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 33 000 IV nr. 80.

² Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland (2012). *Wat doet de Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland*. Informatiefolder voor professionals.

³ Informatie ontvangen per e-mail van Justine Verschoor, Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland in juni en juli 2012.

⁴ Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland (2012). *Wat doet de Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland*. Informatiefolder voor professionals.

⁵ Informatie ontvangen per e-mail van Justine Verschoor, Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland in juli 2012.

1.7 Uithuisplaatsing

Als kinderen tijdelijk of voor langere tijd niet thuis kunnen wonen dan onderzoekt de jeugdzorg in eerste instantie de mogelijkheden om het kind in een pleeggezin te plaatsen. Dit kan een gezin zijn uit het eigen netwerk van het kind of een gezin uit het bestand van jeugdzorg. De ouders, pleegouders en het kind worden dan begeleid door een ambulante hulpverlener.

Op Saba zijn er geen residentiële voorzieningen. Jongeren kunnen terecht op Bonaire of Curaçao of (indien meer specialistische behandeling nodig is) in Nederland. Dit wordt op Saba als zeer beperkend ervaren omdat vormgeven van *één gezin, één plan* dan lastig uit te voeren is. Het uitbesteden van de dagelijkse opvoedingsverantwoordelijkheid naar een voorziening op een ander eiland en tegelijkertijd ouders ondersteunen bij het uitvoeren van hun pedagogische verantwoordelijkheid is dan vrijwel uitgesloten.

1.8 Tienermoeders

Op Saba zijn relatief veel tienermoeders, vergeleken met Nederland. Recente adequate cijfers ontbreken echter. Het betreft doorgaans meisjes zonder baan en diploma, ook omdat sommigen zeer jong moeder zijn geworden. Als een van de oorzaken voor het regelmatig voorkomen van tienerzwangerschappen wordt het gebrek aan seksuele voorlichting genoemd. Daardoor zouden ook veel jongeren een geslachtsziekte hebben. Momenteel wordt er via scholen en organisaties – incidenteel – geprobeerd om jongeren voor te lichten over seksualiteit.

Voor zwangere en net bevallen meisjes is er geen speciale opvang op Saba. Vaak worden de kinderen van tienermoeders (mede) opgevoed door de grootouders.

1.9 Kindermishandeling en huiselijk geweld

Op Saba wordt kindermishandeling gemeld bij de Voogdijraad, het CJG, Jeugdzorg of de politie.¹ Er is op Sint Eustatius een discussie gaande tussen de Voogdijraad (die dat wel wil) en het CJG (die dit vooralsnog niet wil) over het instellen van een Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK). De discussie is ingegeven door het nut en de noodzaak, mede wegens de kleinschaligheid van het eiland. Een andere optie is dat de betrokken partijen beter gaan samenwerken.² Op Saba is dit vooralsnog niet aan de orde. Ook daar speelt de schaalgrootte een rol. Op dit moment komen de meeste meldingen binnen bij de Voogdijraad. Er dient nog een protocol te worden ontwikkeld.³

Er is bewust voor gekozen om niet direct met een intensieve aanpak kindermishandeling te beginnen – zoals deze bekend is in Nederland – maar eerst de jeugdhulpverlening op te bouwen en ouders bewust te maken van een positieve manier van opvoeden.⁴

In juni 2012 hebben op Saba conferenties plaatsgevonden met alle ketenpartners over het onderwerp kindermishandeling. Het Nederlands Jeugdinstituut leidde de conferenties in opdracht van Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland. Het doel van de conferenties was om het thema kindermishandeling op de agenda te plaatsen, gekoppeld aan een gezamenlijk gedragen gevoel van urgentie. De uitkomsten van de eerste conferenties zullen worden meegenomen in een contourenplan. Dit plan zal richting geven aan vervolgstappen om uiteindelijk te komen tot een sluitende aanpak kindermishandeling.⁵

Gebleken is dat het onderwerp gevoelig ligt. De definitie van kindermishandeling is nog onvoldoende gedeeld en omdat de gemeenschap zo klein is, kent iedereen wel iemand die

¹ Informatie ontvangen van Justine Verschoor, Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland in juli 2012.

² Informatie per e-mail ontvangen van Stan van Haaren, Nederlands Jeugdinstituut, 21 december 2012.

³ Ibid.

⁴ Brief van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties inzake bezoek van de Koningin en notitie van Ortega-Martijn. Tweede Kamer der Staten-Generaal vergaderjaar 2011-2012 3300IV Nr. 37. Bijlage 1: Reactie per beleidsterrein.

⁵ <http://www.rijksdienstcn.com/nieuws/245/sint-eustatius-is-gastheer-van-de-eerste-conferentie-over-kindermishandeling.html> en <http://www.rijksdienstcn.com/nieuws/249/kindermishandeling:-niets-doen-is-geen-optie.html>. Geraadpleegd op 2 november 2012.

mishandeld is of mishandeld heeft. Hierdoor ontstaan er soms loyaliteitsconflicten. Daarbij heerst er ook een relatief harde opvoedingsstijl op de eilanden. Bovendien is het op de agenda zetten van dit onderwerp vanuit Nederland gevoelig omdat dit mogelijk impliciet kan worden gezien als negatieve beoordeling van de samenleving van Saba.¹

In de vierde rapportage van Nederland aan het Kinderrechtencomité wordt vermeld dat het bepalen van de infrastructuur kindermishandeling (meldingspunt, verwijzing en interventies) gepland staat voor de eerste helft 2012 en dat er publieksvoorlichting over kindermishandeling gepland staat voor 2013.

Momenteel wordt er gebouwd aan een infrastructuur door middel van kennisoverdracht en het opzetten van (samenwerkings)structuren. Op Saba zal in 2013 een werkgroep kindveiligheid (aanpak kindermishandeling) worden ingesteld.²

Het tegengaan van huiselijk geweld valt onder de verantwoordelijkheid van het eilandbestuur (zie 1.7, Uithuisplaatsing). Er zijn geen 'blijf-van-mijn-lijf-huizen' voor (volwassen) slachtoffers van huiselijk geweld.³ Het is onduidelijk of gebruik gemaakt kan worden van de faciliteiten op Curaçao.

In het in 2006 gehouden scholierenonderzoek *Communities that Care* liet 5% van de deelnemende jongeren op Saba weten weleens seksueel misbruikt te zijn.⁴ Er zijn geen betrouwbare data beschikbaar, maar geschat wordt dat ongeveer twaalf kinderen per jaar op Saba worden mishandeld.⁵

1.10 Kinderopvang

De verantwoordelijkheid voor de kinderopvang ligt bij het eilandbestuur. Er bestaat geen kinderopvangtoeslag voor ouders zoals dat in Europees Nederland bestaat. Wel ontvangen kinderopvangorganisaties soms subsidie van de openbare lichamen.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de kinderopvang, inclusief naschoolse opvang, voor kinderen van nul tot twaalf jaar. Voor naschoolse activiteiten zie het hoofdstuk Recreatie, spel en vrije tijd.

Een afstudeeronderzoek uit 2010 heeft gekeken naar de pedagogische kwaliteit van kinderopvang op de vijf eilanden van de Antillen en heeft de uitkomsten vergeleken met een studie uit 2007. Daarbij is gebruik gemaakt van observaties in de kinderopvangcentra, vragenlijsten en interviews. Er is geconcludeerd dat de pedagogische kwaliteit vooruit is gegaan, maar nog onvoldoende is. Dit heeft onder meer te maken met de ruimte en inrichting, gebrek aan materiaal, het soort aangeboden activiteiten, grootte van de groepen, de interactie tussen de pedagogisch medewerker en de kinderen en het gebrek aan structurele inspectie. Het educatieve High/Scope-programma heeft een positieve impact, maar zou niet goed uitgevoerd worden.⁶

Op Saba is er één kinderopvangorganisatie, het Laura Linzey Day Care Center. Dit centrum is momenteel onderdeel van het openbaar lichaam omdat de stichting in het verleden problemen had. Het streven is echter om de stichting weer te verzelfstandigen. De stichting heeft plaats voor ongeveer vijftig kinderen en er staan zo'n twintig kinderen op de wachtlijst. Ouders betalen \$ 75 tot \$ 150 per maand, afhankelijk van het aantal uren.

¹ Informatie per e-mail ontvangen van Stan van Haaren, Nederlands Jeugdinstituut, 21 december 2012.

² Ibid.

³ IdeeVersa (2012). *Referentiekader Caribisch Nederland*. Bijlage 3: beleidsvelden. Pagina 177.

⁴ Boer, S. de, Roorda, W., Jonkman, H., Van Aalst, M. (2006). *Scholierenonderzoek Communities that Care. Nederlandse Antillen*. DSP-Groep.

⁵ *The Daily Herald*, 25 juni 2012. Child abuse workshop first step towards policy

⁶ Meerdink, M.A., Schonenburg, L. (2010). *Pedagogical quality of daycare centers on the Netherlands Antilles. Current quality and comparison with quality measures of 2007*. Scriptie Universiteit van Utrecht.

Voor de kinderen op de wachtlijst is er tijdelijke particuliere opvang.¹ Ook dit centrum biedt het VVE-programma High/Scope.

1.11 Wetgeving

Uiteraard is het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind volledig van toepassing op de kinderen van Saba.

De Wet op de Jeugdzorg is niet van toepassing in Caribisch Nederland. Er is voor gekozen om het jeugdbeleid in Caribisch Nederland eerst verder te ontwikkelen en dan pas wetgeving voor Caribisch Nederland te maken. In de Wet op de Jeugdzorg is de mogelijkheid opgenomen, om een specifieke algemene maatregel van bestuur (amvb) te maken voor de jeugdzorg in Caribisch Nederland. De ontwikkelde aanpak voor het jeugdbeleid zal dan juridisch verankerd worden via een amvb tegelijk met aanpassingen in de regelgeving voor de jeugdbescherming. Er zijn wel bepalingen uit het Burgerlijk Wetboek van kracht op de jeugdbescherming. Daarnaast zijn er twee verordeningen overgenomen van het land Nederlandse Antillen die regelen dat er een Voogdijraad en gezinsvoogdij is.²

Volgens het Antilliaanse Burgerlijk Wetboek (artikel 247) omvat het ouderlijk gezag de plicht en het recht van de ouder zijn minderjarig kind te verzorgen en op te voeden. Onder verzorging en opvoeding worden mede verstaan de zorg en de verantwoordelijkheid voor het geestelijk en lichamelijk welzijn van het kind én het bevorderen van de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid. In het Wetboek van Strafrecht BES staan bepalingen over mishandeling en seksueel geweld. Mishandeling wordt gezien als opzettelijke benadeling der gezondheid (artikel 313). Lijfstraffen op scholen, in de thuissituatie en in jeugdinstellingen zijn echter niet expliciet verboden.

Wat betreft huiselijk geweld is de Wet tijdelijk huisverbod (nog) niet van toepassing in Caribisch Nederland. Een slachtoffer van huiselijk geweld kan de civiele rechter wel verzoeken de pleger een contactverbod op te leggen.³

Saba kent een eilandsverordening voor de kinderopvang. Hierin staat vermeld dat er in een eilandsbesluit kwaliteitsvoorschriften gegeven zullen worden voor de kinderopvang.

Om in Caribisch Nederland de bepalingen ten aanzien van interlandelijke adoptie die in Nederland gelden ook van toepassing te laten zijn is een Regeling opgenomen ter toevoeging van titel 12a aan het Burgerlijk Wetboek BES. Met deze toevoeging zijn taken en verantwoordelijkheden toegewezen aan het Ministerie van Justitie. De voor het Europese deel van Nederland geldende Wet opnemings buitenlandse kinderen ter adoptie is ten dele van toepassing op Saba.⁴

1.12 Beleid en activiteiten

De kwartiermaker Jeugd en Gezin, professionals en diensten van het eiland en professionals uit de Nederlandse jeugdzorg hebben per eiland een plan gemaakt voor preventieve jeugdvoorzieningen, jeugdzorg en jeugdbescherming.

Het preventieve deel bestaat uit het opzetten van een Centrum voor Jeugd en Gezin waarin jeugdgezondheidszorg en de informatie en adviesfunctie in samenhang worden aangeboden. Daarnaast richt het preventieve deel van het plan zich op het creëren van mogelijkheden voor positieve vrijetijdsbesteding voor jongeren.

¹ IdeeVersa (2012). *Referentiekader Caribisch Nederland*. Bijlage 3: beleidsvelden. Pagina 174.

² Beantwoording Kamervragen door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties n.a.v. brief over het bezoek aan o.a. Caribisch Nederland d.d.1 september 2011. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2010-2011 32 500 IV nr. 49. *Vierde rapportage Nederland aan het Comité voor de Rechten van het Kind* (2012).

³ Antwoord van het Koninkrijk der Nederlanden op het verzoek van het Comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen in zijn slotcommentaar (CEDAW/C/NLD/CO/5, paragraaf 52) om binnen twee jaar informatie te verstrekken over de stappen die genomen zijn om de in de paragrafen 27 en 29 vervatte aanbevelingen te implementeren.

⁴ *Vierde rapportage Nederland aan het Comité voor de Rechten van het Kind* (2012).

Het curatieve deel van het plan bestaat uit het opzetten van de jeugdzorg en het versterken van de gezinsvoogdij en de voogdijraad. Als basismethodiek voor alle jeugdwerkers is Triple P gekozen.¹

In het masterplan onderwijshuisvesting is de kinderopvang meegenomen. Het Ministerie van OCW heeft in het plan de verantwoordelijkheid op zich genomen voor de achterstallige onderhoud van de huisvesting van de kinderopvang.²

Activiteiten

- In 2010 is een Centrum voor Jeugd en Gezin geopend.
- Er zijn jeugdhulpverleners en gedragswetenschappers aangesteld.
- Er is een casuoverleg jeugdzorg ingevoerd.
- Jeugdhulpverleners, maar ook leerkrachten en andere bij jeugd betrokken professionals zijn getraind in Triple P (Positive Parenting Program).
- In 2012 is een campagne positief opvoeden gestart.
- Het ICT-systeem JeugdinQ is ingevoerd in de CJG, de jeugdzorg de gezinsvoogdij en de jeugdgezondheidszorg.
- In juni 2012 hebben conferenties plaatsgevonden over kindermishandeling.

1.13 Organisaties en verantwoordelijkheden

Ministerie van VWS

Het Ministerie van VWS is verantwoordelijk voor het beleid op het terrein van jeugdzorg.

Ministerie van Veiligheid en Justitie

Het Ministerie van Veiligheid en Justitie is verantwoordelijk voor beleid op het terrein van jeugdbescherming en huiselijk geweld, inclusief de gezinsvoogdij. Gezien de kleinschaligheid is ervoor gekozen om de uitvoering van de gezinsvoogdij neer te leggen bij Jeugdzorg en Gezinsvoogdij CN/VWS.³

Dienst Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland

Onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van VWS biedt de dienst Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland ambulante jeugdzorg, pleegzorg, residentiële zorg en gezinsvoogdij voor ouders en kinderen met opvoed- en opgroei problemen.⁴

Eilandbestuur

Het eilandbestuur is verantwoordelijk voor de uitvoering van de preventieve jeugdzorg, het tegengaan van huiselijk geweld, de kinderopvang en de naschoolse opvang.⁵

Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG)

Het CJG biedt informatie, advies en opvoedingsondersteuning voor ouders en professionals. Het CJG op Saba valt onder de Rijksdienst Caribisch Nederland. Vanwege de kleinschaligheid is ook het jongerenwerk, de pleegzorg, de ambulante jeugdzorg en de gezinsvoogdij daar onder gebracht, waarbij medewerkers meerdere functies tegelijk kunnen uitoefenen.⁶

¹ Drewes, Marga (2010). *Gezond en veilig opgroeien in Caribisch Nederland (Bonaire, St. Eustatius en Saba). Een schets van de stand van zaken op het gebied van de jeugd: opgroeien en opvoeden in Caribisch Nederland d.d. 1 januari 2011.*

² IdeeVersa (2012). *Referentiekader Caribisch Nederland*. Bijlage 3: beleidsvelden. Pagina 175.

³ <http://www.rijksdienstcn.com/pagina/234/jeugdbeleid+in+caribisch+nederland.html>. Geraadpleegd op 26 juni 2012.

⁴ Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland (2012). *Wat doet de Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland*. Informatiefolder voor professionals.

⁵ IdeeVersa (2012). *Referentiekader Caribisch Nederland*. Bijlage 3: beleidsvelden.

⁶ *Vierde rapportage Nederland aan het Comité voor de Rechten van het Kind* (2012) en Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Beantwoording Kamervragen n.a.v. brief over het bezoek aan onder andere Caribisch Nederland d.d.1 september 2011.

Voogdijraad

De Voogdijraad valt onder de Rijksdienst en is verantwoordelijk voor het doen van onderzoek met betrekking tot voogdij en ouderlijk gezag, adoptie, omgangsregelingen, ontkenning van ouderschap en (vermoedens van) kindermishandeling. De Voogdijraad heeft ook diverse taken met betrekking tot kinderalimentatie: zij int en betaalt maandelijks de alimentatie, helpt bij het indienen van een alimentatieverzoek bij het gerecht en bemiddelt, legt beslag of voert wettelijk bepaalde dwangmaatregelen uit om te zorgen dat de alimentatie wordt betaald.¹

Kinderopvangorganisaties

De kinderopvangorganisaties zijn verantwoordelijk voor kinderopvang inclusief naschoolse opvang, voor kinderen van nul tot twaalf jaar.

2 Kinderen over gezin en opvoeding

Van de geïnterviewde kinderen zijn de meesten tevreden over de manier waarop ze worden opgevoed en hoe hun ouders met ze omgaan. Ze houden van hun ouder(s) en vinden deze meestal niet streng of alleen als dat nodig is. Ze vinden dat ze voldoende vrijheid krijgen en zijn tevreden dat ze (meestal) om mogen gaan met de vrienden die ze zelf kiezen. Sommige kinderen vertellen dat ze vrij weinig met hun ouders praten en ook apart eten, maar dat ze dat prima vinden.²

'Ik heb thuis wel genoeg privacy.' (jongen, 14 jaar, Saba)

De gezinnen waarin de geïnterviewde kinderen opgroeien, zijn zeer divers samengesteld. Er zijn relatief weinig kinderen die opgroeien in een 'standaard' gezin met de biologische vader en moeder. Vaak ontbreekt de vader en soms is daar een stiefvader voor in de plaats gekomen. In sommige gevallen levert dat spanningen op.

Veel kinderen hebben broers en zussen van verschillende ouders. Soms wonen, werken of studeren die elders. Bij sommige kinderen wonen opa en oma in huis of zijn zij zelfs de opvoeder. Veel kinderen maken er melding van dat 'iedereen op het eiland familie van elkaar' is. En bij veel gezinnen zijn de familieleden afkomstig van verschillende delen van de wereld.³

Soms slaan ouders hun kinderen. Ik ben thuis ook wel eens geslagen, toen ik jonger was. Nu niet meer. (jongen, 14 jaar, Saba)

'In het begin was mijn relatie met mijn stiefvader niet zo goed. Ik wilde niet dat hij de plek van mijn vader zou innemen. Inmiddels kunnen we het wel goed met elkaar vinden.' (jongen, 16 jaar, Saba)

Het contact met de biologische vader is voor veel kinderen een punt van zorg. Soms omdat de moeder niet wil dat er contact is, soms omdat de vader buiten beeld is (en elders woont) of omdat er om onduidelijke redenen geen contact is.⁴

Sommige kinderen konden (de eerste jaren van hun leven) niet opgroeien bij hun moeder omdat deze nog tiener was toen ze geboren werden en niet voor hen kon zorgen. Tienermoederschap wordt als probleem genoemd omdat het verhoudingsgewijs vaak voorkomt en omdat kinderen vinden dat er weinig gebeurt om het te voorkomen.

Een enkel kind heeft geen of weinig contact met de moeder. Ze woont ergens anders of kan niet voor haar kind zorgen.

¹ <http://www.rijksdienstcn.com/pagina/188/voogdijraad.html>. Geraadpleegd op 6 november 2012.

² Zie citaten 1, 2, 3, 4, 7, 11, 12, 13, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 136.

³ Zie citaten 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153.

⁴ Zie citaten 126, 127.

Er zijn kinderen die zich beklagen over de afwezigheid van hun opvoeder(s) en over een gebrek aan aandacht van hun ouder(s).

En er zijn kinderen van wie de ouders zo afwezig zijn, fysiek en/of psychisch, dat sprake lijkt van verwaarlozing. Deze kinderen geven aan dat ze het zelf maar moeten uitzoeken en dat zijzelf moeten zorgen dat ze ergens aandacht en eten krijgen. Dat kan komen doordat de ouders te druk zijn met hun eigen problemen, of omdat ze heel hard moeten werken of door andere oorzaken.

Geweld in de opvoeding is een vaker genoemd punt. Zowel tussen ouders onderling als in de relatie tussen ouder(s) en kind. Opvallend is dat veel kinderen slaan beschouwen als iets dat bij de opvoeding hoort en wat ze al dan niet zelf 'verdiend' hebben.¹

Met problemen gaan kinderen vaak naar hun moeder, een ander familielid of naar een leraar op school. Er zijn echter ook veel kinderen die aangeven dat ze hun problemen niet met iemand willen delen, mede omdat dan 'het hele eiland het weet'.²

Kinderen die bij een organisatie hulp zoeken voor problemen thuis, hebben soms het gevoel dat ze niet meteen worden gehoord of geholpen.

Bijna alle kinderen hebben een taak in het huishouden. Ze moeten thuis klusjes doen, zoals vegen, opruimen, afwassen of koken.³

'Ik vind het leuk om te koken. Ik ben nu veel bezig met bakken. Ik maak bananenbrood, worteltjestaart en andere dingen.' (meisje, 11 jaar, Saba)

De meeste kinderen spreken verschillende talen en soms spreken ze thuis een andere taal dan op school of met vrienden. Nederlands, Papiaments, Engels, Spaans.⁴

'Met mijn moeder spreek ik Spaans, maar met mijn zusjes en mijn stiefvader spreek ik Engels.' (jongen, 16 jaar, Saba)

3 Jongeren over gezin en opvoeding

De geïnterviewde jongeren signaleren dat er op Saba veel kinderen zijn die onvoldoende aandacht krijgen van hun ouders. De (alleenstaande) ouder is de hele dag aan het werk en is daarna te moe om het kind positieve aandacht te geven. Kinderen hebben daardoor veel tijd met elkaar, zonder ouderlijk toezicht.

Volgens de jongeren worden veel kinderen thuis nauwelijks gestimuleerd. Ze worden niet ondersteund bij hun school en evenmin bij het nadenken over hun toekomst.⁵

Jongeren vertellen dat er bij de ouders op de eilanden 'opvoedingsverlegenheid' is. In de cultuur van de eilanden vinden ouders het moeilijk om goed met hun kinderen te praten en zeker als het over gevoelige onderwerpen gaat zoals seks. Er is weinig aansluiting tussen de belevingswereld en opvattingen van de ouders en die van hun kinderen.⁶

'Ik denk dat vanwege de cultuur die we hebben op de eilanden, de ouders niet goed weten hoe ze seksuele voorlichting moeten geven aan hun kinderen.' (jongere)

Op de eilanden komen tienerzwangerschappen regelmatig voor. De jongeren zien daarvoor verschillende oorzaken. Een daarvan is dat ouders niet met hun kinderen over seks en gevoelens praten en geen seksuele voorlichting geven. Als andere oorzaak noemen zij

¹ Zie citaten 83, 84, 86, 87.

² Zie citaten 171, 172, 173.

³ Zie citaten 8, 10, 19, 26, 36, 41.

⁴ Zie citaten 5, 9, 15, 32, 34, 35, 549, 552.

⁵ Zie citaten 75, 76, 90.

⁶ Zie citaten 42, 43, 44, 93.

het gebrek aan aandacht van ouders voor kinderen. Meisjes zoeken vervangende aandacht bij jongens. Als derde oorzaak noemen ze het kopieergedrag van meisjes onderling. Als je een schattige baby hebt, krijg je aandacht en dat wil ieder meisje wel.

Ook armoede wordt als oorzaak genoemd voor de vele tienerzwangerschappen. Vriendjes beloven spullen in ruil voor seks.

Ten slotte spelen religie en spiritualiteit een rol als het gaat om tienerzwangerschappen. Het uitdelen van condooms of vrijelijk praten over seks wordt volgens de jongeren streng afgekeurd door de kerk.¹

'Op alle eilanden komen tienerzwangerschappen regelmatig voor.' (jongere)

Jongeren constateren dat geweld in de opvoeding en tussen ouders onderling gebruikelijk is op de eilanden. Daarbij wordt zelfs de riem gebruikt. De jongeren constateren ook dat geweld in het gezin verborgen blijft achter de voordeur.

Sommige jongeren vinden slaan van kinderen als opvoedmiddel zo normaal, dat ze het niet afkeuren. Ze beschouwen het als 'onschuldige correctieve handeling' en 'onderdeel van de cultuur'. Wel zien ze een duidelijk verband tussen de opvoedstijl van de elkaar opvolgende generaties: kinderen nemen het gedrag van hun ouders over.²

De jongeren betreuren het dat er geen centraal meldpunt is voor misbruik of mishandeling, zoals in Nederland. Ook vinden zij dat er nog weinig instanties zijn waar kinderen anoniem terecht kunnen en die aansluiten op de eilandcultuur en -situatie.³

'Op alle eilanden is weinig openheid als het gaat om misbruik of mishandeling.' (jongere)

'Ik zou niet weten naar wie je toe kan gaan op Saba als je misbruikt of mishandeld wordt. Er is niemand die je kan vertrouwen.' (jongere)

4 Deskundigen over gezin en opvoeding

Volgens de geraadpleegde deskundigen staat de opvoeding van veel kinderen op Saba ernstig onder druk. Deskundigen maken zich grote zorgen over de opvoedsituatie van een deel van de kinderen op het eiland. Daarvoor dragen zij verschillende oorzaken aan die in meerdere of mindere mate maken dat kinderen zich thuis niet veilig (kunnen) voelen, zich niet optimaal kunnen ontwikkelen of zelfs geschaad worden in hun ontwikkeling.

De deskundigen geven aan dat er zeer weinig data beschikbaar zijn over de opvoedsituatie van kinderen op Saba. Zo is onbekend hoeveel kinderen momenteel bij een of beide ouders⁴ opgroeien, hoeveel kinderen met gedragsproblemen kampen of problemen thuis hebben. Daarnaast is een compleet beeld van kindermishandeling niet te krijgen. Desalniettemin zijn de deskundigen zeer eensgezind in hun oordeel over de opvoedsituatie.

Veel van de problemen die de deskundigen noemen, hangen nauw met elkaar samen en versterken elkaar. Ondanks alles wat gedaan wordt om de situatie te verbeteren, is deze nog steeds zorgelijk. De deskundigen geven aan dat de problemen zeer hardnekkig zijn, onderdeel uitmaken van de cultuur en steeds worden overgedragen van generatie op generatie.

Hieronder volgen de belangrijkste genoemde knelpunten.

---

¹ Zie citaten 159, 160, 161, 162.

² Zie citaten 88, 89, 90, 91.

³ Zie citaten 92, 186.

⁴ Er wordt met het oog op de leesbaarheid steeds over ouders gesproken. Hieronder worden ook alleenstaande ouders begrepen of andere opvoeders.

4.1 **Geweld in de opvoeding**

Bijna alle geïnterviewde deskundigen zijn het erover eens dat een deel van de kinderen op Saba opgroeien in een gewelddadige omgeving. Met veel kinderen gaat het goed maar andere kinderen worden soms thuis geslagen, er wordt tegen ze geschreeuwd, ze worden vernederd en sommigen worden seksueel misbruikt. Ook tussen ouders onderling is sprake van geweld waar kinderen getuige van of betrokken bij zijn. Al deze vormen van geweld zijn te kenmerken als verwaarlozing of kindermishandeling¹.

Er zijn verschillende omstandigheden die de kans op kindermishandeling vergroten: armoede, verschillende banen, gewoonte van opvoeden met harde hand, voorbeeldgedrag van ouders, jonge ouders, stagnerende identiteitsontwikkeling, enzovoorts.

In veel gezinnen heerst een harde opvoedstijl (zie ook 4.4, Opvoedstijl). Daar hoort een corrigerende tik bij en in sommige gezinnen wordt ook de riem en gesp nog veelvuldig gebruikt bij het straffen van kinderen.

Vaak gaat de mishandeling gepaard met verwaarlozing. Ook op school worden kinderen geconfronteerd met geweld (zie het hoofdstuk Onderwijs).

De problemen die kinderen ondervinden als gevolg van geweld in de opvoeding zijn divers. Deskundigen koppelen bijvoorbeeld gedragsproblemen, crimineel gedrag en tienerzwangerschappen rechtstreeks aan de opvoedsituatie.²

'Er heerst hier nog een andere cultuur, waarbij lijfstraffen normaal worden gevonden. Zoals in de jaren vijftig in Nederland.' (deskundige)

'Opvoeding op dit eiland is een lastig onderwerp. Het disciplineren van kinderen wordt hier gezien als zwaar slaan, agressie gebruiken. En dat levert bij kinderen ook agressiviteit op, zowel lichamelijk als in taalgebruik.' (deskundige)

'Het gaat al generaties lang zo dat geweld in de opvoeding 'normaal' wordt gevonden.' (deskundige)

'Kindermishandeling en misbruik zijn hier taboe. Iedereen weet dat het er is.' (deskundige)

4.2 **Gebrek aan aandacht en verwaarlozing**

'Op Saba zie je veel verwaarlozing', aldus een deskundige. Ook andere deskundigen zien als groot probleem dat kinderen op Saba onvoldoende aandacht krijgen. Kinderen worden vaak aan hun lot overgelaten. Ze moeten zichzelf vermaken, voeden en opvoeden. Soms gaat dat zo ver dat gesproken kan worden van lichamelijke en/of emotionele verwaarlozing. Verwaarlozing is een vorm van kindermishandeling.

De redenen waarom kinderen te weinig aandacht van hun ouders krijgen, zijn divers en vaak gaat het om een combinatie van factoren. Meestal is het geen kwestie van onwil, maar eerder van onkunde, problemen en schaamte om hulp te vragen of een gebrek aan tijd. (Alleenstaande) ouders hebben soms verschillende banen en moeten meer dan fulltime werken om het hoofd financieel boven water te houden. Ze komen laat thuis en hebben dan geen tijd of energie meer voor de opvoeding. Het kind is ook tot die tijd op zichzelf aangewezen, zeker als er geen andere volwassenen in de buurt zijn – zoals een opa of oma of een ander vangnet. Kinderen staan er dus net als hun ouders alleen voor.

¹ Kindermishandeling: elke vorm van voor de minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen, ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel.

² Zie citaten 94, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 121, 122, 123, 124.

Door de beperkte aandacht die ouders aan hun kinderen schenken, weten veel ouders niet wat er speelt bij hun kinderen. Er wordt weinig positieve structuur gegeven aan kinderen, er worden weinig grenzen gesteld en de signalen die kinderen wél krijgen van hun ouders gaan veelal gepaard met geweld (zie hiervoor).

Kinderen die te weinig aandacht krijgen of zelfs worden verwaarloosd, komen op allerlei manieren in de problemen of zij krijgen gedragsproblemen. Soms omdat ze honger hebben (zie hierna), aandacht zoeken bij andere mensen of op andere manieren en daarmee in de problemen komen (zie hierna). De situatie van sommige kinderen is dermate schrijnend dat ze uit huis geplaatst zouden moeten worden als dat mogelijk zou zijn.¹

'Sommige kinderen komen vies op school.' (deskundige)

'Kinderen zijn heel vaak alleen. Ze kijken tv en denken dat ze alles ook kunnen wat ze op tv zien.' (deskundige)

'Overdag gaat de ijskast op slot als moeder aan het werk is. Moeder komt laat thuis.' (deskundige)

'Als je na zestien uur werken thuiskomt, dan ben je niet in staat je kind goed op te voeden.' (deskundige)

4.3 **Ontbreken ouderlijk toezicht en sociaal vangnet**

Deskundigen geven aan dat een sociale structuur ontbreekt op Saba. Dat gecombineerd met het feit dat veel ouders werken en pas laat thuis zijn, maakt dat veel kinderen op straat rondzwerven.

Naschoolse opvang en kinderopvang worden niet gesubsidieerd. Dat heeft tot gevolg dat er weinig naschoolse activiteiten zijn voor kinderen (van wie de ouders dat zich financieel niet kunnen veroorloven). De opvang die er wel is, wordt door veel deskundigen ten dele als kwalitatief onvoldoende aangemerkt. Er zou geen pedagogisch beleid zijn en er wordt gewerkt met ongeschoolde vrijwilligers.

Kinderopvang voor kinderen tot vier jaar, is voor veel ouders te duur. De kwaliteit van de kinderopvang is wisselend: er werkt ongeschoold personeel, toezicht ontbreekt, men moet met weinig middelen zien rond te komen en de veiligheid van kinderen is niet gewaarborgd. Zo zou bij sommige instellingen sprake zijn van mishandeling.

Vroeger hielp de familie, zoals opa's en oma's, of buurt bij de opvoeding. Dat is steeds minder geworden, mede door de sociaaleconomische situatie waardoor ook grootouders moeten blijven werken en door de toegenomen individualisering.

Er is grote behoefte aan 'ankerpunten buiten het gezin' voor kinderen, aldus de deskundigen. Ze kwalificeren het opvoedingsmilieu van zowel gezin als school als zeer zwak en zien een taak weggelegd voor andere organisaties en personen die de kinderen moeten ondersteunen. Er moeten veilige plaatsen voor kinderen worden gecreëerd.²

'De thuissituatie van kinderen op Saba is nogal eens problematisch. Zo zijn er veel kinderen van wie de ouder(s) altijd aan het werk zijn en niemand op hen let. Het is dan extra belangrijk dat de kinderen veilig zijn op plekken waar ze komen, zoals school, naschoolse opvang, sportclubs, speelterreinen.' (deskundige)

¹ Zie citaten 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74.

² Zie citaten 77, 78, 79, 80, 81, 82.

4.4 Opvoedstijl

Zoals hierboven aangegeven, kenmerkt de stijl waarin veel kinderen op Saba worden opgevoed zich door de 'harde hand'. Er zijn echter nog andere aspecten die van belang zijn naar de mening van de deskundigen. Dat begint met het idee dat ouders hebben over hun rol als opvoeder. Er wordt gedacht in termen van ouderlijke *macht*. De opvoeding is veelal autoritair en gebiedend, 'doe dit, laat dat', maar zonder duidelijke grenzen.

Opvoeden gaat niet gepaard met communicatie tussen ouders en kind. Natuurlijk houden de ouders van hun kinderen, maar ze tonen dat niet. Kinderen verwachten straf als er tegen ze wordt gepraat. Er is geen vertrouwen tussen ouders en kinderen. De opvoeding stimuleert kinderen niet om zich positief te ontwikkelen. Kinderen voelen zich niet veilig en worden passief.

Ouders vinden het belangrijk hoe de kinderen zich tegenover de buitenwereld presenteren, zoals in schoolresultaten en in net gedrag, maar problemen worden weinig of niet besproken. Kinderen moeten hun eigen problemen oplossen, maar hen wordt tegelijkertijd geleerd niet naar buiten te treden met problemen.

Veel ouders weten niet goed hoe ze moeten opvoeden en zeker niet hoe ze positief moeten opvoeden. Met name in de omgang met pubers kan de onkunde over opvoeden grote problemen opleveren. Kinderen zien op tv en internet dat het niet 'normaal' is om geslagen te worden en verzetten zich tegen de opvoedstijl van hun ouders.

Het is op het eiland geen gewoonte om met ouders onder elkaar over opvoeden te praten en hulp te vragen.

Deskundigen zien verschillen in de manier van opvoeden van jongens en meisjes. Dat heeft ook te maken met de afwezigheid van veel vaders in de opvoeding (zie hierna). Jongens zouden meer verwend worden, minder grenzen aangeboden krijgen en minder verantwoordelijkheid in de huishouding hebben dan meisjes. Op latere leeftijd zou het gebrek aan verantwoordelijkheid jongens nog steeds parten spelen. Sommige deskundigen zien een duidelijk verband met de rol die de jongens, eenmaal vaders, in de opvoeding van hun kinderen spelen. En eveneens met de mate waarin jongens met criminaliteit in aanraking komen. De meisjes leren dat zij verantwoordelijk zijn en voor gezin en inkomen moeten zorgen.

De manier van opvoeden is typisch iets dat van generatie op generatie overgaat. Zoals ouders hun kind opvoeden, zo zal het kind meestal in grote lijnen ook weer zijn kind opvoeden. Er wordt geprobeerd om met opvoedingsondersteuning ouders te leren om hun kinderen positief op te voeden (Triple P: Positive Parenting Program). Dat heeft echter veel tijd nodig.¹

'Een ouder zei me laatst: 'You have to talk so much!!!!' en dat is het ook precies. Nu moeten ze praten tegen het kind, vroeger deden ze gewoon wat ze wilden. Ik vertel ze dan wel dat ze soms wel eerst een time out kunnen geven en daarna rustig kunnen praten.' (deskundige)

'Sommige ouders laten hun kind helemaal los, totaal vrij zonder grenzen. Ook omdat ze niet weten wat ze moeten als ze niet mogen slaan. Die kinderen worden totaal niet gecorrigeerd en leren geen grenzen. Dat gaat dan niet goed met zo'n kind.' (deskundige)

'Veel ouders hebben geen idee hoe ze een kind moeten opvoeden. Een moeder van een baby van drie maanden die tegen haar baby zegt: 'Behave!'' (deskundige)

¹ Zie citaten 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62.

4.5 Afwezigheid van vaders in de opvoeding

In een deel van de gezinnen op Saba maakt de vader geen (dagelijks) deel uit van het gezin. De redenen daarvoor zijn divers (zie ook hierna). Vaak betekent het dat kinderen worden opgevoed door de moeder alleen of door de moeder met haar nieuwe partner. De verantwoordelijkheid voor de opvoeding ligt veelal vooral of alleen bij de moeder. Regelmatig zijn het de moeders zelf die de vaders op afstand houden.

Als er nog wel contact is tussen kind en vader, weten vaders vaak niet hoe ze moeten opvoeden. Ze geven hun kinderen geld, maar geen (emotionele) ondersteuning.

Vooraf voor jongens blijkt het moeilijk te zijn om zonder adequaat rolmodel en zonder sturing op te groeien. Jongens worden 'de man' in huis en gaan zich gedragen zoals ze denken dat een man zich hoort te gedragen. Vaak is dat onbeschoft en dat levert problemen op met de moeder.

De afwezigheid van mannen in de opvoeding laat zich ook gelden in het onderwijs waar bijna alle leerkrachten in het (basis)onderwijs vrouwen zijn.

In zwangerschaps- en opvoedcursussen wordt nu veel meer geprobeerd om vaders van meet af aan te betrekken bij de opvoeding.¹

'Sommige ouders zijn heel jonge mensen met te veel kinderen. Moeders moeten alles doen. Vaders hangen op straat. Het zijn meestal geen voorbeeldfiguren. Slechts enkele vaders geven wel een goed voorbeeld.' (deskundige)

4.6 Sociaaleconomische situatie en armoede

Alle deskundigen noemen de sociaaleconomische situatie waarin veel gezinnen verkeren en armoede als zeer fundamenteel knelpunt. Sommigen geven aan dat de ernst hiervan sinds 10-10-'10 is toegenomen.

De deskundigen dragen verschillende aspecten aan waardoor gezinnen in armoede raken: laag inkomen, geringe onderstand, sterk stijgende prijzen voor voeding en onderhoud, hoge energiekosten, beperkte kansen op arbeidsmarkt, opvoedingsverantwoordelijkheid bij één ouder, alcohol- drugs- en gokverslaving. Zie voor meer informatie hierover het hoofdstuk Financiën.

Armoede heeft een direct effect op het leven van kinderen en wordt gezien als zeer belangrijke stressfactor in het gezinsleven. Deskundigen benoemen armoede als een van de omstandigheden die de kans op kindermishandeling vergroten.

Armoede leidt er ook toe dat kinderen zonder eten op school komen en honger hebben. Kinderen die regelmatig honger hebben worden geschaad in hun gehele ontwikkeling, aldus de deskundigen. Er zijn scholen en crèches die een ontbijt verzorgen voor kinderen die dat thuis niet krijgen.²

'Bij veel kinderen is de thuissituatie niet goed. Kinderen komen op school zonder ontbijt. Ze krijgen hier dan een boterham en kop chocolademelk. Dat is alleen voor de kinderen die het nodig hebben.' (deskundige)

'Bij Child Focus en op school is altijd iets te eten omdat veel kinderen honger hebben.' (deskundige)

4.7 Gezinssamenstelling

De geïnterviewde deskundigen noemen in relatie tot Saba de gezinssamenstelling niet als specifiek onderwerp, dit in tegenstelling tot de eilanden Bonaire en Sint Eustatius.

4.8 Problemen van ouders

Deskundigen benoemen verschillende problemen van ouders die hun weerslag hebben op de opvoeding van de kinderen. Veelal spelen deze problemen vooral in combinatie met

¹ Zie citaten 128, 129, 130.

² Zie citaten 131, 132, 133.

andere knelpunten, zoals verwaarlozing en de sociaaleconomische situatie. De deskundigen noemen drugs- en alcoholmisbruik en gokverslaving als problemen. Daarnaast noemen ze problemen tussen ouders na (echt)scheiding.¹

'Een paar kinderen zijn onder de zorg van hun grootouders gebracht hier op het eiland, omdat de ouders alcohol of drugsproblemen hadden en hun verantwoordelijkheid niet konden nemen.' (deskundige)

'Er is een groot verschil tussen de bewoners van Saba en die van Statia. De autochtone bevolking van Saba is half blank en half zwart. De blanke helft heeft van oudsher een beter scholings- en ontwikkelingsniveau en dat trekt de balans op het eiland omhoog. Op Statia heeft bijna de hele bevolking een laag opleidings- en ontwikkelingsniveau.' (deskundige)

4.9 Tienerzwangerschappen

Op Saba komen tienerzwangerschappen vrij regelmatig voor. Precieze cijfers over het aantal zwangerschappen onder tieners zijn er echter niet omdat die niet goed worden geregistreerd.

Deskundigen vertellen dat er ieder jaar één of twee tienerzwangerschappen zijn op Saba, op een totaal van twintig zwangeren op het hele eiland. Iedereen kent uiteraard de meisjes die zwanger raken. Eerst mochten deze meisjes niet meer op school komen, omdat de angst bestond dat het aanstekelijk zou werken. Daar is echter tegen geageerd en er is gewezen op de leerplicht. Nu kunnen meisjes die zwanger raken wel gewoon naar school.

Als redenen voor de tienerzwangerschappen zien de deskundigen de behoefte aan aandacht en liefde die meisjes thuis niet krijgen in combinatie met een laag zelfbeeld. Aandacht van een jongen of man en seks biedt – tijdelijk – wel aandacht en liefde. Bovendien geeft een baby en het moederschap status en een gevoel van eigenwaarde. Veel tienerouders hadden zelf ook tienerouders.

Daarnaast koppelen sommigen het ook aan de manier van opvoeden, waarbij men zich onttrekt aan de verantwoordelijkheid en niet bedenkt wat het opvoeden van een kind met zich meebrengt.

Seksuele voorlichting, of beter gezegd het ontbreken daarvan, is een andere reden die zou maken dat jonge meisjes zwanger raken. Seksualiteit is op Saba een taboe. Jongeren gaan bovendien niet voor voorbehoedsmiddelen naar een apotheek of huisarts, omdat dan het hele eiland ervan weet.

De jonge kinderen die een kind krijgen, zijn meestal nog niet in staat om dat adequaat op te voeden. Ook ontbreken de financiële middelen voor het grootbrengen van een kind. De begeleiding van de meisjes is vaak nog een uitdaging. Konden vroeger de (groot)ouders nog een rol spelen in de opvoeding, moeten die nu ook vaak werken om rond te kunnen komen. Toch zijn het vaak de grootouders die het overnemen op Saba. Deskundigen maken zich zorgen of deze situatie wel gezond is voor kinderen.

Daar waar bij de meisjes wordt ingezet op 'empowerment' zien de deskundigen goede resultaten. Meisjes zijn gemotiveerd om hun toekomst op te bouwen om zodoende hun eigen kinderen een betere toekomst te geven.²

'Ieder jaar is er op Saba één of twee tienerzwangerschap(pen). Op een totaal van twintig zwangeren. Uiteraard kent iedereen de meisjes die zwanger raken. Eerst bande de school ze. Daar is tegen geageerd, immers de meisjes hebben leerplicht. Nu gaan de meisjes nog wel naar school als ze zwanger raken.' (deskundige)

¹ Zie citaten 154, 155, 156, 157, 158.

² Zie citaten 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170.

'EOZ heeft een programma om meisjes voor te lichten over zwangerschap. Het leek een tijdje een wens van veel meisjes. Nu krijgen ze les met levensechte poppen die ze moeten verzorgen om te laten zien dat het niet alleen lief en schattig is.' (deskundige)

4.10 De gemeenschap

Saba is een zeer kleine gemeenschap met ongeveer 1.800 inwoners, waarvan tweehonderd medische studenten. Dat betekent dat iedereen elkaar kent. Familiebanden zijn sterk. De gemeenschap kan worden gekarakteriseerd als 'gesloten'.

Het samenleven op een klein eiland in een beperkte gemeenschap maakt de opvoedsituatie niet eenvoudig. Iedereen let op iedereen en iedereen weet alles van elkaar. Dat maakt het lastig zaken privé te houden. Er wordt dan ook veel geroddeld. Tegelijkertijd is echter niemand geneigd om (zelf) misstanden naar buiten te brengen of lastige kwesties te bespreken. Dat heeft immers altijd gevolgen, zoals ruzies, pesterijen of uitsluiting. Deskundigen noemen dit een 'zwijgcultuur'. Kinderen hebben hier direct mee te maken, omdat ze van hun ouders te horen krijgen waarover ze wel of vooral niet met anderen mogen praten.

Tegelijkertijd spreken deskundigen over een 'schaamtecultuur': over verschillende onderwerpen bestaat een gevoel van schaamte waardoor taboes jarenlang blijven bestaan. Kindermishandeling, seksualiteit en tienerzwangerschappen of hulp bij opvoeden zijn onderwerpen die nauwelijks bespreekbaar zijn.

De combinatie van zwijgen, schamen en roddelen maakt opgroeien op het eiland voor veel kinderen tot een opgave. Zeker als er problemen thuis zijn en een kind hulp nodig heeft of uit huis geplaatst moet worden.

Tegelijkertijd heeft met televisie, internet en andere communicatiemiddelen een nieuwe wereld zijn intrede gedaan op het eiland. Een wereld die botst met de eilandcultuur en – alleen al daarom – zeer aantrekkelijk is voor kinderen.

Deskundigen zien als gevolg van deze situatie depressiviteit onder jongeren. Het ontbreken van perspectief en de groepsdruk wordt sommige jongeren te veel. Ze trekken zich terug en brengen veel tijd door op bed voor de tv of computer.¹

Deskundigen noemen verschillende aspecten die invloed hebben op opvoeding en waarbij ze refereren aan 'de cultuur'.

Sabanen zijn heel onafhankelijk en willen niet graag dat anderen – van buiten het eiland – zich met hen bemoeien. Die houding maakt de aanpak van problemen zoals kindermishandeling zeer lastig. Bewoners van de eilanden kampen soms nog met een erfenis vanuit het verleden. Er bestaat bij sommigen nog een grote gevoeligheid ten opzichte van degenen die ooit de eilanden overheersten, 'de witten'. Deze gevoeligheid kan zich op verschillende manieren uiten, zoals door onderdanigheid of juist arrogantie en heeft invloed op de opvoedsituatie.

Ook wordt een verband met het slavernij verleden gelegd waar het gaat om de rol van mannen. Mannen zouden daardoor gewend zijn om zoveel mogelijk kinderen te maken bij zoveel mogelijk vrouwen. Er werd niet getrouwd en dat is nog altijd de norm.

De houding van sommige mannen ten opzichte van meisjes en vrouwen is niet gestoeld op wederzijds respect: er wordt vanuit gegaan dat vrouwen – en ook minderjarige meisjes – beschikbaar zijn voor seks.

Deskundigen zien het als cultureel bepaald dat ouders en kinderen op het eiland een zeer laag zelfbeeld hebben. Sommigen spreken zelfs van een collectief minderwaardigheidsgevoel, dat van ouder op kind steeds wordt doorgegeven.²

'De kinderrechtensituatie op Statia is gemiddeld slechter dan op Saba. Op Saba is alles georganiseerder, geregelder, netter. Ook de opvoeding.' (deskundige)

¹ Zie citaten 177, 178, 179, 180, 181, 182, 184.

² Zie citaten 175, 183.

4.11 Opvoedingsondersteuning en hulp bij problemen

Op Saba is het geen gewoonte voor ouders om hulp te vragen als ze steun nodig hebben of als er problemen zijn. Kinderen wordt geleerd om de vuile was niet buiten te hangen. Dat betekent dat problemen nu pas naar buiten komen als er al veel is misgegaan.

Er zijn verschillende initiatieven op Saba om ouders te helpen met opvoeden en met problemen bij het opvoeden. Daarmee worden enige resultaten geboekt. Deskundigen geven aan dat het niet eenvoudig is om hulp te bieden. Allereerst is vertrouwen en het zo goed mogelijk waarborgen van de privacy, essentieel. Daarnaast moeten hulpverleners beschikken over zeer goede gespreksvaardigheden om te kunnen praten met mensen die niet gewend en bereid zijn om te praten over onderwerpen die taboe zijn, zoals kindermishandeling. Er zijn verschillende ideeën ontwikkeld over de aanpak van kindermishandeling, die nu verder worden geïmplementeerd.

Het Centrum voor Jeugd en Gezin speelt hierin een sleutelrol, samen met de andere organisaties en personen zoals de Voogdijraad en het onderwijs. Deskundigen geven aan dat het probleem van de tekortschietende zorg en het sociale proces dat nodig is om de zorg goed te organiseren, zwaar is onderschat in Nederland. Ze wijzen op de noodzaak van veel extra hulpverleners om de problemen het hoofd te kunnen bieden.

De deskundigen benadrukken dat het belangrijk is om goed te beoordelen wat nodig is op het eiland en niet klakkeloos Nederlandse systemen te kopiëren. Geen korte termijn acties, maar duurzame oplossingen. En zeer veel preventief werken.

Voor de kinderen die hulp zoeken, is er weinig op het eiland waar ze (anoniem) terecht kunnen. Er was een soort kindertelefoon via de medische universiteit op Saba, maar deskundigen weten niet wat daar mee is gebeurd.

Deskundigen geven aan dat het vaak erg lastig is om ouders ertoe te bewegen hun opvoedstijl aan te passen, zeker als kinderen ernstig in de knel komen. In zo'n geval wordt geprobeerd om de druk op de ouders op te voeren om ze te laten meewerken. Als dat lukt, dan kan het kind thuis blijven wonen. Lukt dat niet, dan moet het kind naar een ander eiland want plaatsing in een pleeggezin op Saba is vrijwel onmogelijk. Pleeggezinnen zijn moeilijk te vinden omdat zij bang zijn dat de ouders hen lastigvallen. Andere opvang is er niet op het eiland.

Veel deskundigen noemen de samenwerking tussen personen en instanties een groot punt van zorg. Hoewel algemeen wordt erkend dat samenwerken noodzakelijk is om goede hulp te bieden, ziet men hier nog een uitdaging.

De deskundigen zijn het erover eens dat het vastleggen en documenteren van alles rond opvoeding zeer belangrijk is. Nu zijn de meeste aspecten rond de opvoeding van kinderen onbekend, zoals de gezinssamenstelling, het aantal kinderen dat geconfronteerd wordt met geweld en kindermishandeling, tienerzwangerschappen, enzovoorts. Er zou op al die aspecten een nulmeting moeten worden verricht.¹

'Een keer per maand komt de rechter naar Saba en dan is er een meeting met de Voogdijraad. Dan worden in één klap alle zaken behandeld, zoals naamswijziging of een maatregel of alimentatie.' (deskundige)

'De Centra voor Jeugd en Gezin worden overal anders ingevuld. Op Saba doet CJG veel verschillende taken omdat het zo'n klein eiland is, maar het is steeds lastig te bepalen wat we wel en niet moeten doen.' (deskundige)

'De Nederlanders beseffen niet dat hier een totaal andere mentaliteit is en dat je daar je CJG op aan moet passen. Nederland is gewend dat andere culturen zich aanpassen aan

¹ Zie citaten 188, 190, 191, 192, 194, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210.

hen. Maar mensen hier op het eiland zijn gewend om het hier op hun eigen manier te doen. Er was bijvoorbeeld nooit structurele hulpverlening, dat waren ze niet gewend. Ze losten zelf alles zo goed mogelijk op. Nu worden er dingen van ze verwacht die ze (nog) niet kunnen.' (deskundige)

'We zijn nog op zoek naar twee á drie pleeggezinnen op Saba voor vrijwillige plaatsing. Daar is wel discussie over, hoor. Want het is de vraag of het werkt. Zolang het vrijwillig is waarschijnlijk wel, maar als het een gedwongen plaatsing is staan de ouders kwaad op de stoep bij het pleeggezin. Het is een klein eiland.' (deskundige)

5 Literatuur over gezin en opvoeding

Er zijn verschillende onderzoeken gedaan die informatie bieden over gezin en opvoeding op Saba. Ook mensenrechtencomités hebben zich hierover verschillende malen uitgesproken. Een gedetailleerd overzicht van de inhoud van deze rapporten en andere literatuur vindt u in bijlage 3.

Zo beveelt het Kinderrechtencomité aan om opvoeders op alle mogelijke manieren te ondersteunen opdat kinderen gebruik kunnen maken van de rechten die zij krachtens het Kinderrechtenverdrag hebben.¹

In de rapportage aan het Kinderrechtencomité van 2012 geeft de Nederlandse overheid aan wat zij doet of nog wil gaan doen om aan de zorgen van het Kinderrechtencomité tegemoet te komen.²

Hieronder vindt u heel in het kort wat uit onderzoeken en andere literatuur naar voren komt over gezin en opvoeding.

5.1 Gezinsamenstelling

Uit de literatuur over gezin en opvoeding blijkt dat iets meer dan de helft van de kinderen in een tweeloudergezin leven en dat er daarnaast relatief veel eenoudergezinnen zijn. Daarnaast komt naar voren dat er verschillende risicofactoren zijn voor de opvoedsituatie, zoals seksueel misbruik. Op Saba wonen relatief weinig hoogopgeleide ouders (21%).³

Onderzoek uit 2010 geeft aan dat niet gesproken moet worden van alleenstaande moeders, maar eerder van fluïde gezinsverbanden. Bovendien zou niet zozeer de gezinsamenstelling als wel onvoldoende inkomen en een tekortschietend opleidingsniveau de oorzaak zijn van veel problemen. Moeders op de Bovenwindse Eilanden en Bonaire ervaren minder steun uit hun omgeving dan op de andere eilanden en er is vaak sprake van een negatief zelfbeeld.⁴

Mensenrechtencomités uiten hun zorgen over de moeilijke situatie waarin eenoudergezinnen verkeren en het gebrek aan financiële steun.⁵

Uit een recente Armoedeverkenning blijkt dat het vaak voorkomt dat men met teveel familieleden in een huis woont. Hierdoor kunnen ongezonde leefsituaties ontstaan waarbij kinderen getuige zijn van het volwassen leven. Aangegeven wordt dat armoede ten grondslag ligt aan de problemen waarmee gezinnen van vele onder toezicht gestelde kinderen kampen. Alleenstaande moeders met meerdere kinderen worden genoemd als categorie die het zwaar heeft. De vaders dragen vaak niet bij in de kosten, waardoor moeders meer dan fulltime moeten werken en moeten intrekken bij familieleden.

---

¹ Zie literatuur 16.

² Zie literatuur 74.

³ Zie literatuur 106.

⁴ Zie literatuur 105.

⁵ Zie literatuur 18.

Toezicht op de kinderen ontbreekt en een opvangplek in een crèche is financieel niet haalbaar.¹

5.2 **Geweld en verwaarlozing**

Het Kinderrechtencomité beveelt aan om maatregelen te nemen om geweld en mishandeling in de opvoeding een halt toe te roepen en een verbod op lijfstraffen te implementeren. Bovendien maakt het comité zich ernstige zorgen over het ontbreken van een centraal meldpunt en data over geweld en kindermishandeling thuis, op school, in de kinderopvang, ziekenhuizen en op andere plaatsen.²

Ook andere mensenrechtencomités roepen op om het vele geweld in het gezin terug te dringen.³

In het Youth Policy Plan Saba van 2006 wordt gesignaleerd dat kinderen over het algemeen geen goede relatie met hun ouders hebben. Het ontbreekt thuis aan controle en regels en kinderen worden vaak erg streng gestraft. Er wordt (verbaal) geweld gebruikt.⁴

Verschillende onderzoeken geven aan dat er een verband bestaat tussen maatschappelijk ongewenst gedrag (geweld, jeugddelinquentie, problematisch alcohol- en drugsgebruik, schoolverzuim, aan seksualiteit gerelateerd probleemgedrag en depressie) en problemen binnen het gezin.⁵

Uit een scholierenonderzoek uit 2006 bleek 5% van de scholieren op Saba weleens seksueel misbruikt te zijn. 20% was wel eens lastiggevallen.⁶

Uit registraties van politie en OM (2012) van huiselijk geweld op Saba blijkt dat er geen goed overzicht is van het aantal incidenten van huiselijk geweld op het eiland. Politie en OM vermoeden dat incidenten zijn ondergebracht bij andere delictscategorieën dan huiselijk geweld.⁷

Ander onderzoek geeft het beeld dat nog veel geweld wordt gebruikt in de opvoeding. Er is ook geen wet die dat verbiedt. Het Antilliaans Burgerlijk Wetboek is van toepassing op de eilanden en daarin worden lijfstraffen op scholen, in de thuissituatie en in jeugdinstellingen niet expliciet verboden.⁸

De recente Nederlandse overheidsrapportage aan het Kinderrechtencomité spreekt over een afbrokkelende gezinsfunctie en gebrek aan betrokkenheid van de ouders voor de kinderen. Dit wordt gekoppeld aan het feit dat er veel eenoudergezinnen zijn en dat de ouder(s) vaak lange werkdagen moeten maken om voldoende geld te verdienen. Hierdoor zijn ze niet thuis als de kinderen 's middags vroeg uit school komen. Er wordt geconstateerd dat er sprake is van armoede.⁹

5.3 **Sociaal vangnet**

In de literatuur wordt melding gemaakt van het ontbreken van een sociaal vangnet op Saba. Verder komt daaruit naar voren dat de pedagogische kwaliteit van de kinderopvang en naschoolse opvang weliswaar is verbeterd, maar nog onvoldoende is. Dit heeft onder meer te maken met de ruimte en inrichting, gebrek aan materiaal, het soort aangeboden activiteiten, grootte van de groepen, de interactie tussen de pedagogisch medewerker en

¹ Zie literatuur 33, 109.

² Zie literatuur 16, 64.

³ Zie literatuur 41, 18, 17, 37.

⁴ Zie literatuur 113.

⁵ Zie literatuur 8, 60.

⁶ Zie literatuur 8.

⁷ Zie literatuur 32.

⁸ Zie literatuur 46.

⁹ Zie literatuur 74.

de kinderen en het gebrek aan structurele inspectie. Ook blijkt er meer vraag dan aanbod en sluiten de openingstijden niet goed aan op de werksituatie van ouders.¹

5.4 Opvoedstijl

De redenen voor opvoedproblemen zijn zeer divers, zo blijkt uit de literatuur: financiële problemen, onvoldoende kennis over opvoeden en communiceren met kinderen, ontbreken van structuur in de opvoeding, tijdgebrek, laag opleidingsniveau, psychische problemen, relationele problemen, verslaving, ontbreken van een sociaal netwerk en slechte huisvesting (in slechte buurt).²

Goede ondersteuning voor ouders en kinderen is onontbeerlijk en moet worden opgezet.³

Uit onderzoek uit 2006 bleek dat – vergeleken met andere eilanden – gezinnen met een problematisch verleden het vaakst voorkwamen op Saba. Daarbij ging het om zaken als alcohol- of drugsverslaving in het gezin en crimineel gedrag.⁴

5.5 Tienermoeders

De persoonlijke situatie en ervaringen van tienermoeders waren onderwerp van verschillende onderzoeken. Het merendeel van de tienermoeders woonde nog thuis of bij familie. De geïnterviewde tienermoeders gaven aan dat ze graag meer emotionele en morele steun van hun ouders en meer informatie, voorlichting en begeleiding hadden gehad.⁵

Andere literatuur laat zien dat tieners bij seksueel contact geen, inconsistent of foutief gebruik maken van anticonceptiemiddelen en dat het aantal abortussen hoog is. Er is gebrek aan goede voorlichting aan tieners op Saba. Mensenrechtencomités dringen aan op verbetering.⁶

Onderzoek uit 2011 laat zien dat het aantal tienermoeders op de BES-eilanden vergeleken met Nederland en andere Europese landen extreem hoog is. Tegelijkertijd is het relatief laag in vergelijking met landen in de Caribische en (Zuid-)Amerikaanse regio. Op Saba varieert het aantal tienermoeders sterk. Armoede, onvoldoende onderwijs en voortijdig schoolverlaten worden als belangrijke oorzaken geïdentificeerd voor tienerzwangerschappen.⁷

Ook wordt aangegeven dat (tiener)vaders onvoldoende betrokken worden bij de tienerzwangerschappen en het daarop volgend ouderschap.⁸

De Nederlandse overheid herkent het seksuele gedrag tussen tieners onderling (en volwassenen) als ongewenst en problematisch.⁹

6 Het Kinderrechtenverdrag over gezin en opvoeding

De opvoedingsomgeving is bepalend voor de ontwikkeling van kinderen. Ouders zijn daarbij de cruciale personen en dat hebben de ontwerpers van het Kinderrechtenverdrag ook voor ogen gehad. Op veel plaatsen in het verdrag worden ouders (in)direct genoemd. Als de eerstverantwoordelijken voor het verwezenlijken van de rechten uit het verdrag, als de eerstverantwoordelijken voor het opvoeden en verzorgen van hun kinderen, om kinderen te beschermen enzovoort.

---

¹ Zie literatuur 70, 109, 52, 64, 41, 18.

² Zie literatuur 64.

³ Zie literatuur 16, 41.

⁴ Zie literatuur 8.

⁵ Zie literatuur 43.

⁶ Zie literatuur 108, 100, 16, 18.

⁷ Zie literatuur 106.

⁸ Zie literatuur 64.

⁹ Zie literatuur 74.

Het Kinderrechtenverdrag legt de verantwoordelijkheid voor de kinderen bij beide ouders. In artikel 5 en artikel 18 wordt dat beschreven. Ouders moeten kinderen ‘passende leiding en begeleiding’ geven en daarbij rekening houden met de capaciteiten van het kind die zich ontwikkelen naarmate het kind ouder wordt. Dat betekent dat ouders de rechten van het kind moeten respecteren op een manier die is afgestemd op dat wat een kind op een bepaalde leeftijd kan.

Ouders moeten bij het opvoeden respect hebben voor de menselijke waardigheid van het kind. Het Kinderrechtenverdrag geeft geen recept hoe ouders hun kinderen moeten grootbrengen. Het gaat ervan uit dat ouders met ondersteuning van anderen zorgen dat kinderen zich goed kunnen ontwikkelen. Daarbij moet het belang van het kind steeds het uitgangspunt zijn.

Zo hangt de opvoedingsverantwoordelijkheid nauw samen met het belang van het kind (artikel 3), het recht om zich veilig en ongestoord te kunnen ontwikkelen (artikel 6) en het recht op participatie (artikel 12). En met het recht op een toereikende levensstandaard (artikel 27).

Ook op veel andere plaatsen in het verdrag komt de rol van ouders ter sprake. Zoals in:

- artikel 7 (recht op een naam en om ouders te kennen en door hen verzorgd te worden),
- artikel 9 (recht op gezinsleven en voorwaarden voor scheiding van kind van ouders),
- artikel 14 (vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst).

Over de vraag of slaan, een ‘pedagogische tik’, geoorloofd is als opvoedmiddel, is het verdrag glashelder: nee! De overheid moet sociale en opvoedkundige maatregelen nemen om kinderen te beschermen tegen alle vormen van lichamelijk geweld (artikel 19).

Zoals gezegd legt het Kinderrechtenverdrag de verantwoordelijkheid voor de kinderen bij de ouders. Maar het voegt daar in artikel 18 meteen aan toe dat de overheid ouders moet adviseren en helpen bij hun opvoedingstaak. Dat kan bijvoorbeeld met opvoedingscursussen of andere ondersteuning.

Ook regelt het artikel dat de overheid de taak van ouders (tijdelijk) moet overnemen wanneer deze hun taak niet goed (kunnen) uitvoeren.

Voor kinderen op Saba zijn met name de volgende aspecten van belang:

- Ouders zijn de eerstverantwoordelijken om voor hun kind een omgeving te creëren die in zijn belang is.
- Beide ouders zijn samen verantwoordelijk voor de opvoeding en ontwikkeling van hun kind. Om dit goed te kunnen doen, moet de staat passende maatregelen nemen om ouders te ondersteunen.
- Het gezinsleven moet worden beschermd.
- Geen scheiding van ouders en kind.
- Bescherming van kinderen tegen kindermishandeling.

7 Conclusie

Uit de beschrijving van de huidige praktijk en dat wat kinderen, deskundigen en de literatuur daarover opmerken, blijkt duidelijk dat er op tal van gebieden rond gezin en opvoeding ernstige knelpunten zijn.

Geconstateerd kan worden dat de situatie rond gezin en opvoeding op Saba momenteel niet voldoet aan de minimumeisen die het Kinderrechtenverdrag daaraan stelt.

Wel wordt er hard gewerkt om deze situatie te verbeteren, maar dit is een lang en moeizaam proces. Allereerst moeten ouders het vertrouwen hebben dat zij hun kinderen ook op een positieve en geweldloze manier kunnen laten opgroeien tot verantwoordelijke en respectvolle burgers. Daarnaast moeten zowel ouders als kinderen weten dat ze onder-

steund kunnen worden en dat het geen schande is om daar een beroep op te doen. Hier-voor moeten ze voldoende vertrouwen hebben in de instanties op het eiland.

De opvang van kinderen zal eveneens moeten verbeteren om in lijn met het verdrag te komen, dat geldt zowel voor kinderopvang als voor naschoolse opvang in verschillende vormen. Het gaat daarbij zowel om de kwaliteit als om de beschikbaarheid, ook voor ouders die dat nu niet kunnen betalen.

De bescherming van kinderen tegen geweld is reeds nu een prioriteit in het beleid en zal dat moeten blijven om de normen van het Kinderrechtenverdrag te kunnen halen. Ook op veel andere punten zal extra inzet moeten worden gepleegd om achterstanden weg te werken en kinderen het veilige opvoedingsmilieu te geven dat het verdrag voor ogen staat. Uiteraard zullen veel van dergelijke maatregelen samen moeten hangen met maatregelen op andere terreinen, zoals met armoedebestrijding (zie het hoofdstuk Financiën) en adequate huisvesting (zie het hoofdstuk Wonen).

Onderwijs

Voor kinderen is het krijgen van goed onderwijs een essentiële voorwaarde om zich te kunnen ontwikkelen. Het recht op onderwijs is dan ook een belangrijk kinderrecht dat voor ieder kind geldt. Naast het gezin wordt de school wel het tweede opvoedingsmilieu genoemd. Kinderen brengen een belangrijk deel van hun dag door in de schoolbanken. De manier waarop kinderen door leraren bejegend en 'opgevoed' worden, bepaalt voor een belangrijk deel hoe ze zich voelen en kunnen ontwikkelen. Ook de omgang met leeftijdgenoten verloopt voor veel kinderen via school en heeft eveneens een bepalende invloed op hun leven.

De manier waarop het onderwijs is georganiseerd, en de kwaliteit daarvan, heeft rechtstreeks effect op de toekomstmogelijkheden van kinderen.

Uiteraard hangt dit onderwerp nauw samen met andere thema's in dit rapport. Kinderen die thuis problemen hebben, ondervinden daar doorgaans ook op school last van en vice versa. Als kinderen gezondheidsproblemen hebben, kunnen ze in de knoop komen met het leren. Kinderen die in een gezin opgroeien waar de financiële middelen ontbreken om voldoende eten te kopen, komen met honger op school en moeten zich met een lege maag zien te concentreren. Als een kind in een huis woont met te veel mensen en geen plek heeft om rustig te zitten, zal het moeilijk zijn om huiswerk te maken.

In dit hoofdstuk wordt eerst een schets gegeven van de huidige situatie rond onderwijs. Daarna kunt u lezen wat de visie daarop is vanuit kinderen en jongeren, vanuit deskundigen en vanuit literatuuronderzoek. Het hoofdstuk sluit af met de eisen die het Kinderrechtenverdrag aan dit onderwerp stelt en een conclusie.

1 Huidige situatie

Op Saba zijn sinds 1 augustus 2011 de Nederlands-Caribische Onderwijswetten van kracht.

1.1 Voorschoolse educatie

De verantwoordelijkheid voor de kinderopvang ligt bij het eilandbestuur. Het Laura Linzey Day Care Center op Saba werkt met het voor- en vroegschoolse educatieprogramma Kaleidoscoop. Kaleidoscoop is een educatieve methode voor jonge kinderen van nul tot zes jaar die onder meer op kinderdagverblijven en peuterspeelzalen wordt toegepast. Kaleidoscoop is een vertaling en bewerking van het Amerikaanse High/Scope-programma.¹ Voor meer informatie over kinderopvang op de eilanden zie het hoofdstuk Gezin en Opvoeding.

1.2 Primair onderwijs

Voor het primair onderwijs in Caribisch Nederland gelden kwaliteitseisen, onder andere voorschriften voor te volgen vakken, de kerndoelen, het aantal lessen per jaar, de opleidings- en bevoegdheidsvereisten voor leraren, de medezeggenschap, het schoolplan en het jaarverslag.

---

¹ <http://www.nji.nl/smartsite.dws?id=110145>. Geraadpleegd op 4 november 2012.

De kerndoelen geven richtlijnen en minimumeisen voor het onderwijsaanbod en het niveau van kennis en vaardigheden dat kinderen opdoen. Basisscholen kiezen zelf een methode om de kerndoelen te halen. De kerndoelen voor vakken als rekenen en taal zijn hetzelfde als in Nederland. Voor vakken als geschiedenis en aardrijkskunde zijn de kerndoelen aangepast aan de lokale Caribische situatie.

Het basisonderwijs in Caribisch Nederland heeft de volgende verplichte vakken:

- Papiaments (voor Bonaire);
- Engelse taal (voor alle drie de eilanden);
- Nederlandse taal;
- rekenen en wiskunde;
- enkele kennisgebieden (bijvoorbeeld lessen over aardrijkskunde, geschiedenis, de natuur (waaronder biologie), maatschappelijke verhoudingen (waaronder staatsinrichting) en geestelijke stromingen);
- expressieactiviteiten (bijvoorbeeld lessen over muziek, tekenen, of handvaardigheid);
- bevordering van sociale redzaamheid, waaronder gedrag in het verkeer,
- bevordering van gezond gedrag;
- zintuiglijke en lichamelijke oefening.

Een school kan daarnaast ook niet-verplichte vakken geven, bijvoorbeeld Spaans, godsdienstonderwijs of levensbeschouwelijk onderwijs.¹

In het primair onderwijs wordt uitgegaan van twee instructietalen per eiland met een gelijkwaardige status. Voor Saba zijn dit het Nederlands en het Engels.²

Op Saba is er één basisschool: de Sacred Heart school. Deze school telde op 1 oktober 2011 in totaal 148 leerlingen, verdeeld over negen klassen.³

1.3 Voortgezet onderwijs

Op Saba wordt in tegenstelling tot Bonaire en Sint Eustatius niet het Nederlandse examenstelsel gebruikt, maar het Caribische CXC-systeem voor havo en het Technical Vocational Education and Training (TVET) voor vmbo. Het CXC-systeem sluit wel aan bij het Amerikaanse en Caribische universitaire systeem, maar geeft in Nederland alleen toegang tot het mbo en hbo.

De instructietaal op Saba in het voortgezet onderwijs is Engels. Nederlands wordt als vreemde taal onderwezen en de leerlingen leggen voor dit vak het IGCSE-examen af. Verder wordt, sinds 2012, in de derde klas het CCSLC (Caribbean Certificate of Secondary Level Competence) afgenomen, op basis waarvan de verdere studie (academisch of beroepsgericht) nader wordt ingevuld.⁴

Op Saba biedt de Saba Comprehensive School voor zo'n honderd leerlingen TVET en regulier voortgezet onderwijs. Er zijn TVET-opleidingen in timmeren, houtbewerking, elektrotechniek en technisch tekenen. Er zijn nog andere richtingen in ontwikkeling.⁵

¹ Rijksdienst Caribisch Nederland. *03.0 Wet primair onderwijs BES*. Folder

² Rijksdienst Caribisch Nederland. *03.1 Wet primair onderwijs BES*. Folder.

³ Brief van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan de Tweede Kamer over de evaluatie van de Onderwijsagenda voor Caribisch Nederland d.d. 16 mei 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2011–2012, 31 568, nr. 103. Bijlage: Rapportage schoolverzuim openbaar lichaam Saba.

⁴ Inspectie van het Onderwijs (2008). *Het onderwijs op Bonaire, Sint Eustatius en Saba*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

⁵ http://www.sabacomprehensiveschool.com/index.php?topic=technical_vocational. Geraadpleegd op 21 februari 2013.

1.4 **Middelbaar en hoger onderwijs**

In 2011 studeerden 391 studenten uit Caribisch Nederland met behulp van studie-financiering. Hiervan studeerden er 87 op Bonaire, 173 in andere landen van het Caribisch deel van het Koninkrijk (Curaçao, Aruba of Sint Maarten), 21 in de Verenigde Staten en 105 in Nederland.¹

Op Saba is er de particuliere Saba University School of Medicine. Er zijn verder geen mogelijkheden voor middelbaar- of hoger onderwijs op Saba.

1.5 **Sociale Kantrajecten Jongeren (SKJ)**

In 2006 hebben de Nederlandse Antillen de Sociale Vormingsplicht ingevoerd voor jongeren van 16 tot 25 jaar. Sinds januari 2011 wordt dit in Caribisch Nederland voortgezet in de vorm van niet-verplichte Sociale Kantrajecten Jongeren (SKJ) voor jongeren van 18 tot 25 jaar. Als jongeren van 18 tot 25 jaar al meer dan een maand zonder geldige reden geen onderwijs volgen, niet staan ingeschreven als onderwijsdeelnemer, geen betaald werk verrichten en geen kwalificatie op minstens niveau 1 mbo hebben behaald dan worden zij gestimuleerd om aan een kantraject deel te nemen.

Het doel is dat de desbetreffende jongeren alsnog in staat worden gesteld om een startkwalificatie te behalen of, als dat niet mogelijk is, passend werk te vinden. Het kantraject duurt minstens zes maanden en ten hoogste twee jaar (met de mogelijkheid eenmalig nog een half jaar verlenging aan te vragen). Deelnemers ontvangen een maandelijks toelage en eventueel een tegemoetkoming in de kosten voor kinderopvang. Als een jongere zich niet aan de afspraken houdt, kan de toelage worden ingehouden.² De SKJ wordt op Saba uitgevoerd door Foundation Social Workplace.

1.6 **Zorg en onderwijs voor leerlingen met een specifieke onderwijsbehoefte**

De Nederlandse overheid heeft het uitgangspunt dat leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, zoveel mogelijk onderwijs moeten volgen binnen het reguliere onderwijs en daar de specifieke zorg krijgen die zij nodig hebben. Er wordt geen leerlinggebonden financiering met bijbehorende systematiek voor indicatiestellingen geïntroduceerd in Caribisch Nederland. Daarnaast zijn er geen scholen voor speciaal onderwijs zoals die in Europees Nederland vallen onder de Wet op de expertisecentra (WEC) of scholen voor speciaal basisonderwijs. Om vorm te geven aan de interne leerlingenzorg binnen scholen zijn er twee intern begeleiders/ zorgcoördinatoren per school opgeleid. Daarnaast zullen de leraren in staat worden gesteld een cursus leer- en gedragsproblemen te volgen.

Op Saba is een Expertisecentrum Onderwijs Zorg (EOZ) opgericht dat specialistische ondersteuning kan bieden aan de leraar en de leerling. Naast het geven van ambulante begeleiding is het mogelijk dat leerlingen (voor kortere of langere tijd) worden opgevangen door het EOZ.³

Voor kinderen met gedragsproblemen, kinderen die vroegtijdig het onderwijs verlaten en kinderen met een handicap zijn er op Saba geen of weinig speciale onderwijsmogelijkheden.

1.7 **Kinderrechteneducatie**

Mensenrechten worden genoemd in de kerndoelen van het voortgezet onderwijs in Caribisch Nederland. Scholen zijn vrij in het formuleren van (les)doelen en het kiezen van eigen lesmateriaal ten behoeve van deze opdracht. Kinderrechten worden niet expliciet genoemd in de kerndoelen van het onderwijs.

¹ Overzicht toekenningen WSF-BES 2011 van leerlingen die de eilanden verlaten voor verdere studie.

² Rijksdienst Caribisch Nederland. *06.0 Sociale Kantrajecten Jongeren (SKJ) Caribisch Nederland*. Folder.

³ Vaststelling van de Begrotingsstaat van Koninkrijksrelaties (IV) voor het jaar 2011. Lijst van vragen en antwoorden. Vastgesteld 2 september 2011. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 32 500 IV nr. 49.

1.8 Schoolverzuim

Volgens de Leerplichtwet BES zijn kinderen van vier tot zestien jaar leerplichtig. Heeft een zestienjarige nog geen startkwalificatie behaald, dan blijft deze kwalificatieplichtig tot zijn 23^e jaar. Een startkwalificatie is een vwo-, havo- of mbo-diploma (niveau 2). De leerplichtambtenaren van de openbare lichamen controleren of de leerplicht wordt nageleefd. Op ieder eiland is een leerplichtambtenaar werkzaam. Scholen moeten in- en uitschrijvingen en verzuim van leerplichtige en kwalificatieplichtige leerlingen aan de leerplichtambtenaar melden. De primaire verantwoordelijkheid voor het kind ligt altijd bij de school en de ouders. Is er sprake van ongegrond verzuim, dan zijn ouders en leerlingen vanaf twaalf jaar aansprakelijk. De ouders van leerplichtige of kwalificatieplichtige jongeren en/of de jongeren zelf zijn strafbaar en riskeren een boete als jongeren niet staan ingeschreven bij een school/opleidingsplaats of niet naar de school/opleidingsplaats gaat. Jongeren kunnen ook een leerstraf of een taakstraf krijgen.¹

In het scholierenonderzoek *Communities that Care* uit 2006 betrof het percentage jongeren dat aangaf de afgelopen vier weken meer dan één keer gespijeld te hebben 61% op Saba.²

In mei 2012 heeft de minister van OCW cijfers over schoolverzuim op Bonaire, Saba en Sint Eustatius naar de Tweede Kamer gestuurd.³ De gegevens over schoolverzuim werden toen nog verschillend bijgehouden op de eilanden en zijn daarom lastig te vergelijken. Er zijn initiatieven genomen om de registratie en aanpak van schoolverzuim te verbeteren. In de gegevens wordt voor de Saba Comprehensive School een verzuimpercentage van 4,2% genoemd voor de periode september 2011 t/m maart 2012. Het is niet duidelijk wat dit cijfer precies betekent, maar aangenomen wordt dat het hier gaat om het percentage leerlingen dat éénmalig of vaker ongeoorloofd afwezig was.

1.9 Onderwijsinspectie

De Onderwijsinspectie houdt toezicht op scholen voor primair onderwijs, voortgezet onderwijs, het middelbaar beroepsonderwijs en de sociale kantrajecten jongeren.

Omdat het onderwijs in Caribisch Nederland eerst een periode van aanpassing aan de nieuwe situatie moet ondergaan, ligt in de eerste jaren de nadruk in het toezicht op het monitoren van de kwaliteitsverbetering. Dit gebeurt op basis van verbeterplannen die scholen en instellingen hebben opgesteld voor de periode 2011-2016. De inspectie beoordeelt in deze periode jaarlijks de kwaliteit van het onderwijs en volgt de activiteiten voor verbetering nauwgezet.

Bij de Inspectie van het Onderwijs werkt een team van vertrouwensinspecteurs. Dit team is ook belast met de taak van vertrouwensinspecteur in Caribisch Nederland.

Ouders, leerlingen, docenten, directies, besturen, maar ook vertrouwenspersonen kunnen de vertrouwensinspecteur raadplegen. Bijvoorbeeld wanneer zich in of rond de school ernstige problemen voordoen op het gebied van seksuele intimidatie en seksueel misbruik, psychisch en fysiek geweld of discriminatie en radicalisering. De vertrouwensinspecteur geeft informatie en advies en kan zo nodig ondersteuning bieden bij het indienen van een formele klacht of het doen van aangifte.⁴

1.10 Huiswerkbegeleiding

De Child Focus Foundation organiseert verschillende soorten naschoolse activiteiten voor kinderen van vier tot achttien jaar, waaronder huiswerkbegeleiding.

¹Rijksdienst Caribisch Nederland. *02.0 Leerplichtwet BES*. Folder.

²Boer, S. de, Roorda, W., Jonkman, H., Van Aalst, M. (2006). *Scholierenonderzoek Communities that Care. Nederlandse Antillen*. DSP-Groep.

³Brief van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan de Tweede Kamer over de evaluatie van de Onderwijsagenda voor Caribisch Nederland d.d. 16 mei 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2011–2012, 31 568, nr. 103. Bijlage 2.

⁴<http://www.onderwijsinspectie.nl/onderwijs/Caribisch+Nederland/Toezicht+Caribisch+Nederland>. Geraadpleegd op 17 maart 2013.

1.11 Vervoer van en naar school

Zie voor openbaar vervoer het hoofdstuk Vrije tijd, spel en recreatie.

1.12 Onderwijskosten

In bijzondere gevallen kan een onderstandgerechtigde een beroep doen op bijzondere bijstand voor kosten voor een schooluniform. De unit SZW van de Rijksdienst Caribisch Nederland bepaalt of er sprake is van een bijzonder geval.¹

Als jongeren van Saba gaan studeren in Nederland dan kunnen zij naast studiefinanciering een eenmalige opstart toelage aanvragen. Jongeren kunnen ook onder bepaalde voorwaarden studiefinanciering aanvragen voor een studie in de Verenigde Staten of een studie in het Caribisch gebied. Voor meer informatie zie het hoofdstuk Financiën.

1.13 Wetgeving

Uiteraard is het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind volledig van toepassing op de kinderen van Saba.

Sinds 1 augustus 2011 gelden de Leerplichtwet BES, de Wet primair onderwijs BES, de Wet op de expertisecentra, de Wet voortgezet onderwijs BES, de Wet educatie en beroeps- onderwijs en de Wet educatie en beroepsonderwijs BES.

In de overige onderwijswetten staat onder meer dat het onderwijs aan kerndoelen moet voldoen en hoeveel uren er lesgegeven moet worden. In die wetten staat echter niet hoe een school het onderwijs moet geven: dat mag de school zelf bepalen. De Wet Onderwijs- toezicht, aangenomen middels de eerste Aanpassingswet BES, bepaalt dat de Inspectie van het Onderwijs toezicht houdt op de kwaliteit van het onderwijs.

1.14 Beleid en activiteiten

In 2009 is het Ministerie van OCW samen met de scholen een onderwijsverbeter- programma gestart. De scholen zijn onder andere begonnen met het regelmatig toetsen van hun leerlingen. De uitkomsten van de toetsen laten een stijgende lijn zien.

In maart 2011 heeft het Ministerie van OCW samen met de scholen van Bonaire, Saba en Sint Eustatius de 'Onderwijsagenda voor Caribisch Nederland: samen werken aan kwaliteit' vastgesteld. Deze onderwijsagenda geeft de grote lijnen aan en spreekt de ambitie uit waar de scholen met het onderwijs naar toe willen. Het doel is dat in 2016 de onderwijskwaliteit van de scholen in Caribisch Nederland op een naar Nederlandse en Caribische maatstaven aanvaardbaar niveau is. Schoolbesturen en schoolleiding hebben de afspraken uitgewerkt in schoolonderwijsverbeterplannen. In deze plannen leggen de scholen vast hoe zij denken binnen vijf jaar op een aanvaardbaar niveau te komen. Zij worden hierbij ondersteund door het Ministerie van OCW onder meer door het ter beschikking stellen van schoolcoaches.²

Activiteiten

De belangrijkste activiteiten op het terrein van onderwijs zijn³:

- In samenwerking met de PO-Raad en de VO-Raad (sectororganisaties voor het primair en voortgezet onderwijs) zijn schoolcoaches aangetrokken die scholen ondersteuning geven.
- Op Saba is een Expertisecentrum Onderwijs Zorg (EOZ) opgezet.
- Binnen scholen zijn intern begeleiders en zorgcoördinatoren opgeleid. De schoolbesturen en schoolleiding worden begeleid door bij het inrichten van de onderwijszorgstructuur.

¹ Rijksdienst Caribisch Nederland. *Informatiekrant Bonaire, Sint Eustatius, Saba*. Oktober 2010, nummer 8.

² Vaststelling van de Begrotingsstaat van Koninkrijksrelaties (IV) voor het jaar 2011. Lijst van vragen en antwoorden. Vastgesteld 2 september 2011. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 32 500 IV nr. 49.

³ Rijksvertegenwoordiger Bonaire, Sint Eustatius en Saba. *Voorjaarsrapportage 2011*.

- Met financiële steun van het Ministerie van OCW zijn verschillende randvoorwaarden binnen de scholen verbeterd, zoals meubilair en leermiddelen. Er zijn workshops gevolgd over het gebruik van het nieuwe lesmateriaal. De Stichting Leerplanontwikkeling heeft de op de eilanden aanwezige methodes onderzocht op geschiktheid voor het bereiken van de Nederlandse kerndoelen.
- Er zijn onderwijshuisvestingplannen opgesteld. De openbare lichamen en Nederland investeren gezamenlijk 41,5 miljoen dollar. Op de eilanden vindt nieuwbouw, renovatie en verbouwing van onderwijslocaties plaats.

1.15 **Organisaties en verantwoordelijkheden**

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW)

Het Ministerie van OCW is verantwoordelijk voor het onderwijsbeleid op de eilanden. Het ministerie schept randvoorwaarden en biedt ondersteuning voor de uitvoering van het beleid.

Openbare Lichamen

De openbare lichamen zijn verantwoordelijk voor de voorschoolse educatie, het toezien op de leer- en kwalificatieplicht, de huisvesting van scholen en het regelen van het leerlingenvervoer.

Scholen

De scholen zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van het onderwijs.

Onderwijsinspectie

De onderwijsinspectie houdt toezicht op de kwaliteit van het onderwijs.

Expertisecentrum Onderwijs Zorg (EOZ)

Het EOZ is verantwoordelijk voor het bieden van specialistische ondersteuning aan leraren en leerlingen. Naast het geven van ambulante begeleiding is het mogelijk dat leerlingen (voor kortere of langere tijd) worden opgevangen door het EOZ.

Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) Caribisch Nederland

De ROA Caribisch Nederland is een stichting die in 2012 is opgericht en die ervoor moet zorgen dat het beroepsonderwijs en het bedrijfsleven in Caribisch Nederland goed op elkaar aansluiten. De ROA Caribisch Nederland heeft haar hoofdkantoor op Bonaire, maar heeft ook adviseurs op Saba en Sint Eustatius. Studenten die beroepsopleidingen volgen, moeten op een bepaald moment stage gaan lopen bij erkende leerbedrijven. Het erkennen van deze leerbedrijven is een van de taken ROA Caribisch Nederland. Andere taken van de ROA zijn onder meer het begeleiden en adviseren bij het opleiden van leerlingen, bijdragen aan de vertaling van arbeidsmarktontwikkelingen naar de inhoud van opleidingen en het monitoren van de aansluiting van de opleidingen op de werkpraktijk. De ROA zal ook voorstellen doen voor erkenning en bekostiging van opleidingen door het Ministerie van OCW.¹

2 **Kinderen over onderwijs**

De geïnterviewde kinderen merken uiteenlopende zaken op over het onderwijs op Saba. Zo vertellen ze over het vervoer van en naar school en hoe klein het eiland is. Ook vertellen ze dat de school en klassen heel klein zijn: veel kinderen zitten in klassen van negen leerlingen en een klas met achttien leerlingen is de grootste op school.

'Het mooie van onze school is dat hij zo klein is. We hebben kleine klassen. We zitten met zestien leerlingen in de klas.' (meisje, 14 jaar, Saba)

¹ <http://www.rijksdienstcn.com/nieuws/roa-kantoor-caribisch-nederland-officieel-geopend>. Geraadpleegd op 22 februari 2013.

Verskillende kinderen noemen dat er te weinig boeken zijn op school om iedere leerling daarvan te voorzien. Ook aan andere schoolspullen is soms tekort. Een van de kinderen klaagt over het eten op school. Ze vindt het te duur en niet lekker: 'Lasagne om negen uur, dat is niet goed'.¹

De andere opmerkingen van de kinderen richten zich op de volgende onderwerpen.

2.1 **Kwaliteit**

De mening van de kinderen over de kwaliteit van het onderwijs op Saba loopt uiteen van positief tot negatief. Met name de middelbare scholieren hebben hier ideeën over. Een deel vindt de school en de kwaliteit van het onderwijs oké, ook al kan het altijd beter. Sommigen vinden het onderwijs beperkt en anderen vinden het van een laag peil en maken zich zorgen over hun toekomst.²

'Op Saba is het onderwijs niet zo goed als ergens anders. Het wordt dus extra moeilijk voor mij als ik naar het buitenland ga. Dan moet ik waarschijnlijk een paar jaar overdoen.'
(meisje, 14 jaar, Saba)

2.2 **Aanbod**

Over het aanbod zijn niet alle kinderen te spreken. Ze realiseren zich dat het op zo'n klein eiland niet echt anders kan. Ze accepteren het dan ook als feit dat er maar één basisschool en één middelbare school is op Saba. Maar ze zouden wel willen dat er op school meer te doen was voor kinderen en dat er meer keuzemogelijkheden zouden zijn om zich te ontwikkelen in de richting van hun voorkeur. Er wordt gedacht dat het aantal keuzevakken op school is verminderd 'sinds Nederland zich ermee bemoeit'.

'We zouden op school meer keuzemogelijkheden moeten hebben voor onderwerpen en curricula.' (meisje, 17 jaar, Saba)

Een van de kinderen noemt kinderrechten als vak op school, aan het einde van de basisschool of in de eerste van de middelbare school.³

2.3 **Taal**

De kinderen vertellen dat op Saba alle lessen in het Engels zijn. Nederlands is een apart vak. De kinderen laten echter weten dat ook in die les meestal Engels wordt gesproken, om een logische reden: 'de docent wil dat we begrijpen wat er staat geschreven en wat er wordt gezegd'. Ook buiten de lessen spreken de kinderen geen Nederlands, maar Engels. Ze maken zich overigens totaal geen zorgen over het Nederlands. Als ze naar Nederland komen, leren ze het wel.⁴

'Alles is in het Engels op school. We hebben wel twee talen op school. Bij deze talen wordt alles vertaald naar het Engels.' (meisje, 14 jaar, Saba)

2.4 **Schoolklimaat**

Over de sfeer en het klimaat op school zijn de meeste leerlingen positief. 'Iedereen kent elkaar en er zijn geen grote problemen', vat een veertienjarige jongen samen. Er wordt niet veel gepest op school, vinden de meesten, maar wel geplaagd en soms zijn er kleine vechtpartijen waar snel een volwassene bij komt. Kinderen geven aan zich meestal wel veilig te voelen op school. Het enige waar bijna niemand blij mee is, is het schooluniform.

¹ Zie citaten 211, 212, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226.

² Zie citaten 233, 234, 235, 237, 239, 240.

³ Zie citaten 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 282, 346.

⁴ Zie citaten 283, 284, 285, 286, 287, 288.

Eerst was dat gewoon een poloshirt, maar nu een heel uniform. Sommige kinderen balen ervan dat ze dat moeten dragen.¹

'School is leuk.' (jongen, 14 jaar, Saba)

'Op school is het erg veilig. Omdat er veel mensen zijn waar je naar toe kan gaan.' (meisje, 12 jaar, Saba)

2.5 Verzuim en uitval

Op Saba zijn de kinderen unaniem over de vraag of ze alle lessen volgen: geen van allen spijbelt.²

'Ik spijbel niet. Ik wil heel graag mijn opleiding afronden. Ik heb dat nooit gedaan. Klasgenoten van mij deden dat wel, maar toen het niet zo goed meer ging zijn ze er maar mee gestopt. Nu gaat het wel weer beter met hun lessen. Ze zouden eigenlijk in mijn klas moeten zitten, maar ze zijn blijven zitten.' (jongen, 16 jaar, Saba)

2.6 Huiswerk

De meeste kinderen laten weten dat ze de hoeveelheid huiswerk die ze krijgen goed vinden. Voor hulp bij het huiswerk kunnen ze terecht bij een vriend of vriendin, ouders, zus of broer of school. De ondersteuning vanuit school zou nog wel intensiever mogen, vindt een enkel kind.³

'Elk kind zou willen dat er nooit huiswerk werd gegeven, maar we krijgen niet zoveel huiswerk. Ik vind het goed dat we bijna geen huiswerk krijgen, want we werken hard op school.' (meisje, 11 jaar, Saba)

2.7 Leraren

De mening van de kinderen over hun leraren varieert. De meeste kinderen vinden de leraren 'wel goed' en 'aardig'. Ze kunnen ook bij de leraren terecht voor hulp. Anderen zijn wat kritischer en vinden dat hun leraren de stof niet goed uitleggen. Ze signaleren ook dat je op een klein eiland weinig te kiezen hebt. 'Als je niet overweg kan met een docent, kan je nergens terecht. Dan heb je gewoon pech', vindt een meisje van veertien. Anderen vinden het jammer dat hun (favoriete) leraren de school verlaten.⁴

'De docenten zijn aardig. Ze helpen je als je een probleem hebt. Je kan ook naar ze toe als je iets met je ouders hebt.' (meisje, 15 jaar, Saba)

2.8 Toekomst

Waar de toekomst ligt van de kinderen die op Saba opgroeien, valt nog te bezien. Sommigen willen naar Nederland, anderen naar de Verenigde Staten, Canada, Barbados, Bonaire of Sint Maarten. Hoe dan ook, ze zullen van het eiland af moeten als ze verder willen leren. De beroepen of richtingen waar de kinderen op mikken, zijn divers: kok, zakenvrouw, docent voor kinderen met leerproblemen, lerares, kinderarts, arts, advocaat, accountant, piloot. Of rechten, computertechnologie, elektrotechniek, toerisme, Engels, biologie, psychiatrie. Een van de kinderen geeft aan dat er soms problemen zijn met de aansluiting tussen middelbare school en universiteit. Er zouden wachtlijsten zijn en kinderen worden dan gedwongen om op Saba te wachten.

Sommige kinderen geven aan dat ze na een studie weer willen terugkomen naar Saba.

---

¹ Zie citaten 291, 292, 293, 295, 296, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 322, 324.

² Zie citaten 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338.

³ Zie citaten 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 366, 367.

⁴ Zie citaten 368, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382.

Er zijn ook kinderen die nog totaal niet weten wat ze willen en die graag de mogelijkheid zouden hebben om kennis te maken met verschillende richtingen en mogelijkheden.¹

'Ik wil kok worden of zakenvrouw. Ik vind het leuk om met papieren te werken. Ik wil misschien naar Nederland om te studeren. Maar ik wil eigenlijk geen Nederlands leren. Ik weet eigenlijk niet waarom ik naar Nederland wil. Maar ik kan studiefinanciering krijgen als ik naar Nederland ga en ik kan dan sneeuw zien.' (meisje, 11 jaar, Saba)

'Ik wil later wel studeren. Voor accountant, maar ik ben niet zo goed in wiskunde.' (meisje, 14 jaar, Saba)

3 Jongeren over onderwijs

De geïnterviewde jongeren hebben kort over het onderwijs gesproken. Ze noemen als knelpunt de worsteling met de verschillende talen. En daarnaast dat er op de basisschool geen seksuele voorlichting wordt gegeven, terwijl kinderen ook op die leeftijd al seksueel actief zijn. Zie hierover ook het hoofdstuk Gezin en opvoeding.

Verder zeggen de jongeren dat je wel kansen hebt als je op Saba opgroeit, maar dat je er dan wel voor moet vechten.²

'Er moet meer seksuele voorlichting komen, ook al op de basisschool. Het is nu een groot probleem op de basisschool. Er is nu wel voorlichting maar dat is pas op de middelbare school, terwijl kinderen al op jonge leeftijd seksueel actief zijn.' (jongere)

4 Deskundigen over onderwijs

De deskundigen constateren dat politiek, (geloof) en onderwijs nog sterk met elkaar verknoopt zijn. Het schoolbestuur heeft veel invloed.

Ook geven zij aan dat de grootte van klassen varieert, maar dat alle klassen klein zijn. Een kleuterklas met 28 kinderen wordt als 'te vol' ervaren.

Er wordt geopperd dat men op Saba sterk in zijn schoenen stond ten tijde van de staatkundige veranderingen in 2010. Daarom is op Saba voor het voortgezet onderwijs niet de Nederlandse onderwijstaal overgenomen. De omslag die nu nodig is als gevolg van die staatkundige veranderingen, is daardoor minder groot dan op de andere eilanden.³

4.1 Kwaliteit

Deskundigen zijn (nog) niet tevreden over de kwaliteit van het onderwijs op Saba en dan met name die van het voortgezet onderwijs. Een onderwijsdeskundige zegt: 'Ik zou nu mijn kind hier niet naar het voortgezet onderwijs sturen.' En ook op de basisschool lopen kinderen achter. Wel wordt de hoop uitgesproken dat er verbeteringen komen en dat de school daar zelf ook hard aan werkt.

Sommigen laten weten verbaasd te zijn dat het niveau laag is omdat de klassen juist zo klein zijn. Daarmee zouden kinderen individueel moeten kunnen worden begeleid. Onvoldoende kwaliteit van het onderwijs heeft tot gevolg dat de ontwikkelingskansen van kinderen kleiner zijn, aldus de deskundigen.⁴

'Kinderen hebben recht op goed onderwijs. Ik vind dat wij meer kunnen doen.'
(deskundige)

¹ Zie citaten 423, 424, 425, 426, 427, 428, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 460.

² Zie citaten 265, 265, 266, 267, 267, 289, 445.

³ Zie citaten 227, 228, 229, 230, 232.

⁴ Zie citaten 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 280.

4.2 **Aanbod**

Het onderwijsaanbod op Saba is beperkt en dat is niet verwonderlijk op een eiland dat zo klein is. De deskundigen noemen de voor- en nadelen van het opgroeien op een klein eiland. Het voelt veilig, maar is weinig uitdagend. Dat geldt ook voor het onderwijs. Er is één school voor basisonderwijs en één voor voortgezet onderwijs. Alle niveaus zitten bij elkaar in één klas. Daar zitten ook kinderen met leer- en ontwikkelingsachterstanden tussen. Dat vraagt nogal wat van de leraren.

Sinds enige tijd is er een mogelijkheid voor beroeps- en praktijkonderwijs. Een enkele deskundige vindt dat veel beter moet worden nagedacht over het aanbod. Dat moet aansluiten op een visie over de burgers die je op het eiland wilt en de competenties en het gedrag die daarbij horen.

De ondersteuning door het Expertisecentrum wordt genoemd. Ook noemen deskundigen het feit dat seksuele voorlichting een kerndoel is in het onderwijs, maar dat het ministerie nog wacht met uitvoering daarvan omdat de scholen al zo veel moeten. Het hangt nu van scholen zelf af of ze die voorlichting willen en kunnen geven.¹

'Hier zijn geen speciale scholen. Alle kinderen zitten in één klas, ook de leerlingen met achterstanden. De leraren moeten alles kunnen.' (deskundige)

4.3 **Schoolklimaat**

Over het schoolklimaat op Saba zeggen de deskundigen niet veel. Ze merken op dat het onderwijssysteem nog erg uitgaat van het creëren van volgzame burgers. Sommigen vinden de sfeer op school niet goed.²

4.4 **Leerlingen**

Deskundigen noemen verschillende punten over leerlingen op Saba. Zo zien ze leerproblemen als gevolg van inteelt op het eiland. Ze constateren onderwijsachterstanden (zie ook kwaliteit) en vinden dat er veel 'probleemleerlingen' zijn. Het Expertisecentrum en het Centrum voor Jeugd en Gezin organiseren informatiemiddagen over de toenomen agressie in het basisonderwijs.

De deskundigen zijn positief over de betrokkenheid van ouders bij hun kinderen. 'Ouders zijn nu meer betrokken bij school dan een paar jaar geleden', vertelt een onderwijsdeskundige.

Bij het onderwerp Gezin en opvoeding geven deskundigen aan dat er een duidelijk verband bestaat tussen de gezinssituatie en het gedrag van kinderen op school.³

'Vanaf twaalf jaar moet je hier weg.' (deskundige)

4.5 **Verzuim en uitval**

Deskundigen benoemen verzuim en uitval van leerlingen op Saba niet als probleem. Het is niet precies bekend hoe vaak leerlingen spijbelen en uitvallen.

Sinds een aantal jaar is de Leerplichtwet van kracht, op basis waarvan de leerplichtambtenaar een boete kan opleggen voor schoolverzuim. De deeltijd leerplichtambtenaar op Saba is volgens deskundigen niet actief.⁴

¹ Zie citaten 268, 270, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281.

² Zie citaten 248, 323.

³ Zie citaten 231, 325, 326, 327, 328, 329, 330.

⁴ Zie citaten 339, 340, 341, 342.

4.6 **Leraren**

De deskundigen vinden allemaal dat goede leraren essentieel zijn voor goed onderwijs. 'Je moet als leraar het beste uit een kind halen', vinden ze. Maar soms ontbreekt het daar nog wel aan. Dat heeft verschillende oorzaken. Zo hebben sommigen nog een zeer autoritaire stijl van lesgeven, inclusief door elkaar schudden, slaan of dreigen met een zweepje of 'kop houden en stil zitten'.

Op Saba wordt met het Engelstalige systeem gewerkt. Er komen leraren van over de hele wereld met hun eigen opvattingen over lesgeven en eigen lesmethodes. Sommigen zijn niet gewend om kinderen op te leiden tot zelfstandig en kritisch nadenkende mensen. Een ander probleem dat de deskundigen signaleren, is dat er zeer veel verloop is onder de leraren. De meeste docenten komen voor een korte periode, soms maar een jaar. Dat betekent dat de kinderen steeds opnieuw moeten wennen aan nieuwe leraren, een nieuwe aanpak en andere methoden. Er kan zo geen team ontstaan en voor de leraren die wel blijven, is het steeds opnieuw aanpoten om de wisselingen op te vangen.

Toch zien de deskundigen op dit vlak wel hoopgevende ontwikkelingen. Zoals door toepassing van de Triple P-methode die leraren helpt een andere lesstijl aan te leren en door schoolhoofden die niet tolereren dat de docenten geweld gebruiken. Ook zien leraren zelf het verschil als ze het vertrouwen van de kinderen weten te winnen: kinderen ontwikkelen zich daarna heel snel en goed.¹

'De leraren komen overal en nergens vandaan. We hebben hier leraren uit Canada, VS, Suriname, Trinidad, Statia, Aruba, Nederland. En ieder brengt zijn eigen ideeën en achtergrond en onderwijsvisie mee.' (deskundige)

'De leraren op Saba hebben allemaal een andere visie op onderwijs. Ik wil actieve leraren, maar zij zijn directief. Ze kauwen voor, de kinderen moeten reproduceren wat er gezegd wordt. Ze leren ze niet zelf na te denken.' (deskundige)

4.7 **Toekomst**

De deskundigen constateren dat passend (vervolg)onderwijs op een eiland van deze omvang niet mogelijk is. Er zijn weinig mogelijkheden na de middelbare school. Sinds enige tijd is er wel een opleiding voor jongeren om praktijkonderwijs te volgen. Ook vertellen de deskundigen dat kinderen een beurs kunnen krijgen om verder te leren buiten het eiland, maar dat velen dat niet weten. Meisjes verlaten het eiland doorgaans eerder dan jongens om elders te gaan studeren. Er zijn verschillende kinderen van zestien of zeventien die al werken of die thuis zitten omdat er geen passende opleiding voor ze is. Ze doen baantjes op schepen of bij een telefoonmaatschappij, maar krijgen geen opleiding.

Omdat het onderwijssysteem op Saba Engelstalig is, gaan studenten minder vaak naar Nederland. Ze vertrekken naar plaatsen als Trinidad, Puerto Rico of de Verenigde Staten.

Sommigen pleiten voor een opleiding voor lager beroepsonderwijs waarbij kinderen afwisselend op Saba en Sint Eustatius zijn zodat het minder saai is.

Sommige deskundigen maken zich zorgen over de toekomst van de kinderen. Ze vinden dat de kinderen te relaxed en te ongemotiveerd zijn en zich niet verantwoordelijk voelen voor hun toekomst. Een deskundige raadt ieder kind op Saba aan: 'Ga van het eiland af en vervolg je studie elders. Vergroot je mogelijkheden, er is meer dan Saba'.²

'Passend onderwijs? Dat is op zo'n klein eiland niet aan de orde.' (deskundige)

¹ Zie citaten 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422.

² Zie citaten 269, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 456, 457, 459.

5 Literatuur over onderwijs

5.1 Algemeen

Uit een belevingsonderzoek onder ouders en leerlingen uit 2011 blijkt dat ouders en leerlingen beiden overtuigd zijn van nut en noodzaak van onderwijs.

Ouders vinden het heel belangrijk hoe de school en de boeken eruit zien, het contact met de leraren, of hun kind gepest wordt en de veiligheid in en rond school. Ze zijn blij dat het onderwijssysteem naar Nederlands model is verbeterd, dat er inspectie vanuit Nederland plaatsvindt en dat de politiek minder invloed heeft gekregen op het onderwijs. Wel vinden ze dat het onderwijs niet te Nederlands moet worden en dat er rekening moet worden gehouden met de situatie op Saba.

Leerlingen vinden het vooral belangrijk dat de school goed functioneert, met zaken als goede leraren, lokalen, computers en lesmethoden.

Sinds oktober 2010 is de minister van OCW verantwoordelijk voor het onderwijsbeleid op Saba. Uit de overheidsrapportage aan het Kinderrechtencomité (2012) blijkt dat onderwijs één van de vier prioriteiten van de Nederlandse overheid is. Dat volgt uit de constatering dat de kwaliteit van het onderwijs in 2009 te wensen overliet, leerprestaties achterbleven, er veel schoolverzuim was, er gebrek was aan adequate voorzieningen en schoolgebouwen slecht waren.

Verschillende randvoorwaarden, zoals meubilair en leermiddelen, zijn verbeterd en aan kwaliteitsverbetering wordt gewerkt (zie hierna). Ook wordt samen met de openbare lichamen tot 2015 flink geïnvesteerd in huisvesting. Op Saba gebeurt dat voor de verbouwing van de voormalige leerfabriek tot een locatie voor beroepsonderwijs van de Saba Comprehensive School en de voorbereidingen van de Brede School in The Bottom.

Onderzoek uit 2012 laat zien dat onderwijsdeskundigen kritisch zijn over het Ministerie van OCW. Dit zou onvoldoende gehoor hebben voor de wensen en behoeften op het eiland. Wet- en regelgeving is volgens onderwijsdeskundigen onvoldoende afgestemd op de eigen invulling van het onderwijs door scholen op Saba.

Dezelfde deskundigen zijn evenmin tevreden over de openbare lichamen. Ze verwijten dat deze hun taken en verantwoordelijkheden onvoldoende vervullen op het gebied van schoolonderhoud en voor- en naschoolse educatie. Ook stellen ze onvoldoende middelen ter beschikking.

Het gebrek aan middelen komt ook in andere onderzoeken naar voren, waar het gaat om innovatie en coördinatie in het onderwijs, menskracht en naschoolse activiteiten.¹

5.2 Kwaliteit

De Onderwijsinspectie kwalificeerde de kwaliteit van het basisonderwijs op Saba in 2008 als behoorlijk. De school voor voortgezet onderwijs werd als zwakke school gekarakteriseerd, maar werd minder zwak bevonden dan het voortgezet onderwijs op Bonaire en Sint Eustatius. Op Saba bleven de leerprestaties echter ver achter en schortte het ook op andere punten aan voldoende kwaliteit. Verder signaleerde de inspectie risico's door het ontbreken van een leerlingvolgsysteem en informatie over schooluitval.

In de periode 2011-2016 beoordeelt de inspectie jaarlijks de kwaliteit van het onderwijs op Caribisch Nederland en volgt zij nauwgezet de verbeteractiviteiten. Er zijn in 2011 en in 2012 inspectieonderzoeken uitgevoerd op de scholen op Saba.¹

---

¹ Zie literatuur 26, 28, 30, 64, 74.

Onder de burgers van Saba die mee hebben gedaan aan een belevingsonderzoek in 2011 vindt 45% dat het onderwijs is verbeterd sinds 2010, maar een meerderheid (75%) denkt dat het nog zal verbeteren. Een jaar later is al 55% van mening dat het onderwijs vooruit is gegaan en denkt 70% dat het nog beter zal worden. Gratis boeken, betere huisvesting, hogere kwaliteit van het onderwijs en meer doorstroommogelijkheden worden daarbij genoemd.

Ander onderzoek uit 2012 laat zien dat er veel ten goede is veranderd in het onderwijs in de afgelopen jaren. Onderwijsprofessionals zijn positief over deze veranderingen. Er is geïnvesteerd in scholing, coaching, lesmaterialen, lokalen en gebouwen en dit heeft tot verbeteringen geleid. Alleen de leraren in met name het voortgezet onderwijs zijn terughoudend (zie hierna).

De overheidsrapportage aan het Kinderrechtencomité (2012) formuleert als doel dat in 2016 de onderwijskwaliteit in Caribisch Nederland op een aanvaardbaar niveau is, naar Nederlandse en Caribische maatstaven. In 2011 is er in overleg met de scholen en openbare lichamen een onderwijsagenda opgesteld met afspraken voor vijf jaar. Leerprestaties zijn inmiddels verbeterd en er wordt hard gewerkt aan verbetering van de kwaliteit.²

5.3 **Aanbod**

Onderwijs in kinderrechten maakt geen vast onderdeel uit van het lesprogramma van scholen op Saba.

Het Kinderrechtencomité dringt in 2009 aan op maatregelen om het werken met gehandicapte kinderen te verbeteren, zodat deze kinderen gelijke kansen krijgen. Daarnaast dringt zij aan op seksuele voorlichting op scholen, om tienerzwangerschappen te voorkomen, en op ondersteuning van tienermoeders in het onderwijs.³

5.4 **Taal**

Uit onderzoek (2011) blijkt dat ouders op Saba zich zorgen maken over de beheersing van het Nederlands en de keuze voor het CXC-onderwijs.⁴

5.5 **Schoolklimaat**

Het jeugdbeleidsplan voor Saba (2006) laat zien dat de meerderheid van de kinderen zich veilig voelt op school (62%). Ook laat het zien dat 11% slachtoffer is van geweld met een wapen op school. Bijna de helft heeft of had ruzie met medeleerlingen en een kwart met schoolpersoneel. De helft van de leerlingen geeft aan dat er op school niemand is waar hij of zij terecht kan met problemen.

In het NGO-rapport over het Kinderrechtenverdrag uit 2008 wordt beschreven dat de meerderheid van de kinderen aangeeft dat hun mening niet telt op school. Zie ook hoofdstuk Participatie.

Onderzoek uit 2011 laat zien dat ook ouders zich onvoldoende gehoord en geïnformeerd voelen op school. Ook komt daaruit naar voren dat ouders op Saba tevreden zijn met de school en de leraren. Hun betrokkenheid bij de school is ook groter dan op de andere eilanden.

---

¹ Verschillende rapporten van de Inspectie van het Onderwijs op Caribisch Nederland in 2011 en 2012 zijn te vinden op de website van de inspectie: <http://www.onderwijsinspectie.nl/onderwijs/Caribisch+Nederland/-rapporten#02>

² Zie literatuur 106, 27, 29, 28, 30, 54, 74.

³ Zie literatuur 64, 16.

⁴ Zie literatuur 26, 6.

Er zijn geen gegevens bekend over geweld en mishandeling op scholen, hoewel bekend is dat dit wel voorkomt. Het Kinderrechtencomité uit haar zorgen daarover in haar slotcommentaar van 2009 en verwijst daarbij ook met name naar Saba. Ze beveelt aan om een verbod op lijfstraffen op te nemen in de wet en dit te handhaven. Ook in 2012 zijn lijfstraffen op scholen nog niet expliciet verboden.¹

5.6 **Leerlingen**

Onderzoek laat zien dat op Saba een deel van de kinderen wordt blootgesteld aan risicofactoren op school (zoals leerachterstand, gebrek aan binding met school).

Schoolprestaties zouden zwak zijn, veel kinderen blijven zitten (43%) en seksueel riskant gedrag, spijbelen, depressie, geweld en alcohol- en drugsgebruik worden als probleemgedrag aangehaald.

Uit het jeugdbeleidsplan voor Saba (2006) komt naar voren dat een derde van de kinderen vertelt dat hun ouders niet informeren naar school.

Uit onderzoek uit 2011 blijkt dat leerlingen het belang en de noodzaak van het onderwijs zien. Bovendien beschouwen zij het onderwijs als mogelijkheid om vrienden te ontmoeten en het eiland te kunnen verlaten.

Sommige leerlingen komen naar school met honger. De scholen hebben voorzieningen getroffen om kinderen iets te eten te geven. Met een lege maag kunnen kinderen zich niet concentreren.

Onderzoek naar het achterblijven van onderwijsresultaten van Antilliaanse jongens in vergelijking met meisjes (2010) laat zien dat dit patroon al op de basisschool begint. Oorzaken voor deze verschillen worden gevonden in de opvoeding en in de schoolcultuur en leraren die voornamelijk vrouwelijk zijn.

De overheidsrapportage aan het Kinderrechtencomité (2012) beschrijft de komst van het Expertisecentrum Onderwijs Zorg voor elk van de drie eilanden in de zomer van 2011. Leerlingen die dat nodig hebben kunnen hier extra zorg krijgen. Er zijn interne begeleiders en zorgcoördinatoren opgeleid om te inventariseren hoe groot de vraag naar zorg is.²

5.7 **Verzuim en uitval**

Uit het jeugdbeleidsplan voor Saba uit 2006 blijkt dat een meerderheid van de leerlingen zich niet thuis voelt op school (60%) of vindt dat de school onvoldoende aandacht heeft voor leerlingen met problemen (60%). Op andere terreinen, zoals veiligheid en lesmateriaal, ondervinden de meeste leerlingen geen problemen.

Ook ander onderzoek uit 2006 laat zien dat spijbelen onder kinderen veel voorkomt. Als reden daarvoor noemden leerlingen vooral dat ze zich niet verbonden voelen met school. Ze zijn niet gemotiveerd om naar school te gaan en huiswerk te maken. Toch rapporteren kinderen op Saba minder leerachterstanden dan hun leeftijdsgenoten op de Benedenwindse Eilanden. Uit een analyse uit 2011 blijkt dat leerlingen die zich niet verbonden voelen met school een grotere kans lopen om gewelddadig en delinquent gedrag te gaan vertonen.

Uit onderzoek door de Onderwijsinspectie in 2008 blijkt dat informatie over schooluitval ontbreekt. Er wordt gesignaleerd dat de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt slecht is als gevolg van de schooluitval.

---

¹ Zie literatuur 26, 113, 46, 64, 16.

² Zie literatuur 106, 26, 71, 113, 33, 64, 74.

Het NGO-rapport over het Kinderrechtenverdrag uit 2008 geeft als redenen voor de hoge schooluitval van met name jongens: minder interesse en doorzettingsvermogen, vroeg werken in verband met sociaaleconomische omstandigheden thuis, ontbreken intrinsieke motivatie, minder begeleiding door ouders, te hoog schoolniveau. Meisjes zouden meer richting krijgen in de opvoeding, ze moeten in huis helpen en ze werken voor school en studie terwijl jongens buiten spelen. De meeste 'dropouts' zijn tussen de veertien en achttien jaar.

Het Kinderrechtencomité dringt in 2009 aan op het terugdringen van de percentages van voortijdig schoolverlaters.

Meer dan driekwart van de tienermoeders heeft geen schooldiploma, blijkt uit onderzoek (2010). Ze hebben hun schoolopleiding afgebroken uit schaamte, omdat ze hun aandacht er niet meer bij konden houden, door de reactie van de school of omdat de zorg voor de baby het belette.¹

5.8 **Huiswerk**

Het jeugdbeleidsplan voor Saba (2006) constateert dat de meeste kinderen (66%) geen problemen hebben met het concentreren tijdens het maken van huiswerk.

Uit onderzoek uit 2011 blijkt dat het voor veel ouders lastig is om te helpen bij huiswerk van hun kinderen. Ze werken fulltime, voeden hun kind alleen op, hebben zelf te weinig opleiding gehad of er zijn andere prioriteiten in het gezin.²

5.9 **Leraren**

Uit het NGO-rapport over het Kinderrechtenverdrag uit 2008 komt naar voren dat leraren behoefte hebben aan begeleiding bij de onderwijsveranderingen. Er zouden niet voldoende gekwalificeerde en ervaren leraren zijn. Dat wordt gekoppeld aan het salaris en het imago van de leraar.

Onderzoek uit 2011 laat zien dat leerlingen er meer moeite mee hebben als leraren geen regels hanteren dan wanneer zij dat wel doen. Ouders zijn wel tevreden met de leraren in het primair onderwijs, maar minder over de leraren in het voortgezet onderwijs. Daar zien ze leraren die onvoldoende geïnteresseerd en gemotiveerd zijn en die weinig behoefte hebben aan contact met ouders.

Uit ander onderzoek (2012) komt naar voren dat er grote verbeteringen zijn in het onderwijs (zie hiervoor), maar dat leraren hier nog terughoudend over zijn. Dat zou verklaard worden door het ontbreken van begeleiding van de leraren bij de onderwijsveranderingen. Het betekent dat zij er alleen voor staan bij het doorvoeren van veranderingen in hun klas.

De overheidsrapportage aan het Kinderrechtencomité (2012) beschrijft de toepassing van de opvoedmethodiek Triple P op de beroepsgroep van het onderwijs.³

5.10 **Toekomst**

Het jeugdbeleidsplan over Saba uit 2006 laat zien dat bijna twee derde van de middelbare scholieren een vervolgopleiding wil doen. Ook zegt 35% dat ze het haten om te studeren.

Onderzoek uit 2009 toont aan dat er nog veel te winnen is als het gaat om de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt op Saba. Werkgevers hechten weinig waarde aan diploma's en bieden vaak het minimumloon. Arbeidskrachten van buiten het eiland en stagiairs nemen veel arbeidsplaatsen in. Vaak sluit ook de opleiding niet aan op de

¹ Zie literatuur 106, 8, 60, 113, 43, 16, 18.

² Zie literatuur 26, 113.

³ Zie literatuur 26, 28, 30, 64, 74.

behoefte aan arbeidskrachten. Zo is er onvoldoende jong geschoold personeel te vinden voor beroepen in techniek, toerisme of horeca.

Uit onderzoek uit 2011 komt naar voren dat voor leerlingen twee zaken bepalend zijn bij de vraag of ze na hun school en vervolgopleiding weer terugkomen op Saba: passend werk en salaris.¹

6 Het Kinderrechtenverdrag over onderwijs

Het recht op onderwijs wordt uitgebreid beschreven in verschillende artikelen van het Kinderrechtenverdrag (artikel 28 en artikel 29). Daarin wordt duidelijk gemaakt hoe belangrijk dit recht wordt gevonden. Het verdrag hamert op gelijke kansen voor alle kinderen. Naast het recht van kinderen op onderwijs staat de plicht van kinderen om het onderwijs te volgen: de leerplicht.

Het verdrag omschrijft in artikel 29 waar het onderwijs op gericht moet zijn en welke doelen gehaald moeten worden.

Voor kinderen die op Saba opgroeien, zijn met name de volgende elementen cruciaal:

- De overheid moet zorgen voor kwalitatief goed onderwijs en toegang tot onderwijs.
- De overheid verplicht zich om schooluitval tegen te gaan.
- De school moet aandacht besteden aan de culturele identiteit en de taal van het kind.
- Handhaven van discipline op school moet met inachtneming van de waardigheid van het kind en de inhoud van het Kinderrechtenverdrag gebeuren. Er mag geen verbaal of fysiek geweld worden gebruikt.
- Het onderwijs moet het kind zoveel mogelijk in staat stellen om zijn talenten te ontplooien.
- Toegang tot informatie is cruciaal.
- Kinderen moeten zich thuis kunnen terugtrekken om hun huiswerk te kunnen maken.

De onderwijsartikelen hangen nauw samen met andere rechten die in het verdrag geregeld worden, zoals non-discriminatie (artikel 2), het belang van het kind voorop (artikel 3), recht op ontwikkeling (artikel 6) en het recht op participatie (artikel 12).

7 Conclusie

De beschrijving van de huidige praktijk en datgene wat kinderen, deskundigen en de literatuur hierover naar voren brengen, rechtvaardigen de conclusie dat het onderwijs op Saba momenteel nog niet aan alle eisen van het Kinderrechtenverdrag voldoet.

Daarbij gaat het om verschillende punten waar de komende tijd nog extra aandacht voor vereist is, zoals de kwaliteit van het onderwijs, de wijze waarop de discipline op school wordt gehandhaafd, de aandacht voor de culturele identiteit (en taal) van het kind, de mogelijkheden voor kinderen om hun talenten te ontwikkelen, de toegang tot informatie en de mogelijkheden om op school te participeren.

Er worden momenteel grote stappen gezet om de situatie te verbeteren en in overeenstemming te brengen met de minimumeisen van het verdrag.

---

¹ Zie literatuur 26, 10, 113.

Gezondheid

Al vanaf het moment dat een kind zich ontwikkelt in de buik van zijn moeder, is zijn gezondheid cruciaal. Maar ook nadat een kind geboren is en opgroeit, is gezondheid essentieel. Gezondheid kan niet los worden gezien van leven en ontwikkelen.

Het begrip gezondheid moet volgens de Wereldgezondheidsorganisatie WHO ruim worden opgevat. Het gaat daarbij niet alleen om de afwezigheid van ziekte of kwalen, maar om een 'staat van volledig lichamelijk, geestelijk en sociaal welzijn'.¹

Alleen al daarom hangt gezondheid nauw samen met andere onderwerpen die in dit rapport worden beschreven, zoals met de financiële situatie van gezinnen en de manier waarop ze wonen. Kinderen die in armoede opgroeien, krijgen vaak onvoldoende (gezond) voedsel en worden geconfronteerd met onhygiënische leefomstandigheden. Die omstandigheden hebben invloed op hun gezondheid.

In dit hoofdstuk wordt eerst een schets gegeven van de huidige situatie rondom gezondheid en gezondheidszorg op Saba. Daarna kunt u lezen wat de visie daarop is vanuit kinderen en jongeren, vanuit deskundigen en vanuit literatuuronderzoek. Het hoofdstuk sluit af met de eisen die het Kinderrechtenverdrag aan dit onderwerp stelt en een conclusie.

1 Huidige situatie

1.1 Gezondheidszorg en gezondheid

Er is op dit moment geen goed overzicht van de staat van de gezondheid op Saba, die vergelijkbaar is met bijvoorbeeld de Volksgezondheid Toekomst Verkenning (VTV) zoals die eens in de vier jaar door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) wordt uitgebracht voor het Europese deel van Nederland.

Het is de bedoeling dat het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in juni 2013 een gezondheidsenquête gaat houden onder de inwoners van Caribisch Nederland. Daarnaast worden er vanuit het Ministerie van VWS onderzoeken geïnitieerd in het kader van infectieziektebestrijding. Op dit moment ontbreken echter adequate en recente data op veel gezondheidsgebieden.²

De verwachting is dat de Pan American Health Organization (PAHO) in navolging van Sint Eustatius ook op Saba een Youth Health Survey zal gaan verrichten. Het betreft een studie naar de gezondheidssituatie van kinderen op verschillende eilanden in het Caribisch gebied. De uitkomsten van een dergelijke studie kunnen worden gebruikt bij het ontwikkelen van effectief beleid op het gebied van gezondheid.

De hieronder weergegeven beschrijving van de huidige situatie is dan ook tot stand gekomen op basis van de weinig beschikbare gegevens over gezondheid.

De gezondheidszorg op Saba is georganiseerd in curatieve gezondheidszorg, jeugdgezondheidszorg, publieke zorg, (gehandicaptenzorg) en geestelijke gezondheidszorg. De

---

¹ World Health Organization (WHO) (1978). *Declaration of Alma-Ata, International Conference on Primary Health Care*. Alma-Ata, USSR. 6-12 September 1978.

² E-mail van Pieter de Coninck, projectsecretaris Caribisch Nederland, directie Internationale Zaken, Ministerie van VWS, op 5 februari 2013.

Nederlandse rijksoverheid is sinds de transitie in 2010 verantwoordelijk voor de gezondheidszorg op Saba.

Bewoners van het eiland kunnen gebruik maken van een zorgverzekering.

Op Saba worden kinderen naast de 'normale' gevaren voor de gezondheid, blootgesteld aan enkele specifieke risicofactoren voor hun gezondheid. In dit hoofdstuk wordt kort aandacht besteed aan seksuele gezondheid, obesitas en diabetes, alcohol- en drugsgebruik en enkele andere gezondheidsrisico's.

1.2 **Curatieve gezondheidszorg**

Per 1 januari 2011 is de Saba Health Care Foundation (SHCF) opgericht en is het voormalige A.M. Edwards Medical Center opgegaan in deze stichting. In het centrum zijn twee fulltime artsen werkzaam en wordt ambulante en spoedeisende hulp en ziekenhuiszorg verleend. Daarnaast is er een aantal specialisten die het eiland bezoeken.¹ Eens per maand komt er een dermatoloog, een gynaecoloog, een orthopeed en een psychiater. Een bedrijfsarts en een neuroloog komen eens per zes weken naar Saba, een cardioloog eens per twee maanden en een revalidatiearts om de drie maanden.²

Voor overige specialistische hulp gaan patiënten in eerste instantie naar Sint Maarten. In tweede instantie kunnen patiënten ook naar Guadeloupe en Colombia worden doorverwezen. Door middel van een helikopter die stand-by staat op de luchthaven van Sint Maarten, kunnen sinds 2011 dag en nacht medische spoedevacuaties naar Sint Maarten plaatsvinden.³

Op Saba werken twee à drie huisartsen. Eén van hen is verantwoordelijk voor de GGD-taken. Er is geen aparte GGD op het eiland. Er zijn verschillende tandartspraktijken.

1.3 **Jeugdgezondheidszorg en kraamzorg**

Op Saba is het consultatiebureau ondergebracht in het Centrum voor Jeugd en Gezin. Vanuit het CJG vindt preventieve opvoedondersteuning plaats en wordt de jeugdzorg gecoördineerd. Ook kunnen zwangeren en hun eventuele partners er zwangerschapscurussen volgen.

De toegang tot jeugdgezondheidszorg voor de wat oudere jeugd is nog niet goed geborgd. De jeugdzorg is op sommige punten nog weinig ontwikkeld. Er bestaan grote barrières voor jongeren om hulp te zoeken voor wat betreft seksuele gezondheid, psychische klachten en andere delicate onderwerpen. Er zijn verschillende redenen waarom de drempel om naar een huisarts te gaan hoog is. Artsen spreken zich uit over gedrag of handelen, huisartsbezoek is voor ouders te achterhalen via de verzekering, er wordt strakker omgegaan met de toestemming van de ouders voor medisch handelen. Er is behoefte aan laagdrempelige en gratis zorg of advies aan jongeren (via de school).⁴

Op Saba is kraamzorg aanwezig.⁵

1.4 **Publieke gezondheidszorg**

Voor de transitie was de publieke gezondheidszorg maar zeer beperkt aanwezig op de eilanden. De publieke gezondheidszorg is een verantwoordelijkheid van de eilandbesturen, vergelijkbaar met de verantwoordelijkheid van Nederlandse gemeenten. Op 1 februari 2012 zijn twee kwartiermakers van de GGD Den Haag op alle drie de eilanden aan de slag gegaan. Zij helpen de eilandbesturen om de publieke gezondheidszorg en de geneeskundige hulpverleningsorganisatie in de regio (Geneeskundige Hulp bij Ongevallen

¹ Website Saba Health Care Foundation: <http://shcf.wordpress.com/about/>

² E-mail van Pieter de Coninck, projectsecretaris Caribisch Nederland, directie Internationale Zaken, Ministerie van VWS, op 5 februari 2013.

³ Brief van de minister van VWS aan de Tweede Kamer over gezondheidszorg op de BES-eilanden d.d. 19-1-2012.

⁴ E-mail van Melissa Diaz, GGD Den Haag, 27 maart 2013.

⁵ E-mail van Pieter de Coninck, projectsecretaris Caribisch Nederland, directie Internationale Zaken, Ministerie van VWS, op 5 februari 2013.

en Rampen – GHOR) op het gewenste niveau te brengen. Het RIVM is hier ook nauw bij betrokken.¹

1.5 **Gehandicaptenzorg**

Op Saba zijn er geen (speciale) voorzieningen voor verstandelijk gehandicapte kinderen. Evenmin zijn er (speciale) voorzieningen voor kinderen met een lichamelijke handicap.²

1.6 **Geestelijke gezondheidszorg**

Novadic Kentron heeft in opdracht van het Ministerie van VWS een plan van aanpak gemaakt voor een geïntegreerde en structurele aanpak van de geestelijke gezondheidszorg, inclusief de verslavingszorg. Het Zorgverzekeringskantoor zal een instelling contracteren die de plannen gaat uitvoeren in overleg met alle betrokken actoren.³

Op Saba is geen specifieke verslavingszorg of psychiatrische hulp voorhanden. De Mental Health Foundation (MHF) heeft wel plannen om kleinschalige hulp op te zetten.

Er zijn op Saba nu geen voorzieningen voor geestelijke gezondheidszorg. In incidentele gevallen wordt psychische hulp verleend via de reguliere zorg (huisarts) en kan voor opname verwezen worden naar Nederland. Daarnaast zijn er visiterende psychologen en een visiterende psychiater op Saba.⁴

1.7 **Zorgverzekering**

Alle personen die rechtmatig in Caribisch Nederland wonen of werken zijn per 1 januari 2011 automatisch verzekerd door middel van de verplichte Zorgverzekering Caribisch Nederland. Dat geldt ook voor jongeren tot dertig jaar die voor studie het eiland hebben verlaten. De zorgverzekering omvat onder meer huisartsenzorg, medisch-specialistische zorg, ziekenhuiszorg, paramedische zorg, tandartsenzorg, medicijnen, hulpmiddelen, verloskundige zorg, kraamzorg, ziekenvervoer en langdurige zorg in verband met ouderdom, een ziekte of handicap al dan niet gepaard gaande met verblijf in een instelling. De zorgverzekering vergoedt ook de kosten van medische uitzending naar artsen buiten Caribisch Nederland waarmee de zorgverzekering direct of indirect een contract heeft.⁵ Verzekerden met een inkomen boven de belastingvrije som zijn een inkomensafhankelijke premie verschuldigd. Werkgevers zijn voor hun werknemers ook premie verschuldigd. Deze premies worden door de belastingdienst geheven en geïnd.⁶

In december 2012 liet de minister van Volksgezondheid weten de vergoedingen voor fysiotherapie en mondzorg op de eilanden te willen schrappen per 1 januari 2013. Dat had te maken met de fors gestegen zorguitgaven in Caribische Nederland en de noodzakelijke overheidsbezuinigingen. Na protest – over de snelle invoering – is besloten deze verandering op een later moment te laten ingaan.

1.8 **Seksuele gezondheid**

Voor kinderen en jongeren is het belangrijk dat ze ‘seksueel gezond’ leven en ook leren hoe ze dat moeten doen. Op Saba wordt geprobeerd om zorgelijke tendensen op dit terrein het hoofd te bieden, zoals seksueel geweld, ongeplande (tiener)zwangerschappen, abortussen en seksueel overdraagbare aandoeningen (soa).

Seksuele gezondheid is één van de prioriteiten zoals die zijn overeengekomen tussen de bestuurscolleges van Caribisch Nederland en het Ministerie van VWS. De GGD Den

¹ Brief van de minister van VWS aan de Tweede Kamer over gezondheidszorg op de BES-eilanden d.d. 19-1-2012.

² E-mail van Pieter de Coninck, projectsecretaris Caribisch Nederland, directie Internationale Zaken, Ministerie van VWS, op 5 februari 2013.

³ Brief van de minister van VWS aan de Tweede Kamer over gezondheidszorg op de BES-eilanden d.d. 19-1-2012.

⁴ E-mail van Pieter de Coninck, projectsecretaris Caribisch Nederland, directie Internationale Zaken, Ministerie van VWS, op 5 februari 2013.

⁵ [Http://www.rijksdienstcn.com/pagina/120/de+zorgverzekering+\(algemeen\).html](http://www.rijksdienstcn.com/pagina/120/de+zorgverzekering+(algemeen).html)

⁶ Rijksdienst Caribisch Nederland, Zorgverzekeringskantoor. *Informatiebrochure zorgverzekering voor verzekerden van de Zorgverzekering Bonaire, Saba en Sint Eustatius*. Per 1 januari 2011.

Haag verricht tussen 2012 en 2013 activiteiten om de kennis op het gebied van seksualiteit en seksueel overdraagbare aandoeningen te verbreden.

De GGD Den Haag concludeert op basis van een inventarisatie en signalen dat er nog veel moet gebeuren op het gebied van de seksuele gezondheid van de bevolking op Saba. De huidige stand van zaken rond de seksuele gezondheid van kinderen en jongeren op Saba is als volgt:

- De Aids Support Group Saba (ASGS) is actief op het gebied van preventie gericht op jongeren. Zij geven informatie, via folders, campagnes en activiteiten. Daarbij richten ze zich met name op middelbare scholieren.
- De ASGS wil ook een aanbod gaan verzorgen voor de basisschool. Het Centrum voor Jeugd en Gezin heeft hiertoe eveneens initiatieven genomen.
- Op de middelbare school wordt door studenten van de medische faculteit voorlichting gegeven met programma's als 'Girl Power', 'Real men' en 'R.E.S.P.E.C.T'. De voorlichting is sterk afhankelijk van de student die dit verzorgt.
- Seksuele voorlichting is nog geen vast onderdeel van het reguliere schoolprogramma. Stakeholders – waaronder de twee schoolhoofden – benadrukken het belang van structurele voorlichting op school. Professionals vinden dat seksuele voorlichting nodig is omdat sommige jongeren een verwrongen seksbeeld hebben.¹
- Het bereik van de bestaande preventieactiviteiten lijkt groot. Over de impact ervan is weinig bekend: er zijn nog geen uitvoerige studies gedaan naar het seksuele gedrag en de risico's van jongeren en hun houding ten opzichte van veilige seks.
- Er is geen goed systeem voor het monitoren van soa. Voor het monitoren van hiv is men actief bezig een goed systeem te ontwikkelen.
- Er is een aids hulplijn met een nummer op Sint Maarten waar jongeren anoniem terecht kunnen.
- Het aantal tienerzwangerschappen op Saba is hoog (in 2007 was 11% van de bevallingen het resultaat van een tienerzwangerschap; 5% van alle tieners tussen de vijftien en negentien jaar kreeg een kind). Over dit onderwerp vindt u meer informatie bij het thema Gezin en opvoeding.
- Het aantal abortus provocatus lijkt hoog, maar het is lastig om hier een goed beeld van te krijgen. Exacte cijfers ontbreken. Sinds oktober 2011 is de Wet afbreking zwangerschap (Waz) van kracht op de BES-eilanden. Dit is niet zonder controverse. Sinds zomer 2012 mag Fundashon Mariadal op Bonaire abortussen uitvoeren. Ook patiënten van Saba kunnen hier voor een abortus terecht.
- Sinds 2012 zijn alle vormen van anticonceptie in het aansprakenpakket van de zorgverzekering opgenomen. Hiermee worden deze middelen makkelijker toegankelijk en zo hoopt men het aantal ongewenste zwangerschappen en abortus te beperken. De ASGS heeft vier condoomapparaten in openbare gelegenheden op Saba geplaatst en gemiddeld worden hier ongeveer vijftig condooms per maand uit gehaald.
- Seksueel misbruik komt volgens stakeholders regelmatig voor. De omvang van dit probleem is echter onbekend. Vermoed wordt dat de bereidheid om te handelen bij een vermoeden van seksueel misbruik laag is. Dat heeft te maken met de kleinschaligheid van het eiland en angst voor fouten, reputatieschade of repercussie.
- Intolerantie en discriminatie in verband met seksuele geaardheid komt op Saba niet voor. Het eiland wordt beschouwd als tolerant tegenover mensen met een andere seksuele oriëntatie.²

1.9 **Obesitas en diabetes**

Obesitas en diabetes lijken veel voor te komen op het eiland. Er blijkt behoefte aan kennisverbreding en inzicht over een gezonde leefstijl.¹ Begin 2013 is op Saba een

¹ Zie Trouw, 2 mei 2012, *Liever les in gebruik van de pil*.

² GGD Den Haag (2012). *Inzet GGD Den Haag voor de ondersteuning van de Bestuurscolleges Caribisch Nederland bij de uitvoering van publieke gezondheid en de implementatie van de GHOR. Verslag Veldbezoek Seksuele Gezondheid & Hygiëne, van 15 september tot 7 oktober 2012*.

gezondheidsmarkt georganiseerd door en met de ketenpartners op het gebied van gezondheidszorg. De bewoners van de eilanden kunnen hier informatie krijgen over de gezondheidszorg op hun eiland en worden bewust gemaakt van het belang hiervan.

1.10 **Alcohol- en drugsgebruik**

Het voorkomen van problematisch alcohol- en drugsgebruik is formeel een verantwoordelijkheid van het eilandbestuur zelf. Er is momenteel echter geen sprake van specifiek beleid om problematisch alcohol- en drugsgebruik te voorkomen. Wel zijn er enkele initiatieven vanuit de Stichting Verslavingszorg en Psychiatrie Caribisch Nederland (Novadic Kentron).

De Drank- en Horecawet die in Europees Nederland leeftijdsgrenzen stelt aan bijvoorbeeld de verkoop van alcohol aan jongeren, is in Caribisch Nederland (nog) niet van toepassing. Wel is er wetgeving die reclame voor sterke drank op radio en televisie beperkt: het Besluit televisie- en radioreclame voor sterke drank BES, dat is overgenomen uit de Nederlands Antilliaanse wetgeving.²

1.11 **Overige gezondheidsrisico's**

Ook op andere gebieden lopen kinderen op Saba een verhoogde kans op gezondheidsproblemen. Sommige daarvan worden momenteel aangepakt. Zo is er meer aandacht voor tandzorg, waar dat eerst niet het geval was, en wordt ook meer ingezet op het belang van goede voeding.

1.12 **Wetgeving**

Uiteraard is het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind volledig van toepassing op de kinderen van Saba.

De Zorgverzekering Caribisch Nederland vindt haar grondslag in het Besluit zorgverzekering BES en de Regeling aanspraken zorgverzekering BES.

De Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst (WGBO) wordt geregeld krachtens het Burgerlijk Wetboek BES.³

1.13 **Beleid en activiteiten**

In het Bestuurlijk Akkoord van 20 november 2008 is het middellange termijnplan zorg en huisvesting BES op hoofdlijnen vastgesteld. Dit plan bestaat uit 26% over de volle breedte van de zorg, gezondheidszorg en jeugd. Ook staan er in het Bestuurlijk Akkoord andere afspraken zoals de realisatie van een 24-uursvoorziening voor acute zorg en inventarisatie van wat nodig is om de taken van de openbare lichamen op het terrein van de volksgezondheid na de transitie adequaat te kunnen uitvoeren (menskracht, deskundigheid en middelen).⁴

Er is voor gekozen om een structuur voor de zorg te creëren, vergelijkbaar met de Nederlandse, waar zorginstellingen privaat zijn georganiseerd en de (eerste) verantwoordelijkheid voor de zorginstelling bij de Raad van Bestuur en de Raad van Toezicht ligt. De ziekenhuis van Saba dat onder de overheid viel, is daarom per 1 januari 2011 geprivatiseerd door oprichting van de *Saba Health Care Foundation* (SHCF).⁵

¹ GGD Den Haag (2011), *Offerte GGD Den Haag 31 maart 2011, Ondersteuning Bestuurscolleges Caribisch Nederland bij uitvoering Publieke Gezondheid*.

² E-mail van Pieter de Coninck, projectsecretaris Caribisch Nederland, directie Internationale Zaken, Ministerie van VWS, op 5 februari 2013.

³ De overeenkomst inzake geneeskundige behandeling: art. 446-468 Burgerlijk Wetboek, boek 7, afdeling 5.

⁴ Besluitenlijst BES bestuurlijk overleg 20 november 2008 te Den Haag

⁵ Brief minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport aan de Tweede Kamer d.d. 8 oktober 2010. Tweede Kamer der Staten-Generaal vergaderjaar 2010-2011 31568 Nr. 81.

Activiteiten

- Per 1 januari 2011 is de publiekrechtelijke en verplichte zorgverzekering Caribisch Nederland ingevoerd voor geneeskundige en AWBZ-zorg voor de inwoners van de eilanden.
- De ziekenhuizen van Sint Eustatius en Saba zijn per 1 januari 2011 geprivatiseerd door oprichting van de *St. Eustatius Health Care Foundation* (SEHCF) en de *Saba Health Care Foundation* (SHCF).
- Er is met VWS-subsidies geïnvesteerd in de medische infrastructuur (gebouwen, apparatuur en ambulances) en in de opleidingen voor het personeel.¹
- Voor de superspecialistische zorg zijn eind 2010 en begin 2011 afspraken gemaakt met de ziekenhuizen van Curaçao en Aruba voor de Benedenwindse Eilanden en met de ziekenhuizen van Sint Maarten en Guadeloupe voor de Bovenwindse Eilanden.
- Novadic Kentron heeft in opdracht van het Ministerie van VWS een plan van aanpak gemaakt voor een geïntegreerde en structurele aanpak van de geestelijke gezondheidszorg, inclusief verslavingszorg².
- Met financiering van VWS is de GGD Den Haag vanaf 1 februari 2012 aan de slag gegaan om de eilandbesturen te helpen met het opzetten van de publieke gezondheidszorg en de Geneeskundige Hulpverlening bij Ongevallen en Rampen (GHOR)³.
- Er is een centrale meldkamer voor de drie eilanden gecreëerd op Bonaire die de hulpdiensten politie, brandweer en ambulance aanstuurt.

1.14 **Organisaties en verantwoordelijkheden**

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Het Ministerie van VWS is verantwoordelijk voor het beleid op het terrein van gezondheidszorg.

Eilandbestuur

Het eilandbestuur is verantwoordelijk voor de publieke gezondheidszorg en de Geneeskundige Hulpverlening bij Ongevallen en Rampen (GHOR). Met financiering van VWS is de GGD Den Haag vanaf 1 februari 2012 aan de slag gegaan om de eilandbesturen te helpen met het opzetten daarvan.

Zorgverkeringskantoor (ZVK)

Het ZVK is onderdeel van de Rijksdienst Caribisch Nederland en heeft locaties op elk van de drie eilanden. Het kantoor is operationeel sinds 1 januari 2011 en houdt zich bezig met de uitvoering van de zorgverzekering, zoals met de inkoop van de zorg, het bijhouden van een verzekerdenadministratie en met voorlichting aan verzekerden en zorgaanbieders. Maar ook met ondersteuning van verzekerden bij medische uitzending naar zorgaanbieders buiten de eilanden van Caribisch Nederland⁴.

Saba Health Care Foundation (SHCF)

De Saba Health Care Foundation, die op 1 januari 2011 is opgericht, is verantwoordelijk voor de gezondheidszorg op Saba. Het ziekenhuis van Saba, het A.M. Edwards Medical Center, is in deze stichting opgegaan.

Centrum voor Jeugd en Gezin

De jeugdgezondheidszorg op Saba wordt verleend vanuit het Centrum voor Jeugd en Gezin.

¹ Rijksvertegenwoordiger voor de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, *Voorjaarsrapportage 2011*.

² Brief van de minister van VWS aan de Tweede Kamer over gezondheidszorg op de BES-eilanden d.d. 19-1-2012.

³ Brief van de minister van VWS aan de Tweede Kamer over gezondheidszorg op de BES-eilanden d.d. 19-1-2012.

⁴ Rijksvertegenwoordiger voor de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, *Voorjaarsrapportage 2011*.

2 Kinderen over gezondheid

De meeste van de geïnterviewde kinderen hebben niet zoveel te zeggen over het onderwerp gezondheid. Net als andere kinderen en volwassenen staan ze daar pas bij stil als ze niet gezond zijn of als er gezondheidsproblemen in de familie zijn.¹

'We zijn allemaal gezond volgens mij. We krijgen meestal gewoon griep als we ziek worden.' (jongen, 16 jaar, Saba)

Over de gezondheidszorg op Saba lopen de meningen van kinderen uiteen. Een veertienjarige jongen vat de verschillende meningen mooi samen: 'Zolang er niks ernstigs met je aan de hand is, is de zorg wel goed.' Er is weliswaar een ziekenhuis op het eiland, maar voor gespecialiseerde zorg of operaties moet je van het eiland af. Dan kunnen Sabanen terecht op Sint Maarten, Puerto Rico of Colombia. Dat brengt de kinderen ook tot het oordeel dat de technologie en zorg op het eiland verbeterd zou moeten worden. Dan kunnen patiënten op Saba blijven als ze iets mankeren en hoeven ze niet een hele reis te maken.

Over de artsen op Saba zijn de meeste kinderen tevreden, maar er zijn ook enkele kinderen kritisch. Zij vinden dat de dokter soms niet goed uitzoekt wat er aan de hand is en te snel een medicijn voorschrijft.²

'Er is een ziekenhuis op het eiland maar dat is niet goed. Er zijn volgens mij drie dokters en er is een aantal verpleegsters. De gezondheidszorg is redelijk maar niet heel goed. Er is ruimte voor verbetering en die zou er ook moeten komen.' (meisje, 14 jaar, Saba)

'Het ziekenhuis op Saba is goed.' (jongen, 14 jaar, Saba)

De geïnterviewde kinderen op Saba hebben niet zo veel verteld over hun eetgewoonten. Een meisje vertelt dat ze het eten op school te vet en niet lekker vindt.

Aan de consumptie van alcohol, sigaretten of drugs doen geïnterviewde kinderen op Saba volgens eigen zeggen totaal niet. Ze kennen wel anderen die dat doen. De kinderen die niet drinken en roken en tegen het gebruik van drugs zijn, motiveren hun gedrag met verschillende argumenten: ongezond, onsportief, vies, stom. De kinderen krijgen voorlichting en informatie over het gebruik van drugs. Eén veertienjarige jongen geeft aan dat hij over alcohol niet wil praten, nadat hij verteld heeft dat hij geen drugs gebruikt en niet rookt.³

'We hebben een cafetaria op school maar ik vind het niet lekker. Het is te vet. Kroketten, frieten, gebakken kip. Hamburgers.' (meisje, 16 jaar, Saba)

3 Deskundigen over gezondheid

Over het onderwerp gezondheid en gezondheidszorg op Saba hebben de geraadpleegde deskundigen veel te zeggen. Deze opmerkingen vallen onder te verdelen in een aantal onderwerpen.

3.1 Ziekte

Deskundigen noemen obesitas op Saba een serieus probleem. Uit een onderzoekje zou blijken dat meer dan de helft van de kinderen op Saba (55%) te zwaar is. Het wordt gezien als een teken van welvaart om een lekker dik kind te hebben en deskundigen noemen dit cultureel bepaald. Er wordt nu in baby-clinics aandacht aan besteed om te voorkomen dat baby's meteen worden overvoerd.

¹ Zie citaat 462.

² Zie citaten 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483.

³ Zie citaten 497, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 511.

Naast ongezond en eenzijdig eten wordt de obesitas ook veroorzaakt door het gebrek aan lichaamsbeweging. Een deskundige constateert dat het verband tussen lichaamsbeweging en gezondheid niet bekend is op het eiland.

Naast obesitas is er op Saba ook sprake van ondervoeding. Het zou gaan om 11% van de kinderen op Saba.

Een deskundige vertelt dat er eens per maand op de radio aandacht besteed wordt aan zwangerschap, respect voor jezelf en hiv en aids.¹

'Het idee dat lichaamsbeweging gezond is, is hier niet doorgedrongen.' (deskundige)

3.2 **Zorg**

De deskundigen signaleren als probleem dat sommige medicijnen niet meer worden vergoed en dat daardoor sommige ouders deze niet meer kunnen betalen. Ook het feit dat de zorgverzekering niet geldt voor mensen zonder papieren, noemt een van de deskundigen als knelpunt.

Deskundigen vertellen dat er op Saba een consultatiebureau is met een arts bij het Centrum voor Jeugd en Gezin. Het consultatiebureau is gratis en kinderen krijgen daar hun inentingen. Hierdoor is er goed zicht op de kinderen tot vijftien maanden. Vanaf vijftien maanden tot en met de kleutertijd blijven veel kinderen de consultatiebureauarts bezoeken. Zo is er ook nog aardig zicht op deze leeftijdsgroep, aldus de deskundigen.

Saba heeft twee huisartsen die naast hun gewoonlijke taken nog andere werkzaamheden uitvoeren. Zo kunnen ze echo's en röntgenfoto's maken en zo nodig gipsen. De huisarts wordt door de gezondheidsdeskundigen aangeduid als kindvriendelijk. Dat in tegenstelling tot het kleine ziekenhuis dat Saba rijk is. Volgens hen is dat niet geschikt voor kinderen, nog afgezien van de beperkte mogelijkheden, zorg en specialismen.

Eens per maand komen er specialisten naar het eiland maar daaronder is geen kinderarts. Op Saba is ook geen kinder- of jeugdarts werkzaam. Voor gespecialiseerde hulp moeten kinderen naar het ziekenhuis op Sint Maarten, waar één kinderarts werkt. Een van de deskundigen beschrijft het ziekenhuis op Sint Maarten als een streekziekenhuis met beperkingen. Het ziekenhuis is niet toegerust op de zorg voor kinderen.

Voor ernstiger problemen moeten kinderen sowieso naar Guadeloupe, Colombia of Nederland. In Guadeloupe gelden de Europese normen en er wordt Frans gesproken, wat bij spoedhulp problemen kan opleveren in de communicatie. In Colombia gelden Amerikaanse normen.

Een team van specialisten, waarin ook een psycholoog en kinder- en jeugdpsychiater zitten, kan maandelijks adviseren over kinderen met psychische of andere (gezondheids)-problemen.

Deskundigen constateren dat op Saba de mogelijkheden voor kinderen met een handicap zeer beperkt zijn. De conclusie is dat ze geen passende zorg kunnen krijgen op het eiland en deze elders zullen moeten vinden.

De deskundigen vertellen dat meisjes op Saba niet makkelijk naar een huisarts gaan. Ook niet als ze iets 'onduidelijks' hebben zoals een geslachtsziekte of een zwangerschap. Voor een abortus moesten meisjes eerst naar Sint Maarten, maar na de invoering van de abortuswet op Saba moeten de meisjes hiervoor een stuk verder, naar Bonaire.²

'Er zijn op Saba twee huisartsen en die hebben naast hun huisarts-taken nog extra taken, zoals gipsen, echo's en röntgen maken. Daarnaast zijn er visiterende specialisten. Zij bezoeken eens per maand het eiland. Er komt nog geen kinderarts.' (deskundige)

¹ Zie citaten 461, 461, 463, 464, 465.

² Zie citaten 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 496.

3.3 Eten

Deskundigen maken zich zorgen over wat kinderen eten op Saba. Slechte voeding, junkfood, ongezond en eenzijdig eten, weinig groente en fruit, veel snoep en frisdrank.

De deskundigen zien verschillende oorzaken voor deze voedingspatronen. Gezond eten is 'geen issue' en daarnaast heeft het te maken met de kosten. Alles wat gezond is, is duur op Saba. Ook op scholen wordt ongezond eten verkocht en het vergt volgens deskundigen een cultuuromslag om gezond te gaan eten. Er is nu een samenwerking met de GGD in Den Haag om de bewoners aan te zetten gezonder te gaan leven en eten en hun 'rice, beans, peas' af te wisselen met andere voeding.¹

'Het menu bestaat hier vaak uit rice, beans, peas. Het vergt een cultuuromslag om gezond te gaan eten.' (deskundige)

Over alcohol en drugs hebben de deskundigen weinig opmerkingen gemaakt.²

4 Literatuur over gezondheid

Uit de literatuur komen verschillende punten naar voren over de gezondheid van en de gezondheidszorg aan kinderen op Saba.

4.1 Ziekte

Uit inmiddels oud jeugdonderzoek komt naar voren dat op Saba een groot deel van de jongeren wordt blootgesteld aan risicofactoren (zie ook hierna). Het gaat daarbij onder meer om depressie, piekeren over de toekomst, seksueel misbruik en geweld.

Gehandicapte kinderen worden op Saba verborgen gehouden, stelt de rapportage van NGO's over het Kinderrechtenverdrag uit 2008. Er zouden ten tijde van de rapportage vier gehandicapte kinderen op het eiland zijn die thuis worden verzorgd. Er zijn geen professionals op het eiland beschikbaar. Het openbare leven is slecht toegankelijk voor deze kinderen.

Ook het Kinderrechtencomité uit in 2009 zijn zorg omdat kinderen met een handicap nog altijd belemmeringen ondervinden, zoals toegang tot openbare gebouwen en openbaar vervoer. Het comité beveelt aan om te zorgen dat gehandicapte kinderen volledig kunnen deelnemen aan het maatschappelijk leven.

Uit het eerdergenoemde NGO-rapport blijkt dat er op Saba geen kinderen zijn die hiv of aids hebben.

Een quick scan uit 2009 geeft adviezen ter bevordering van sport en beweging op Saba.³

4.2 Zorg

Uit een belevingsonderzoek uit 2011 blijkt dat de bevolking van Saba kritiek had op onderdelen van de medische zorg op het eiland. Die kritiek richt zich op verschillende aspecten: de medicijnen die niet meer vergoed worden sinds invoering van het formularium; de medische uitzendingen naar Colombia en Guadeloupe (in plaats van naar Sint Maarten en Curaçao) die cultuur- en taalproblemen met zich meebrengen; de financiële afwikkeling van kosten die door de patiënt worden voorgeschoten of kosten voor begeleiders; de wachttijden bij diverse medisch specialisten en de tandarts.

Men was wel positief over het feit dat de tandarts in het zorgpakket was opgenomen en dat alle zorg op vertoon van het identificatiebewijs kan worden genoten.

¹ Zie citaten 498, 499, 500, 501, 502, 512, 513.

² Zie citaten 512, 513.

³ Zie literatuur 106, 67, 78, 77, 100, 16.

In 2012 is opnieuw gemeten hoe eilandbewoners de medische zorg ervaren. Daaruit komt een positievere kijk naar voren. Er is nog wel kritiek op een tekort aan specialisten op het eiland, gebrekkige informatie, wachttijden, kosten en een taalbarrière bij medische uitzendingen.

Uit de rapportage van NGO's over het Kinderrechtenverdrag (2008) blijkt dat de zorg aan kinderen zonder papieren een aandachtspunt is. De gezinnen die geen verblijfsvergunning hebben, kunnen niet worden verzekerd. Ze kunnen wel gebruik maken van preventieve gezondheidszorg voorzieningen. In noodgevallen biedt het ziekenhuis zorg, maar de kosten hiervoor worden niet vergoed. Voor kinderen die een specialist of medicijnen nodig hebben, zijn de kosten doorgaans niet door de ouders op te brengen. Ook het Kinderrechtencomité uit in 2009 zijn zorgen over de toegankelijkheid van de gezondheidszorg voor kinderen van migranten die niet beschikken over een verblijfsvergunning.

Het Kinderrechtencomité (2009) dringt aan op toezicht op en monitoring van de wetgeving rond levensbeëindiging. Het comité vraagt vooral aandacht voor de positie van kinderen vanaf twaalf jaar en voor pasgeborenen met ernstige afwijkingen.¹

4.3 **Eten**

Of moeders op Saba zich voldoende bewust zijn van het belang van borstvoeding voor hun kinderen, is niet helemaal duidelijk. In de rapportage van NGO's over het Kinderrechtenverdrag (2008) wordt over Saba gezegd dat er wel iets is gedaan aan de bewustwording, maar dat daaraan geen vervolg is gegeven voor moeders en professionals.

Het Kinderrechtencomité is in 2009 bezorgd over het geringe aantal moeders dat uitsluitend borstvoeding geeft.²

4.4 **Alcohol en drugs**

Uit jeugdonderzoek uit 2003 komt naar voren dat op Saba relatief veel kinderen vaker dan één keer in de week marihuana gebruiken (8%). Ook alcoholgebruik komt voor onder kinderen. Saba doet wel het een en ander aan preventie door middel van drugspreventieprojecten op scholen.

De rapportage van NGO's over het Kinderrechtenverdrag (2008) stelt dat er weinig of niets bekend is over het gebruik van drugs, alcohol en sigaretten en het effect van voorlichtingscampagnes. Op Saba wordt wel voorlichting gegeven op scholen.

Het Kinderrechtencomité (2009) is bezorgd over de verdovende en andere middelen die adolescenten op de eilanden gebruiken.³

5 **Het Kinderrechtenverdrag over gezondheid**

Het Kinderrechtenverdrag geeft op verschillende plaatsen aan hoe belangrijk het recht op gezondheid is. Zo bepaalt het verdrag allereerst dat ieder kind recht heeft om te (over)leven en zich ongestoord te ontwikkelen (artikel 6).

Ook bepaalt het dat bij iedere beslissing die genomen wordt het belang van het kind een eerste overweging moet vormen (artikel 3).

Het verdrag verplicht om de ontwikkeling van kinderen op de eilanden 'in de ruimst mogelijke mate' te waarborgen. Dat betekent dat de overheid er alles aan moet doen om te zorgen dat kinderen zich veilig en ongestoord kunnen ontwikkelen.

---

¹ Zie literatuur 27, 29, 100, 16.

² Zie literatuur 100, 16.

³ Zie literatuur 106, 6, 100, 16.

Het Kinderrechtenverdrag geeft kinderen recht op een gezond leven en op behandeling van ziekte en voorzieningen die leiden tot het herstel van de gezondheid (artikel 24). Dat geldt ook voor de kinderen op Saba. Daarbij is van belang:

- Goede toegang tot gezondheidszorg dat aan geen enkel kind mag worden onthouden.
- Goede voorlichting over preventie van gezondheidsrisico's.
- Gehandicapte kinderen krijgen extra zorg (artikel 23).
- Bescherming tegen gevaren voor de gezondheid, zoals kindermishandeling, uitbuiting, drugs (artikel 19, 33, 34, 35, 36).
- Extra hulp en zorg als het kind slachtoffer is geweest van geweld (artikel 39).

Het recht op gezondheid en gezondheidszorg hangt daarnaast nauw samen met het recht op goede voeding (artikel 24) en het recht op een adequate levensstandaard en sociale zekerheid, inclusief toegang tot medische voorzieningen en een gezonde leefomgeving (artikel 26 en 27).

Bij gezondheid is ook artikel 12 van het verdrag van belang. Als het gaat om beslissingen over de gezondheid van het kind, zoals bij een medische behandeling of een onderzoek, dan moeten zowel het kind (als het daartoe in staat is) als de ouders daar hun mening over kunnen geven. Kinderen moeten worden geïnformeerd en ze hebben ook iets te zeggen over hun medische behandeling. In de wetgeving is dat vertaald in de geneeskundige behandelingsovereenkomst in het Burgerlijk Wetboek BES.

Het Kinderrechtencomité heeft in aparte toelichtingen op het verdrag extra invulling gegeven aan het recht op gezondheid(szorg). Zo benadrukt het comité het belang van een veilige en gezonde leefomgeving van adolescenten, hun eigen inbreng en het stimuleren van gezonde leefgewoontes.¹

Ook over jonge kinderen in de leeftijd tot zeven jaar maakt het comité duidelijk wat er moet gebeuren. Kinderen moeten beschermd worden en opgroeien in een gezonde, hygiënische en veilige leefomgeving zonder stress.²

Voor kinderen met een handicap moet de gezondheidszorg adequaat zijn en onderdeel zijn van de algemene gezondheidszorg om zo te voorkomen dat kinderen worden uitgesloten en gestigmatiseerd. Ze moeten behandeld kunnen worden door een multidisciplinair team. Er moet alles aan worden gedaan om handicaps te voorkomen.³

Het comité vindt dat – naast het gezin – de publieke gezondheidszorg kinderen moet beschermen tegen geweld. Huisartsen en eerste hulpdiensten moeten kindermishandeling voorkomen, signaleren en bestrijden.⁴

Momenteel werkt het comité aan een nieuwe toelichting op het recht op gezondheid.⁵

6 Conclusie

De huidige praktijk en dat wat de kinderen, jongeren en deskundigen hierover naar voren brengen, laten zien dat er nog veel moet gebeuren om de minimumeisen te bereiken die het Kinderrechtenverdrag verlangt ten aanzien van gezondheid en gezondheidszorg.

¹ Committee on the Rights of the Child (2003). *General Comment no. 4, Adolescent health and development in the context of the Convention on the Rights of the Child*, CRC/GC/2003/4.

² Committee on the Rights of the Child (2005). *General Comment no. 7, Implementing Child Rights in Early Childhood*, CRC/C/GC/7.

³ Committee on the Rights of the Child (2006). *General Comment no. 9, The rights of children with disabilities*, CRC/C/GC/9.

⁴ Committee on the Rights of the Child (2011). *General Comment no. 13, The right of the child to freedom from all forms of violence*, CRC/C/GC/13.

⁵ Committee on the Rights of the Child (2013). *General Comment 15. The right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (Article. 24)*.

Allereerst is het grote gebrek aan informatie over gezondheidsaspecten opvallend. Daardoor is het niet mogelijk om adequaat te reageren op serieuze gezondheidsproblemen van kinderen en evenmin om de voorzieningen goed te laten aansluiten op de behoefte.

De preventie van gezondheidsproblemen is een belangrijk punt van aandacht, onder meer waar het gaat om voorlichting over een gezonde leefwijze, inclusief seksueel gezond gedrag en gezond eten en bewegen.

Ook de toegang tot de (jeugd)gezondheidszorg voor de wat oudere kinderen moet sterk verbeteren wil deze in lijn zijn met het Kinderrechtenverdrag. De jeugdzorg zal verder ontwikkeld moeten worden en barrières moeten worden weggenomen om kinderen in staat te stellen gebruik te maken van hun recht op gezondheidszorg. Ook zullen alternatieven bedacht moeten worden voor die situaties waarin kinderen in verband met de kleinschaligheid van het eiland geen hulp durven te zoeken.

Er zijn eveneens grote uitdagingen waar het gaat om de zorg aan gehandicapte kinderen, om kinderen die slachtoffer zijn en om de bescherming van kinderen tegen uiteenlopende gezondheidsrisico's.

Op sommige punten zal het lastig zijn om op een zeer klein eiland voldoende adequate zorg te kunnen aanbieden. Er zal dan gezocht moeten worden naar andere mogelijkheden om zodoende te waarborgen dat kinderen op Saba gebruik kunnen maken van hun 'recht op genot van de grootst mogelijke mate van gezondheid en op voorzieningen voor de behandeling van ziekte en het herstel van de gezondheid'.

Veiligheid

Verschillende aspecten die met (het gevoel van) veiligheid te maken hebben, worden beschreven bij andere onderwerpen. Zo komt huiselijk geweld en mishandeling aan de orde bij Gezin en opvoeding en komt pesten op school aan bod bij Onderwijs. Bij het onderwerp Recreatie, spel en vrije tijd geven zowel kinderen als deskundigen aan dat er een duidelijk verband is tussen verveling en jeugdcriminaliteit. Bij Gezondheid komt het gebruik van alcohol en drugs en onveilige seks aan bod.

In dit hoofdstuk vindt u vooral informatie over veiligheid op straat, (jeugd)criminaliteit en de preventie en bestrijding van criminaliteit. Achtereenvolgens vindt u hier een beschrijving van de huidige situatie en datgene wat kinderen en deskundigen daarvan vinden.

Op het gebied van veiligheid wordt veel samengewerkt met de andere twee Caribisch Nederlandse eilanden. Daarom is ervoor gekozen om bij dit onderwerp ook de relevante informatie over Bonaire en Sint Eustatius te vermelden.

1 Huidige situatie

1.1 Veiligheidsoverzicht

In de beschrijving van de huidige situatie komen uiteenlopende zaken aan bod. Er wordt een beknopt beeld gegeven van de algemene criminaliteit en jeugdcriminaliteit, omdat dit mede bepalend is voor (het gevoel van) veiligheid van de eilandbewoners. Uiteraard is er ook aandacht voor de preventie, bestrijding en aanpak van (jeugd)criminaliteit. U vindt in de beschrijving van de huidige situatie ook een overzicht van de manier waarop het rechtssysteem is georganiseerd, voor zover van belang voor de situatie van kinderen. Ook vindt u meer informatie over het jeugdstrafrecht waarmee jeugdige wetsovertreders worden geconfronteerd, over nazorg en slachtofferhulp en over immigratie en mensenhandel. Afgesloten wordt met wetgeving, beleid en een opsomming van de organisaties en verantwoordelijkheden.

Er is gebruik gemaakt van de meest actuele cijfers en gegevens die beschikbaar waren op dit terrein.

1.2 Algemeen criminaliteitsbeeld

Hieronder volgt een beschrijving van de geregistreerde criminaliteit bij het Openbaar Ministerie (OM) en het Korps Politie Caribisch Nederland (KPCN). Deze informatie is grotendeels afkomstig uit het rapport *Geregistreerde criminaliteit op Bonaire, Saba en Sint Eustatius 2008-2011* van de dienst IPOL van het Korps Landelijke Politiediensten (2012). Voor Saba betreft het alleen een beschrijving van de geregistreerde criminaliteit bij de KPCN en het OM in het jaar 2011.

In het rapport gaat de aandacht voornamelijk uit naar de vastgestelde (beleids)speerpunten van het OM en het KPCN, te weten: vermogensdelicten, geweldsdelicten en jeugdcriminaliteit. Bij vermogensdelicten gaat het om gegevens van woning- en bedrijfsinbraken, overvallen, diefstal en diefstal van en uit voertuigen. Bij geweldsmisdrijven gaat het om moord en doodslag, openlijke geweldpleging, mishandeling en bedreiging.

Bij de registratie in het politiesysteem Actpol zijn verschillende kanttekeningen te plaatsen. Niet alle incidenten worden ingevoerd, er kan sprake zijn van dubbeltellingen, sommige incidenten kunnen zijn afgedaan door persoonlijke bemiddeling en niet alle incidenten worden aangegeven.¹

Voor informatie over huiselijk geweld en kindermishandeling zie het hoofdstuk Gezin en opvoeding.

De cijfers van het KPCN over Saba laten hetzelfde patroon zien als op Bonaire en Sint Eustatius: het aantal vermogensmisdrijven is het grootst, gevolgd door geweldsmisdrijven en zowel politie als het OM investeren vooral in het oplossen van de geweldsmisdrijven (zie tabel 5). Er werden 178 incidenten in Actpol geregistreerd, waarvan ongeveer een kwart betrekking had op een vermogensdelict en ongeveer 20% uit geweldsmisdrijven bestond. Opvallend op Saba is het grote aantal incidenten (23) met vernieling. Van de 178 zaken werden er 55 bij het OM ingeschreven, waarvan meer dan de helft betrekking had op een geweldsincident.²

Feit	Aantal	Opgelost
Vermogen	23	13%
Geweldsdelicten	30	83%
Woninginbraak	23	52%
Overige diefstal	21	29%
Bezit/gebruik vuurwapens	7	86%
Zedenmisdrijven	0	-
Bedreiging	9	100%
Opiumwet	3	100%
Verzet en belemmering	4	125%
Aanrijdingen	39	87%
P.V. verkeer	33	85%
Totaal	192	68%

Tabel 5: Cijfers geregistreerde criminaliteit KPCN Saba.³

Uit het belevingsonderzoek Caribisch Nederland⁴ van 2012 blijkt 39% van de respondenten op Saba het gevoel heeft dat de veiligheid is afgenomen sinds de transitie terwijl 13% het gevoel heeft dat de veiligheid is toegenomen. Maar liefst 69% van de respondenten gaf aan ontevreden te zijn over het functioneren van de politie.

1.3 Beeld jeugdcriminaliteit

Er werd in 2011 één minderjarige verdachte bij het OM ingeschreven die betrokken was bij een geweldsincident.⁵

¹ Dienst IPOL, Korps Landelijke Politiediensten (2012). *Geregistreerde criminaliteit op Bonaire, Saba en Sint Eustatius 2008-2011*.

² Dienst IPOL, Korps Landelijke Politiediensten (2012). *Geregistreerde criminaliteit op Bonaire, Saba en Sint Eustatius 2008-2011*.

³ Dienst IPOL, Korps Landelijke Politiediensten (2012). *Geregistreerde criminaliteit op Bonaire, Saba en Sint Eustatius 2008-2011*.

⁴ Curconsult (2011). *Samen verder bouwen. Belevingsonderzoek Caribisch Nederland. Onderzoek naar de beleving van de veranderingen door de burgers van Caribisch Nederland als gevolg van de gewijzigde staatkundige structuur binnen het Koninkrijk*.

⁵ Dienst IPOL, Korps Landelijke Politiediensten (2012). *Geregistreerde criminaliteit op Bonaire, Saba en Sint Eustatius 2008-2011*.

Het scholierenonderzoek *Communities that Care* uit 2006 gaf aan dat geweld en jeugddelinquentie van de vijf eilanden van de voormalige Nederlandse Antillen het vaakst voorkomt op Saba.

Op Saba gaf 45% van de jongeren aan weleens deelgenomen te hebben aan een vechtpartij en heeft 53% aangegeven weleens iemand in elkaar geslagen te hebben. Het percentage jongeren dat rapporteerde soms tot regelmatig een wapen mee te nemen was 33% op Saba. Ook gaf 19% van de jongeren weleens iemand bedreigd te hebben voor geld. Verder heeft 44% van de jongeren op Saba aangegeven weleens winkeldiefstal te hebben gepleegd. Het percentage jongeren dat aangaf weleens door de politie te zijn opgepakt betrof 10% op Saba.¹

1.4 Criminaliteitspreventie

Het creëren van mogelijkheden voor positieve vrije tijdsbesteding op de eilanden maakt onderdeel uit van het beleid van het Ministerie van VWS. Voor informatie over naschoolse opvang zie hoofdstuk Recreatie, spel en vrije tijd.

In 2010 is er een Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) geopend op Saba. Vanuit het CJG wordt opvoedingsondersteuning geboden en ambulante hulpverlening.

Begin 2012 is er, onder verantwoordelijkheid van VWS en in samenwerking met het lokale bestuur, een campagne Positief Opvoeden gestart om ouders kennis te laten maken met een andere manier van opvoeden.²

Als er zorgen zijn over de veiligheid van een kind dan is de Voogdijraad verantwoordelijk voor het doen van onderzoek. De Voogdijraad rapporteert en adviseert naar aanleiding van het onderzoek aan de rechter over een kindbeschermingsmaatregel. Als de rechter besluit dat de jeugdige onder toezicht wordt gesteld krijgt deze een gezinsvoogd toegewezen. Als kinderen tijdelijk of voor langere tijd niet thuis kunnen wonen dan wordt eerst onderzocht of het kind in een pleeggezin terecht kan. Voor meer informatie over opvoedingsondersteuning, ambulante hulp en gezinsvoogdij, zie het hoofdstuk Gezin en opvoeding.

De handhaving van de leerplicht is een taak van het openbaar lichaam. Op elk eiland is een leerplichtambtenaar werkzaam. Schoolverzuim is hoog en wordt vaak afgedaan door een HALT-afdoening. Jongeren en hun ouders moeten dan op een zitting verschijnen.³ Het CJG, de jeugdzorg en het Expertisecentrum Onderwijs Zorg hebben afgesproken ouders en jongeren via scholen vroegtijdig hulp aan te bieden om te voorkomen dat ze drop-outs worden. Ook de Voogdijraad – waarnaar zo nodig kan worden verwezen – is bij deze afspraken betrokken.⁴ Voor meer informatie over schoolverzuim zie het hoofdstuk Onderwijs.

1.5 Criminaliteitsbestrijding

Het Korps Politie Caribisch Nederland (KPCN) heeft bureaus op de drie eilanden. Bij de aanpak van veelvoorkomende- en middencriminaliteit zijn door het OM BES, het KPCN en het bestuur vermogensmisdrijven, geweldsdelicten (inclusief zeden en straatroven) en jeugdcriminaliteit als speerpunten van beleid genoemd.

¹ Boer, S. de, Roorda, W., Jonkman, H., Van Aalst, M. (2006). *Scholierenonderzoek Communities that Care*. Nederlandse Antillen: DSP-Groep.

² Brief van de minister van Veiligheid en Justitie d.d. 12 september 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 33 000 IV nr. 80.

³ Dienst IPOL, Korps Landelijke Politiediensten (2012). *Geregistreerde criminaliteit op Bonaire, Saba en Sint Eustatius 2008-2011*.

⁴ Brief van de minister van Veiligheid en Justitie d.d. 12 september 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 33 000 IV nr. 80.

Het KPCN is nog volop in ontwikkeling. De huidige sterkte van het korps bestaat uit 115, inclusief zeven aspiranten, van de beoogde 152 fte's, zowel uitvoerend als administratief-technisch personeel. De onderbezetting bij het KPCN is het grootst bij een aantal uitvoerende diensten zoals de Opsporing, Basispolitiezorg (BPZ) en Intake, Informatie en Operationele Ondersteuning (IIOO), waar op de drie eilanden veertig vacatures nog niet zijn ingevuld.¹

De Koninklijke Marechaussee (KMar) is verder verantwoordelijk voor de grensbewaking van de luchthavens en de zeegrenzen op de drie eilanden. De KMar zorgt daarnaast ook voor de politietaken op de luchthavens en ondersteunt op Saba en Sint Eustatius de politiezorg.²

1.6 **Aanpak jeugdcriminaliteit**

In samenspraak met het OM heeft de Voogdijraad in 2010 drie interventiemodellen ontwikkeld: de HALT-afdoening, het officiersmodel en het rechtersmodel, gericht op het reageren op lichte, gemiddelde en ernstige delicten. Hiermee wordt geprobeerd te voorkomen dat minderjarigen voor het gerecht verschijnen.

In de eerste fase van het model kan de minderjarige bij een strafbaar feit van lichte aard (spijbelen, eenvoudige mishandeling, kleine diefstallen) een straf krijgen. Voor deze straf heeft het parket de bario-regisseur (wijkagent) gezag verleend om de straf uit te spreken, veelal een HALT-afdoening.

In de tweede fase is er sprake van een aangifte van een strafbaar feit. In dat geval zal de Voogdijraad de Officier van Justitie adviseren over de aard van de strafrechtelijke afdoening. In de derde fase zal de minderjarige verdachte onherroepelijk voor de rechter moeten verschijnen. Deze drie interventiemodellen worden op de drie eilanden aangeboden.

Het ketengerichte interventiemodel lijkt een succes te zijn, gelet op de daling van het aantal ingeschreven minderjarigen in 2011 bij het Parket: van 14% in 2009 tot 8% in 2011. Daar staat wel tegenover dat het aantal bij incidenten betrokken jeugdigen in 2011 in de cijfers van de politie een belangrijke stijging laat zien ten opzichte van 2010. In 2011 zijn 106 van de 150 buitenrechtelijke meldingen naar de HALT-zitting gegaan, waarvan 97 zijn afgedaan middels een straf, opdracht of berisping. De aanpak biedt ook meer zicht op welke jongeren (mede)daders of initiatiefnemers zijn en welke meelopen; daarnaast geeft het inzicht in de oorzaken van de jeugdcriminaliteit. Tot slot heeft de aanpak bij scholieren een preventieve werking op het schoolverzuim.³

Er zijn binnen de strafrechtelijke keten samenwerkingsafspraken gemaakt tussen de Voogdijraad, het OM, de politie, de leerplichtambtenaar en de scholen om schoolverzuim en kleine delicten op school aan te pakken. Sinds 2010 is er voor jongeren die met het strafrecht in aanraking (dreigen te) komen een casusoverleg ingesteld. Hierin wordt intensief samengewerkt met verschillende ketenpartners aan 'de voorkant' van de jeugdketen. Er is tevens een casusoverleg jeugdzorg ingesteld. Er zijn dwarsverbanden gelegd tussen de civiele en strafrechtelijke ketens om de gehele jeugdketen sluitend te maken.⁴

1.7 **Rechterlijke macht**

Het Openbaar Ministerie (OM) BES is belast met de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde en met andere bij wet vastgestelde taken op Saba. Deze hoofdtaak van het OM is te verdelen in drie deeltaken: de opsporing van strafbare feiten, de vervolging van strafbare feiten en het toezicht op de uitvoering van strafvonnissen. Het Openbaar

¹ Dienst IPOL, Korps Landelijke Politiediensten (2012). *Geregistreeerde criminaliteit op Bonaire, Saba en Sint Eustatius 2008-2011*.

² <http://www.rijksdienstcn.com/pagina/30/veiligheid+en+justitie.html>. Geraadpleegd op 28 oktober 2012.

³ Dienst IPOL, Korps Landelijke Politiediensten (2012). *Geregistreeerde criminaliteit op Bonaire, Saba en Sint Eustatius 2008-2011*.

⁴ Brief van de minister van Veiligheid en Justitie d.d. 12 september 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 33 000 IV nr. 80.

Ministerie bepaalt óf en voor welke strafbare feiten iemand voor de strafrechter moet verschijnen.¹

Zaken die voor het eerst voorkomen worden meestal behandeld door het Gerecht in Eerste Aanleg. Deze zaken worden doorgaans door één rechter behandeld. Het gerecht maakt organisatorisch deel uit van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Het heeft vestigingen op Bonaire, Curaçao en Sint Maarten, en houdt één keer per maand zittingen op Saba en Sint Eustatius.²

Vanwege de kleinschaligheid zijn er geen speciale kinderrechters in Caribisch Nederland. Er zijn ook geen kindvriendelijke voorzieningen bij het OM en de rechtbanken.³

Het Gemeenschappelijk Hof behandelt in hoger beroep zaken die door de Gerechten in eerste aanleg zijn behandeld en beslist. Een zaak in hoger beroep wordt meervoudig – door drie rechters – behandeld.⁴ Het Hof en de daarbij behorende griffie zijn gevestigd op Curaçao. De zittingen van het Hof kunnen in principe op elk van de eilanden plaatsvinden. Meerdere malen per jaar vinden er hoger beroepszittingen van het Hof op Bonaire plaats.⁵

De Hoge Raad der Nederlanden (hierna: Hoge Raad) treedt op als cassatierechter voor het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba. De Hoge Raad is gevestigd in Den Haag en is de hoogste rechtsprekende instantie in Nederland. De Hoge Raad heeft de bevoegdheid uitspraken van het Hof te casseren.

Het is niet bij alle uitspraken van het Hof mogelijk om in cassatie te gaan bij de Hoge Raad. In de cassatierechtspraak van de Hoge Raad worden de feiten niet opnieuw in behandeling genomen maar alleen zogenaamde rechtsvragen: zijn het recht en de procedurele rechtsregels door de rechter wel goed toegepast? In de procedure bij de Hoge Raad geldt de verplichting van procesvertegenwoordiging.⁶

1.8 **Rechtsbijstand**

Personen met een jaarinkomen van minder dan \$ 12.570 kunnen een aanvraag voor kosteloze rechtsbijstand indienen bij de Rijksdienst Caribisch Nederland. Meestal hoeft er geen eigen bijdrage te worden betaald. Alleen als er sprake is van een conflict met een werkgever is een eigen bijdrage verplicht.⁷

1.9 **Jeugdsancties**

In Caribisch Nederland en in Europees Nederland ligt de strafrechtelijke ondergrens voor vervolging bij twaalf jaar.⁸

Voor jongeren van twaalf tot en met zestien jaar zijn de volgende sancties mogelijk:

- HALT-afdoening;
- Berisping;
- Geldboete;
- Strafrechtelijke ondertoezichtstelling;
- Jeugd TBR (vergelijkbaar met de PIJ-maatregel; toepassing in uitzonderingsgevallen).

¹ <http://www.rijksdienstcn.com/pagina/30/veiligheid+en+justitie.html>. Geraadpleegd op 25 oktober 2012/

² <http://www.gemhofvanjustitie.org/>. en <http://www.gemhofvanjustitie.org/vestigingen/statia> Geraadpleegd op 24 oktober 2012.

³ Informatie per e-mail ontvangen van Leo Tigges, liaison voor Caribisch Nederland van het Ministerie van Veiligheid en Justitie, 6 augustus 2012.

⁴ <http://www.gemhofvanjustitie.org/>. Geraadpleegd op 24 oktober 2012. En informatie per e-mail ontvangen van Justine Beumer-Gonggrijp, officier van justitie, Openbaar Ministerie, parket officier van Justitie Bonaire, Sint Eustatius en Saba, 2 april 2013.

⁵ <http://www.gemhofvanjustitie.org/vestigingen>. Geraadpleegd op 24 oktober 2012.

⁶ <http://www.gemhofvanjustitie.org/index.php?eid=442>. Geraadpleegd op 24 oktober 2012.

⁷ <http://www.rijksdienstcn.com/pagina/192/recht+op+kosteloze+rechtsbijstand.html>

⁸ Wetboek van Strafvordering BES artikel 477

Voor de jeugdigen van zestien en zeventien jaar zijn de volgende sancties mogelijk:

- HALT-afdoening;
- Berisping;
- Geldboete;
- Bijzondere voorwaarden bij een voorwaardelijk vonnis (bv Elektronisch Toezicht);
- Leerstraffen (Agressie Regulatie Training);
- Werkstraffen;
- Begeleidingstrajecten door de jeugdreclassering;
- Detentie;
- Elektronisch Toezicht bij Verlof en Voorwaardelijke invrijheidsstelling;
- Jeugd TBR (vergelijkbaar met de PIJ-maatregel);
- Strafrechtelijke ondertoezichtstelling.

Minderjarigen van zestien en zeventien jaar die een misdrijf hebben gepleegd, kunnen zowel in Caribisch als in Europees Nederland veroordeeld worden naar het volwassenenstrafrecht.¹

Elektronisch toezicht is sinds januari 2012 mogelijk in Caribisch Nederland. De controle daarop door middel van gps vindt plaats vanuit Nederland.²

Op Saba is er bij de stichting the Saba Conservation Foundation met financiering van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een werkmeester aangesteld onder wiens begeleiding werkstraffen worden uitgevoerd.³

1.10 Jeugdreclassering

Sinds juni 2010 is de Voogdijraad in staat om jeugdreclasseringstaken uit te voeren op alle drie eilanden van Caribisch Nederland. De Voogdijraad is in 2011 een samenwerkingsverband aangegaan met de Stichting Reclassering Caribisch Nederland voor de coördinatie van de jeugdaanpak op Saba en Sint Eustatius. Een medewerker van de stichting coördineert vanaf Saba het casusoverleg jeugd op de twee Bovenwindse Eilanden. Ook coördineert de medewerker de aangeboden en opgelegde straffen door de officier van justitie of de rechter.⁴ Aangezien het werk is toegenomen wordt deze medewerker sinds eind 2012 geheel ingezet voor volwassenen. De raadsonderzoekers van de Voogdijraad op Saba en Sint Eustatius nemen de jeugdreclasseringstaken over.⁵

1.11 Jeugddetentie

Jeugdigen van Saba worden momenteel ondergebracht in de justitiële inrichting op Bonaire als detentie onvermijdelijk is.⁶ Het is de bedoeling dat verdachten van Saba hun detentie gaan uitzitten in de detentiefaciliteit op Sint Eustatius die momenteel gebouwd wordt.

De politiecellen op Saba waren afgekeurd, waardoor verdachten daar slechts één nacht mochten blijven. Daarna moesten de verdachten overgebracht worden naar Sint Eustatius of Bonaire. De politiecellen op Saba zijn na verbouwing in 2012 opnieuw in gebruik genomen.⁷

¹ Wetboek van Strafrecht BES, artikel 41 septies.

² <http://www.rijksdienstcn.com/nieuws/181/reclasseringstoezicht-ook-met-gps-enkelband-mogelijk.html>

³ Informatie per e-mail ontvangen van Leo Tigges, liaison voor Caribisch Nederland van het Ministerie van Veiligheid en Justitie, 6 augustus 2012.

⁴ Brief van de minister van Veiligheid en Justitie d.d. 12 september 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 33 000 IV nr. 80.

⁵ Informatie per e-mail ontvangen van Leo Tigges, liaison voor Caribisch Nederland van het Ministerie van Veiligheid en Justitie, 6 augustus 2012.

⁶ Informatie per e-mail ontvangen van Leo Tigges, liaison voor Caribisch Nederland van het Ministerie van Veiligheid en Justitie, 6 augustus 2012.

⁷ Dienst IPOL, Korps Landelijke Politiediensten (2012). *Geregistreerde criminaliteit op Bonaire, Saba en Sint Eustatius 2008-2011*.

1.12 Nazorg

Nazorg voor jeugdigen die vrijkomen wordt op de drie eilanden verzorgd door de reclasering indien er sprake is van een justitiële titel (voorwaardelijke invrijheidsstelling).

Voor nazorg in een vrijwillig kader zijn nauwelijks mogelijkheden aanwezig. Het ontbreekt aan een 'beschermde wonen' voorziening.¹

1.13 Slachtofferhulp

Op de drie eilanden geven vrijwilligers van Bureau Slachtofferhulp gratis hulp aan slachtoffers en andere betrokkenen bij een misdrijf of een verkeersongeluk, zoals getuigen en nabestaanden. Bureau Slachtofferhulp biedt praktische, juridische en emotionele hulp. Bureau Slachtofferhulp adviseert ook ouders en betrokkenen hoe ze het beste kunnen omgaan met kinderen of jongeren die een schokkende gebeurtenis hebben meegemaakt.²

1.14 Immigratie

Op elk van de eilanden is er een IND-loket waar aanvragen voor een verblijfsvergunning of naturalisatie kunnen worden ingediend.

In 2011 zijn er 5553 aanvragen voor een verblijfsvergunning ingediend bij de IND (zie tabel 6). Daarnaast zijn er 51 verzoeken tot naturalisatie ingediend, waarvan er veertig zijn ingewilligd.³ In de afgelopen jaren zijn geen asielaanvragen gedaan bij de IND-BES.⁴

Aanvraag type	Aantal ingediend	Aantal toegekend
Aanvraag MVV	488	453
Verblijfsvergunning bepaalde tijd	1.522	1.487
Verlenging verblijfsvergunning bepaalde tijd	1.775	1.745
Verblijfsvergunning onbepaalde tijd	322	297
Toelating van rechtswege	1.087	1.075
Verlenging toelating van rechtswege	41	40
Verklaring van niet toepassing	92	88
Terugkeer visum	226	226
Totaal	5.553	5.411

Tabel 6: Productie 2011 IND Caribisch Nederland.⁵

Volgens de gegevens van de Koninklijke Marechaussee zijn er in 2011 ongeveer 82 personen aan de grens geweigerd en werden 63 personen verwijderd uit Caribisch Nederland.⁶

Saba had op 31 december 2010 1824 inwoners. Daarvan was 50% geboren in de voormalige Nederlandse Antillen, 16% in Zuid- of Midden Amerika, 16% in de VS of Canada, 3% in Nederland en 16% in overige landen.¹

¹ Informatie per e-mail ontvangen van de heer Tigges, liaison voor Caribisch Nederland van het Ministerie van Veiligheid en Justitie, 6 augustus 2012.

² *Informatiekrant Bonaire, Sint Eustatius en Saba*. Editie 13, juni 2012.

³ Bijlage bij brief van de minister voor Immigratie, Integratie en Asiel d.d. 10 februari 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 nr. 31 568 nr. 97.

⁴ Informatie per e-mail ontvangen van Michelle Verplancke, senior/plaatsvervangend unitmanager Immigratie en Naturalisatie Dienst Caribisch Nederland, 3 december 2012.

⁵ Bijlage bij brief van de minister voor Immigratie, Integratie en Asiel d.d. 10 februari 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 nr. 31 568 nr. 97.

⁶ Brief van de minister voor Immigratie, Integratie en Asiel d.d. 1 februari 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 nr. 31 568 nr. 95.

1.15 Mensenhandel

Op het gebied van mensenhandel – waar kinderhandel onder valt – wordt er in Caribisch Nederland gewerkt aan een convenant tussen het bestuur, het OM, de Politie, de Koninklijke Marechaussee, de IND en de Arbeidsinspectie. Het convenant zal het mogelijk maken informatie uit te wisselen om daarmee mensenhandel en -smokkel effectiever te kunnen bestrijden. Hierbij worden ook verschillende andere ketenpartners betrokken, zoals het Recherche Samenwerkingsteam (RST), de Kustwacht, de douane en de brandweer.²

Om de zes weken is er een Mensenhandel overleg onder leiding van de Landencoördinator Mensenhandel voor de BES, de officier van justitie van Bonaire. Hierin wordt informatie uitgewisseld en worden er plannen gemaakt. Plan is onder meer dat er bij de politie een mensenhandel-informatiebank komt. Hierin kan informatie van de ketenpartners over mogelijke mensenhandel worden verzameld en geanalyseerd.

De KMar en KPCN, en binnenkort ook het RST, organiseren trainingen voor de medewerkers van relevante ketenpartners. In 2012 heeft het Expertisecentrum Mensenhandel en Mensensmokkel uit Nederland een tweedaagse cursus verzorgd voor het OM en de KMar op Bonaire. De financiering hiervan is echter een probleem omdat Caribisch Nederland hier geen budget voor heeft en de Nederlandse overheid dit niet financiert.³

Het Bureau Slachtofferhulp van Bonaire heeft zich bereid verklaard als meldpunt te fungeren voor slachtoffers van mensenhandel op de eilanden.⁴

CoMensha is door de in Europees Nederland bestaande Taskforce Mensenhandel aangewezen als buddy voor het Caribisch deel van het Koninkrijk. Vanuit deze hoedanigheid onderhoudt CoMensha contact met verschillende ketenpartners op de eilanden.⁵

CoMensha wordt in dit kader ongeveer driemaal per jaar benaderd met een hulpvraag van de eilanden.

CoMensha geeft aan dat cijfers over kinderhandel op de eilanden ontbreken.⁶

1.16 Wetgeving

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind is van toepassing op de kinderen op Saba.

Het algemene uitgangspunt voor de transitie was dat het bestaande Nederlands-Antilliaanse recht zoveel mogelijk van kracht bleef. Dit recht is zoveel mogelijk direct omgezet in een Nederlandse wet, algemene maatregel van bestuur of ministeriële regeling. Dit geldt dus ook voor de wetgeving op het terrein van veiligheid.

Het *Wetboek van Strafvordering BES* bepaalt hoe strafbare feiten vervolgd worden. Daarin wordt onder andere bepaald dat niemand strafrechtelijk kan worden vervolgd wegens een feit begaan voordat de leeftijd van twaalf jaar.

Wat de strafbare feiten zijn en welke straffen ervoor kunnen worden uitgesproken, is te vinden in het *Wetboek van Strafrecht BES*. Er is geen separaat jeugdstrafrecht, maar het *Wetboek van Strafrecht BES* bevat artikelen die relevant zijn voor de berechting van minderjarigen (artikel 9, 40, 41, 479 t/m 498).

¹ <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/publicaties/artikelen/archief/2012/2012-bevolking-cn-uitgesplitst-art.htm>. Geraadpleegd op 26 oktober 2012.

² Brief van de minister van Veiligheid en Justitie d.d. 18 januari 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 31 568 nr. 91.

³ Informatie per e-mail ontvangen van Justine Beumer-Gonggrijp, officier van justitie, Openbaar Ministerie, parket officier van Justitie Bonaire, Sint Eustatius en Saba, 2 april 2013.

⁴ Rijksvertegenwoordiger voor de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, *Voorjaarsrapportage 2011*.

⁵ http://www.mensenhandel.nl/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=8&Itemid=12 Geraadpleegd op 27 oktober 2012.

⁶ Informatie ontvangen per e-mail van Judith Keller, CoMensha, 18 maart 2013.

Het Korps Politie Caribisch Nederland valt onder de *Rijkswet politie van Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba*. De *Rijkswet Gemeenschappelijk Hof van Justitie* regelt de organisatie van de rechtspraak op Bonaire, Sint Eustatius en Saba en ook op Curaçao, Aruba en Sint Maarten.¹ De inrichting, organisatie en het beheer van de Openbare Ministeries van Bonaire, Sint Eustatius en Saba is geregeld in de *Rijkswet Openbare Ministeries van Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba*.²

De *Veiligheidswet BES* regelt de organisatie van de brandweer, rampenbestrijding en crisisbeheersing voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Daarnaast legt het de onderwerpen vast die op basis van Rijkswet politie van Curaçao, van Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba aan de landen zijn overgelaten.³

De omvorming van de drie voogdijraden tot één Voogdijraad in Caribisch Nederland is per 1 januari 2011 geregeld door wijziging van het *Burgerlijk Wetboek BES* (artikel 238, boek 1). Het *Besluit Voogdijraad BES* is in april 2012 van kracht gegaan.⁴

De toelating en uitzetting van vreemdelingen is geregeld in de *Wet toelating en uitzetting BES*. Bij de transitie zijn aanpassingen in de vreemdelingenwetgeving gemaakt. De belangrijkste daarvan zijn: de introductie van de machtiging tot voorlopig verblijf en het terugkeervisum; de mogelijkheid om een verzoek tot bescherming in te dienen; een legesheffing voor aanvragen voor verblijf in Caribisch Nederland; de verhoging van het niveau van de rechtsbescherming tegen vreemdelingenrechtelijke maatregelen naar Nederlands model.⁵

1.17 **Beleid en activiteiten**

- Er zijn extra medewerkers aangenomen bij de politie, het OM en de Voogdijraad.
- In samenspraak met het OM heeft de Voogdijraad in 2010 drie interventiemodellen ontwikkeld: de HALT-afdoening, het officiersmodel en het rechtersmodel, gericht op het reageren op lichte, gemiddelde en ernstige delicten.⁶
- Er zijn binnen de strafrechtelijke keten samenwerkingsafspraken gemaakt tussen de Voogdijraad, het OM, de politie, de leerplichtambtenaar en de scholen om schoolverzuim en kleine delicten op school aan te pakken.⁷
- Sinds 2010 is er voor jongeren die met het strafrecht in aanraking (dreigen te) komen een casusoverleg ingesteld waarin intensief wordt samengewerkt met verschillende ketenpartners aan 'de voorkant' van de jeugdketen. Er is tevens een casusoverleg jeugdzorg ingesteld. Er zijn dwarsverbanden gelegd tussen de civiele en strafrechtelijke ketens om de gehele jeugdketen sluitend te maken.⁸
- Sinds juni 2010 voert de Voogdijraad jeugdreclasseringstaken uit op alle drie eilanden van Caribisch Nederland.⁹
- Het bestaande Huis van Bewaring Bonaire is in 2008 en in 2010 opgeknapt en uitgebreid.¹⁰ Er is een dagprogramma opgesteld en er is gestart met het aanbieden van onderwijs.¹

¹ http://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/32017_rijkswet_gemeenschappelijk

² http://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/32018_rijkswet_openbare

³ http://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/32207_veiligheidswet_bes

⁴ Informatie per e-mail ontvangen van Atie de Vrij, beleidsadviseur, directie Justitieel Jeugdbeleid, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 4 april 2013.

⁵ Brief van de minister voor Immigratie, Integratie en Asiel d.d. 1 februari 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 nr. 31 568 nr. 95.

⁶ Dienst IPOL, Korps Landelijke Politiediensten (2012). Geregistreerde criminaliteit op Bonaire, Saba en Sint Eustatius 2008-2011.

⁷ Brief van de minister van Veiligheid en Justitie d.d. 12 september 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 33 000 IV nr. 80.

⁸ Brief van de minister van Veiligheid en Justitie d.d. 12 september 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 33 000 IV nr. 80.

⁹ Brief van de minister van Veiligheid en Justitie d.d. 12 september 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 33 000 IV nr. 80.

¹⁰ Brief van de minister van Veiligheid en Justitie d.d. 18 januari 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 31 568 nr. 91.

- Er worden nieuwe multifunctionele justitiële inrichtingen gebouwd op Bonaire en Sint Eustatius. Deze zullen naar verwachting in 2015 in gebruik genomen worden.²
- De capaciteit van de huidige justitiële inrichting wordt uitgebreid met containercellen in afwachting van de nieuwbouw.³
- Op Bonaire is een centrale meldkamer voor de drie eilanden opgezet die de hulpdiensten politie, brandweer en ambulance aanstuurt.
- Het politiekorps is bezig met een meerjaren opleidingsplan waarmee wordt beoogd de opleidingsachterstand weg te werken en nieuwe kennis binnen het korps te brengen.⁴

1.18 Organisaties en verantwoordelijkheden

Ministerie van Veiligheid en Justitie

Het Ministerie van Veiligheid en Justitie is verantwoordelijk voor het beleid op terreinen als jeugdcriminaliteit, slachtofferhulp, rampenbestrijding, politie, brandweer en immigratie.

Gezaghebbers openbare lichamen

De gezaghebbers van de openbare lichamen op de drie eilanden zijn verantwoordelijk voor de handhaving van de openbare orde, de crisisbeheersing en de rampenbestrijding. Het politiekorps staat onder het gezag van de gezaghebber van het betreffende openbaar lichaam tijdens het handhaven van de openbare orde en het uitvoeren van hulpverleningstaken.

Rijksvertegenwoordiger

De Rijksvertegenwoordiger kan door de gezaghebber ingeschakeld worden als tussenpersoon bij een brand, een ramp of een crisis en hij kan vragen om militaire hulp. Ook de politie of de Koninklijke Marechaussee, kan de Rijksvertegenwoordiger hierom vragen. Bij een ramp, crisis of calamiteit die meer dan een eiland raakt, kan de Rijksvertegenwoordiger aan de gezaghebbers aanwijzingen geven. Hij kan ook ingrijpen bij een noodtoestand. De Rijksvertegenwoordiger ziet er ook op toe dat de rampen- en crisisplannen van de openbare lichamen in orde zijn.⁵

Korps Politie Caribisch Nederland

Het Korps Politie Caribisch Nederland heeft bureaus op de drie eilanden. De belangrijkste taken van de politie zijn het handhaven van de rechtsorde, het voorkomen en opsporen van overtredingen en hulpverlening.⁶ Het politiekorps staat onder het gezag van de gezaghebber van het betreffende openbaar lichaam tijdens het handhaven van de openbare orde en het uitvoeren van hulpverleningstaken. Tijdens het opsporen van strafbare feiten staat het korps onder het gezag van de gezamenlijke procureur-generaal van Curaçao, Sint Maarten en Caribisch Nederland. Het korps is organisatorisch gezien een onderdeel van het directoraat-generaal Politie van het Ministerie van Veiligheid en Justitie.⁷

Brandweer

Op Bonaire, Sint Eustatius en Saba is één brandweerkorps bestaande uit drie lokale korpsen. De brandweer is de uitvoeringsinstantie voor de basis brandweezorg, hulpverlening en rampenbestrijding.⁸

¹ Brief van de minister van Veiligheid en Justitie d.d. 12 september 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 33 000 IV nr. 80.

² Brief van de minister van Veiligheid en Justitie d.d. 18 januari 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 31 568 nr. 91. Informatiekrant Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Editie 13, juni 2012.

³ Verslag Algemeen Overleg op 6 februari 2012 met minister Opstelten van Veiligheid en Justitie en staatssecretaris Teeven van Veiligheid en Justitie. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 33 000 IV nr. 63.

⁴ Rijksvertegenwoordiger voor de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, *Voorjaarsrapportage 2011*.

⁵ Rijksdienst Caribisch Nederland, *Informatiekrant Bonaire, Sint Eustatius en Saba*. Nummer 10, sept/okt. 2011.

⁶ Rijksdienst Caribisch Nederland, *Informatiekrant Bonaire, Sint Eustatius en Saba*. Nummer 6. September 2010.

⁷ http://nl.wikipedia.org/wiki/Korps_Politie_Caribisch_Nederland. Geraadpleegd op 28 oktober 2012.

⁸ <http://www.rijksdienstcn.com/pagina/177/brandweer.html>. Geraadpleegd op 28 oktober 2012.

Koninklijke Marechaussee (KMar)

De KMar is verantwoordelijk voor de grensbewaking, politietaken op de luchthavens en toezicht op de beveiliging van burgerluchtvaart. Ook ondersteunt de KMar op Saba en Sint Eustatius de politiezorg. Vanuit voornoemde taken is de KMar tevens belast met de bestrijding van migratie- en drugscriminaliteit.¹

Openbaar Ministerie BES

Het Openbaar Ministerie (OM) BES is belast met de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde en met andere bij wet vastgestelde taken op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Deze hoofdtaak van het OM is te verdelen in drie deeltaken: de opsporing van strafbare feiten, de vervolging van strafbare feiten en het toezicht op de uitvoering van strafvonnissen. Het Openbaar Ministerie bepaalt óf en voor welke strafbare feiten iemand voor de strafrechter moet verschijnen.² Het Openbaar Ministerie BES valt niet onder het College van procureurs-generaal van het OM in Nederland, maar onder de gezamenlijke procureur-generaal van Curaçao, Sint Maarten en Nederland (de BES).³

Hoge Raad der Nederlanden

De Hoge Raad der Nederlanden treedt op als cassatierechter voor het Gemeenschappelijk Hof. De Hoge Raad is gevestigd in Den Haag en is de hoogste rechtsprekende instantie in Nederland. Dit geldt ook als zodanig voor Aruba, Curaçao, Sint Maarten en de BES-eilanden op civielrechtelijk en strafrechtelijk gebied.⁴

Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba

Het Gemeenschappelijk Hof verzorgt de rechtspraak in eerste aanleg en in hoger beroep op de eilanden.⁵

Dienst Justitiële Inrichtingen Caribisch Nederland

De Dienst Justitiële Inrichtingen Caribisch Nederland zorgt namens de minister van Veiligheid en Justitie voor de uitvoering van straffen en vrijheidsbenemende maatregelen, die na uitspraak van een rechter zijn opgelegd. Er is voornamelijk alleen een locatie op Bonaire die capaciteit heeft voor 76 mannen, vrouwen en jeugdigen. Er worden nieuwe inrichtingen gebouwd op Bonaire en Sint Eustatius.⁶

Voogdijraad BES

De Voogdijraad BES komt op voor de rechten van het kind, van wie de ontwikkeling en opvoeding worden bedreigd. Zo doet de raad onafhankelijk onderzoek, adviseert in juridische procedures en kan maatregelen of sancties voorstellen en int alimentatie. Ook verleent de raad vroeghulp aan jongeren die in voorlopige hechtenis zijn genomen. De Voogdijraad werkt nauw samen met andere instanties zoals de jeugdzorg en gezinsvoogdij, de reclassering, de politie, het OM en de rechterlijke macht. De raad heeft drie interventiemodellen geïntroduceerd, waaronder de HALT-afdoening en is verantwoordelijk voor de uitvoering van jeugdreclassering.⁷

¹ Ministerie van Justitie, brief aan de Tweede Kamer over de status van justitiële voorzieningen op de BES per 10 oktober 2010 d.d. 4 oktober 2010.

² <http://www.rijksdienstcn.com/pagina/30/veiligheid+en+justitie.html>. Geraadpleegd op 25 oktober 2012/

³ Ministerie van Justitie, brief aan de Tweede Kamer over de status van justitiële voorzieningen op de BES per 10 oktober 2010 d.d. 4 oktober 2010.

⁴ <http://www.gemhofvanjustitie.org/index.php?eid=442>. Geraadpleegd op 24 oktober 2012.

⁵ <http://www.gemhofvanjustitie.org/>. Geraadpleegd op 25 oktober 2012.

⁶ <http://www.rijksdienstcn.com/pagina/178/justitie%20inrichting+caribisch+nederland%20+locatie+bonaire+%28%E2%80%98jcn%E2%80%99+%29.html>. Geraadpleegd op 25 oktober 2012.

⁷ <http://www.rijksdienstcn.com/pagina/188/voogdijraad.html>. Geraadpleegd op 27 oktober 2012. En informatie per e-mail van Atie de Vrij, beleidsadviseur, directie Justitieel Jeugdbeleid, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 4 april 2013.

Bureau Slachtofferhulp

Vrijwilligers van Bureau Slachtofferhulp geven gratis hulp aan slachtoffers en andere betrokkenen bij een misdrijf of een verkeersongeluk, zoals getuigen en nabestaanden. Op alle drie eilanden is een Bureau Slachtofferhulp aanwezig.¹ Het Bureau Slachtofferhulp van Bonaire heeft zich bereid verklaard als meldpunt te fungeren voor slachtoffers van mensenhandel.²

Raad voor de Rechtshandhaving

De Raad voor de Rechtshandhaving is een interlandelijk orgaan van Curaçao, Sint Maarten en Nederland. De Raad is belast met de algemene inspectie op de effectiviteit en kwaliteit van verschillende diensten en instellingen die deel uitmaken van de justitiële keten op Curaçao, Sint Maarten en Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Ook ziet de Raad toe op de effectiviteit en kwaliteit van de justitiële samenwerking tussen Curaçao, Sint Maarten en Nederland voor zover het de BES-eilanden betreft.³

Immigratie en Naturalisatiedienst (IND) unit Caribisch Nederland

De IND-unit Caribisch Nederland beoordeelt aanvragen voor verblijfsvergunning en naturalisatie. Er is op alle drie de eilanden een IND-loket.

Rijksdienst Caribisch Nederland

De RCN is verantwoordelijk voor het beoordelen van verzoeken voor kosteloze rechtsbijstand.

2 Kinderen over veiligheid

Bijna alle geïnterviewde kinderen op Saba zijn positief gestemd over de veiligheid op het eiland: ze voelen zich overal op het eiland veilig. Er is vrijwel nooit geweld op straat, op een enkel gevecht na tussen mensen die dronken zijn. Veel kinderen koppelen het gevoel van veiligheid aan de kleine gemeenschap. Iedereen kent elkaar immers. Als er iets aan de hand is, gaan ze naar huis. En anders loopt er 'overal op het eiland politie'. Een andere instantie om heen te gaan als ze zich bedreigd voelen, is er niet volgens de kinderen.

Enkele kinderen voelen zich op een paar plekken of in bepaalde situaties wat minder veilig. Ook geven de kinderen aan dat er wel eens wordt gestolen, maar ook dat er verder weinig tot geen criminaliteit is op het eiland. 'Er worden geen moorden gepleegd' en kinderen vinden het 'zeker in vergelijking met andere eilanden best veilig'. Er zijn ook geen (jeugd)bendes.⁴

'Doordat Saba zo klein is, is het veilig. Iedereen kent elkaar.' (meisje, 14 jaar, Saba)

'Het mooiste van hier is dat iedereen elkaar kent. Er wordt zelden gevochten en er is maar heel, heel weinig criminaliteit. Saba is de veiligste plek om te zijn.' (meisje, 12 jaar, Saba)

'Er is weinig geweld en er zijn geen gangs.' (jongen, 16 jaar, Saba)

3 Jongeren over veiligheid

De geïnterviewde jongeren vinden dat er een andere aanpak nodig is om (jeugd)criminaliteit te voorkomen. Ze vinden dat er beter gekeken moet worden naar dat wat aansluit op de lokale praktijk van het eiland en dat er bepaald moet worden waar mensen echt behoefte aan hebben wat betreft hulp, begeleiding en voorzieningen.

¹ *Informatiekrant Bonaire, Sint Eustatius en Saba*. Editie 13, juni 2012.

² Rijksvertegenwoordiger voor de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, *Voorjaarsrapportage 2011*.

³ <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/persberichten/2011/04/01/benoeming-leden-raad-voor-de-rechtshandhaving-en-beheerraad.html>. Geraadpleegd op 25 oktober 2012.

⁴ Zie citaten 514, 515, 516, 518, 519, 520, 522, 523, 524, 525, 527, 528, 529, 531, 532, 534, 535, 536, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 550, 551, 552.

4 Deskundigen over veiligheid

Ook de deskundigen vinden dat het veilig is op Saba. Dat maakt dat kinderen zich heel vrij kunnen bewegen op het eiland.¹

5 Literatuur over veiligheid

De literatuur besteedt veel aandacht aan het onderwerp veiligheid en de uiteenlopende aspecten die de veiligheid en het gevoel van veiligheid bepalen.

Veel van die elementen houden verband met andere leefgebieden die in dit rapport worden besproken. Zo komt het onderwerp (huiselijk) geweld tegen kinderen in de thuissituatie ter sprake in het hoofdstuk Gezin en opvoeding. Daarin wordt ook geconstateerd dat de situatie waarin kinderen in een gezin opgroeien zijn weerslag heeft op het al dan niet ontwikkelen van probleemgedrag op andere plaatsen. Zo kan een gebrek aan aandacht thuis effect hebben op de manier waarop een kind zich bijvoorbeeld op school gedraagt.

Veiligheid komt eveneens om de hoek kijken als het gaat om het onderwijs. In het hoofdstuk dat daarover gaat, vindt u onder het thema 'schoolklimaat' meer informatie. Zaken als pesten, vechten op school en andere veiligheids(gevoel)aspecten passeren daar de revue.

Het onderwerp veiligheid speelt ook een rol bij de gezondheid van kinderen (zie het desbetreffende hoofdstuk voor meer informatie). Onveilig of zelfs gevaarlijk gedrag heeft immers rechtstreeks effect op de gezondheid van kinderen. Of het nu gaat om onveilig seksueel gedrag of om drugs- of alcoholgebruik. Dit laatste kan op zijn beurt weer effect hebben op de (onbewuste) keuze van kinderen om crimineel gedrag te vertonen. Zo houden beide onderwerpen nauw verband met elkaar.

Het verband tussen verveling en jeugdcriminaliteit is ook een onderwerp dat ter sprake komt en wel in het hoofdstuk over Recreatie, spel en vrije tijd.

Dat geldt ook voor de verbinding tussen de feitelijke woonsituatie van kinderen en de veiligheid in en om het huis. Zie daarvoor het hoofdstuk over Wonen.

Wat vindt u hierna dan nog wel? Hieronder vindt u die literatuur die informatie verschaft over met name de veiligheid in het algemeen, zoals de veiligheid op straat, die van invloed is op de leefsituatie van kinderen – en hun ouders – op het eiland.

5.1 Veiligheid algemeen

Op veel terreinen die de veiligheid van kinderen betreffen, ontbreken adequate en recente data. Het Kinderrechtencomité pleit in zijn slotcommentaar van 2009 voor het ontwikkelen en implementeren van een systeem van gegevensverzameling en -onderzoek.

Ook het NGO-rapport uit 2008 over de Nederlandse Antillen constateert dat er geen geschikte data zijn over de veiligheid van kinderen. Zo ontbreekt informatie over het overlijden van kinderen, over doodsoorzaken en over zelfmoorden onder jeugd.²

Uit de Armoedeverkenning van 2012 blijkt dat er veiligheidsrisico's kleven aan het met veel mensen bij elkaar wonen als gevolg van armoede.³

5.2 Criminaliteit

Criminaliteit is uiteraard niet steeds gericht op kinderen, maar het bepaalt wel mede de veiligheid van kinderen en het gezin waarin ze opgroeien.

Het Kinderrechtencomité vreest in zijn slotcommentaar in 2009 dat rassendiscriminatie zal blijven voortbestaan. Het comité dringt erop aan om volledige bescherming tegen discriminatie op grond van ras, huidskleur, geslacht, taal, religie, politieke of andere over-

¹ Zie citaat 537.

² Zie literatuur 100, 16.

³ Zie literatuur 33.

tuiging, nationale, etnische of sociale afkomst, bezit, handicap, herkomst of een andere status in alle delen van het Koninkrijk te waarborgen. Ook dringt het comité er op aan om bewustwordingscampagnes en andere activiteiten ter voorkoming van discriminatie. En zo nodig zelfs positieve discriminatie te intensiveren ter wille van kinderen uit bepaalde kwetsbare groepen, zoals kinderen die behoren tot minderheidsgroepen. Het comité vindt dat de overheid alle nodige maatregelen moet nemen om te waarborgen dat gevallen van discriminatie tegen kinderen uit alle geledingen van de maatschappij doeltreffend worden aangepakt.

Ook uit het comité opnieuw zijn bezorgdheid over het feit dat doodslag tot de belangrijkste doodsoorzaken van oudere kinderen op de eilanden behoort. Het comité specificeert niet om welk(e) eiland(en) het gaat, maar dringt aan op onderzoek van het probleem en wegneming van de oorzaken.

Daarnaast beveelt het comité aan om geweld tegen kinderen en lijfstraffen thuis, op scholen en in de kinderopvang wettelijk te verbieden en het verbod in alle situaties te handhaven (zie hoofdstuk Gezin en opvoeding).¹

Het Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten laakt in 2007 de afwezigheid van informatie over (seksuele) uitbuiting van kinderen. Ook maakt dit comité zich zorgen over de afwezigheid van bescherming van jongens tegen geweld en verkrachting.

Het NGO-rapport over de Nederlandse Antillen aan het Kinderrechtencomité (2008) constateert eveneens dat data over (seksuele) uitbuiting en over kinderarbeid ontbreken.²

Het rapport van het Department of State uit 2011 over mensenhandel besteedt in de beoordeling van Nederland ook aandacht aan de situatie op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Er wordt vermeld dat de BES-eilanden een doorvoer- en bestemmingsgebied zijn voor vrouwen en kinderen die slachtoffer zijn van mensenhandel. Maar ook voor mannen en vrouwen die slachtoffer zijn van gedwongen arbeid. Vrouwelijke prostituees op de eilanden zijn erg kwetsbaar voor mensenhandel, net als niet-begeleide kinderen op de eilanden. De lokale overheden en de Nederlandse regering hebben geen mogelijke slachtoffers van mensenhandel gerapporteerd. Bovendien hebben er in de verslagperiode ook geen vervolgingen of veroordelingen voor mensenhandel plaatsgevonden op de eilanden. De overheid ondersteunt meldpunten voor mensenhandel in Sint Maarten en Bonaire. Er waren geen bewustmakingscampagnes specifiek gericht op potentiële klanten van de seksindustrie op de BES-eilanden.³

5.3 De jeugd

De literatuur over de betrokkenheid van kinderen bij criminaliteit laat het volgende beeld zien.

Jeugdonderzoek uit 2003 en 2007 geeft aan dat op Saba een groot deel van de kinderen wordt blootgesteld aan risicofactoren, waaronder bedreigingen van de veiligheid en wapens. Jongeren voelen zich niet veilig in de wijk (14%) en zeggen bij het uitgaan een wapen te dragen (15%). Wat betreft probleemgedrag scoren op Saba seksueel riskant gedrag, depressie en spijbelen het hoogst, gevolgd door geweld en alcohol- en drugsgebruik. De risicofactoren op Saba leiden tot hoge scores op de verschillende soorten probleemgedrag. De beschermende factoren geven daar onvoldoende bescherming tegen.⁴

¹ Zie literatuur 16.

² Zie literatuur 100, 18.

³ Zie literatuur 102, 56, 57.

⁴ Zie literatuur 106.

Het inmiddels oudere jeugdplan van Saba (2006) baseert zich op nog ouder onderzoek onder kinderen en jongeren van 12 tot 24 jaar: ¹

- Een derde van de jongeren geeft aan verkeerde vrienden en kennissen te hebben.
- Een vijfde van de jongeren voelt zich onveilig in het nachtleven.
- 62% van de leerlingen voelt zich veilig op school.
- 11% van de leerlingen is slachtoffer van geweld met een wapen op school.
- Een kwart van de jongeren vindt het normaal om soms naar een prostituee te gaan.
- Eén op de acht jongeren vindt het normaal om geld of cadeautjes te accepteren voor seksuele handelingen.
- Bijna de helft van de jongeren zegt iemand te kennen die seksueel is misbruikt.
- 15% van de jongeren zegt seks te hebben gehad zonder daarmee zelf in gestemd te hebben.
- 3% van de jongeren zegt lijfstraffen te hebben ondergaan.
- 37% van de jongeren zegt verbaal geweld te hebben ondervonden.
- 33% van de jongeren zegt in aanraking met de politie te zijn geweest.
- 21% van de jongeren geeft aan expres publiek eigendom te hebben vernield.
- 11% van de jongeren geeft aan dat zij lid zijn van een straatbende.
- Een derde van de jongeren geeft aan lid te willen worden van een straatbende.

Een groot scholierenonderzoek onder kinderen en jongeren van dertien tot achttien jaar uit 2006 laat zien dat geweld en jeugddelinquentie onder deze leeftijdsgroep met name veel voorkwam op Saba en Sint Eustatius, gevolgd door Sint Maarten. Op Saba gaf 45% van de jongeren aan weleens deelgenomen te hebben aan een vechtpartij en heeft 53% aangegeven weleens iemand in elkaar geslagen te hebben. Zo'n 33% van de kinderen nam soms of regelmatig een wapen mee.²

Van de kinderen op Saba gaf 19% aan weleens iemand bedreigd te hebben voor geld. Verder heeft 44% van de kinderen op Saba aangegeven weleens winkeldiefstal te hebben gepleegd. 10% van de jongeren op Saba gaf aan weleens door de politie te zijn opgepakt. Van de kinderen en jongeren op het eiland liet 5% weten weleens seksueel misbruikt te zijn. Het percentage jongeren dat rapporteerde weleens lastig te zijn gevallen betrof 20%.

Een artikel uit 2011 laat zien dat gewelddadig en delinquent gedrag veel voorkomt onder kinderen op de eilanden. Dit gedrag komt twee keer zo vaak voor onder jongens dan onder meisjes. De sterkste risicofactor blijkt te zijn of een kind vrienden heeft die antisociaal gedrag vertonen. Ook een geschiedenis van probleemgedrag in het gezin en een positieve houding van ouders ten opzichte van antisociaal gedrag bleken risicofactoren. Gebrek aan binding met school, problemen met gezinsmanagement en gebrek aan organisatie op het eiland houden verband met gewelddadig en delinquent gedrag. Daartegenover bleken mogelijkheden voor positieve betrokkenheid in het gezin en de hechting met het gezin de kans op delinquent en gewelddadig gedrag te verminderen.³

Uit het NGO-rapport uit 2008 over de Nederlandse Antillen komt naar voren dat de meest gepleegde strafbare feiten door kinderen beroving, diefstal met geweld en wapengebruik zijn. Vaak zijn deze feiten gepleegd onder invloed van alcohol of drugs. De jeugdige pleegers waren vaak kinderen die niet meer naar school gaan als gevolg van slecht gedrag of economische omstandigheden. De jeugdige delinquenten hadden meestal slecht contact met de vader en groeiden op in een gezin waar de moeder hoofd van het gezin was.

Op tal van terreinen ontbreken (recente en) adequate data. Zo ontbrak informatie over kinderen tot twaalf jaar die een strafbaar feit hebben begaan, het aantal kinderen dat

¹ Zie literatuur 113.

² In een artikel op basis van dit onderzoek uit 2010 worden andere cijfers genoemd over het dragen van wapens. Zie literatuur 60.

³ Zie literatuur 8, 60.

vervolgd werd door de politie; het aantal kinderen dat getuige is geweest van een strafbaar feit, het aantal kinderen dat (op heterdaad) wordt aangehouden. Evenmin is er informatie over jeugdige delinquenten na het uitdienen van hun gevangenisstraf en eventuele recidive.¹

Politieregistraties over 2008 tot 2011 (2012) beschrijven de geregistreerde criminaliteit bij het OM en het Korps Politie Caribisch Nederland. Zie hiervoor onder Huidige situatie (algemeen criminaliteitsbeeld en beeld jeugdcriminaliteit) voor een uitgebreide samenvatting.²

In haar vierde rapportage aan het Kinderrechtencomité (2012) refereert de Nederlandse overheid aan de staat van de jeugd op de eilanden in 2009. Zij constateert dat er onder de jongeren van middelbare schoolleeftijd veel agressief en onaangepast gedrag voorkwam en dat meer jongeren in aanraking kwamen met politie en justitie. Tegelijkertijd kende het eiland onvoldoende voorzieningen om adequaat te kunnen optreden.

De overheid signaleert dat jeugdzorg en jeugdreclassering ontbrak en dat de kwaliteit en kwantiteit van de jeugdbescherming te wensen overliet. Om aan deze problemen het hoofd te bieden is een plan per eiland gemaakt. Daarin staan verschillende elementen centraal, zoals preventie, opvoedingsondersteuning, jeugdgezondheidszorg, uitbreiding mogelijkheden voor positieve vrijetijdsbesteding, jeugdzorg, mogelijkheden voor opvoeding van kinderen (tijdelijk) buiten het eigen gezin, versterking van jeugdbescherming, Voogdijraad en Gezinsvoogdij.³

5.4 Aanpak en sanctie

Over de aanpak van criminaliteit op Saba is de volgende literatuur van belang.

Belevingsonderzoek van 2011 laat zien dat er relatief veel commentaar is op het functioneren van de politie in Caribisch Nederland. Men vindt dat er te weinig 'blauw' op straat is, dat de criminaliteit toeneemt en de veiligheid is afgenomen sinds 10-10-2010. Het functioneren van de politie op Saba oogst een hoog percentage (69%) ontevreden burgers. Daarmee gepaard gaand is er het afnemend veiligheidsgevoel op het eiland.

Een volgende meting in 2012 laat zien dat men inmiddels positiever is over de politie. De zichtbaarheid is toegenomen en het functioneren van de politie is verbeterd. Daardoor is het gevoel van veiligheid verbeterd sinds 2011. 43% vindt dat de veiligheid op het eiland is verbeterd sinds 10-10-10; 20% vindt dat het onveilig is geworden.

Over de brandweer is men op de eilanden doorgaans goed te spreken en dat is ook verbeterd in vergelijking met 2011.⁴

In het overheidsrapport over de uitbanning van discriminatie van vrouwen (2009) wordt beschreven dat er een gebrek aan menskracht en middelen is om mensenhandel effectief tegen te gaan.

Het Mensenrechtencomité uit in 2009 zijn bezorgdheid over het niet apart strafbaar stellen van mensenhandel. Hetzelfde constateert het Comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen in zijn slotcommentaar van 2010.

In antwoord hierop meldt de Nederlandse overheid in 2012 dat alle vormen van mensenhandel inmiddels strafbaar zijn gesteld in het Wetboek van Strafrecht van Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Daarnaast zijn er maatregelen getroffen om mensenhandel daadkrachtiger aan te kunnen pakken.⁵

Het Kinderrechtencomité is in 2009 bezorgd over het feit dat de minimumleeftijd voor de ergste vormen van kinderarbeid op de Nederlandse Antillen (vijftien jaar) te laag is en in

¹ Zie literatuur 100.

² Zie literatuur 32.

³ Zie literatuur 74.

⁴ Zie literatuur 27, 29.

⁵ Zie literatuur 51, 73, 17, 66, 37.

strijd is met internationale normen. Het beveelt aan dit te herzien en om het Verdrag van de Internationale Arbeidsorganisatie betreffende de uitbanning van de ergste vormen van kinderarbeid (nr. 182) toe te passen in alle delen van de Verdragspartij. En dit eveneens te doen met het Verdrag van de Internationale Arbeidsorganisatie betreffende de minimumleeftijd voor toelating tot het arbeidsproces.

Ook is het comité bezorgd over het ontbreken van een allesomvattende nationale strategie om handel in en seksuele uitbuiting van kinderen te voorkomen.

De Nederlandse overheid geeft in haar vierde rapportage aan het Kinderrechtencomité (2012) aan de leeftijdsgrens van vijftien jaar voor kinderarbeid te behouden. In de Arbeidswet 2000 BES wordt een onderscheid gemaakt tussen kinderen (personen die de leeftijd van vijftien jaar nog niet hebben bereikt) en jeugdigen (personen die de leeftijd van vijftien jaar, maar nog niet de leeftijd van achttien jaar, hebben bereikt). Kinderarbeid is verboden. Voor jeugdigen geldt een ruimer regime, ze mogen geen arbeid verrichten voor 7.00 uur en na 19.00 uur. Het is verboden jeugdigen gevaarlijke arbeid te laten verrichten. Gevaarlijke arbeid is nader gespecificeerd in het Arbeidsbesluit jeugdigen BES.¹

In 2007 heeft het Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing (CPT) van de Raad van Europa een bezoek gebracht aan de gevangenis en politiecellen op Bonaire.

Daaruit kwam het volgende beeld naar voren. Gedetineerden klaagden over de behandeling door politieagenten: slaan, schoppen, verbaal geweld, lange detentie in de politiecel (soms achttien dagen), overdreven gebruik van geweld bij thuisarrestatie en ruwe fysieke behandeling van familieleden, weinig toegestaan contact met familie, advocaat of arts. Het comité beoordeelde de politiecellen in Rincón in redelijke staat. Ventilatie, een bel om agenten te roepen en mogelijkheden voor gedetineerden om te luchten, ontbraken echter. Over de cellen op het politiebureau in Kralendijk was het comité minder te spreken: smerig, niet werkende sanitaire voorzieningen, vieze matrassen, geen bel om agenten te roepen en geen mogelijkheid om te luchten of te bewegen. Inmiddels zijn deze cellen verbeterd.

Het comité beoordeelde de sfeer in de gevangenis van Bonaire goed en kreeg geen klachten van gedetineerden. Op het moment van het bezoek verbleven er geen minderjarigen in de gevangenis. Het comité constateerde onvoldoende personeel en bedden, waardoor sommige gedetineerden op matrassen op de grond sliepen. Er waren geen activiteiten voor gedetineerden, anders dan tv kijken, en geen mogelijkheid om dagelijks te bewegen. Medische zorg ontbrak doordat de verpleegster met langdurig verlof was.²

Het NGO-rapport uit 2008 over de kinderrechtsituatie op de Nederlandse Antillen signaleerde verschillende knelpunten. Zo was er een gebrek aan middelen en mankracht voor de gevangenis op de eilanden. Kinderen zouden samen met volwassen gedetineerden worden opgesloten. Onderwijs in de gevangenis was nog onmogelijk. Een ander knelpunt was dat er geen kindvriendelijke gehoorruimtes waren (op Bonaire), maar dat werd wel creatief opgelost in samenwerking met andere organisaties. Evenmin waren er speciale beschermingsprogramma's voor kinderen die getuige zijn geweest van een delict. Een steeds terugkerend probleem was het ontbreken van recente en adequate data op tal van terreinen (zie ook hiervoor).³

In een afstudeeronderzoek uit 2009 pleit de onderzoeker ervoor om het huidige gevangeniswezen van de BES-eilanden uit te breiden met een multifunctionele justitiële inrichting waar alle voorzieningen aanwezig zijn (behalve TBS), op zowel Bonaire als Sint Eustatius.

¹ Zie literatuur 16, 74.

² Zie literatuur 40.

³ Zie literatuur 100.

Het huidige Nederlands Antilliaanse gevangeniswezen kent slechts één toezichthoudend orgaan. Ook is er geen formeel klachtrecht voor tbs'ers en gedetineerde jeugdigen. Er zijn geen gegevens bekend over de aard van de klachten, er zijn geen uniforme huisregels en de communicatie met gevangenen is gebrekkig.

De Raad voor de Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) zou een rol moeten krijgen en verbeteringen bewerkstelligen. De RSJ heeft echter in de wetgeving die van toepassing is op de BES-eilanden geen taken.¹

Het mensenrechtencomité uit in 2009 zijn zorgen over de condities in de gevangenis van Bonaire en over de bejegening van gedetineerden door de politie in de gevangenis.²

In zijn Slotcommentaar van 2009 constateert het Kinderrechtencomité dat Nederland het voorbehoud op de artikelen 37 en 40 van het Kinderrechtenverdrag handhaaft. Dat zijn voorbehouden waardoor het volwassenenstrafrecht onder bepaalde omstandigheden kan worden toegepast op kinderen van zestien jaar en ouder en waardoor er uitzonderingen kunnen worden gemaakt op het recht op rechtsbijstand. Het comité dringt erop aan om deze voorbehouden in te trekken.

Het comité herhaalt zijn zorg over het feit dat jongeren van zestien en zeventien jaar op de Nederlandse Antillen tot levenslang veroordeeld kunnen worden. Het comité pleit voor toepassing van het jeugdstrafrecht en tegen veroordelingen tot levenslang. Bovendien dringt het comité erop aan om te waarborgen dat uitsluitend in laatste instantie wordt gekozen voor de vrijheidsbeneming van jeugdige plegers en bovendien zo kort mogelijk.³

In haar vierde rapportage aan het Kinderrechtencomité (2012) geeft de Nederlandse overheid aan dat er sinds juni 2010 op Bonaire ook jeugdreclasseringsactiviteiten worden uitgevoerd. De Voogdijraad op Bonaire heeft hiervoor een medewerker aangetrokken. Door hem zijn in nauw overleg met het Openbaar Ministerie drie interventiemodellen ontwikkeld die vanaf 2011 ook op Saba kunnen worden toegepast: de HALT-afdoening, het officiersmodel en het rechtersmodel, gericht op het reageren op lichte, middelzware en ernstige delicten (zie Huidige situatie).

Per 10 oktober 2010 geldt de nieuwe BES-wetgeving op de eilanden. Er is een eigen Wetboek van Strafrecht, Strafvordering en er is een Wet Gevangeniswezen BES opgesteld dat op dit moment alleen gericht is op volwassenen.⁴

Uit een inspectieonderzoek van de Raad voor Rechtshandhaving (2012) blijkt er een reeks van problemen te zijn rond het aangifteproces bij het Korps Politie Caribisch Nederland (KPCN). Er is geen beschrijving van het aangifteproces, algemene richtlijnen voor het opstellen van een aangifte en/of kwaliteitsnormen ten aanzien van de bejegening van aangevers ontbreken, aangiftes worden niet eenduidig en structureel geregistreerd, de verhoorruimtes waar aangiftes worden opgenomen op het politiebureau Playa te Bonaire zijn niet in goede staat, de kwaliteit van (het opnemen van) aangiften is vaak onvoldoende, terugkoppeling door de politie naar aangevers vindt slechts sporadisch plaats en aangevers en slachtoffers worden niet altijd doorverwezen naar benodigde hulp en ondersteuning.⁵

6 Het Kinderrechtenverdrag over veiligheid

Veiligheid is basaal voor het lichamelijk en sociaal functioneren van een kind. Als het ontbreekt aan veiligheid, kan het kind ook zijn of haar andere rechten niet verwezenlijken.

---

¹ Zie literatuur 49.

² Zie literatuur 51.

³ Zie literatuur 16.

⁴ Zie literatuur 74.

⁵ Zie literatuur 81.

Alle rechten die het Kinderrechtenverdrag formuleert, hangen samen met de veiligheid van een kind.

Het Kinderrechtenverdrag besteedt dan ook op heel veel plaatsen aandacht aan de veiligheid van kinderen en de bescherming van kinderen tegen inbreuken op hun veiligheid. Deze rechten zijn minimumrechten en gelden ook voor kinderen die in Caribisch Nederland opgroeien.

Het verdrag richt zich daarbij op het waarborgen van de veiligheid en gezondheid van kinderen op de verschillende leefgebieden zoals die ook in dit rapport naar voren komen. Natuurlijk is het ene artikel relevanter dan het andere voor de situatie van kinderen op Saba.

- Ieder kind heeft het recht op (over)leven en ontwikkeling (zie Gezin en opvoeding): artikel 6.
- Kinderen moeten beschermd worden tegen discriminatie: artikel 2.
- In het gezin moet de veiligheid van kinderen worden gewaarborgd en moeten kinderen worden beschermd tegen alle vormen van geweld, inclusief kindermishandeling (zie ook Gezin en opvoeding): artikel 5, 9, 18, 19.
- Kinderen moeten worden beschermd tegen ontvoeringen: artikel 11.
- Kinderen moeten beschermd worden wat betreft de veiligheid van de woonsituatie en hebben recht op privacy (zie Wonen): artikel 16, 27.
- In situaties waar ouders de zorg over hun kinderen hebben overgedragen, moeten kinderen eveneens worden beschermd, zoals in de kinderopvang of als een kind tijdelijk ergens anders moet wonen (zie Gezin en opvoeding): artikel 18, 20, 25.
- De veiligheid van kinderen op school moet worden beschermd (zie Onderwijs): artikel 28, 29.
- Ieder kind moet worden beschermd tegen schadelijke invloeden die een bedreiging vormen voor de gezondheid en daarmee de veiligheid van een kind, zoals tegen alcohol en drugs (zie Gezondheid): artikel 33.
- Kinderen moeten worden beschermd tegen kinderarbeid, onveilig werk en tegen mensenhandel: artikel 32, 34, 35, 36.
- Kinderen die door hun handelen met het strafrecht in aanraking komen en die in verband daarmee worden vastgehouden, moeten goed worden beschermd: artikel 37, 40.
- Ieder kind dat slachtoffer is, moet beschermd, geholpen en ondersteund worden: artikel 39.

7 Conclusie

Het is op dit moment onmogelijk om een volledig beeld te krijgen van de verwezenlijking van alle rechten rond veiligheid zoals die in het Kinderrechtenverdrag worden geformuleerd. Het ontbreekt eenvoudigweg aan veel relevante gegevens. Wel kan worden geconstateerd dat er op de eilanden verschillende factoren zijn die de veiligheid van sommige kinderen op Saba negatief beïnvloeden of deze zelfs in gevaar brengen. Verschillende van deze factoren hangen samen met de opvoedsituatie van kinderen (zie het hoofdstuk Gezin en opvoeding), andere houden verband met de situatie op school (zie het hoofdstuk Onderwijs) of met de beperkte mogelijkheden voor nuttige vrijetijdsbesteding (zie het hoofdstuk Recreatie, spel en vrije tijd).

Op een aantal punten voldoet ook de regelgeving die van toepassing is op het eiland niet aan de minimumeisen die het Kinderrechtenverdrag stelt om kinderen afdoende te beschermen en de veiligheid te bieden waar ze recht op hebben. Zo ontbreekt een verbod op lijfstraffen. De toepassing van het volwassenenstrafrecht op zestien- en zeventien-jarigen en levenslange veroordelingen stroken niet met de minimumnormen van het Kinderrechtenverdrag. De beter op jeugdige overtreders ingerichte aanpak die momenteel

op Saba wordt toegepast, sluit echter wel goed aan op de gedachte achter het Kinderrechtenverdrag: een pedagogische aanpak voor jeugdige overtreeders.

Recreatie, spel en vrije tijd

Het onderwerp Recreatie, spel en vrije tijd hangt nauw samen met veel andere onderwerpen die in dit rapport worden besproken, zoals met Gezin en opvoeding, Onderwijs en Gezondheid.

De manier waarop kinderen kunnen genieten van hun recht op recreatie, spel en vrije tijd bepaalt in belangrijke mate of ze zich gezond kunnen ontwikkelen.

Naast het gezin en de school wordt het domein van vrije tijd wel omschreven als het derde opvoedingsmilieu. Immers, daarin leren kinderen hoe om te gaan met leeftijdsgenoten en het inrichten van hun vrije, eigen tijd. Het geeft aan hoe belangrijk dit thema is.

1 Huidige situatie

1.1 Recreatie, spel en vrije tijd op Saba

Over de mogelijkheden voor de jeugd op het eiland is slechts summiere informatie te vinden. Hieronder vindt u op basis van de aanwezige informatie een overzicht van het aanbod rond opvang na school, sport, cultuur, speelplaatsen, bibliotheekvoorzieningen, religie en openbaar vervoer.

1.2 Naschoolse opvang (vanaf vier jaar)

Elka Charles, lerares van de basisschool, is in 2011 gestart met naschoolse opvang voor kinderen van vier tot twaalf jaar. Er komen ongeveer twintig kinderen. De ouders betalen \$ 85 per maand. Van deze bijdragen wordt de begeleiding van de kinderen betaald. De opvang ontvangt geen subsidie. Tegenover dit relatief laag bereik van naschoolse opvang op Saba staat een hoger bereik van naschoolse activiteiten die door de Child Focus Foundation worden aangeboden (zie 1.5, Overige activiteiten voor kinderen).¹

1.3 Sport

Voorzieningen op Saba betreffen een multifunctioneel Cruyff-veldje, een sportzaal bij de middelbare school en twee basketbalvelden. Eilandbewoners hebben geen beschikking over een zwembad.

Op school krijgen kinderen twee uur per week gymles. In de weekenden en doordeweekse middagen zijn zo nu en dan sportactiviteiten.

De DSP-groep heeft in 2009 in opdracht van het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) en met subsidie van VWS een quick scan uitgevoerd naar de situatie van sport en bewegen op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Volgens het rapport wordt er weinig op Saba georganiseerd en is het particulier initiatief beperkt. De Child Focus Foundation organiseert sportactiviteiten. Er zijn verder kleine groepjes actief in enkele takken van

---

¹ Brief van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 22 juni 2012 aan de Tweede Kamer betreffende toezeggingen algemeen overleg Caribisch Nederland 30 januari 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 33000 IV nr. 76.

sport. Een keer per jaar wordt de Saba Triatlon gehouden, waarvoor een groot deel van het eiland uitloopt.¹

1.4 **Culturele voorzieningen**

De afgelopen jaren hebben ruim negentig culturele projecten op alle zes de Nederland-Caribische eilanden subsidie ontvangen van de Regeling KulturA. Deze tijdelijke regeling van het Mondriaan Fonds in samenwerking met het Fonds voor Cultuurparticipatie, het Fonds Podiumkunsten en het Nederlands Letterenfonds was bedoeld voor eenmalige investeringen in materiaal, kennis of netwerkvorming. Deze investering zouden de culturele infrastructuur op de Nederlandse Caribische eilanden en de (internationale) uitwisseling helpen te versterken. Sinds september 2012 kunnen er geen aanvragen meer worden ingediend. Aanvragers kunnen wel gebruik blijven maken van de reguliere subsidiemogelijkheden van de deelnemende fondsen.²

Hieronder worden de culturele mogelijkheden voor kinderen op Saba beschreven. Het overzicht is wellicht niet volledig, maar geeft wel een eerste beeld.

De Child Focus Foundation organiseert culturele activiteiten voor kinderen van vier tot achttien jaar op Saba. Daarnaast is er een dansschool op Saba en bestaat er de dansgroep Saba Danza.³

De Kids Life Imagery Foundation verzorgt fotografielessen voor kinderen in samenwerking met de Child Focus Foundation.⁴

De Saba Cultural Foundation organiseert verschillende evenementen op Saba, waaronder het jaarlijkse carnaval.

Op Saba bevindt zich het Harry L. Johnson Museum.⁵

1.5 **Overige activiteiten voor kinderen**

De Child Focus Foundation organiseert verschillende soorten naschoolse activiteiten voor kinderen van vier tot achttien jaar, zoals sport, cultuur, kooklessen, naailessen en muziek. De activiteiten vinden op verschillende plekken op het eiland plaats en de kinderen worden er per bus naartoe gebracht. Dit programma kent geen maaltijdvoorziening, wel kunnen kinderen er een boterham krijgen als ze honger hebben.

Child Focus bereikt ongeveer 85% van de jeugd vooral tot twaalf jaar (op basis van incidentele deelname). Child Focus wil in de toekomst ook meer activiteiten ontwikkelen, speciaal voor tieners.

Het Openbaar Lichaam stelt het gebouw en de elektriciteit beschikbaar. De activiteiten en de begeleiding worden gefinancierd met fondsen en subsidies, waarbij het Ministerie van VWS \$ 375.000 bijdraagt (voor 2012 en 2013).⁶

In het Centrum voor Jeugd en Gezin op Saba werkt een jongerenwerker. Er nemen zo'n twintig kinderen en jongeren zelfstandig deel aan activiteiten van de jongerenwerker. Er is een soort jongerensoos met film en voorlichtingsactiviteiten, sport en spel en behandeling

---

¹ Lagendijk, E. (2009). *Sport en bewegen op de BES-eilanden. Quick scan en advies over beleid, infrastructuur en organisatie van sport en bewegen op Bonaire, Sint Eustatius en Saba anno 2009*. Amsterdam: DSP-groep.

² <http://regelingkultura.wordpress.com>.

³ <http://regelingkultura.wordpress.com/2012/07/31/maandag-30-juli-2012-aruba-en-saba/>
<http://www.sabanews.nl/6%20News/0%20Saba%20WWW/wordpress/?p=8171>.

⁴ <https://www.facebook.com/kidslifeimagery>.

⁵ <http://www.sabatourism.com/museums.html>.

⁶ Brief van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 22 juni 2012 aan de Tweede Kamer betreffende toezeggingen algemeen overleg Caribisch Nederland 30 januari 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 33000 IV nr. 76.

van thema's.¹ Net als op Bonaire en Sint Eustatius, heeft het Centrum voor Jeugd en Gezin op Saba ook een speeltheek.

1.6 **Speelplaatsen**

Het Harry L. Johnson Museum heeft een speelplaats voor kinderen.

1.7 **Bibliotheek**

Op Saba is een vestiging van een bibliotheek.

1.8 **Religie**

Het merendeel van de bewoners op Saba (58%) is rooms-katholiek. Daarnaast behoort 14% tot de anglicaanse kerk en heeft 22% een overig geloof.²

In de vier dorpen die Saba heeft, zijn vijf kerken: drie rooms-katholieke en twee Anglicaanse kerken.

1.9 **Openbaar vervoer**

Op Saba is geen openbaar vervoer, maar is er wel leerlingenvervoer. Er is een veerbootdienst van Sint Maarten naar Saba. Dit wordt gedaan door twee particuliere bedrijven.³

1.10 **Wetgeving**

Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind is van toepassing op de kinderen op Saba.

De Wet op het specifiek cultuurbeleid is van toepassing op de eilanden. Deze wet regelt het kader voor het verstrekken van specifieke Rijkssubsidies voor cultuur, via cultuurfondsen. Hierdoor kunnen kunstenaars, stichtingen en instellingen subsidies aanvragen.⁴

1.11 **Beleid en activiteiten**

Het creëren van mogelijkheden voor positieve vrijetijdsbesteding maakt onderdeel uit van het plan van aanpak van het Ministerie van VWS op het terrein van Jeugd en Gezin. De Stichting Child Focus op Saba ontvangt hiervoor subsidie van het Ministerie van VWS. De verantwoordelijkheid voor het beleid op de terreinen jongerenwerk en naschoolse opvang ligt bij de eilandbesturen. Zij verstrekken subsidie aan bepaalde organisaties, zoals de Child Focus Foundation.

Er bestaat geen kinderopvangtoeslag voor ouders op de eilanden zoals dat in Europees Nederland bestaat.

In het masterplan onderwijshuisvesting is de kinderopvang meegenomen. Het Ministerie van OCW heeft in het plan de verantwoordelijkheid op zich genomen voor het achterstallig onderhoud van de huisvesting van de kinderopvang.⁵

De DSP-groep heeft in opdracht van het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) en met subsidie van VWS in 2009 een quick scan uitgevoerd naar de situatie van sport en bewegen op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Op de drie eilanden bleek geen sportbeleidsplan aanwezig te zijn.

In 2011 heeft het Ministerie van OCW eenmalig een bedrag van € 150.000 per bibliotheek beschikbaar gesteld voor modernisering en verbetering van dienstverlening aan het

¹ Informatie ontvangen per e-mail van Justine Verschoor, Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland in juni en juli 2012.

² <http://nl.wikipedia.org/wiki/Saba>

³ IdeeVersa (2012). *Referentiekader Caribisch Nederland*. Pagina 96.

⁴ IdeeVersa (2012). *Referentiekader Caribisch Nederland*. Pagina 210.

⁵ IdeeVersa (2012). *Referentiekader Caribisch Nederland*. Bijlage 3: beleidsvelden. Pagina 175.

onderwijs. Om dit bedrag te ontvangen, moesten de bibliotheken een plan van aanpak indienen.¹

1.12 Organisaties en verantwoordelijkheden

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Het Ministerie van VWS ondersteunt de eilandbesturen bij activiteiten op het terrein van jongerenwerk en sport.

Eilandbesturen

De eilandbesturen zijn verantwoordelijk voor het beleid op het terrein van jongerenwerk, kunst, cultuur, musea, sport, openbaar vervoer, kinderopvang en naschoolse opvang.

Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG)

Vanwege de kleinschaligheid is op Saba het jongerenwerk ondergebracht in het CJG.

Child Focus Foundation

De Child Focus Foundation verzorgt verscheidene naschoolse activiteiten voor kinderen en jongeren van vier tot achttien jaar op Saba.

(Overige) kinderopvangorganisaties

De kinderopvangorganisaties zijn verantwoordelijk voor het bieden van kinderopvang inclusief naschoolse opvang.

2 Kinderen over recreatie, spel en vrije tijd

De geïnterviewde kinderen op Saba vertellen uitgebreid over datgene wat ze doen als ze niet naar school gaan en vrij zijn. Natuurlijk moeten kinderen huiswerk maken. Daarnaast brengen de kinderen hun tijd door met spelen, televisie kijken, lezen, muziek maken, tekenen en schilderen, gamen of computeren.

Er zijn ook kinderen die lid zijn van een archeologie- of schaakclub, anderen fietsen, sporten of ontmoeten vrienden (zie hierna). Sommigen hebben taken in huis, zoals stofzuigen, afwassen en de was doen (zie ook Gezin en opvoeding).

Sommige kinderen constateren dat doordat Saba zo klein is er maar weinig leeftijdsgenoten zijn om mee om te gaan. Bovendien zijn veel bewoners familie van elkaar. Voelt dat voor sommige kinderen fijn, anderen vinden dat beperkend. Tegelijkertijd is er veel vrije tijd.²

'Saba is klein. Er wonen weinig mensen zodat er weinig mensen zijn waarmee je om kan gaan.' (jongen, 14 jaar, Saba)

'Verveling' en 'saai' zijn de sleutelbegrippen die de meeste (wat oudere) kinderen gebruiken om de situatie op Saba rond vrije tijd te beschrijven. Er wordt naar hun idee niet veel georganiseerd en het eiland is ook te klein om dat te doen, denken ze. Het komt er dus op aan om zelf dingen te verzinnen en te organiseren. Sommige kinderen lukt dat goed. Ze hebben de knop omgezet en bedacht dat ze zichzelf moeten vermaken. 'Je moet hier je eigen hobby's hebben', vertelt een zestienjarig meisje dat tekent en schildert. 'Je moet gewoon iets zoeken om te doen', constateert een jongen van dezelfde leeftijd.

¹ <http://www.rijksdienstcn.com/nieuws/97/mogelijkheid-voor-extra-geld-bibliotheken-saba,-sint-eustatius-en-bonaire.html>.

² Zie citaten 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 645.

Het lukt niet alle kinderen om van het gevoel van verveling af te komen en iets te ondernemen. De kinderen merken op dat er veel leeftijdsgenoten rondhangen. Verschillende kinderen kiezen er voor om te gaan slapen als ze zich vervelen.¹

'Ik verveel me vaak. Dan probeer ik te slapen.' (meisje, 16 jaar, Saba)

'Er is op het eiland eigenlijk niet genoeg te doen voor tieners.' (meisje, 14 jaar, Saba)

Dat het aanbod op Saba voor tieners niet zo groot is en dat het eiland niet erg levendig is, heeft ook voordelen vinden sommige kinderen. 'Als er een feest is, is iedereen er', merkt een jongen van zestien op. Bovendien is de tocht naar een ander eiland, zoals naar Sint Maarten, dan juist extra spannend. Sommige kinderen missen het vertier van andere eilanden met bioscopen en winkelcentra niet. Ze vinden het wel lekker rustig op Saba.²

De meeste kinderen doen een sport en sommigen zelfs fanatiek. Basketbal, softbal en voetbal zijn populair. Het geeft kinderen ook de kans om af en toe een ander eiland te bezoeken in verband met een wedstrijd. Daarnaast zijn er kinderen die zwemmen, skaten, hardlopen, fitnesssen, wandelen, dansen of tennissen.

De Child Focus Foundation organiseert activiteiten, zoals de zeeverkenners en fotografieles, waaraan kinderen deelnemen, zo vertellen ze.

Ook het Centrum voor Jeugd en Gezin organiseert bijeenkomsten voor jonge kinderen en voor de jongeren.

Kinderen zouden wel meer sportmogelijkheden en -materialen willen op het eiland, zoals basketballen en voetballen en teamkleding.³

'Ik ben meestal aan het studeren of aan het sporten. Ik ben trouwens bijna nooit thuis.' (jongen, 16 jaar, Saba)

'Meestal spelen de lokale teams tegen elkaar. Het is wel voorgekomen dat voetbalteams van andere eilanden hierheen kwamen om een wedstrijd te spelen.' (meisje, 14 jaar, Saba)

Net als elders vinden ook de meeste geïnterviewde kinderen op Saba het leuk om met hun leeftijdsgenoten te 'chillen'. Lekker rondhangen, gezellige dingen doen, lachen, bij elkaar slapen, muziek luisteren, (online) kletsen, samen naar een sportwedstrijd of film kijken.⁴

'Op vrijdagavond kan je ergens naartoe om films te kijken, we gaan weleens uit eten of we gaan naar een basketbalwedstrijd.' (meisje, 14 jaar, Saba)

'Er zijn niet veel plekken om uit te gaan. Er is een plek waar je naartoe kan gaan om gewoon te chillen met je vrienden.' (jongen, 14 jaar, Saba)

'Veel kinderen leven op straat. Eigenlijk al vanaf de kleuterschool.' (meisje, 16 jaar, Saba)

De kinderen zouden graag willen dat er na school meer te doen zou zijn op Saba. Meer clubs, activiteiten, workshops. Dat zou kinderen ook kunnen helpen te begrijpen 'dat ze iets moeten gaan doen met hun leven, omdat het anders niet beter wordt', aldus een meisje van zestien.

¹ Zie citaten 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 590, 591, 592, 593, 640.

² Zie citaten 596, 597, 598.

³ Zie citaten 569, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 646.

⁴ Zie citaten 625, 626, 627, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643.

Een bioscoop of pretpark staat ook op het verlanglijstje van sommigen, maar de kinderen zijn realistisch en denken dat die er niet zullen komen omdat Saba te klein is en er geen geld voor is.¹

'Een bioscoop zou mooi zijn, maar dat gebeurt vast niet. Saba is klein.' (meisje, 14 jaar, Saba)

3 Deskundigen over recreatie, spel en vrije tijd

De geraadpleegde deskundigen vinden dat het aanbod voor Sabaanse kinderen vanaf twaalf jaar beperkt is. Vanaf die leeftijd willen kinderen spannender en uitdagender dingen ondernemen en vertier hebben, maar daar zijn weinig mogelijkheden voor op het eiland.

Voor kleine kinderen zijn weinig speelmogelijkheden en voor oudere kinderen zijn er onvoldoende sport- en speelmogelijkheden, vinden de deskundigen.

De mogelijkheden die er wel zijn, zijn soms moeilijk bereikbaar voor kinderen. De Child Focus Foundation organiseert de logistiek rond de naschoolse activiteiten wel. Toch raden deskundigen aan om een betere busservice te maken, omdat ouders zich niet verantwoordelijk voelen of niet in staat zijn om hun kind naar naschoolse activiteiten te brengen en te halen. De schoolbus, de bussen van de Child Focus Foundation en van de drumband bieden niet voldoende soelaas.

Daarnaast is er volgens deskundigen behoefte aan 'stevige groepsleiders voor naschoolse activiteiten', omdat de kinderen 'anders niet goed in toom te houden zijn'.

Ook vinden ze dat kinderen gestimuleerd moeten worden om aan activiteiten deel te nemen. 'Dat is beter dan alleen maar achter de tv of gamen'.²

'Als je twaalf jaar of ouder bent wil je spannende dingen doen. En dat hebben we hier niet. Dat maakt het heel 'boring' voor kinderen.' (deskundige)

De kleinschaligheid van het eiland maakt dat het lastig is om meer te doen met sportbeoefening. Er is een Johan Cruyff-veld en een sporthal en er wordt geprobeerd om vaak een sportactiviteit te organiseren. Echter, het aantal kinderen per leeftijdsgroep is zo klein dat je geen indeling kunt maken naar geslacht en leeftijd. Iedereen zit bij elkaar in het team. Dat maakt dat kinderen zich niet kunnen ontwikkelen.

Het geringe aantal kinderen maakt ook dat het financieel niet haalbaar is om een extra sport te realiseren. Bovendien is het op Saba fysiek onmogelijk om alle sporten te faciliteren: er is weinig ruimte en de ruimte die er is, is niet vlak.³

4 Literatuur over recreatie, spel en vrije tijd

In de literatuur is uiteenlopende informatie te vinden over het onderwerp recreatie, spel en vrije tijd. Hieronder vindt u een overzicht. Uiteraard geldt ook bij dit onderwerp weer dat het nauw samenhangt met de andere thema's die elders in dit rapport worden besproken, zoals met onderwijs, gezin en opvoeding en veiligheid.

4.1 Algemeen

In haar laatste rapportage (2012) aan het Kinderrechtencomité constateert de overheid dat er in 2009 verschillende zorgen waren over de jeugd. Dat heeft te maken met een 'afbrokkelende' gezinsfunctie. Genoemd wordt een gebrek aan betrokkenheid van de ouders voor de kinderen. Dit heeft ook te maken met het feit dat er veel eenoudergezinnen zijn en dat de ouder(s) vaak lange werkdagen moeten maken om

¹ Zie citaten 648, 649, 650, 651, 652, 653.

² Zie citaten 566, 594, 595, 599, 600, 601, 602, 644.

³ Zie citaten 622, 623, 624.

voldoende te verdienen. Daardoor zijn ze niet thuis als de kinderen 's middags vroeg uit school komen. Ook is er armoede.

Daarnaast verveelt de jeugd zich snel en kampt met gebrek aan toekomstperspectief.

De overheid heeft een plan gemaakt met verschillende elementen ten aanzien van recreatie, spel en vrije tijd. Zo is aangekondigd dat de mogelijkheden voor positieve vrijetijdsbesteding worden uitgebreid en dat er extra personeel komt en wordt ingezet op kwaliteitsverbetering. Er zijn subsidies verstrekt aan bestaande stichtingen voor vrijetijdsbesteding, zoals Child Focus op Saba. Hiermee kan de continuïteit en kwaliteit van programma's en voorzieningen worden verbeterd. Bij de Centra voor Jeugd en Gezin wordt vanaf 2012 gewerkt met jongerenwerkers die zich specifiek richten op de doelgroep van twaalf tot achttien jaar. Er worden activiteiten georganiseerd die zowel recreatief als informatief zijn en waar jongeren ook zelf thema's kunnen aandragen.¹

4.2 **Mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding**

Onderzoek uit 2006 en 2009 toont aan dat het aanbod aan voorzieningen voor de jeugd op het gebied van sport, spel en vrije tijdsvoorzieningen beperkt is op de eilanden. Ook het NGO-rapport aan het Kinderrechtencomité (2009) constateert dat er onvoldoende diversiteit is in naschoolse activiteiten voor kinderen. Er worden wel activiteiten aangeboden door organisaties, maar daar zit naar de mening van het comité onvoldoende structuur en balans in. Er zijn onvoldoende middelen. Voor gehandicapte kinderen is de toegang tot activiteiten en voorzieningen een knelpunt.

Uit het jeugdbeleidsplan voor Saba (2006) blijkt dat jongeren vinden dat er voldoende recreatieve mogelijkheden zijn voor de jeugd, maar dat sommige activiteiten niet structureel worden aangeboden. Verder waren ze van mening dat bestaande recreatieve voorzieningen verbeterd moeten worden en dat er behoefte is aan een zwembad.

In de Woonvisie van 2011 over Saba wordt beschreven dat de woonomgeving niet overal veilig en schoon is en soms geen faciliteiten heeft voor sport en spel.

Uit de Armoedeverkenning uit 2012 komt naar voren dat activiteiten voor de jeugd als sport, zang en dans op Saba meestal gratis zijn. Soms wordt een kleine bijdrage gevraagd. Kinderen worden niet uitgesloten als ouders niet aan de contributie kunnen voldoen.²

4.3 **Voorzieningen in de wijk**

Literatuur uit 2011 gaat in op het verband tussen delinquent of gewelddadig gedrag van jongeren en bepaalde risico- en beschermende factoren. De belangrijkste voorspeller van gewelddadig en delinquent gedrag blijkt te zijn of een kind vrienden heeft die antisociaal gedrag vertonen.

Uit het jeugdbeleidsplan voor Saba (2006) komt naar voren dat een derde van de jongeren vindt dat zij verkeerde vrienden en kennissen hebben, dat een vijfde zich onveilig in het nachtleven voelt. Meer dan één op de tien jongeren geeft aan geen leuke en goede vrienden te hebben.³

4.4 **Naschoolse opvang en kinderopvang**

In de Armoedeverkenning uit 2012 worden alleenstaande moeders met meerdere kinderen genoemd als een categorie die het zwaar heeft. Doordat moeders meer dan fulltime werken is er vaak weinig tijd voor en toezicht op de kinderen. Een opvangplek in een crèche is financieel niet haalbaar en daardoor moet men improviseren met de opvang. Oudere broers en zusjes moeten een oogje in het zeil houden, of andere taken in het huis

¹ Zie literatuur 74.

² Zie literatuur 67, 33, 113, 109, 74.

³ Zie literatuur 113, 60.

vervullen. Soms werken de wat oudere kinderen van vijftien of zestien jaar ook om bij te dragen aan het gezinsinkomen.

Gesubsidieerde kinderopvang en naschoolse opvang van goede kwaliteit wordt gezien als een cruciaal middel ter bestrijding van armoede en ter bevordering van het goed opgroeien van kinderen. Kinder- en naschoolse opvang zouden een goede dagelijkse structuur en opvoeding kunnen bieden. Bovendien zou zo beter gegarandeerd kunnen worden dat kinderen goede voeding krijgen en dat eventuele problemen al in een vroeg stadium worden gesignaleerd.¹

5 Het Kinderrechtenverdrag over recreatie, spel en vrije tijd

De tijd die kinderen vanaf vijf jaar te besteden hebben, valt te verdelen in de tijd die ze op school doorbrengen (zie Onderwijs) en in vrije tijd. In hun vrije tijd kunnen kinderen spelen, sporten, muziek- of andere lessen volgen, hun hobby's uitoefenen en tijd met hun vrienden of ouders doorbrengen. Kinderen tot vijf jaar hoeven nog niet naar school. Het spelen maakt voor hen een nog groter deel uit van de dag.

Spelen is essentieel voor de ontwikkeling van kinderen. Zowel fysiek als psychisch. Het leert kinderen samen te werken, problemen op te lossen en zichzelf uit te drukken. Daarmee vormt het de basis voor deelname aan recreatieve-, sport- en culturele bezigheden op latere leeftijd.

Ook sport is van groot belang voor de ontwikkeling van kinderen. Uiteraard is het voor de lichamelijke ontwikkeling van kinderen en ter voorkoming van obesitas belangrijk dat kinderen op een verantwoorde manier bewegen. Daarnaast vervult sport nog vele andere functies, zoals het opbouwen van zelfvertrouwen, het leren samenwerken en omgaan met zowel leeftijdsgenoten als volwassenen en leren participeren in de samenleving.

Deelname aan kunst en cultuur maakt het voor kinderen mogelijk om zich te ontwikkelen in hun gemeenschap en toegang te krijgen tot een gemeenschap buiten de hunne.

Het Kinderrechtenverdrag (artikel 31) is zeer duidelijk. Kinderen, dus ook de kinderen op Saba:

- Hebben recht op rust en vrije tijd.
- Hebben recht om te spelen.
- Hebben recht op deelname aan recreatieve bezigheden die bij hun leeftijd passen.
- Hebben recht op volledige deelname aan kunst en cultuur.

Het verdrag benadrukt nog extra dat de overheid zijn best moet doen om te zorgen dat alle kinderen gebruik kunnen maken van deze rechten: het gaat om een basisbehoefte van kinderen.

Het recht op recreatie, spel en vrije tijd moet in samenhang worden gezien met artikel 6, waarin het recht van kinderen op leven en ontwikkeling wordt geregeld. Dit artikel verplicht om de ontwikkeling van kinderen op de eilanden 'in de ruimst mogelijke mate' te waarborgen. In samenhang met het belang van het kind, artikel 3, betekent het dat de overheid er alles aan moet doen om te zorgen dat kinderen zich veilig en ongestoord kunnen ontwikkelen. Het naleven van het recht op recreatie, spel en vrije tijd draagt bij aan de verwezenlijking van dit recht.

---

¹ Zie literatuur 33.

Uiteraard hangt het recht op recreatie, spel en vrije tijd ook nauw samen met andere rechten en onderwerpen uit het verdrag.¹ Zo is voor de verwezenlijking van het recht op rust nodig dat kinderen opgroeien in een omgeving waarin ze de gelegenheid hebben om te slapen en zich te ontspannen. Daarvoor is essentieel dat ze in een omgeving zonder geweld leven en dat ze privacy hebben (zie Gezin en opvoeding) en eveneens dat de levensstandaard voldoende is (zie Wonen). Kinderen moeten zich overal veilig kunnen bewegen, anders wordt het moeilijk voor ze om te ontspannen of om te spelen (zie Veiligheid).

Kinderen hebben recht op informatie en moeten beschermd worden tegen schadelijke vormen van informatie, via onder andere tv en film (artikel 17). Deskundigen waarschuwen voor het vele gebruik van tv en computer door kinderen. Het binnenshuis in een passieve houding doorbrengen van een groot deel van de dag, is lichamelijk niet gezond. Bovendien wordt gewaarschuwd voor de emotionele ontwikkeling van kinderen, omdat zij in aanraking komen met informatie die niet is afgestemd op hun leeftijd en ontwikkelingsniveau. Dit speelt op het eiland uiteraard een rol, nu veel kinderen lange perioden zonder ouderlijk toezicht doorbrengen (zie Gezin en opvoeding).

Artikel 14 regelt de vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst van kinderen. Ouders (bege)leiden hun kinderen in de uitoefening van dit recht. Kinderen mogen zelf een godsdienst of levensovertuiging kiezen als zij hiertoe in staat zijn wat betreft ontwikkelingsniveau en leeftijd.

Het is belangrijk dat er goede voorzieningen voor kinderen zijn, zodat zij zich niet gaan vervelen en in de criminaliteit belanden (zie ook Veiligheid). Er moeten financiële mogelijkheden zijn om deel te nemen aan culturele en recreatieve activiteiten of sport (zie Financiën).

6 Conclusie

Het verwezenlijken van het recht van kinderen op recreatie, spel en vrije tijd staat op verschillende manieren onder druk op Saba.

Uit de beschrijving van de huidige situatie en de visie daarop van kinderen en deskundigen blijkt dat er knelpunten zijn om dit recht te verwezenlijken. Daarbij gaat het om allerlei aspecten, zoals het ontbreken van middelen, voorzieningen en expertise en andere belemmeringen.

Veel van deze knelpunten zijn op te lossen, voor zover het niet gaat om fysieke onmogelijkheden die samenhangen met het leven op een heel klein eiland. Hiervoor is echter nodig dat erkend wordt hoe groot het belang is van de verwezenlijking van het recht van kinderen op recreatie, spel en vrije tijd en daarmee van een veilig 'derde opvoedingsmilieu' naast het gezin en school.

---

¹ Zie voor een volledig overzicht van de samenhang tussen artikel 31 IVRK en andere artikelen van het Kinderrechtenverdrag: M. Blaak e.a. (2012). *Handboek Internationaal Jeugdrecht*. Leiden: Defence for Children, p. 467. Zie ook www.kinderrechten.nl

Participatie

Participatie staat voor deelname aan de samenleving, voor meedoen. Het betekent ook betrokken zijn en kunnen meepraten en meebeslissen, zeker als het gaat om beslissingen die een kind zelf aangaan.¹

Uit de beschrijving van de huidige situatie op dit terrein blijkt dat participatie een ondergeschoven kind is. Er is erg weinig te melden als het gaat om de huidige participatiemogelijkheden van kinderen op het eiland.

En dat terwijl het recht op participatie juist essentieel is voor kinderen. Het maakt duidelijk dat kinderen zelfstandige wezens zijn met eigen behoeften en rechten. Wezens die moeten leren om actief deel uit te maken van de samenleving waarin ze leven. Dat leren moet stapje voor stapje gebeuren, al naar gelang het ontwikkelingsniveau en de leeftijd van een kind. Het is belangrijk om daar kinderen goed bij te begeleiden omdat nou eenmaal niemand dat in één klap kan als hij achttien wordt.

Jeugdparticipatie is niet alleen belangrijk voor kinderen, maar ook voor organisaties en overheden en voor de samenleving als geheel.

Participatie staat voor 'meedoen' en dat speelt op alle terreinen waar kinderen zich bewegen: thuis, op school, in de gezondheidszorg, bij sportclubs, in de jeugdzorg.

Er zijn vijf sleutelbegrippen die de mate van participatie van kinderen bepalen: informeren, raadplegen, adviseren, mee uitvoeren, (mee)beslissen.²

1 Huidige situatie

1.1 Meedoen

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de mogelijkheden die er zijn voor kinderen op Saba om actief deel te nemen aan verschillende aspecten van de samenleving. Het is een beknopt overzicht omdat zowel het aanbod als de informatie daarover erg summier zijn. Achtereenvolgens komt participatie op school en op andere gebieden ter sprake, wordt de wetgeving en het beleid besproken en is te lezen welke organisaties er zijn op dit terrein.

1.2 Medezeggenschap in het onderwijs

De Wet medezeggenschap op scholen (WMS) is in Caribisch Nederland niet van toepassing, omdat de Nederlandse overheid vindt dat de medezeggenschap op de eilanden daar nog niet voldoende op toegerust is.³

Wel voorziet de Wet primair onderwijs BES en de Wet voortgezet onderwijs BES in medezeggenschapsraden op scholen. De betreffende wetsartikelen zijn echter nog niet in werking getreden. De medezeggenschapsraden moeten tenminste tweemaal per jaar in de gelegenheid worden gesteld overleg te voeren met het bevoegd gezag over de algemene gang van zaken op de scholen. In het primair onderwijs moet de medezeggen-

---

¹ Jeugdparticipatie is betrokkenheid en inbreng van de jeugd bij zaken die hen aangaan, zoals aspecten van onderwijs, opvang, vrijetijdsactiviteiten (waaronder sport en culturele activiteiten), ruimtelijke ordening, jeugdzorg en overheidsbeleid (uit: Jeugdthesaurus). Zie ook www.nji.nl

² De Participatieladder van Hart: Hart, R. A. (1992), 'Children's Participation: From Tokenism to Citizenship'. *Innocenti Essays*, UNICEF, Florence, Italy

³ Wijziging van onder meer de Wet op het voortgezet onderwijs in verband met onderwijskwaliteit, onderwijstijd en vakanties. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2010-2011 32 640 nr. 7.

schapsraad bestaan uit leden die uit en door het personeel worden gekozen en uit leden die uit en door ouders worden gekozen. In het voortgezet onderwijs moet de medezeggenschapsraad ook bestaan uit enkele leden die uit en door de leerlingen worden gekozen.¹

Volgens een onderzoeksrapport van Research voor Beleid hebben de meeste scholen in Caribisch Nederland nog geen medezeggenschapsraad, of draaien als pilot met een raad die alleen bestaat uit personeelsleden. Wel zijn er voorbereidende werkzaamheden gestart.²

De website van de middelbare school op Saba, de Saba Comprehensive School, vermeldt het bestaan van een leerlingenraad.³

1.3 Overige activiteiten op het terrein van participatie van kinderen

De in 2011 opgerichte Stichting Jongeren van het Koninkrijk heeft als doel om de sociale samenhang tussen koninkrijksburgers uit alle gebiedsdelen te bevorderen en om inhoudelijk na te denken over de toekomst van het Koninkrijk. De stichting organiseert sociale en inhoudelijke activiteiten gericht op jongeren.⁴

Op Saba organiseert de Child Focus Foundation activiteiten voor en met kinderen. Zie hiervoor het hoofdstuk Recreatie, spel en vrije tijd.

1.4 Toegang tot informatie

Op alle drie de eilanden bevinden zich één of meerdere vestigingen van een bibliotheek. Veel kinderen hebben thuis of op school de mogelijkheid om op internet informatie te vinden over onderwerpen die hen interesseren of waarin ze zich voor school moeten verdiepen. Ook televisie en radio zijn voor de meeste kinderen op Saba beschikbaar.

1.5 Wetgeving

Uiteraard is het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind van toepassing op de kinderen die opgroeien op Saba.

De Wet voortgezet onderwijs BES voorziet in medezeggenschapsraden op scholen die onder meer ook moeten bestaan uit leden die deels uit en door de leerlingen worden gekozen. De betreffende wetsartikelen zijn echter nog niet in werking getreden.

1.6 Beleid en activiteiten

Het is onbekend of en zo ja welk beleid er is ter bevordering van de participatie van kinderen in verschillende onderdelen van de samenleving, zoals thuis, op school, in de gezondheidszorg of bij sportclubs.

1.7 Organisaties en verantwoordelijkheden

De Kinderombudsman

De Kinderombudsman, die sinds april 2011 bestaat in Nederland, controleert of de kinderrechten in Nederland worden nageleefd door de overheid én door private organisaties in het onderwijs, de kinderopvang, jeugdzorg en de gezondheidszorg. De Kinderombudsman maakt volwassenen en kinderen bewust van kinderrechten en adviseert kinderen en jongeren over hoe ze voor hun rechten kunnen opkomen.⁵ Verder neemt de Kinderombudsman ook klachten en signalen van volwassenen en kinderen in

¹ Wet Voortgezet Onderwijs BES, artikel 57 en 58.

² Research voor Beleid (2012). *Evaluatie wet Medezeggenschap op Scholen. Eindrapport*. Een onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

³ http://www.sabacomprehensiveschool.com/index.php?topic=student_council. Geraadpleegd op 14 januari 2013.

⁴ www.jongerenvanhetkoninkrijk.org. Geraadpleegd op 12 januari 2013.

⁵ <http://www.kinderombudsman.nl/92/veelgestelde-vragen/ombudsman.nl/92/veelgestelde-vragen/>. Geraadpleegd op 12 januari 2013.

ontvangst. Voor Caribisch Nederland gaat de Kinderombudsman nauw samenwerken met de Nationale ombudsman.¹

2 Kinderen over participatie

De geïnterviewde kinderen op Saba vertellen dat er (soms) wel naar hun mening wordt gevraagd, zowel thuis als op school of andere plekken.

Sommige kinderen vinden dat hun familie en vrienden geïnteresseerd zijn in hoe zij over dingen denken. Andere kinderen laten weten dat ze thuis samen beslissen over kleren, bedtijden en dat soort zaken. Sommige ouders laten hun kinderen zelf beslissen over hun kleding, met wie ze omgaan, anderen peilen wel de mening van hun kind maar nemen uiteindelijk de beslissing.²

'Zij is de moeder dus ik laat het nemen van beslissingen aan haar over. Ik kies er meestal voor om niet te klagen.' (jongen, 16 jaar, Saba)

'Mijn ouders respecteren mijn mening maar er wordt niet altijd rekening gehouden met wat ik heb gezegd. Zij zijn ouder dus zij beslissen.' (meisje, 11 jaar, Saba)

'Mijn ouders stimuleren mij wel om dingen te doen en niet op de bank te blijven hangen maar ik mag altijd zelf beslissen.' (meisje, 12 jaar, Saba)

'Thuis beslissen we samen.' (meisje, 14 jaar, Saba)

Sommige kinderen vinden dat ze op school serieus worden genomen. Er wordt wel eens naar hun mening gevraagd, zoals over kunst. En er wordt wel eens gediscussieerd en wel eens een enquête gehouden (vanuit andere organisaties). Er wordt wel eens gevraagd wat de kinderen van de lessen vinden. Ook is er onlangs gevraagd wat kinderen van het nieuwe schooluniform vinden. Veel leerlingen vonden het vorige uniform beter, maar helaas is het toen niet aan ze gevraagd.

Er zijn ook kinderen die er op school nog nooit iets van hebben gemerkt dat hun mening telt. Ze vragen er op school nooit naar, volgens deze kinderen. De verschillen zijn opmerkelijk omdat er maar één middelbare school is op Saba.

Of en zo ja wat er met de mening van kinderen gebeurt, is voor de meeste leerlingen onduidelijk.³

'Op school vragen ze eigenlijk nooit naar onze mening.' (jongen, 14 jaar, Saba)

Ook vrienden en vriendinnen vragen wel eens om elkaars mening of hulp. Kinderen vinden dat prettig. Ze houden er niet van als er gedaan wordt alsof ze ergens bij betrokken worden en dat hen vervolgens wordt gezegd hoe ze alles moeten doen.

De meeste kinderen vinden het plezierig als hun mening ertoe doet. Een veertienjarig meisje formuleert dat heel helder: 'Dat voelt goed, dat ze willen weten hoe ik ergens over denk.' En een zestienjarig meisje vertelt: 'Zowel thuis als op school vragen ze naar mijn mening. Dan willen ze weten hoe ik ergens over denk. Dat geeft mij het gevoel dat ik erbij hoor.'

De kinderen geven aan dat er op Saba geen organisaties zijn die geïnteresseerd zijn in de mening van kinderen. Ook vinden ze het moeilijk om dingen te veranderen. Ze weten dan

¹ Nederlandse overheid (2012). *Vierde rapportage Nederland aan het Comité voor de Rechten van het Kind.*

² Zie citaten 654, 660, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691.

³ Zie citaten 662, 663, 664, 692, 693, 694, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704.

niet tot wie ze zich moeten wenden. Evenmin zijn er buiten school discussie- of debating-clubs voor kinderen die dat leuk vinden.¹

'Op Saba zijn er volgens mij geen organisaties die speciaal geïnteresseerd zijn in de mening van kinderen.' (meisje, 17 jaar, Saba)

'Het is moeilijk als je hier iets wilt veranderen. Er is dan eigenlijk niemand waar je naartoe zou kunnen gaan. Zeker op school niet.' (jongen, 14 jaar, Saba)

'Op Saba wordt de mening van iedereen, dus ook van kinderen serieus genomen. Iedereen wordt gehoord als die zijn mening geeft.' (meisje, 12 jaar, Saba)

3 Deskundigen over participatie

De geraadpleegde deskundigen vinden dat kinderen op Saba niet kunnen participeren. Ze zijn niet zelfredzaam, niet zelfstandig. Bovendien wordt er niet over emoties gesproken en er wordt niet echt mét kinderen gepraat. Kinderen worden 'klein' gehouden. Ze moeten hun mond dichthouden, niets vragen en zich nergens mee bemoeien. Participatie past daar niet bij.

Sommige deskundigen signaleren dat kinderen op Saba niet veel naar buiten brengen over wat er thuis gebeurt. Er heerst een zwijgcultuur. Tegelijkertijd blijft er niets geheim op het eiland en is er een roddelcultuur.

Sommige volwassenen op het eiland zijn bang dat kinderen tegenover hun ouders komen te staan als je ze serieus gaat nemen en ze vertelt over hun rechten. Een deskundige vergelijkt dat met de situatie in Europees Nederland in de jaren zeventig rond het Jeugdadviescentrum (JAC). Het idee bestaat dat kinderen dan in verzet komen tegen hun ouders.

De naschoolse organisatie Child Focus probeert kinderen nu beter te betrekken bij hun activiteiten door ze te vragen wat ze zelf willen doen.²

'De mentaliteit van kinderen kennende zullen ze niet veel naar buiten brengen van hun problemen thuis. Tegelijkertijd blijft er op Saba niets geheim. Er wordt hier heftig geFacebookt. En dat werkt als een soort roddelkrant. Misschien zou je daar bij moeten aansluiten als je kinderen wilt leren over hun rechten.' (deskundige)

'Er is een zwijgcultuur. Kinderen moeten hun mond dichthouden en niets vragen. Het gaat je niets aan als kind.' (deskundige)

4 Literatuur over participatie

Er is niet veel literatuur over het onderwerp participatie. Het meeste onderzoek is terug te vinden bij de leefgebieden waar de participatie zich op richt, zoals onderwijs.

Belevingsonderzoek uit 2011 laat zien dat inspraak in het onderwijs in Caribisch Nederland nog niet echt bestaat, noch voor ouders, noch voor leerlingen.

Ouders van met name leerlingen in het voortgezet onderwijs vinden het storend dat de school meestal wel luistert, maar vervolgens niks doet. Scholen raadplegen de ouders niet uit eigen beweging over het schoolbeleid. De participatie van ouders in schoolcommissies is eveneens problematisch. Het is lastig is om ouders te vinden met het juiste profiel wat betreft kennis, ervaring, tijd en interesse. Diezelfde uitdaging zal zich bij nog op te richten medezeggenschapsraden gaan voordoen.

¹ Zie citaten 655, 655, 656, 657, 658, 659, 661, 695, 701.

² Zie citaten 665, 665, 665, 666, 666, 666, 667, 668, 669, 670.

Ander onderzoek uit 2011 concludeert dat communicatie doorgaans eenrichtingsverkeer is, van school naar ouders en leerlingen. Sommige schoolleiders en –bestuurders hebben een idee hoe ze inhoud aan medezeggenschap kunnen geven, anderen niet.¹

In 2007 schreef het toenmalige land de Nederlandse Antillen in haar eerste rapportage aan het Kinderrechtencomité dat kinderen, ouders en anderen zouden worden geïnformeerd over kinderrechten. Dit in het kader van een drie jaar durende campagne. Ook zou het Youth Development Department ervoor zorgen dat iedere twee jaar met kinderen en jongeren (van 12-24) zou worden gesproken. Daarnaast zouden in het kader van de onderwijshervormingen kinderen meer worden gestimuleerd om hun eigen mening naar voren te brengen.

Ook is toen geconcludeerd dat de toegang tot computers en informatie nog niet voor alle kinderen vanzelfsprekend was. Kinderen uit sociaaleconomisch zwakkere gezinnen en kinderen uit migrantengezinnen hadden minder toegang tot boeken, kranten en computers. Ook taal kan een barrière vormen bij de toegang tot informatie.

De Antilliaanse overheid vond dat kinderen onvoldoende werden beschermd tegen schadelijke tv-uitzendingen op de kabel.

Uit het inmiddels wat oudere jeugdbeleidsplan van Saba (2006) kwam naar voren dat de mogelijkheden van kinderen om thuis en op school gehoord te worden en serieus genomen te worden nog zeer beperkt waren.

Ook de NGO-rapportage (2008) concludeert dat de participatie van kinderen op de meeste terreinen nog een uitdaging is, ook al is de wil van organisaties groot om beleid te maken waarin het belang van het kind centraal staat. De NGO's vinden dat kinderen beter beschermd moeten worden tegen schadelijke informatie en dat men kinderen vaker naar hun mening moet vragen. Op scholen zou meer aandacht moeten zijn voor kinderrechten.²

In zijn slotcommentaar van 2009 zegt het Kinderrechtencomité verheugd te zijn over de geplande mediacampagne voor de Nederlandse Antillen om bekendheid te geven aan het Kinderrechtenverdrag. Het comité is bezorgd over het feit dat er geen mensenrechteninstanties of ombudsmannen zijn op de Nederlandse Antillen of Aruba. Dit was voor de staatkundige veranderingen en voordat de Nationale (Kinder)ombudsman ook op de eilanden een verantwoordelijkheid kreeg.

Het rapport van de Nederlandse overheid uit 2012 geeft aan dat er sinds 2011 een Kinderombudsman in Nederland is die toeziet op de naleving van de rechten van het kind. Deze Kinderombudsman gaat voor Caribisch Nederland nauw samenwerken met de Nationale ombudsman. De onderzoekers van de Nationale ombudsman zullen namens de Kinderombudsman klachten en signalen van kinderen en volwassenen op de eilanden inventariseren. Daarnaast wordt het gratis telefoonnummer van de Nationale ombudsman ook opengesteld namens de Kinderombudsman.³

5 Het Kinderrechtenverdrag over participatie

Zoals in de inleiding van dit hoofdstuk al is betoogd, vormt participatie van kinderen aan de samenleving een essentieel onderdeel van de mogelijkheid om op te groeien tot een volwassen en actieve burger.

Dat is ook de reden waarom het recht op participatie één van de belangrijke pijlers van het Kinderrechtenverdrag is. De centrale gedachte in het Kinderrechtenverdrag is dat kinderen moeten kunnen meedoen in en aan de samenleving. Hiertoe moeten ze uitgebreid in de gelegenheid worden gesteld op een manier die past bij hun leeftijd en ontwikkeling, door:

¹ Zie literatuur 27, 28.

² Zie literatuur 113, 72, 100.

³ Zie literatuur 16, 74.

- Naar kinderen te luisteren.
- Ze te informeren.
- Ze te betrekken bij beslissingen.
- De mening van kinderen serieus te nemen.
- Ze te beschermen tegen schadelijke informatie.

Artikel 12 van het verdrag maakt heel duidelijk dat we niet óver kinderen moeten praten (als rechtsobject) maar mét kinderen: zijn zijn rechtssubject, drager van rechten. Kinderen kunnen mede inzicht geven in zaken die hen betreffen. Daarbij moet steeds worden uitgegaan van hun belang (artikel 3).

Kinderen hebben recht op vrije meningsuiting in zaken die hen betreffen. Kinderen die daartoe in staat zijn, moeten hun mening kunnen uiten en daar moet rekening mee gehouden worden.

Artikel 12 kan niet los gezien worden van de andere verdragsrechten: bij alle andere artikelen moet rekening worden gehouden met het recht van kinderen om gehoord te worden en om serieus genomen te worden.

Overduidelijk is dat bij artikel 3 (belang van het kind). Immers, hoe kan het belang van het kind voorop worden gesteld zonder zijn mening daarbij te betrekken?

Ook het verband met artikel 6 (het recht op leven en ontwikkeling) is sterk. Kinderen kunnen zich volgens het verdrag alleen optimaal ontwikkelen als ze zich kunnen uitdrukken, hun mening naar voren kunnen brengen en leren dat ze serieus worden genomen.

Het artikel hangt eveneens nauw samen met de andere participatierechten. Artikel 13 bevat het recht op vrije meningsuiting, artikel 14 beschrijft het recht op vrijheid van gedachten, geweten en godsdienst en artikel 15 regelt de vrijheid van vereniging.

In artikel 17 wordt het recht op informatie geregeld. Kinderen moeten goed geïnformeerd worden met materiaal dat aansluit op hun behoeften en ontwikkelingsniveau. Ook moeten ze beschermd worden tegen informatie die schadelijk is voor hun welzijn.

Het Kinderrechtencomité bracht in 2009 een toelichting uit op artikel 12.¹ Hierin benadrukt het comité onder meer dat participatie een voortdurend proces is: er moet steeds informatie worden uitgewisseld zodat er een doorlopende dialoog kan zijn tussen kinderen en volwassenen. Ieder kind moet in staat worden gesteld te participeren.

Om te bepalen of een kind capabel is om zijn mening te geven, is zijn biologische leeftijd niet beslissend. Andere aspecten, zoals informatie, ervaring en leefomgeving spelen eveneens een rol bij het vaststellen hoeveel gewicht aan de mening van het kind moet worden toegekend. Ook heel jonge kinderen kunnen hun mening naar voren brengen, zelfs non-verbaal.

6 Conclusie

Uit de beschrijving van de huidige situatie en dat wat kinderen en deskundigen hierover opmerken, komt naar voren dat op gebied van participatie op Saba nog een wereld te winnen is. Op de eilanden worden kinderen nog niet (voldoende) beschouwd als individuen met een eigen mening. De samenleving is nog niet ingericht op het praten met kinderen, het betrekken van kinderen bij beslissingen en het serieus nemen van hun mening. Dat heeft te maken met de manier van opvoeden (zie Gezin en opvoeding), met de inrichting van het onderwijs (zie Onderwijs) en met de manier waarop naar kinderen wordt gekeken.

---

¹ Committee on the rights of the Child (2009). *General Comment no. 12, The right of the child to be heard.* CRC/C/GC/12.

Het is eveneens zorgelijk dat kinderen op het eiland een grote kans lopen om blootgesteld te worden aan schadelijke informatie, via televisie en internet, door de afwezigheid van ouderlijk toezicht.

Er zijn echter verschillende initiatieven die erop gericht zijn om kinderen beter in staat te stellen om hun recht op participatie te verwezenlijken. Dat kan uiteenlopen van opvoedingsondersteuning (Triple P) waardoor de mening van kinderen thuis beter tot zijn recht kan komen, de komst van de Kinderombudsman waarmee meer aandacht komt voor kinderrechten(educatie), tot initiatieven van organisaties om kinderen en jongeren intensief te betrekken bij activiteiten. Het goed informeren van kinderen over hun rechten kan daarbij eveneens helpen om kinderen in de gelegenheid te stellen mee te doen in de samenleving.

Wonen

Een veilige plek om te wonen is één van de basisvoorwaarden voor kinderen om zich gezond en ongestoord te kunnen ontwikkelen. De woonsituatie en de woonomgeving bepalen in hoge mate het dagelijks leven van kinderen. Uiteraard heeft wonen meer om het lijf dan alleen de vraag of een kind een dak boven het hoofd heeft. Het hangt ook samen met onderwerpen zoals veiligheid, gezondheid, onderwijs, recreatie, spel en vrijetijds mogelijkheden en financiën. Zo zal het lastig zijn voor kinderen om hun huiswerk te maken als nergens in huis een rustige plek is om dat te doen. Ook kan de gezondheid van een kind in gevaar komen als de woonomgeving onhygiënisch is en is het voor ieder kind belangrijk om voldoende privacy te hebben. En uiteraard is voor goede huisvesting nodig dat de ouders deze kunnen betalen.

In dit hoofdstuk vindt u achtereenvolgens een beschrijving van de huidige situatie en datgene wat kinderen, deskundigen en de literatuur hiervan vinden. Het hoofdstuk sluit af met een toets van de situatie aan het Kinderrechtenverdrag en een conclusie.

1 Huidige situatie

1.1 Wonen op Saba

Hierna wordt een beschrijving gegeven van het wonen op Saba. Het huisvestingsaanbod, de knelpunten daarbij en de ontwikkelingen op dit terrein komen ter sprake. Ook vindt u een overzicht van de bestaande wetgeving en het beleid en de verantwoordelijke organisaties. De informatie is beknopt om de reden dat er weinig gegevens voorhanden zijn.

1.2 Huisvesting

Op 1 januari 2012 telde Saba 1.971 inwoners, waarvan er 341 jonger waren dan twintig jaar.¹

Naast de gegevens over het aantal inwoners van Saba (en hun leeftijd en sekse) zijn er geen recente statistische gegevens over de woonsituatie van de eilandbewoners. Wel zijn er schattingen en cijfers die afkomstig zijn uit woonvisiedocumenten en onderzoeken.

Volgens gegevens die vermeld worden in de Woonvisie 2012-2015 van Saba² (hierna de Woonvisie) zijn er 1.080 woningen op het eiland voor de bijna 2.000 mensen. Bijna alle huizen zijn privébezit.

In de Woonvisie wordt beschreven dat betaalbare huisvesting onder grote druk staat op Saba. Er wonen hierdoor veel meer mensen in een woning dan waarvoor de woning oorspronkelijk gebouwd en bedoeld is. Het was de gewoonte op Saba dat mensen een huis bouwden voordat ze trouwden. Van 1994 tot 1998 verstreekte de woningbouwcorporatie op Saba, de Own Your Own Home Foundation (OYOHF), met subsidie van de Nederlandse overheid leningen met lage rente voor de bouw van huizen. Hiervan hebben

¹ CBS (2012). *The Dutch Caribbean in figures* en CBS (2012), *Statline, Bevolking Caribisch Nederland*.

² Woonlinie (2011). *Saba Housing Vision 2012-2015. Housing and liveability on 'The Unspoiled Queen'*.

85 huishoudens gebruikgemaakt. Momenteel zijn leningen voor de bouw of aankoop van een huis lastig te verkrijgen en hebben een hoge rente. Bouwkosten zijn hoog op Saba vanwege de lokale omstandigheden (bergachtig, beperkte grond) en zijn sinds de transitie verder gestegen.

De OYOHF bezit 26 sociale woningen. Het merendeel van deze huizen heeft twee of drie slaapkamers en zij hebben vaak een afzonderlijk appartement met één slaapkamer op de benedenverdieping. Er worden vanaf 2012 zes sociale woningen gebouwd in het gebied the Range. Verder zullen er, in samenwerking met de Nederlandse woningbouwvereniging Woonlinie, twintig sociale woningen worden gebouwd in het gebied Under the Hill.

Het aantal ingeschreven woningzoekenden bedroeg vijftig personen, twee keer zo veel als het aantal bestaande woningen.¹ Om in aanmerking te komen voor een sociale huurwoning, moet het inkomen tussen een minimum en maximumbedrag liggen.² Wanneer een sociale huurwoning vrijkomt, beoordeelt een sociaal werker de sociale en huisvestingsomstandigheden van de eersten op de wachtlijst. De woning wordt al naar gelang de urgentie toegewezen. De Woonvisie signaleert dat inwoners van Saba behoefte hebben aan duidelijkheid over de criteria voor registratie, toewijzing en wachtlijst.

Op Saba en de andere twee eilanden van Caribisch Nederland krijgen bewoners geen huurtoeslag zoals in Europees Nederland. Wel mag de huur van sociale woningen maximaal een derde van het inkomen bedragen (\$ 168 tot \$ 310).³

The OYOHF heeft in mei 2012 in een brief aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aandacht gevraagd voor haar financiële situatie. De organisatie schrijft door een structureel tekort aan fondsen geen adequaat onderhoud aan de woningen te kunnen verrichten. In de brief wordt de minister verzocht om het de OYOHF mogelijk te maken om kostendekkende huur te kunnen innen en de financiële problemen die dat geeft bij de huurders op te lossen door middel van een huurtoelage, zoals in het Europese deel van Nederland gebeurt. De minister deelt echter niet de mening van de OYOHF dat de huidige regeling geënt op de Wet VROM BES tot de onhoudbare situatie leidt waarbij woningcorporaties geen kostendekkende huuropbrengst kunnen innen. De Wet VROM BES bevat artikelen over bouwen en een huisvestingsverordening maar geen artikelen over huurbeleid en huurtoeslag.⁴

In de privésector betalen huurders \$ 600 tot \$ 800 per maand voor een appartement en \$ 800 à \$ 900 voor een huis met twee slaapkamers.⁵ Veel van deze woningen worden gehuurd door personeelsleden en de honderden studenten van de Saba University School of Medicine.⁶

De Woonvisie concludeert dat de woonomgeving niet overal veilig en schoon is en soms geen faciliteiten heeft voor sport en spel.⁷ Volgens Woonlinie zijn er initiatieven om de leefbaarheid te verbeteren. Zo wordt het Wilhelminapark opgeknapt en zijn er plannen voor de realisatie van een jongerenruimte en een aantal speelplekken.⁸

1.3 **Wetgeving**

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind is van toepassing op de kinderen van Saba.

¹ Woonlinie (2011). *Saba Housing Vision 2012-2015. Housing and liveability on 'The Unspoiled Queen'*.

² Informatie ontvangen per email van Woonlinie, oktober 2012.

³ Woonlinie (2011). *Saba Housing Vision 2012-2015. Housing and liveability on 'The Unspoiled Queen'*.

⁴ Beantwoording vragen Ortega-Martijn over de brief van de Own Your Own Home Foundation door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 nr. 3000.

⁵ Drewes, Marga (2012). *Armoede in Caribisch Nederland, een verkenning*.

⁶ Woonlinie (2011). *Saba Housing Vision 2012-2015. Housing and liveability on 'The Unspoiled Queen'*.

⁷ Woonlinie (2011). *Saba Housing Vision 2012-2015. Housing and liveability on 'The Unspoiled Queen'*.

⁸ Informatie per email ontvangen van Woonlinie, oktober 2012.

De eilandbesturen zijn verantwoordelijk voor het realiseren en de totstandkoming van het ruimtelijk beleid. Zij moeten hiervoor ontwikkelingsplannen vaststellen. De eisen waaraan deze plannen moeten voldoen, zijn bepaald in de Wet grondslagen ruimtelijke ontwikkelingsplanning BES.

De Wet volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer BES regelt de mogelijkheid dat de eilandbesturen een huisvestingsverordening maken waarmee zij de woonruimteverdeling en de samenstelling van de woonruimtevoorraad kunnen reguleren. Saba heeft nog geen huisvestingsverordening (en een verordening voor de woningverdeling).¹

De Antilliaanse huurcommissieregeling uit 1939 is na de transitie omgezet in de Wet huurcommissieregeling BES en bevat bepalingen voor de regulering van huurprijzen en bescherming van huurders.

1.4 **Beleid en activiteiten**

In Caribisch Nederland bestaat geen huurtoeslag zoals in Europees Nederland. De huurprijzen van sociale huurwoningen zijn wel inkomensafhankelijk: huurders betalen maximaal 30% van hun inkomen aan huur. Het afwijkende belastingsysteem wordt door de Nederlandse overheid als reden gegeven voor het ontbreken van huurtoeslag in Caribisch Nederland. In Nederland bestaat een belastingsysteem met verschillende belastingschijven en toeslagen (zorgtoeslag; kindertoeslag; alleenstaande ouder toeslag en huurtoeslag). In Caribisch Nederland is een eenvoudiger belastingsysteem geïntroduceerd zonder belastingschijven, met een vlaktax en zonder toeslagen.²

Saba heeft nog geen ontwikkelingsplan of bestemmingsplan. De Nederlandse woningcorporatie Woonlinie heeft in 2011 een Woonvisie 2012-2015 opgesteld voor Saba. In de Woonvisie worden de doelen op het terrein van huisvesting beschreven en wordt aangegeven hoe deze doelen bereikt kunnen worden. De doelen betreffen een op de behoefte aansluitende woningvoorraad, een leefbare toekomstbestendige woonomgeving en een toereikende ondersteunende organisatie.

Er worden zes nieuwe sociale huurwoningen gebouwd op Saba. Tevens zullen er in samenwerking met Woonlinie twintig extra sociale huurwoningen worden gebouwd.

1.5 **Organisaties en verantwoordelijkheden**

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Het Ministerie van BZK is onder andere verantwoordelijk voor wetgeving, bijvoorbeeld ten aanzien van bouwen. Daarnaast speelt het ministerie vooral een stimulerende en ondersteunende rol. Zo wordt een integrale wijkenaanpak op de BES-eilanden gestimuleerd en ondersteund door middel van expertise en projectsubsidies.

Het eilandbestuur

Het openbaar lichaam is verantwoordelijk voor de beschikbaarheid van goede en betaalbare huisvesting voor iedereen, waaronder ook sociale huisvesting voor die groepen die vanwege hun inkomen of andere persoonlijke omstandigheden moeite hebben op eigen kracht in passende huisvesting te voorzien. Het openbaar lichaam maakt daartoe afspraken met woningstichtingen die voor de uitvoering van hun taken subsidie ontvangen.

Daarnaast moet het eilandbestuur voor een leefbare woonomgeving zorgen, zowel wat betreft de fysieke bereikbaarheid (infrastructuur, voorzieningen) als wat betreft sociale aspecten.

¹ IdeeVersa (2012). *Referentiekader Caribisch Nederland*. Bijlage 3: beleidsvelden. Pagina 128 en 130.

² Beantwoording vragen Ortega-Martijn over de brief van de Own Your Own Home Foundation door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 nr. 3000.

Own Your Own Home Foundation (OYOHF)

Deze stichting is verantwoordelijk voor de uitvoering van de sociale huisvesting op Saba.

Woonlinie

Deze Nederlandse woningbouwvereniging ondersteunt de OYOHF op Saba.

2 Kinderen over wonen

De meningen van de geïnterviewde kinderen op Saba over de plek en het huis waar ze wonen, zijn verdeeld en geven een evenwichtig beeld.

Sommigen geven aan dat ze thuis geen privacy hebben, anderen vinden dat ze voldoende rust en ruimte hebben om ook alleen te kunnen zijn. Er zijn kinderen met een eigen slaapkamer en kinderen die een slaapkamer delen maar dat geen probleem vinden.¹

'Ik heb thuis niet echt genoeg privacy. De hele familie loopt overal in en uit. Nee, ik klaag niet. Ik ben er inmiddels wel meer aan gewend.' (jongen, 16 jaar, Saba)

'Ik woon in redelijk groot huis. Het is een goede maat.' (meisje, 14 jaar, Saba)

'Ik vind dat ik genoeg privacy heb. Als ik ruzie heb dan ga ik meestal naar bed, of naar mijn vrienden.' (jongen, 14 jaar, Saba)

'We wonen in een klein hutje. Het is niet groot maar ik heb wel een eigen slaapkamer.' (jongen, 14 jaar, Saba)

3 Deskundigen over wonen

De geraadpleegde deskundigen hebben zich in algemene termen uitgesproken over het wonen en de leefomgeving op Saba. Vaak zien zij een verband met de financiële situatie waarin gezinnen verkeren waardoor het lastig is om adequate woonruimte te krijgen. Verder bevestigen ze het beeld dat uit de Woonvisie en de Armoedeverkenning naar voren komt (zie hierna).

4 Literatuur over wonen

In de Woonvisie voor Saba voor 2012 tot 2015 wordt het probleem van 'overbewoning' beschreven. Het is niet ongebruikelijk dat er tien à twaalf mensen in een huis wonen met drie slaapkamers. Dit leidt tot een lastige situatie voor de bewoners. Zo maakt dit het moeilijk voor kinderen om hun huiswerk te doen of op tijd naar bed te gaan en wonen tienermoeders vaak nog in het ouderlijk huis. Verslaafde kinderen die thuis wonen kunnen voor extra problemen en spanningen zorgen. Uit gesprekken met stakeholders werd duidelijk dat het nodig is dat een sociaal werker huurders begeleidt en hen bewustmaakt van het feit dat ze het huis en de omgeving niet moeten verwaarlozen. Verder wordt er geconcludeerd dat de woonomgeving niet overal veilig en schoon is en soms geen faciliteiten heeft voor sport en spel.

In de Armoedeverkenning (2012) wordt beschreven dat mensen met lage inkomens op de eilanden moeite hebben om betaalbare huisvesting te vinden. Men trekt vaak bij familie in om zo de kosten van huur, water en elektra te delen. Hierdoor komt het nogal eens voor dat men met te veel mensen in een huis woont. Soms ontbreken meubels en zijn er onvoldoende bedden. Verschillende respondenten wijzen erop dat hierdoor een ongezonde leefsituatie ontstaat: kinderen zijn getuige van alle facetten van het volwassen leven: seksualiteit, drugs.

De armoedeproblematiek uit zich ook in betalingsachterstanden van huur, elektra en water. Mensen moeten kiezen wat ze betalen.

---

¹ Zie citaten 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711.

Er worden verschillende suggesties gedaan voor verbetering. Zo zou er een betere controle moeten komen op de huur van appartementen in de privésector op Saba.

Het woningtekort komt ook naar voren bij onderzoek (2010) naar de situatie van tienermoeders. Het merendeel van de tienermoeders op Saba (65,5%) woont thuis. Een van de redenen daarvoor is dat er geen geschikte woonruimte voorhanden is.

Het NGO-rapport uit 2008 constateert dat verschillende gezinnen op Saba – en met name eenoudergezinnen – kampen met te kleine woonruimte. Het rapport heeft het over ‘bad housing’ als een oorzaak voor het niet kunnen waarmaken van de opvoedingsverantwoordelijkheid door ouders.

Het Europees Comité voor Sociale Rechten concludeert in 2011 dat het recht op adequate huisvesting moet worden gewaarborgd. Alleen dan kan het recht op gezinsleven in een stabiele omgeving worden verwezenlijkt. Overheidsbeleid moet erop gericht zijn dat de woningvoorraad voldoende is, dat gezinnen de beschikking hebben over een woning die wat betreft grootte aansluit op hun behoefte, die kwalitatief voldoende is en waar voorzieningen als water en elektriciteit beschikbaar zijn.¹

5 Het Kinderrechtenverdrag over wonen

Het Kinderrechtenverdrag kent een aantal bepalingen die van toepassing zijn op de woonsituatie van kinderen op Saba en waaruit de volgende voorwaarden voortvloeien:

- Ongestoorde ontwikkeling.
- Opgroeien bij de ouders.
- Respect voor privacy en gezinsleven.
- De woonsituatie moet gezond zijn.
- De levensstandaard moet voldoende zijn voor de gezonde ontwikkeling van het kind.
- De woonsituatie moet ruimte bieden voor spel, rust en vrije tijd.

Artikel 6 beschrijft het fundamentele recht van kinderen om te leven en zich te ontwikkelen. Om dat daadwerkelijk te kunnen, moet aan basisvoorwaarden worden voldaan zoals ergens rustig – in een huis – kunnen opgroeien.

Het Kinderrechtenverdrag hecht eraan dat kinderen bij hun ouders kunnen opgroeien en in geval van scheiding contact houden met beide ouders. Artikel 9 beschrijft dit.

Het recht op privacy (artikel 16) is een fundamenteel recht. Het beschermt het privéleven, gezinsleven en de woning van kinderen tegen inmenging of aantasting door zowel de overheid als door medeburgers. Om privacy te kunnen hebben ten opzichte van andere gezinsleden, is ruimte (in huis) een voorwaarde.

In artikel 27 staat het recht op een toereikende levensstandaard. Uiteraard hangt dit recht samen met het recht op leven en ontwikkeling (artikel 6). Het gaat bij een toereikende levensstandaard om zaken als voeding, huisvesting en kleding, maar ook om andere aspecten die nodig zijn voor de ontwikkeling van een kind. Zo hebben kinderen rust nodig om hun huiswerk thuis te kunnen maken en slaap om te zorgen dat ze zich op school kunnen concentreren. Armoede kan maken dat kinderen niet van hun rechten kunnen profiteren.

Artikel 24 bevat het recht op gezondheid. Het is een ruim geformuleerd recht. Er wordt vanuit gegaan dat kinderen hun recht op ‘de grootst mogelijke mate van gezondheid’ moeten kunnen verwezenlijken. Een schone, gezonde leefomgeving is dan onmisbaar

---

¹ Zie literatuur 109, 33, 43, 105, 100, 41.

evenals de beschikbaarheid van voeding, schoon drinkwater en hygiënische sanitaire voorzieningen.

Het recht op vrije tijd, cultuur en recreatie (artikel 31) kan niet in de praktijk worden gebracht als de voorwaarden daarvoor ontbreken. Voor rust en slaap is een leefomgeving – met een bed – nodig die dat toelaat. Om te kunnen spelen moet er voldoende, passende en veilige ruimte zijn in en om het huis.

Wonen hangt uiteraard ook nauw samen met de manier waarop kinderen samenleven met en worden opgevoed door hun ouders, met (het gevoel van) veiligheid, met onderwijs en met financiën. In de hoofdstukken die daarover gaan, vindt u meer informatie.

6 Conclusie

Uit de beschrijving van de huidige situatie en dat wat de kinderen en deskundigen daarover zeggen, blijkt dat er obstakels zijn om de woonrechten uit het verdrag te effectueren op Saba. Het gebrek aan financiële middelen en de consequenties daarvan worden beschreven, evenals het tekort aan geschikte en betaalbare woningen op het eiland. Ook de leefbaarheid in sommige wijken is een punt van zorg.

Voor sommige kinderen levert de gebrekkige woonsituatie waarin zij opgroeien verschillende knelpunten op. Zo komt hun recht op privacy in de knel als zij zich niet kunnen terugtrekken en in te kleine woonruimte moeten leven. Ook is hun recht op onderwijs in het geding als zij thuis geen rust hebben om goed te kunnen slapen en hun huiswerk te maken. En staat hun recht op gezondheid onder spanning als de leefomgeving niet in orde is en levert het met veel mensen in een te kleine ruimte samenleven bedreigingen op voor de ontwikkeling van kinderen.

Ouders zijn de eerst verantwoordelijken als het gaat om wonen en de verwezenlijking van rechten die daarmee samenhangen. Het verdrag is echter ook duidelijk voor die gevallen waarin het ouders niet lukt om hun verantwoordelijkheid waar te maken: dan moet de overheid een stap naar voren doen.

Financiën

Rijk en arm zijn relatieve begrippen. Immers, het gaat erom waarmee je de situatie vergelijkt. Voor de situatie waarin kinderen opgroeien is het niet zo zeer interessant om te weten of een eiland en de mensen die er wonen rijk of arm zijn. Des te belangrijker is het om te bepalen of kinderen hun rechten kunnen verwezenlijken. Bij de rechten uit het Kinderrechtenverdrag gaat het om minimumnormen. Aan die minimumnormen moet voldaan worden om te waarborgen dat kinderen zich kunnen ontwikkelen tot gezonde burgers. De financiële situatie houdt dan ook rechtstreeks verband met alle andere onderwerpen die in dit rapport aan de orde komen. Zonder geld geen eten, geen wc, geen luiers, geen huis, geen speelgoed, geen spullen voor onderwijs, geen sportmogelijkheden, geen medicijnen of gezondheidszorg, geen vervoer, geen ...

In dit hoofdstuk vindt u achtereenvolgens een beschrijving van de huidige situatie met betrekking tot alles wat met geld en gezinnen te maken heeft en de visie van kinderen, deskundigen en de literatuur daarop. De situatie wordt getoetst aan de normen van het Kinderrechtenverdrag en sluit af met een conclusie.

1 Huidige situatie

1.1 Geld en gezin

Hierna worden die aspecten beschreven die samenhangen met de financiële situatie van gezinnen op Saba: inflatie en kosten levensonderhoud, arbeidsparticipatie, inkomen, arbeidstoeleiding, belasting, sociale voorzieningen, kinderalimentatie en hulp in natura. In sommige gevallen wordt voor een goed begrip een korte vergelijking gegeven met de situatie in Europees Nederland. Daarna komt aan de orde welke wetgeving en welk beleid relevant is en welke organisaties actief en verantwoordelijk zijn op dit terrein.

1.2 Inflatie en kosten levensonderhoud

In 2011 waren de gemiddelde consumentenprijzen in Caribisch Nederland flink hoger dan in 2010. Dit is onder meer een gevolg van verhoogde en nieuwe invoerrechten voor de eilanden.¹ Op Saba bedroeg de gemiddelde inflatie in 2011 6,4%. Vooral de prijzen voor vervoer en in de horeca stegen in 2011.² In het tweede kwartaal van 2012 was de inflatie op Saba 3,9%. Dat was in het kwartaal ervoor nog 5,6%. De belangrijkste oorzaak van de gedaalde inflatie in het tweede kwartaal was dat de elektriciteitsprijzen verlaagd waren. De lagere stijging van voedselprijzen drukte ook de inflatie.³

Ter vergelijking: de inflatie in Europees Nederland was 2,3% in 2011.⁴ In de eerste acht maanden van 2012 lagen de maandelijkse inflatiecijfers van Europees Nederland tussen de 2,1% en 2,5%.⁵

¹ Donner erkent fouten Antillen. In: *Trouw*, 27 oktober 2001.

² CBS, Statline, Caribisch Nederland. <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/prijzen/publicaties/artikelen/archief/2012/2012-3560-wm.htm?RefererType=RSSItem>.

³ <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/prijzen/publicaties/artikelen/archief/2012/2012-infkatie-cn-2012-2.htm>

⁴ <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/prijzen/publicaties/artikelen/archief/2012/2012-3560-wm.htm>

⁵ CBS persbericht van 6 september 2012. *Inflatie ongewijzigd op 2,3%*. <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/prijzen/publicaties/artikelen/archief/2012/2012-051-pb.htm>.

In oktober 2012 bereikte staatssecretaris Weekers een akkoord met Caribisch Nederland over maatregelen om de economie een impuls te geven. Het akkoord zal als nota van wijziging op het wetsvoorstel Overige Fiscale Maatregelen 2013 aan de Tweede Kamer worden voorgelegd. Het omvat het plan om het nultarief van eerste levensbehoeften uit te breiden en zo de koopkracht te verhogen. Tevens zou de accijns op benzine worden verlaagd met tien procent, in verband met het gebrek aan openbaar vervoer. Daarnaast zou de vastgoedbelasting van 1 naar 0,8% verlaagd worden en voor de hotelsector zou deze gehalveerd worden van 0,8 naar 0,4%.¹

Het Centraal Bureau voor de Statistiek houdt in 2013 een budgetonderzoek op de BES-eilanden. Het onderzoek brengt de besteding van de huishoudens in kaart.²

1.3 Arbeidsparticipatie

In Europees Nederland was in 2011 gemiddeld 5,4% van de beroepsbevolking werkloos. Dat was evenveel als in 2010, toen de werkloosheid gedurende vrijwel het hele jaar daalde. Deze daling heeft zich in 2011 echter niet verder doorgezet. Onder jongeren van 15 tot 25 jaar bedroeg de werkloosheid 11,7% in 2010 en 9,8% in 2011.³ De netto-arbeidsparticipatie in Europees Nederland lag in 2010 en 2011 op respectievelijk 67,1 en 67,2%. In de netto arbeidsparticipatie wordt uitgedrukt hoeveel procent van de potentiële beroepsbevolking een baan heeft van meer dan twaalf uur in de week. De netto arbeidsparticipatie is hoger onder mannen dan vrouwen: 74,2% tegen 60,2% in 2011.⁴

Betrouwbare cijfers met betrekking tot de werkloosheid op Saba ontbreken volgens een vertegenwoordiger van de unit SZW op de BES.⁵ Ecorys schatte het aantal werkenden op Saba in 2005 op 736 personen, wat neerkwam op circa 73% van de totale bevolking tussen de 15 en 65 jaar. Voor 2009 werd het aantal werkenden op Saba op circa 800 ingeschat. Op Saba was in 2005 de overheid veruit de grootste werkgever (30%), wat zelfs op 50% ligt als ook het onderwijs en de zorg wordt meegeteld. Horeca omvatte circa 15% van het totaal aantal werknemers.⁶

1.4 Inkomen

In Europees Nederland bedroeg het minimumloon in 2012 voor werknemers van 23 jaar en ouder € 8,35 per uur bij een 40-urige werkweek.⁷ Het persoonlijke gemiddelde inkomen lag in 2010 in Europees Nederland rond de € 22.100.⁸

In de verkenning naar armoede in Caribisch Nederland, die is uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), wordt geschat dat ongeveer 50% van de inkomens in Caribisch Nederland op of net boven het minimumloon ligt.⁹ Volgens Ecorys en Curconsult zijn er geen recente cijfers beschikbaar over de inkomensverdeling op Saba. De overheid is de grootste werkgever op het eiland. Het gemiddelde bruto maandsalaris bij de overheid van Saba is circa \$1.855. Op basis van gevoerde gesprekken op Saba kwam in het koopkrachtonderzoek van Ecorys en

¹ Zie Staatssecretaris Weekers en bestuurders Caribisch Nederland sluiten akkoord over fiscaal pakket, via website rijksoverheid.nl, 11 oktober 2012. Zie ook *Dagblad Trouw*, 10 oktober 2012, Akkoord over lagere belastingen BES-eilanden.

² CBS start met budgetonderzoek BES-eilanden. In: *Antilliaans Dagblad*. 2 maart 2013.

³ CBS, Statline. <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=80479NED&D1=13&D2=a&D3=0&D4=103,116&VW=T>.

⁴ CBS, Statline. <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=71958NED&D1=0,5-6,10&D2=a&D3=0,23-24&D4=0,41,46,51,56&HDR=T&STB=G1,G2,G3&VW=T>.

⁵ Informatie verstrekt per e-mail door Huub Bouwen, hoofd unit SZW BES-eilanden, oktober 2012.

⁶ Ecorys (2009). *Aansluiting Onderwijs-Arbeidsmarkt BES-eilanden, onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap*.

⁷ <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/minimumloon/vraag-en-antwoord/hoe-hoog-is-het-minimumloon-per-uur.html>. Geraadpleegd op 18 juni 2012.

⁸ CBS, Statline. <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=70957ned&D1=a&D2=0-1,I&D3=0&D4=a&D5=0&D6=a&HD=080523-1743&HDR=G2,G4,T,G5&STB=G1,G3>.

⁹ Drewes, M. (2012). *Armoede in Caribisch Nederland, een verkenning*.

Curconsult het beeld naar voren dat (buiten de overheid) veel werknemers iets boven het minimumloon verdienen.¹ In 2012 bedraagt het minimumloon per uur voor een werknemer ouder dan 21 jaar \$ 4,48 op Saba.²

1.5 **Arbeidstoeleiding**

In de verkenning naar armoede in Caribisch Nederland en het Referentiekader Caribisch Nederland wordt opgemerkt dat de openbare lichamen voor de transitie zelf voor de onderstand zorgden en soms mensen in dienst namen omdat ze daarbuiten geen werk konden vinden.³ De unit SZW is momenteel bezig werkgelegenheidsprogramma's op te starten in samenwerking met de openbare lichamen. Volgens een vertegenwoordiger van de unit SZW op de BES-eilanden is het lastig om gemotiveerde kandidaten voor deze programma's te vinden.⁴ In het najaar van 2012 heeft het kabinet besloten om de werkgelegenheid te bevorderen door het concept van 'social return' toe te passen bij rijksbouwprojecten op Caribisch Nederland. Hiermee wordt de sociale impact van de projecten vergroot. Een voorbeeld hiervan is het instellen van leerling-bouwplaatsen.⁵

Het inschrijven en de begeleiding van werklozen is op Saba (nog) niet geregeld volgens een vertegenwoordiger van de unit SZW op de BES-eilanden.⁶ Dit wordt ook vermeld in het Referentiekader Caribisch Nederland van IdeeVersa.

Naast de Sociale Kanstrajecten Jongeren (SKJ), bestaan er sociale werkplaatstrajecten op Saba. Hierbij gaat het om trajecten die gericht zijn op re-integratie op de arbeidsmarkt of het bieden van een arbeidsplaats. Er is op Saba ook volwasseneducatie die laagopgeleide mensen kan helpen bij het vinden van werk of het verbeteren van hun mogelijkheden.⁷

1.6 **Inkomensbelasting**

Tot en met 2010 bestond er een zogenaamd schijventarief voor de inkomstenbelasting in Caribisch Nederland. Vanaf 1 januari 2011 bestaat er voor de meeste mensen een tarief van 30,4%. In dit tarief is ook de premie voor de AOV/AWW en de premie zorgverzekering opgenomen. Deze worden dus niet afzonderlijk in rekening gebracht. Hogere inkomens worden in de inkomstenbelasting vanaf \$ 250.000 belast tegen een tarief van 35,4%.

Er bestaat een algemene belasting- en premievrije som van \$ 10.813. Deze belastingvrije som kan worden verhoogd met:

\$ 1.386 per kind, met een maximum van twee kinderen.

\$ 1.222 voor personen van zestig jaar en ouder.

Er zijn verschillende aftrekposten. Het gaat bijvoorbeeld om de aftrek van hypotheekrente en onderhoudskosten voor een eigen woning, diverse persoonlijke lasten en buitengewone lasten. Aftrek van hypotheekrente is niet tegen het tarief van 35,4%, maar alleen tegen het tarief van 30,4% aftrekbaar.

Inkomsten uit verhuurde onroerende zaken worden niet in de inkomstenbelasting belast, maar vallen onder de vastgoedbelasting. Voor rente- en dividendinkomsten is er een rentevrijstelling van \$ 5.000 en een dividendvrijstelling van \$ 5.000.⁸

¹ Ecorys en Curconsult (2012). *Koopkrachtonderzoek Caribisch Nederland. Onderzoek naar koopkrachteffecten en sociaal economische omstandigheden op Caribisch Nederland.*

² [http://www.rijksdienstcn.com/nieuws/171/indexering-2012-financi%C3%ABle-regelingen-van-het-ministerie-van-sociale-zaken-en-werkgelegenheid-\(szw\).html](http://www.rijksdienstcn.com/nieuws/171/indexering-2012-financi%C3%ABle-regelingen-van-het-ministerie-van-sociale-zaken-en-werkgelegenheid-(szw).html). Geraadpleegd op 14 mei 2012.

³ Drewes, M. (2012). *Armoede in Caribisch Nederland, een verkenning*. IdeeVersa (2012). *Referentiekader Caribisch Nederland*. Bijlage 3: beleidsvelden.

⁴ Informatie verstrekt per e-mail door Huub Bouwen, hoofd unit SZW BES-eilanden, oktober 2012.

⁵ <http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2012/10/11/sociaaleconomische-impuls-eilanden-caribisch-nederland.html>. Geraadpleegd op 15 oktober 2012.

⁶ Informatie verstrekt per email door Huub Bouwen, hoofd unit SZW BES-eilanden, oktober 2012.

⁷ IdeeVersa (2012). *Referentiekader Caribisch Nederland*. Bijlage 3: beleidsvelden. Pagina 158.

⁸ Belastingdienst Caribisch Nederland. *Inkomstenbelasting*. Informatiefolder.

1.7 Sociale voorzieningen

Hieronder volgt een beschrijving van de belangrijkste sociale voorzieningen voor gezinnen met kinderen in Caribisch Nederland.

Kindertoeslag: bijdrage in de kosten voor de verzorging en opvoeding van kinderen

Er bestaat in Caribisch Nederland een belastingvoordeel onder de naam kindertoeslag. Per 1 oktober 2011 geldt dat de belastingvrije som van \$ 10.813 bij één kind met \$ 1.386 wordt verhoogd en bij twee of meer kinderen met \$ 2.772.¹ De kindertoeslag kan verkregen worden voor kinderen die bij aanvang van het kalenderjaar zeventien jaar of jonger zijn en tot het gezin behoren.² Daarnaast bestaat er een kindertoeslag voor onderstandsgerechtigden voor maximaal drie kinderen (zie Onderstand).

In Europees Nederland hebben personen die de zorg hebben voor kinderen onder bepaalde voorwaarden recht op kinderbijslag. In 2012 bedraagt de kinderbijslag per kwartaal € 188,57 voor kinderen jonger dan vijf jaar, € 228,89 voor kinderen van zes tot twaalf jaar en € 269,39 voor kinderen van twaalf tot achttien jaar. Voor kinderen geboren voor 1 januari 1995 gelden andere bedragen. Als er hoge kosten worden betaald voor uitwonende kinderen, bijvoorbeeld voor een gehandicapt kind, dan kan onder bepaalde voorwaarden dubbele kinderbijslag worden ontvangen.

Voor kinderen van zestien of zeventien jaar bestaat alleen recht op kinderbijslag als zij overdag op school zitten en leren voor een startkwalificatie; als zij zijn vrijgesteld van het behalen van een startkwalificatie; als zij na het behalen van een startkwalificatie nog volledig dagonderwijs volgen; als zij na het behalen van een startkwalificatie werkloos zijn; of als zij na het behalen van een startkwalificatie door ziekte of handicap niet in staat zijn onderwijs te volgen. Het inkomen van zestien- en zeventienjarige kinderen moet daarnaast lager zijn dan € 1.240 netto per kwartaal. Gaat een kind naar een hogere beroepsopleiding of universiteit, dan vervalt het recht op kinderbijslag.³

Naast de kinderbijslag bestaat er in Europees Nederland het kindgebonden budget. Ouders hebben hier recht op als het gezinsinkomen niet te hoog is, voor het kind kinderbijslag wordt ontvangen of als het kind zestien of zeventien is en in aanzienlijke mate door hen wordt onderhouden. De hoogte van het kindgebonden budget wordt bepaald door het gezinsinkomen en het aantal kinderen onder de achttien jaar. Bij een bruto gezinsinkomen tot € 28.897 ontvangt een gezin het maximale kindgebonden budget. Als het bruto gezinsinkomen hoger is dan € 28.897 wordt het kindgebonden budget geleidelijk minder. In 2012 krijgt een gezin met één kind maximaal € 1.017 per jaar en een gezin met twee kinderen maximaal € 1.478 per jaar.⁴

Wezenpensioen: uitkeringen voor weeskinderen

Bij het overlijden van één van de ouders of beide ouders hebben hun kinderen in Caribisch Nederland recht op wezenpensioen. Kinderen van 15 tot 25 jaar hebben alleen recht op het wezenpensioen als zij invalide zijn, of als zij hun tijd geheel of grotendeels vullen met het volgen van onderwijs. In 2012 varieerde de hoogte van het wezenpensioen van \$ 186 tot \$ 269 per maand, afhankelijk van de leeftijd van het kind en of het kind één of beide ouders heeft verloren. Daarnaast verschillen de bedragen per eiland.⁵

¹ Belastingdienst Caribisch Nederland. *Wijzigingen in de Belastingwetgeving BES*, een toelichting. Wijzigingen voor particulieren.

² <http://www.belastingdienst-cn.nl/bcn/nl/prive/vanaf-belastingjaar-2011/inkomstenbelasting/tarieven-en-belastingvrije-bedragen>. Geraadpleegd op 14 mei 2012.

³ <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kinderbijslag/voorwaarden-en-hoogte-kinderbijslag>. Geraadpleegd op 18 juni 2012.

⁴ <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kindgebonden-budget/vraag-en-antwoord/hoe-hoog-is-het-kindgebonden-budget.html>. Geraadpleegd op 18 juni 2012.

⁵ <http://www.rijksdienstcn.com/pagina/154/algemene+weduwen+-en+wezenwet+%28aww%29.html>. Geraadpleegd op 14 mei 2012.

AWW: uitkeringen voor weduwen en weduwnaars

Weduwen en weduwnaars in Caribisch Nederland hebben recht op een AWW-uitkering tot het moment dat zij recht krijgen op ouderdomspensioen (AOV). Het bedrag is afhankelijk van de leeftijd en varieert per eiland. Voor invalide weduwen of weduwnaars met één of meer weeskinderen is er een speciale regeling. In 2012 ontvangen zij maandelijks \$ 558 op Saba.¹

Onderstand

Personen die ouder zijn dan achttien jaar, die al minstens vijf jaar op de eilanden wonen en die niet in staat zijn om voldoende inkomen te verdienen zodat ze zelf in hun levensonderhoud kunnen voorzien, kunnen een beroep doen op de onderstand. De bedragen voor onderstand verschillen per eiland, gezien de verschillende inflatiecijfers. Voor 2012 is het basisbedrag voor Saba \$ 86 per twee weken.

Daarnaast zijn er nog individuele toeslagen: zoals toeslag voor zelfstandig wonen, kinderen en arbeidsongeschiktheid. De kindertoeslag voor het eerste kind bedraagt \$ 25 op Saba. Voor het tweede en derde kind bedraagt de kindertoeslag \$ 13 op Saba.² De kindertoeslag voor onderstandgerechtigden vervalt als het kind achttien jaar wordt, of als het kind zelf een inkomen gaat verdienen. Onderstandgerechtigden krijgen geen toeslag voor kinderen die niet op het eiland wonen.³ De toeslag voor mensen die arbeidsongeschikt zijn, bedraagt \$ 101 op Saba.⁴ In het najaar 2012 heeft het kabinet besloten om de toeslag voor arbeidsongeschikten met 50% te verhogen ten opzichte van het huidige niveau.⁵

Ontvangers van onderstand mogen met behoud van uitkering bijverdienen tot het minimumloon. Personen die onderstand ontvangen, zijn volgens het Besluit Onderstand BES verplicht naar vermogen algemeen geaccepteerde arbeid te verkrijgen en deze te aanvaarden, zich aan te melden voor arbeidsbemiddeling bij het bestuurscollege van het openbaar lichaam en gebruik te maken van een door of vanwege het bestuurscollege aangeboden voorziening gericht op arbeidsinschakeling. Ook moeten ze meewerken aan een onderzoek naar hun mogelijkheden tot arbeidsinschakeling.

Volgens een vertegenwoordiger van de unit SZW op de BES-eilanden ontvangen ongeveer 250 personen op de eilanden een onderstandsuitkering, waarvan 22 op Saba.⁶

In de verkenning naar armoede in Caribisch Nederland worden de volgende cijfers vermeld van het aantal personen in de onderstand: op Saba ontvangen dertien personen een onderstandsuitkering, waarvan acht personen een arbeidsongeschiktheidstoelage ontvangen en één persoon kindertoeslag ontvangt.⁷ Ter vergelijking: uit cijfers van het CBS blijkt dat eind juni 2012 in Europees Nederland 319.000 bijstandsuitkeringen werden verstrekt.⁸

In bijzondere gevallen kan de onderstandgerechtigde een beroep doen op bijzondere bijstand. Volgens de Wet Onderstand BES kan dit voor begrafeniskosten, kosten voor het vullen van een waterreservoir, kosten voor een schooluniform of kosten voor het op medisch voorschrift volgen van een dieet. De unit SZW van de Rijksdienst Caribisch Nederland bepaalt of er sprake is van een bijzonder geval.⁹ Volgens een vertegenwoordiger van de unit SZW op de BES-eilanden ontvingen het afgelopen jaar ongeveer tien

¹ http://www.rijksdienstcn.com/index.php?view=pagina&id=154&set_language=NL. Geraadpleegd op 14 mei 2012.

² <http://www.rijksdienstcn.com/pagina/152/onderstand+wet+bes.html>. Geraadpleegd op 14 mei 2012.

³ Rijksdienst Caribisch Nederland. *Informatiekrant Bonaire, Sint Eustatius, Saba*. Oktober 2010, nummer 8.

⁴ <http://www.rijksdienstcn.com/pagina/152/onderstand+wet+bes.html>. Geraadpleegd op 14 mei 2012.

⁵ <http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2012/10/11/sociaaleconomische-impuls-eilanden-caribisch-nederland.html>. Geraadpleegd op 15 oktober 2012.

⁶ Informatie verstrekt per e-mail door Huub Bouwens, hoofd unit SZW op de BES-eilanden, oktober 2012.

⁷ Drewes, M. (2012). *Armoede in Caribisch Nederland, een verkenning*.

⁸ <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/arbeid-sociale-zekerheid/publicaties/artikelen/archief/2012/2012-055-pb.htm>. Geraadpleegd op 1 oktober 2012.

⁹ Rijksdienst Caribisch Nederland. *Informatiekrant Bonaire, Sint Eustatius, Saba*. Oktober 2010, nummer 8.

personen bijzondere onderstand.¹ In het najaar 2012 heeft het kabinet besloten om de bijzondere onderstand te verruimen zodat er meer gebruik van kan worden gemaakt, met name voor de kosten van schoolbenodigdheden.²

In Europees Nederland kunnen personen die niet genoeg inkomen of vermogen hebben om in hun levensonderhoud te voorzien en die geen beroep kunnen doen op andere uitkeringen een bijstandsuitkering aanvragen. Hierbij wordt ook rekening gehouden met het inkomen en vermogen van een eventuele samenwonende partner. Het eigen vermogen mag voor alleenstaanden niet meer bedragen dan € 5.685. Voor gehuwden en alleenstaande ouders is dat maximaal € 11.370. De hoogte van de uitkering is voor alleenstaanden 50% van het minimumloon (in 2012 € 634,80); alleenstaande ouders 70% van het minimumloon (in 2012 € 888,72) en samenwonende stellen gezamenlijk 100% van het minimumloon (in 2012 € 1269,60).

Gemeenten kunnen in sommige gevallen afwijken van de normbedragen voor de bijstandsuitkering. Zo mogen zij aan alleenstaanden en alleenstaande ouders een toeslag geven van maximaal 20% van het netto minimumloon. Ook kunnen zij mensen die al lange tijd van een laag inkomen leven een langdurigheidstoeslag geven. Mensen die een bijstandsuitkering ontvangen moeten zich houden aan bepaalde verplichtingen, waaronder de verplichting naar werk te zoeken en werk te accepteren. Alleenstaande ouders met kinderen onder de vijf jaar kunnen een ontheffing van de sollicitatieplicht aanvragen. Als er sprake is van andere inkomsten wordt de bijstandsuitkering hiermee verrekend. Voor personen onder de 27 jaar geldt een zoekperiode van vier weken voordat zij de uitkering kunnen aanvragen.³

Gemeenten in Europees Nederland kunnen individuele bijzondere bijstand verlenen aan personen boven de achttien jaar die onvoldoende inkomsten of vermogen hebben om bepaalde noodzakelijke kosten te betalen. Het kan bijvoorbeeld gaan om medische kosten, woonkosten, of schoolkosten en contributie aan een sportvereniging voor kinderen.

Gemeenten kunnen ook categoriale bijzondere bijstand aan bepaalde groepen verlenen zoals 65-plussers, chronisch zieken en gehandicapten. De voorwaarden voor bijzondere bijstand verschillen per gemeente.⁴

Cessantia-uitkering: ontslagvergoeding

Iedere werknemer in Caribisch Nederland die buiten zijn of haar schuld wordt ontslagen, heeft recht op een Cessantia-uitkering: een éénmalige ontslagvergoeding. De werkgever die de medewerker ontslaat, is wettelijk verplicht de Cessantia-uitkering uit te betalen. Indien de werkgever failliet is, of onder surseance van betaling verkeert, betaalt SZW de Cessantia-uitkering uit.

Voor de berekening van de uitkering wordt uitgegaan van het laatst ontvangen loon en het aantal dienstjaren. Voor het eerste tot en met het tiende volle dienstjaar bedraagt de uitkering één weekloon per dienstjaar. Voor het elfde tot en met het twintigste volle dienstjaar bedraagt de uitkering één en een kwart maal het weekloon per dienstjaar. Voor volle dienstjaren hoger dan twintig jaar bedraagt de uitkering twee maal het weekloon per dienstjaar.⁵

¹ Informatie verstrekt per e-mail door Huub Bouwens, hoofd unit SZW op de BES-eilanden, oktober 2012.

² <http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2012/10/11/socialeconomische-impuls-eilanden-caribisch-nederland.html>. Geraadpleegd op 15 oktober 2012.

³ http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/bijstand/algemene-bijstand?ns_campaign=Thema-subsidies_uitkeringen_en_toeslagen&ro_adgrp=Bijstand-Algemene_bijstand&ns_mchannel=sea&ns_source=google&ns_linkname=%2Bbijstandsuitkering&ns_fee=0.00&clid=C17Q21Cu2rACFY5pfAodECGczg. Geraadpleegd op 18 juni 2012.

⁴ <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/bijstand/bijzondere-bijstand>. Geraadpleegd op 19 juni 2012.

⁵ <http://www.rijksdienstcn.com/pagina/157/cessantiawet+bes.html>. Geraadpleegd op 14 mei 2012.

Ziekengeld: voorzieningen voor zieke en zwangere werknemers

Iedere werknemer in Caribisch Nederland heeft bij ziekte of zwangerschap recht op ziekengeld. Wegens eenzelfde ziekte wordt maximaal twee jaar ziekengeld uitgekeerd. Het ziekengeld bedraagt minimaal 80% van het dagloon van de werknemer. Werkgevers zijn verplicht dit uit te betalen. Werkgevers kunnen op hun beurt loonderving aanvragen bij SZW en krijgen deze 80% dan terug.

Wat betreft zwangerschaps- en bevallingsverlof heeft een werknemer recht op 100% ziekengeld. Een werknemer heeft recht op tenminste vier weken en ten hoogste zes weken verlof voor de vermoedelijke bevaldatum (zwangerschapsverlof) en tenminste zes weken en ten hoogste acht weken verlof na de werkelijke bevaldatum (bevallingsverlof).¹

Arbeidsongeschiktheid

Een werknemer die door een bedrijfsongeval geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt is heeft recht op ongevallengeld. Het ongevallengeld gaat in op de dag nadat het ongeval is gemeld. Bij volledige arbeidsongeschiktheid bedraagt het ongevallengeld gedurende het eerste jaar 100% van het dagloon van de werknemer en de daaropvolgende jaren 80% van het dagloon van de werknemer. Bij gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid wordt het ongevallengeld aangepast aan het percentage van de arbeidsongeschiktheid.

Duurt de arbeidsongeschiktheid langer dan een jaar en is er geen vooruitzicht op verbetering van de conditie van de werknemer, dan kan hij of zij een éénmalige uitkering aanvragen. Als het arbeidsongeschiktheidspercentage echter 30% of hoger is, kan deze uitkering slechts in buitengewone gevallen – ter beoordeling van de minister – worden vertrekt. Als een werknemer overlijdt door een bedrijfsongeval kunnen zijn nabestaanden in aanmerking komen voor het ongevallengeld.²

Zorgverzekering

Bijna alle personen die rechtmatig in Caribisch Nederland wonen of werken zijn per 1 januari 2011 automatisch verzekerd door middel van de verplichte Zorgverzekering Caribisch Nederland. Dat geldt ook voor jongeren (tot dertig jaar) die voor studie het eiland hebben verlaten.³

De zorgverzekering omvat onder meer huisartsenzorg, psychologische zorg, medisch specialistische zorg, ziekenhuiszorg, paramedische zorg, tandartsenzorg, medicijnen, hulpmiddelen, verloskundige zorg, kraamzorg, ziekenvervoer en langdurige zorg in verband met ouderdom, een ziekte of handicap al dan niet gepaard gaande met verblijf in een instelling. De zorgverzekering vergoedt ook de kosten van medische uitzending naar artsen buiten Caribisch Nederland waarmee de zorgverzekering een (in)direct contract heeft.

Verzekerden met een inkomen boven de belastingvrije som moeten een inkomensafhankelijke premie betalen. Werkgevers moeten voor hun werknemers ook premie betalen. Deze premies worden door de belastingdienst geheven en geïnd.⁴

Kinderopvangtoeslag

Er bestaat op de eilanden geen kinderopvangtoeslag voor ouders zoals dat in Europees Nederland bestaat. Wel ontvangen kinderopvangorganisaties soms subsidie van de openbare lichamen. De eigen bijdrage verschilt per eiland en per instelling.

¹ <http://www.rijksdienstcn.com/pagina/156/wet+ziekteverzekering+%28incl.+loonderving%29.html>. Geraadpleegd op 14 mei 2012.

² Wet ongevallenverzekering BES.

³ Rijksdienst Caribisch Nederland. Zorgverzekeringskantoor. *Informatiebrochure zorgverzekering voor verzekerden van de Zorgverzekering Bonaire, Saba en Sint Eustatius*. Per 1 januari 2011.

⁴ Rijksdienst Caribisch Nederland, Zorgverzekeringskantoor. *Informatiebrochure zorgverzekering voor verzekerden van de Zorgverzekering Bonaire, Saba en Sint Eustatius*. Per 1 januari 2011.

Sociale huisvesting en huursubsidie

De wachttijd om in aanmerking te komen voor een sociale huurwoning is erg lang op de eilanden van Caribisch Nederland. Huurders van sociale huurwoningen betalen maximaal 30% van hun inkomen aan huur. Zie het hoofdstuk Wonen voor meer informatie.

Studiefinanciering

Studenten uit Caribisch Nederland die in Nederland gaan studeren, kunnen Nederlandse studiefinanciering aanvragen. Daarnaast kunnen zij onder bepaalde voorwaarden éénmalig een opstarttoelage aanvragen bij de Rijksdienst Caribisch Nederland. De opstarttoelage bestaat uit een prestatiebeurs en een lening. Het maximale bedrag voor de prestatiebeurs is \$ 2.289,65 en voor de lening \$ 4.579,31.

Studenten uit Caribisch Nederland die willen studeren in het Caribisch gebied of in de Verenigde Staten en die aan bepaalde voorwaarden voldoen, kunnen studiefinanciering aanvragen bij de Rijksdienst Caribisch Nederland.

Voor sbo- of mbo-niveau 1 of 2 kan er vier jaar lang een gift worden ontvangen en daarnaast kan er geld worden geleend. Na die vier jaar kan er nog drie jaar een bedrag worden geleend.

Voor sbo- of mbo-niveau 3 of 4, hbo of universiteit kan een prestatiebeurs verkregen worden en een lening. Na de vierjarige prestatiebeurs kan nog drie jaar een bedrag worden geleend. De hoogte van de studiefinanciering hangt af van het type opleiding en het land waar de opleiding wordt gevolgd.¹

Kosteloze rechtsbijstand

Personen met een jaarinkomen van minder dan \$ 12.570 kunnen een aanvraag voor kosteloze rechtsbijstand indienen bij de Rijksdienst Caribisch Nederland.

Meestal hoeft er geen eigen bijdrage betaald te worden. Dat is wel het geval wanneer er sprake is van een conflict met een werkgever.²

1.8 Kinderalimentatie

Wanneer ouders uit elkaar gaan, moeten zij een regeling voor alimentatie treffen. Er bestaat de mogelijkheid om via de Voogdijraad de rechter te verzoeken om een wettelijke betalingsplicht op te leggen. Als het de Voogdijraad niet lukt om de alimentatie via bemiddeling te regelen, dan wordt de rechter ingeschakeld. De rechter bepaalt dan het bedrag dat de ouder moet betalen. Hier zijn geen normbedragen voor. Het gaat meestal om ongeveer \$ 125 per kind per maand, maar als de ouder niet meer kan betalen kan het bedrag ook veel lager zijn.³

In Europees Nederland geldt er een alimentatieplicht voor kinderen tot 21 jaar. Als kinderen tussen 18 en 21 jaar werken of studiefinanciering krijgen, heeft dat invloed op de hoogte van het bedrag. Alimentatie voor kinderen wordt altijd getoetst door de rechter. Wel kunnen ouders zelf eerst afspraken maken over de hoogte en deze later door de rechter laten toetsen en bekrachtigen. Rechter hebben gezamenlijk normen ontwikkeld die ze gebruiken voor het vaststellen van alimentatie: de zogenaamde Trema-normen. Bij het vaststellen van de alimentatie wordt ervan uitgegaan dat de kinderen doorgaans bij één ouder wonen.

Eerst bepaalt de rechter welk bedrag de alimentatieplichtige kan missen (de draagkracht). Van het netto inkomen wordt een bedrag afgetrokken dat hij of zij zelf nodig heeft om rond te komen (draagkrachtloos inkomen). Het verschil tussen het netto inkomen en het draagkrachtloos inkomen is de draagkrachtruimte. Dit deel kan worden gebruikt voor alimentatie.

Vervolgens bepaalt de rechter welk bedrag de alimentatiegerechtigde nodig heeft. Voor kinderalimentatie maakt hij gebruik van speciale tabellen. De behoefte aan

¹ <http://www.rijksdienstcn.com/pagina/148/studiefinanciering.html>. Geraadpleegd op 14 mei 2012.

² <http://www.rijksdienstcn.com/pagina/192/recht+op+kosteloze+rechtsbijstand.html>

³ Drewes, M. (2012). *Armoede in Caribisch Nederland, een verkenning*.

alimentatie wordt onder andere bepaald aan de hand van de welstand tijdens het huwelijk en het inkomen van de alimentatiegerechtigde.

Er wordt uitgegaan van de inkomenssituatie zoals die was vlak voor de scheiding. De behoefte wordt verdeeld naar rato van de inkomens van beide partners.¹

1.9 Hulp in natura

Kerken op Saba helpen incidenteel gezinnen.

1.10 Wetgeving

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind is van toepassing op de kinderen op Saba.

De hiervoor beschreven sociale zekerheidsvoorzieningen zijn gebaseerd op de volgende wetten: de Wet inkomensbelasting BES, het Besluit Onderstand BES, de Wet algemene weduwen- en wezenverzekering BES, de Wet ziekteverzekering BES, de Wet ongevalverzekering BES, de Wet studiefinanciering BES en de Cessantiawet BES.

Daarnaast schrijft de Wet primair onderwijs BES voor dat het openbaar lichaam bij verordening regels stelt tot verstrekking van voeding en kleding en vervoersvoorzieningen voor leerlingen die anders niet regelmatig naar school zouden kunnen gaan.

De eilandbesturen hebben op grond van de Wet houdende de instelling van een arbeidsbureau BES de taak om te voorzien in openbare arbeidsbemiddeling.²

1.11 Beleid en activiteiten

Bij de transitie is de Antilliaanse wetgeving met betrekking tot sociale voorzieningen grotendeels overgenomen. De sociale voorzieningen die van toepassing zijn in Caribisch Nederland wijken daarmee af van de voorzieningen in het Europese deel van Nederland.

In het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden is vastgelegd dat voor de eilanden regels kunnen worden gesteld en andere specifieke maatregelen kunnen worden getroffen met het oog op de economische en sociale omstandigheden, de grote afstand tot het Europese deel van Nederland, hun insulaire karakter, kleine oppervlakte en bevolkingsomvang, geografische omstandigheden, het klimaat en andere factoren waardoor deze eilanden zich wezenlijk onderscheiden van het Europese deel van Nederland.

In het bestuurlijk overleg dat in 2010 heeft plaatsgevonden tussen de toenmalige minister van SZW, namens de Nederlandse regering en de gedelegeerden van de eilanden, is vastgelegd dat de hoogte van minimumloon en uitkeringen in Nederland niet richtinggevend is. De ontwikkeling van uitkeringen op de eilanden wordt gekoppeld aan de ontwikkeling van het minimumloon op de eilanden. In dit bestuurlijk overleg is een gezamenlijk streven uitgesproken om het minimumloon, de AOV (het wettelijk ouderdomspensioen) en de onderstand in de toekomst verder te verbeteren binnen de randvoorwaarden van economische draagkracht, evenwichtige sociale verhoudingen, specifieke omstandigheden per eiland en budgettaire mogelijkheden binnen Nederland.³

De bedragen voor de onderstand zijn per 10 oktober 2010 verhoogd als inhaalslag ter correctie van de nagelaten aanpassing aan de prijsontwikkeling in de jaren daarvoor. Daarna zijn per 1 januari 2012 nieuwe bedragen voor de uitkeringen vastgesteld.⁴ Per

¹ <http://www.nibud.nl/nibud-extra/uit-elkaar-geld-goed-geregeld/alimentatie-regelen/kinderalimentatie.html>. Geraadpleegd op 1 oktober 2012.

² Brief van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 22 juni 2012 aan de Tweede Kamer betreffende toezeggingen algemeen overleg Caribisch Nederland 30 januari 2012.

³ Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Beantwoording Kamervragen van het lid Van Gent (GroenLinks) over kinderbijslag en Caribisch Nederland. 31 mei 2011.

⁴ Regeling van 21 november 2011, Staatscourant, 2011, 21373.

eiland is de prijsontwikkeling vastgesteld en zijn de bedragen met dat percentage verhoogd.¹

Wat betreft de sociaaleconomische ontwikkeling heeft de Nederlandse overheid een integrale aanpak voor ogen. De eilandbesturen zijn in eerste instantie verantwoordelijk voor het formuleren van het sociaaleconomisch beleid. In een brief van 23 januari 2012 aan de Tweede Kamer schrijft de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid dat het organiserend vermogen van de eilandbesturen op dit terrein nog onvoldoende is. Wisselingen in de samenstelling van de colleges op een aantal eilanden en de beperkingen van het ambtelijk apparaat, zijn daar naar zijn oordeel debet aan.²

In juni 2012 is bekend gemaakt dat de vrije uitkering voor Bonaire, Saba en Sint Eustatius omhoog gaat. De vrije uitkering voor de eilanden van Caribisch Nederland is vergelijkbaar met de algemene uitkering aan Nederlandse gemeenten uit het gemeentefonds. Deze aanpassing volgt op een onderzoek van IdeeVersa naar de hoogte van de vrije uitkering in relatie tot de taken die door de eilanden moeten worden uitgevoerd. De gezamenlijke uitkering voor de eilanden van Caribisch Nederland wordt met ruim acht miljoen dollar verhoogd naar bijna 43 miljoen dollar.³

Verder hebben de betrokken ministeries voor 2012 een budget van € 1.020.000 beschikbaar gesteld voor de drie eilanden tezamen. Hiermee kunnen concrete, lokale projecten op de eilanden ten behoeve van de integrale sociaaleconomische aanpak worden gefinancierd. Behalve de bestuurscolleges kunnen ook andere organisaties projectaanvragen indienen, mits het bestuurscollege de aanvraag ondersteunt. De projectvoorstellen moeten zich richten op het verbeteren van de leefbaarheid, de reïntegratie naar duurzaam betaald werk en het bevorderen van de maatschappelijke participatie.⁴

In het voorjaar van 2012 heeft het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een onderzoek laten uitvoeren naar armoede in Caribisch Nederland. Daar kwam uit naar voren dat de situatie van de mensen aan de onderkant van de samenleving verdere verbetering behoeft. In oktober 2012 heeft de Nederlandse regering met de besturen van Bonaire, Sint Eustatius en Saba een aantal initiatieven besproken om de sociaaleconomische situatie op de eilanden te verbeteren. Het kabinet heeft toen onder meer de volgende besluiten genomen:

- De bijzondere onderstand wordt verruimd zodat daar meer gebruik van kan worden gemaakt, met name voor de kosten van schoolbenodigdheden. De toeslag voor arbeidsongeschikten in de onderstand wordt verhoogd met 50% ten opzichte van het geldende niveau.
- Een deel van de kosten voor de nutsvoorzieningen als gevolg van de schaalnadelen op Caribisch Nederland wordt omgeslagen naar Europees Nederland. Ook komt er onafhankelijk toezicht. Op deze manier wordt de lastenverzwaring voor de burgers en bedrijven op Caribisch Nederland als gevolg van stijgende tarieven beperkt. Het omslaan van kosten van nutsvoorzieningen was al gebruikelijk in Europees Nederland. Het streven is om dit per 1 januari 2014 via wetgeving ook te realiseren in Caribisch Nederland. Voor het overgangsjaar 2013 leveren de Ministeries van Economische Zaken en van Infrastructuur en Milieu een financiële bijdrage om de tariefstijging te dempen.

¹ Brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan de Tweede Kamer d.d. 23 januari 2012 over integrale aanpak van de sociaaleconomische problematiek van de eilanden, de uitkeringen en de uitvoering. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 33000 IV nr. 54.

² Brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan de Tweede Kamer d.d. 23 januari 2012 over integrale aanpak van de sociaaleconomische problematiek van de eilanden, de uitkeringen en de uitvoering. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 33000 IV nr. 54.

³ <http://www.rijksdienstcn.com/nieuws/244/verhoging-vrije-uitkering-eilanden-caribisch-nederland.html>

⁴ Brief van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 22 juni 2012 aan de Tweede Kamer betreffende toezeggingen algemeen overleg Caribisch Nederland 30 januari 2012.

- De werkgelegenheid zal worden bevorderd door het concept van 'social return' toe te passen bij rijksbouwprojecten op Caribisch Nederland. Hiermee wordt de sociale impact van de projecten vergroot. Een voorbeeld hiervan is het instellen van leerling-bouwplaatsen.
- In het kader van circa \$ 5.000.000 aan meeropbrengst aan belastinginkomsten op Caribisch Nederland over 2011 is met het Ministerie van Financiën een pakket maatregelen afgesproken dat enerzijds de koopkracht verbetert en anderzijds de economie op de eilanden verder stimuleert. In het pakket zitten maatregelen die de vastgoedbelasting verminderen, accijnzen op brandstof verlagen en de belastingvrijstelling voor eerste levensbehoeften verruimen.
- Per eiland van Caribisch Nederland wordt een zogenaamd 'E-team' opgericht. Dit is een samenwerkingsverband tussen de overheid en de ondernemers op de eilanden teneinde de economische ontwikkeling verder te stimuleren.¹

Activiteiten

- Ecorys en Curconsult hebben in opdracht van de Ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Financiën onderzoek gedaan naar de koopkracht in Caribisch Nederland.
- In opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is een verkenning naar armoede in Caribisch Nederland uitgevoerd.
- De Rijksoverheid heeft een budget van € 1.020.000 beschikbaar gesteld voor 2012 voor projecten gericht op de aanpak van sociaaleconomische problematiek.
- Op economisch terrein zijn verschillende activiteiten uitgevoerd, zoals het laten doen van onderzoek naar de marktwerking op Bonaire, Sint Eustatius en Saba.²
- Per 1 januari 2011 is de publieksrechtelijke en verplichte zorgverzekering Caribisch Nederland ingevoerd voor geneeskundige en AWBZ-zorg voor de inwoners van de eilanden.

De Rijksvertegenwoordiger schrijft in zijn Voortgangsrapportage van februari 2012: 'Het is zaak dat er, zodra de uitkomsten van dit onderzoek [naar de prijsontwikkeling] beschikbaar zijn, samen met de openbare lichamen snel maatregelen worden genomen om de prijzen in de hand te houden en om koopkracht te herstellen en te behouden. Indien die maatregelen op zich laten wachten en de inflatie hoog blijft, zal met name de economisch meest kwetsbare groep inwoners in een armoedeval belanden'.

Verder schrijft de Rijksvertegenwoordiger dat het gelijktijdig toepassen van conflicterende Europees Nederlandse en Antilliaanse normen kan leiden tot inconsistent handelen door de rijksoverheid en dat het zaak is dat de rijksoverheid consequent is in haar normtoepassing. Het lijkt onvermijdelijk dat daar politieke keuzes voor moeten worden gemaakt: óf de oude Antilliaanse normen, óf de nieuwe Nederlandse. Als voorbeeld geeft hij dat ambtenaren Antilliaanse salarissen verdienen, maar dat volgens Nederlandse normen bijbanen niet zijn toegestaan. De rijksoverheid heeft zo onbedoeld een groep *working poor* gecreëerd onder zijn eigen medewerkers.

Tenslotte schrijft de rijkvertegenwoordiger over de barrières die zijn ontstaan in personen en handelsverkeer na de transitie. De driedubbele belasting trekt een zware wissel op de koopkracht. Met Curaçao zijn daar nu afspraken over gemaakt.³

¹ <http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2012/10/11/sociaaleconomische-impuls-eilanden-caribisch-nederland.html>. Geraadpleegd op 15 oktober 2012.

² Rijksvertegenwoordiger voor de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (2011). *Voorjaarsrapportage 2011*.

³ Rijksvertegenwoordiger voor de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (2012). *Voorjaarsrapportage februari 2012*.

1.12 Organisaties en verantwoordelijkheden

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is verantwoordelijk voor het vaststellen van de hoogste van de uitkeringen en heeft een systeemverantwoordelijkheid voor wat betreft het sociaaleconomisch terrein.

Openbaar Lichaam

Het eilandbestuur is verantwoordelijk voor armoedebestrijding in de brede zin van het woord, naast arbeidsbemiddeling en arbeidsparticipatie.¹ Het openbaar lichaam moet daarnaast, vanuit de Wet Primair onderwijs BES, bevorderen dat kinderen van niet draagkrachtige ouders onderwijs kunnen volgen.

Rijksdienst Caribisch Nederland – Unit Sociale Zaken

De Unit Sociale Zaken van de Rijksdienst Caribisch Nederland voert de uitkeringsregelingen uit, geeft tewerkstellingsvergunningen en ontslagvergunningen af en verricht inspecties op het terrein van arbeidsomstandigheden, minimumloon, illegale arbeid en arbeidstijden.²

Zorgverzekeringskantoor (ZVK)

Het ZVK is onderdeel van de Rijksdienst Caribisch Nederland en houdt zich bezig met de uitvoering van de zorgverzekering.

2 Kinderen over financiën

De geïnterviewde kinderen vertellen het een en ander over de financiële situatie waarin zij en hun ouders verkeren. Zo vertellen ze dat eten – en dan met name gezond eten – duur is op het eiland evenals elektriciteit en water. 'Het leven op Saba is best wel duur', vat een zestienjarige jongen het samen. De kinderen zoeken de oorzaak daarvoor in de belasting en vervoerskosten voor alles wat op het eiland wordt verkocht.

Bijna alle geïnterviewde kinderen vertellen dat geld thuis geen probleem is. Er is genoeg geld om eten en kleren te kopen.

Enkele kinderen geven aan dat ze weten dat het in sommige gezinnen wel een probleem is om rond te komen.

Er zijn kinderen die een baantje hebben en daar wat mee verdienen. Sommigen krijgen zakgeld en anderen niet.³

'Ik krijg geld als ik babysit.' (meisje, 11 jaar, Saba)

'We gaan regelmatig op vakantie maar de laatste tijd niet omdat we moeten sparen voor mijn studie.' (meisje, 17 jaar, Saba)

'Sommige mensen hebben niet wat ze nodig hebben. Sommige kinderen groeien daardoor niet op zoals andere kinderen. Zij hebben niet de dingen die wij hebben.' (jongen, 14 jaar, Saba)

¹ Brief van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 22 juni 2012 aan de Tweede Kamer betreffende toezeggingen algemeen overleg Caribisch Nederland 30 januari 2012.

² Brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan de Tweede Kamer over integrale aanpak van de sociaaleconomische problematiek van de eilanden, de uitkeringen en de uitvoering d.d. 23 januari 2012. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2011-2012 33000 IV nr. 54.

³ Zie citaten 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750.

3 Deskundigen over financiën

De geraadpleegde deskundigen geven aan dat er veel ouders zijn met geldproblemen op Saba. Daarvoor zijn verschillende oorzaken. Allereerst leveren de hoge kosten in combinatie met de lage salarissen problemen op. De prijzen op het eiland zijn de afgelopen jaren gestegen en 'het leven op Saba is het duurst' van de drie BES-eilanden.

Deskundigen spreken ook over de 'blingbling cultuur' bij sommige bewoners die maakt dat een dikke auto erbij hoort.

Sommige mensen hebben drie banen, vertelt een van de deskundigen. Daarnaast zien deskundigen ook knelpunten bij alleenstaande moeders die de kosten van hun kinderen alleen moeten zien op te brengen. Dat is extra lastig als zij laagbetaalde banen hebben.

Enkele deskundigen verbazen zich over het feit dat ouders in Caribisch Nederland geen kinderbijslag krijgen, terwijl ouders in Europees Nederland daar wel gebruik van kunnen maken. Een deskundige noemt dat ongelijke behandeling.

De deskundigen pleiten voor structurele oplossingen en een inhaalslag om op alle gebieden op het gewenste (minimum)niveau te komen. Sommigen vinden dat de eilanden lang verwaarloosd zijn en dat er nu hard getrokken moet worden aan de bestrijding van armoede. Kinderen moeten de levensstandaard krijgen waar ze recht op hebben. Daarbij moet van de reële situatie worden uitgegaan om te beoordelen wie financiële ondersteuning nodig heeft. Het betekent dat de hoge kosten voor levensonderhoud, wonen en energie, water en de belastingen op het eiland daarbij worden meegewogen. 'Zoals het nu gebeurt is het niet eerlijk. Saba krijgt geen eerlijke kans', aldus een deskundige.¹

'Veel alleenstaande moeders proberen vanuit alle oprechtheid de scholing van hun kinderen te betalen.' (deskundige)

4 Literatuur over financiën

Onderzoek (2011) laat zien dat armoede een belangrijk thema is op de eilanden. Er zijn geen recente adequate data beschikbaar, afgezien van cijfers over het Bruto Nationaal Product (BNP), waarmee precies kan worden vastgesteld hoe groot de omvang van het armoedeprobleem is. Toch is echter wel duidelijk dat de financiële situatie van gezinnen en van de eilanden zelf, vaak problematisch is. Uit ouder onderzoek blijkt dat eveneens.

Het Verwey-Jonker Instituut concludeert uit de BNP-cijfers dat Saba het armste eiland van de drie eilanden is, maar dat het in vergelijking met andere Caribische eilanden in de regio tot de rijkere eilanden behoort. Sint Eustatius was in 2004 het rijkste eiland van de drie en leek dat in 2009 nog te zijn. Bonaire behoort in vergelijking met de andere Caribische eilanden ook tot de rijkere eilanden. In vergelijking met Europees Nederland zijn de eilanden van Caribisch Nederland echter zeer arm.

In de Woonvisie voor Saba voor 2012 tot 2015 wordt beschreven dat ongeveer de helft van de mensen op Saba leeft van een minimuminkomen. Ongeveer tien procent van de huishoudens komt in aanmerking voor een uitkering. De uitkeringen en lonen zijn lager dan in Europees Nederland, terwijl de kosten van levensonderhoud hoger zijn dan in Europees Nederland. De kosten van veel producten en diensten zijn gestegen sinds de transitie.

Uit recente onderzoeken naar de koopkracht in Caribisch Nederland blijkt dat de stijging van de brandstofkosten (extra transportkosten) en de stijging van andere wereldprijzen zoals voedsel en grondstoffen, vooral hebben gezorgd voor prijsstijgingen op het eiland in de afgelopen tijd. Ook de dubbele indirecte belastingheffing – door de samenloop van het

¹ Zie citaten 751, 752, 764, 765, 766, 767, 768, 769.

nieuwe fiscale stelsel van Caribisch Nederland met het fiscale stelsel van Sint Maarten en Curaçao – maakt het dagelijks leven duurder. Een meerderheid van de bevolking is er in koopkracht op achteruit gegaan sinds 10-10-10.

In haar rapport over de implementatie van het Europees Sociaal Handvest beschrijft de regering van het toenmalige land de Nederlandse Antillen dat op Curaçao een methode is gebruikt om vast te stellen waar de armoedegrens. Ook bestaat er het plan om deze methodiek ook op de andere eilanden toe te passen.

Andere onderzoeken bevestigen het beeld van armoede op de eilanden. In de Armoede verkenning uit 2012 komt naar voren dat mensen met een minimuminkomen te weinig verdienen om alle kosten te betalen. Ze zoeken hun heil in bijverdiensten en hulp door familie. Ongeveer de helft van de inkomens ligt op of net boven het minimumloon.

Het algemene beeld is dat het leven voor mensen met lage inkomens na de transitie moeilijker is geworden door de kostenstijgingen. Ondanks de aanpassingen van uitkeringen aan de inflatie, kunnen mensen niet rondkomen van hun inkomen.

De armoede veroorzaakt veel problemen in het dagelijks leven van gezinnen. Er wordt ongezonde gegeten omdat groente en fruit duur zijn. Er zijn kinderen die honger hebben. Mensen met lage inkomens hebben problemen om betaalbare huisvesting te vinden. Men trekt bij familie in om kosten van huur, water en elektra te delen, zodat het nogal eens gebeurt dat men met te veel mensen in een huis woont. Ook is er sprake van betalingsachterstanden van huur, water en elektra.

Als een van de mogelijke oorzaken van financiële problemen wordt ook het niet goed kunnen omgaan met geld en het stellen van verkeerde prioriteiten gezien. Mensen steken zich vaak in de schulden om luxe goederen aan te schaffen.

Binnen de kleine samenleving van het eiland helpt en ondersteunt men elkaar en daarbij spelen familie, burens en kerken een rol. Echter, het sociale vangnet staat door de toenemende individualisering wel onder druk.

Voor alleenstaande moeders is de situatie vaak urgent. De vaders dragen lang niet altijd bij in de kosten. Moeders voelen zich soms genoodzaakt om bij andere familieleden in te trekken, in toch al beperkte woonruimte. Kinderopvang komt onder druk en oudere kinderen van vijftien en zestien jaar worden genoodzaakt om te werken.

Een rapport uit 2010 stelt dat er feitelijk niet gesproken kan worden van 'alleenstaande moeders', maar beter van fluïde familieverbanden. De gezinssamenstelling op zich is niet problematisch; onvoldoende inkomen en een tekortschietend opleidingsniveau worden aangewezen als oorzaak van problemen.

Ook eerder onderzoek, zoals de NGO-rapportage over de kinderrechtsituatie op de eilanden uit 2008 bevestigt het bovenstaande beeld. Daaraan wordt toegevoegd dat de overheidssteun voor ouders en met name voor jonge alleenstaande moeders onvoldoende is en dat de alimentatie vaak niet wordt betaald.

De Armoedeverkenning uit 2012 geeft verschillende suggesties voor verbetering, zoals: gesubsidieerde kinderopvang en naschoolse opvang, vaders verplichten tot het betalen van alimentatie, betaalbare sociale woningbouw, hulp in natura, gezamenlijke en gecoördineerde hulpverlening door verschillende organisaties (te denken is aan specialistische thuiszorg of allround gezinscoaches), schuldhulpverlening, mogelijkheid voor lage-rente-leningen, controle van de bank, sanering van huurschulden, effectieve prijscontrole, (bevolkings)onderzoek en afspraken tussen het openbaar lichaam en het Ministerie van SZW.

Eerder al (in 2009) gaf het Kinderrechtencomité de aanbeveling om extra middelen toe te kennen voor de identificatie en ondersteuning van kwetsbare gezinnen en kinderen in Nederland. Daarbij wees het comité op het gebrek aan middelen op de Nederlandse Antillen, bijvoorbeeld voor gehandicapte kinderen en kinderen die andere zorg nodig

hebben. Volgens het comité moet de nadruk liggen op armoedebestrijding en het terugdringen van de ongelijkheid tussen de verschillende delen van het Koninkrijk. Dat er werk moet worden gemaakt van het terugdringen van armoede en de ondersteuning van (alleenstaande) ouders, vond ook het Comité voor economische, sociale en culturele rechten in 2008. Het Europees Comité voor Sociale Rechten van de Raad van Europa kwam in 2011 tot een soortgelijke conclusie.

De Nederlandse overheid constateert in haar laatste rapportage aan het Kinderrechtenverdrag (2012) eveneens dat er armoede is in Caribisch Nederland. De verantwoordelijkheid voor de bestrijding daarvan legt zij echter in de eerste plaats bij de eilandbesturen.

Armoede heeft consequenties op allerlei gebied. Het onderzoek van Verwey-Jonker noemt met betrekking tot tienermoeders dat armoede doorgaans wordt beschouwd als belangrijke oorzaak van jong moederschap.

Uit onderzoek uit 2012 van het Korps Landelijke Politiediensten komt naar voren dat armoede ook wordt gezien als een belangrijke oorzaak voor het plegen van strafbare feiten. Bij woning- en bedrijfsinbraken worden steeds vaker levensmiddelen gestolen, aldus woordvoerders van het OM en de politie. Vaak is er in het gezin geen vader aanwezig en heeft moeder meerdere banen en geen tijd om haar kinderen aandacht te geven.¹

5 Het Kinderrechtenverdrag over financiën

Zonder geld kom je nergens. Geld is nodig om basale levensbehoeften te kunnen betalen zoals eten, water en kleding. En ook voor het vervullen van andere rechten, zoals het recht op onderwijs, gezondheid en gezondheidszorg zijn financiële middelen onmisbaar.

Het recht op een toereikende levensstandaard is geregeld in artikel 27 van het Kinderrechtenverdrag. Het wordt direct gekoppeld aan artikel 6, het recht op leven en ontwikkeling. Het verdrag schrijft voor dat kinderen moeten opgroeien in een levensstandaard die toereikend is zodat zij zich op alle gebieden – lichamelijk, geestelijk, intellectueel, zedelijk en maatschappelijk – kunnen ontwikkelen. Een toereikende levensstandaard omvat in ieder geval onderdak, voeding en kleding.

Ouders zijn de eerst verantwoordelijken voor deze basis. Als ouders echter om een of andere reden hun verantwoordelijkheid niet kunnen waarmaken, dan heeft de overheid de plicht om bij te springen. Het verdrag draagt op om in dat geval te zorgen voor programma's van materiële bijstand en ondersteuning (artikel 27). Daarnaast moeten kinderen de mogelijkheid krijgen om – via de ouders – gebruik te maken van sociale zekerheid (artikel 26). De Nederlandse overheid heeft een voorbehoud gemaakt op artikel 26 waardoor kinderen geen *zelfstandig* recht op sociale zekerheid hebben.

Het Kinderrechtencomité heeft zich verschillende malen uitgesproken over de risico's van armoede voor kinderen en over de verantwoordelijkheid van de overheid bij de bestrijding van armoede. Landen moeten niet alleen strategieën ontwikkelen om armoede tegen te gaan, maar ze moeten ook zorgen dat armoede geen schade aanricht bij de (jongste) kinderen.²

6 Conclusie

Op Saba groeien verschillende kinderen op in armoede, zo blijkt uit onderzoek. Kinderen hebben hierdoor soms geen toegang tot de meest basale kinderrechten, zoals eten of kleding. Ook op andere manieren komen kinderen en hun rechten onder druk als gevolg

¹ Zie literatuur 106, 33, 39, 27, 29, 11, 109, 105, 32, 100, 16, 74, 19, 47, 41.

² Committee on the Rights of the Child (2005). *General Comment no. 7, Implementing child rights in early childhood*. CRC/C/GC/7.

van de financiële situatie waarin gezinnen verkeren. Ouders moeten verschillende banen combineren en hebben geen tijd voor hun kinderen, er wordt samengeleefd in te kleine huizen met te veel mensen, er is geen geld voor kinderopvang, middelen ontbreken om kinderen naschoolse activiteiten te laten ondernemen.

Het zijn slechts enkele voorbeelden van de consequenties die armoede op het leven van kinderen kan hebben. Het is duidelijk dat deze situatie niet in lijn is met de eisen die het Kinderrechtenverdrag stelt.

Conclusie

Het onderzoek naar de kinderrechtsituatie op Saba concentreerde zich op acht aspecten van het leven van kinderen die tezamen hun leven bepalen: gezin en opvoeding, onderwijs, gezondheid, veiligheid, recreatie, spel en vrije tijd, participatie, wonen en financiën. Per onderwerp wordt in het rapport steeds eerst de huidige situatie geschetst. Deze situatie wordt vervolgens telkens vanuit drie invalshoeken beoordeeld: 1. Kinderen en jongeren, 2. Deskundigen, 3. Literatuur. Het zo verkregen beeld is getoetst aan het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind, dat voor elk van de leefgebieden minimumnormen formuleert.

In dit hoofdstuk vindt u de resultaten in het kort en de mogelijkheden om de situatie van kinderen te verbeteren.

1 Kinderrechten op Saba

Uit de beschrijvingen per thema blijkt dat de situatie op Saba (nog) niet voldoet aan de eisen die het Kinderrechtenverdrag daaraan stelt.

1.1 Gezin en opvoeding

In sommige gezinnen op Saba groeien kinderen op in een gewelddadige omgeving waar schreeuwen of slaan aan de orde van de dag is. De ouders die hun kinderen op deze manier behandelen, hebben dat vaak ook weer van hun ouders geleerd. Sommige ouders weten inmiddels dat geweld niet thuishoort in de opvoeding. Maar hoe het dan wel moet, is voor velen nog onbekend. Uit 'opvoedingsverlegenheid' laten sommigen hun kinderen dan juist te vrij waardoor deze grenzeloos gedrag gaan vertonen. Het gaat in veel gezinnen wel goed maar er zijn nog veel ouders die niet met hun kinderen communiceren. Kinderen worden niet gezien en gerespecteerd als volwaardig gezinslid. Veel ouders zijn druk met werken om het hoofd financieel boven water te houden en zijn daardoor weinig thuis. Als ze thuishomen zijn ze te moe om zich met de kinderen te bemoeien. Een sociaal vangnet met opvang en steun door derden ontbreekt; opa's en oma's moeten tegenwoordig ook werken om rond te komen. Sommige kinderen worden sociaal-emotioneel verwaarloosd. Ze moeten het zelf maar zien te rooien. Menig geïnterviewd kind geeft aan graag wat meer aandacht van zijn ouders te wensen.

Er zijn veel moeders die hun kinderen alleen opvoeden of samen met een nieuwe partner. Vaders zijn regelmatig afwezig in de opvoeding en betalen in die gevallen meestal geen alimentatie. Dat betekent dat moeders er dan (financieel) alleen voor staan.

Er zijn veel nieuw samengestelde gezinnen. Veel kinderen hebben broertjes en zusjes van verschillende ouders. Eveneens komen tienerzwangerschappen regelmatig voor. De soms zeer jonge meisjes zijn uiteraard nog niet in staat om hun kinderen adequaat op te voeden. Als geld en ondersteuning ontbreken, levert dit grote problemen op.

De kleine gemeenschap op het eiland is in veel gevallen ondersteunend aan individuele bewoners. Er is echter ook een andere kant. Niets blijft privé en er is sprake van veel schaamte en roddel. Het geloof speelt bij dit alles een sterke rol. Het 'gesloten' karakter van de eilandgemeenschap maakt de opvoedingssituatie complex. Problemen komen vaak pas naar buiten als er al veel is misgegaan en hulp is daardoor lastig te bieden.

De situatie rond gezin en opvoeding voldoet momenteel niet aan de minimumeisen die het Kinderrechtenverdrag daaraan stelt. Organisaties, zoals de Centra voor Jeugd en Gezin, werken hard om deze situatie te verbeteren maar dit is een lang en moeizaam proces. Allereerst moeten ouders het vertrouwen hebben dat zij hun kinderen ook op een positieve en geweldloze manier kunnen laten opgroeien tot verantwoordelijke en respectvolle burgers.

Daarnaast moeten zowel ouders als kinderen weten dat ze ondersteund kunnen worden en dat het geen schande is om daar een beroep op te doen. Hiervoor moeten ze voldoende vertrouwen hebben in de instanties op het eiland.

De opvang van kinderen zal eveneens moeten verbeteren en dat geldt zowel voor kinderopvang als voor naschoolse opvang in verschillende vormen. Het gaat daarbij om de kwaliteit én om de beschikbaarheid, ook voor ouders die dat nu niet kunnen betalen.

De bescherming van kinderen tegen geweld en verwaarlozing is al een prioriteit in het overheidsbeleid en moet dat blijven om de normen van het Kinderrechtenverdrag te kunnen halen. Ook op andere punten zal extra inzet moeten worden gepleegd om achterstanden weg te werken en kinderen het veilige opvoedingsmilieu te bieden dat het verdrag voor ogen staat. Veel van dergelijke maatregelen hangen samen met maatregelen op andere terreinen zoals armoedebestrijding en adequate huisvesting.

1.2 **Onderwijs**

Op een klein eiland zijn de mogelijkheden om onderwijs te volgen beperkt. Saba heeft één basisschool en één middelbare school. Mogelijkheden voor speciaal onderwijs ontbreken. Voor vervolgonderwijs moeten kinderen het eiland verlaten.

De kwaliteit van het onderwijs lijkt sterk te verbeteren, mede door de komst van onderwijsexpertisecentra en inspecties. Op Saba krijgen de kinderen les in het Engels. Sommige kinderen hebben taalproblemen die onderwijsachterstanden veroorzaken.

Sommige kinderen hebben gedragsproblemen die op school naar buiten komen. Vaak zijn deze rechtstreeks verbonden met de thuissituatie. De school is niet ingericht om kinderen met deze problemen te helpen.

Er bestaat – vooral bij deskundigen – nogal wat kritiek op sommige leraren. Ze zijn of te autoritair en directief of stellen juist te weinig grenzen. Ze gebruiken verbaal en lichamelijk geweld, ze blijven te kort op het eiland, ze stimuleren de leerlingen onvoldoende en het betrekken van leerlingen komt niet voor in hun woordenboek. Natuurlijk bestaan hierop veel positieve uitzonderingen die extra opvallen omdat ze in korte tijd positieve veranderingen bij de kinderen teweeg brengen.

Het onderwijs voldoet momenteel niet aan alle eisen van het Kinderrechtenverdrag. Daarbij gaat het om verschillende punten waarvoor extra aandacht is vereist zoals de kwaliteit van het onderwijs, speciaal onderwijs, het tegengaan van schooluitval, de aandacht voor de culturele identiteit en taal van het kind, de wijze waarop de discipline op school wordt gehandhaafd, de mogelijkheden voor kinderen om hun talenten te ontwikkelen, de toegang tot informatie en de mogelijkheden om op school te participeren. Er worden al grote stappen gezet om de situatie te verbeteren en in overeenstemming te brengen met de minimumeisen van het verdrag.

1.3 **Gezondheid**

Het is momenteel onduidelijk hoe het op de meeste gezondheidsgebieden gesteld is met de jeugd. Dat maakt het heel lastig om goed te reageren op gezondheidsproblemen en om het aanbod aan te laten sluiten op de behoeften. Voor jonge kinderen komt er wel steeds meer zicht op hun gezondheid doordat het consultatiebureau – ondergebracht bij het Centrum voor Jeugd en Gezin – hen volgt. Voor de wat oudere jeugd is dat niet het geval terwijl ook deze groep dringend aandacht nodig heeft. Zo zijn er zorgen over de seksuele gezondheid (bijvoorbeeld seksueel geweld, tienerzwangerschappen en seksueel overdraagbare aandoeningen) en het overgewicht en de leefgewoonten van kinderen. Kinderen durven niet makkelijk voor hulp aan te kloppen bij (huis)artsen omdat zij bang zijn dat dit dan snel bekend wordt op het eiland. Dat is een bijzonder knelpunt.

De zorg voor gehandicapte kinderen en voor kinderen met psychische gezondheidsproblemen is, voor zover al aanwezig, zeer beperkt. Uiteraard kan een klein eiland niet alle specialismen voor gezondheidszorg bieden. Om te waarborgen dat kinderen toch de juiste zorg krijgen wordt geprobeerd deze elders aan te bieden. Dat leidt soms tot taal- en kostenproblemen.

Er moet nog veel gebeuren om de minimumnormen te halen die het Kinderrechtenverdrag stelt voor gezondheid en gezondheidszorg. Het gebrek aan informatie over vrijwel alle gezondheidsaspecten maakt het echter moeilijk om verbeterplannen te maken.

De preventie van gezondheidsproblemen is een belangrijk punt van aandacht, onder meer waar het gaat om voorlichting over een gezonde leefwijze, inclusief seksueel gezond gedrag en gezond eten en bewegen. De toegang tot de gezondheidszorg voor de wat oudere kinderen moet sterk verbeteren wil deze in lijn komen met het Kinderrechtenverdrag. De jeugdzorg moet verder ontwikkeld worden om kinderen in staat te stellen gebruik te maken van hun recht op gezondheidszorg. Er zijn eveneens uitdagingen waar het gaat om de zorg aan gehandicapte kinderen, om kinderen die slachtoffer zijn en om de bescherming van kinderen tegen uiteenlopende gezondheidsrisico's.

1.4 **Veiligheid**

Of een kind veilig kan opgroeien, hangt samen met uiteenlopende aspecten thuis, op school en op straat. Veiligheid begint natuurlijk thuis. Sommige kinderen op Saba worden geconfronteerd met huiselijk geweld of mishandeling. En ook geweld op school is een punt van zorg en dan met name in de relatie tussen leraren en leerlingen.

In de kleine gemeenschap van Saba lijkt er weinig criminaliteit te zijn. Voor zover er jongeren betrokken zijn bij criminele activiteiten zoals inbraken, drugshandel, gewapende overvallen en geweld lijkt deze groep klein.

De aanpak van jeugdige delinquenten is de afgelopen jaren verbeterd door de introductie van drie strafrechtelijke reacties van oplopend kaliber. Ook in de justitiële instellingen op de andere twee eilanden zijn verbeteringen doorgevoerd. De aanpak gaat nu meer uit van de gedachte dat het jeugdstrafrecht pedagogisch moet zijn.

Kinderen vinden dat er meer gedaan moet worden aan jeugdcriminaliteit door meer vrijetijdsactiviteiten voor kinderen en jongeren te organiseren. Zolang ze zich niet vervelen zullen ze geen rottigheid gaan uithalen, veronderstellen ze. Deskundigen ondersteunen die gedachte volledig.

Om een goed beeld te krijgen van de veiligheid op de eilanden, zouden er meer actuele gegevens beschikbaar moeten zijn. Die worden nu niet, niet volledig of niet goed geregistreerd.

Op een aantal punten voldoet de regelgeving die van toepassing is op het eiland niet aan de minimumeisen die het Kinderrechtenverdrag stelt. Zo ontbreekt een verbod op lijfstraffen. Daarnaast stroken de toepassing van het volwassenenstrafrecht op zestien- en zeventienjarigen en de mogelijkheid tot levenslange veroordeling niet met het Kinderrechtenverdrag. De beter op jeugdige overtreeders ingerichte aanpak die momenteel op Bonaire, Sint Eustatius en Saba wordt gehanteerd, sluit echter wel goed aan op de gedachte achter het Kinderrechtenverdrag.

1.5 **Recreatie, spel en vrije tijd**

Tot een jaar of twaalf valt er voor de meeste kinderen voldoende te beleven op Saba. Sommige kinderen en deskundigen noemen het opgroeien op het eiland tot die leeftijd zelfs paradijselijk. Dat wil zeggen, als de kinderen gezegend zijn met ouders of anderen die tijd hebben en nemen om met ze te spelen, de Mount Scenery te beklimmen of te gaan zwemmen in de azuurblauwe zee. Vanaf een jaar of twaalf willen de meeste kinderen wel wat meer vermaak. Ze willen met leeftijdsgenoten omgaan, activiteiten ondernemen, de wereld ontdekken. Die wereld is op een eiland klein en het aanbod is beperkt op alle gebieden.

Voor veel kinderen is sport een uitlaatklep en een manier om het eiland zo nu en dan te verlaten voor competitie met andere eilanden. Kinderen kunnen een beperkt aantal sporten beoefenen. Saba heeft slechts kleine stukjes plat oppervlak waar sport beoefend kan worden. Ook voor muziek en andere cultuur zijn het aanbod en de mogelijkheden beperkt.

Het verwezenlijken van het recht van kinderen op recreatie, spel en vrije tijd staat op verschillende manieren onder druk op Saba. Bijvoorbeeld door het ontbreken van middelen, voorzieningen en expertise en andere belemmeringen. Veel van deze knelpunten zijn op te lossen voor zover het niet gaat om fysieke of geografische onmogelijkheden. Hiervoor is echter nodig dat erkend wordt hoe groot het belang is van de verwezenlijking van het recht van kinderen op recreatie, spel en vrije tijd en daarmee van een veilig 'derde opvoedingsmilieu' naast het gezin en de school.

1.6 **Participatie**

Kinderen worden doorgaans niet in staat gesteld om als volwaardige burgers mee te doen. Niet thuis, niet op school, niet in de samenleving op het eiland. Dat past ook niet in het concept van autoritair opvoeden dat zowel in gezinnen als op school nog vaak de boventoon voert. Het maakt dat kinderen weinig zelfredzaam en ondernemend zijn, eerder afwachtend en zonder initiatief. Ze wachten op instructies om iets te doen en op een schreeuw of klap om iets te laten. En dat terwijl ze juist vaak op zichzelf zijn aangewezen als ouderlijk toezicht ontbreekt en zeker als ze het eiland verlaten voor studie of werk. Dan wordt opeens van ze verwacht dat ze wel voor zichzelf kunnen zorgen en opkomen.

Participatie van kinderen thuis, op school en in de vrije tijd moet nog heel veel aandacht krijgen om op een acceptabel peil te komen. Respect voor kinderen en hun bijzondere positie moet daarin centraal staan. Toegesneden op hun leeftijd en ontwikkelingsniveau moeten kinderen geleidelijk leren om mee te doen in alle geledingen van de samenleving. Er zijn verschillende initiatieven om kinderen beter in staat te stellen hun recht op participatie te verwezenlijken. Dat kan uiteenlopen van opvoedingsondersteuning (Triple P), de komst van de Kinderombudsman waarmee meer aandacht komt voor kinderrechten(educatie), tot initiatieven van organisaties om kinderen en jongeren intensief te betrekken bij activiteiten. Het goed informeren van kinderen over hun rechten kan daarbij helpen om kinderen in de gelegenheid te stellen mee te doen in de samenleving.

1.7 **Wonen en financiën**

Er zijn onvoldoende geschikte en betaalbare woningen op Saba. Daardoor is het voor veel gezinnen moeilijk om goede woonruimte te vinden, zeker voor eenoudergezinnen. Als oplossing trekken familieleden vaak bij elkaar in. In te kleine en overbevolkte huizen hebben kinderen geen rust en slechts weinig privacy. Ze kunnen hun huiswerk niet goed maken en moeten soms het bed delen met een familielid. In sommige buurten laat de leefbaarheid ernstig te wensen over.

Dit alles hangt nauw samen met de benarde financiële positie van veel ouders. Het leven op een eiland is duur. Bijna alles moet worden ingevoerd en dat drijft de prijs op. Bovendien is een auto bijna een noodzakelijkheid omdat er nauwelijks openbaar vervoer is en het terrein te steil is om te fietsen. Tegelijkertijd is het salaris van werknemers relatief laag, zeker voor mensen met weinig opleiding.

Ouders krijgen geen kinderbijslag zoals in Europees Nederland. Vaders die het gezin hebben verlaten betalen in veel gevallen niet mee aan het levensonderhoud van hun kinderen.

Veel ouders en vooral alleenstaande moeders hebben meerdere banen. Maar dan nog is het voor velen een uitdaging om iedere maand de huur, elektriciteit, water, luiers, eten en andere levensbehoefte te kunnen betalen. Kosten voor veel zaken zoals kinderopvang, naschoolse opvang, sport of andere activiteiten vormen een obstakel. In extreme gevallen is er niet genoeg geld om (gezond) eten of kleren te kopen en komen

kinderen met honger op school. Het is duidelijk dat deze situatie niet voldoet aan de eisen die het Kinderrechtenverdrag stelt.

1.8 **Alles bij elkaar**

De verschillende knelpunten hangen nauw met elkaar samen en vormen daardoor een ernstig gevaar voor de ontwikkeling van veel kinderen die op Saba opgroeien. Om de kinderrechtensituatie op de eilanden in lijn te brengen met het Kinderrechtenverdrag zullen de onderwerpen dan ook in samenhang met elkaar moeten worden benaderd.

2 **Kinderrechten in de praktijk**

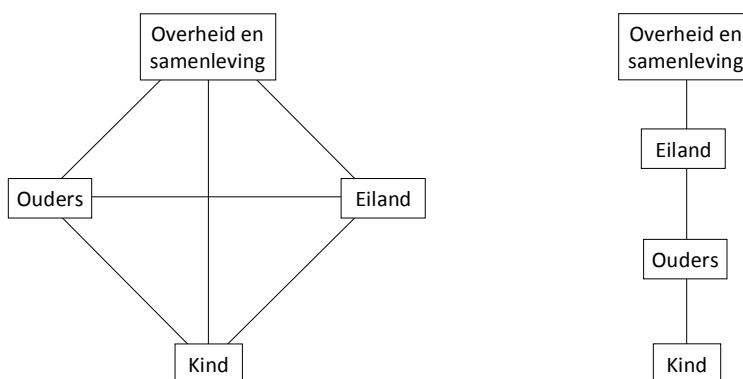
In het hoofdstuk over het Kinderrechtenverdrag wordt beschreven dat het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind de overheid verplicht om voor kinderen op Saba te zorgen:

- Daarbij is het *belang van het kind* uitgangspunt.
- Er gelden dezelfde minimumnormen als die voor andere kinderen in Nederland gelden: *non-discriminatie*.
- Bovendien heeft de overheid de verplichting om voor de kinderen op Saba extra zorg te organiseren als het gaat om het *wegwerken van achterstanden*.

Zoals gezegd strookt de huidige situatie op Saba (nog) niet met het Kinderrechtenverdrag. In de uitgebreide beschrijving per onderwerp wordt aangegeven welke rechten daarbij in het geding zijn. Dat uitgebreide overzicht was nodig om de precieze stand van zaken te kennen. Voor de praktijk kan vervolgens met een aantal eenvoudiger te hanteren stelregels worden gewerkt, die terugkomen op de basis van het Kinderrechtenverdrag.

Het Kinderrechtenverdrag maakt duidelijk dat er tussen kinderen, ouders, organisaties (op het BES-eiland) en de landelijke overheid rechtstreekse en zelfstandige verbanden en verplichtingen bestaan (zie de linker afbeelding). Er is dus geen sprake van een soort hiërarchie of afgeleide verantwoordelijkheid zoals wel eens wordt gedacht (zie rechter afbeelding).

Volgens het Kinderrechtenverdrag heeft iedere partij om het kind heen een eigen, directe verantwoordelijkheid ten opzichte van het kind: de ouders, de staat, maar ook anderen. Artikel 3 lid 1 van het Kinderrechtenverdrag is hier klip en klaar over.

Afbeelding 1: Onderlinge verhoudingen in de verantwoordelijkheid.

De overheid, en iedere betrokken organisatie moet uitgaan van het belang van het kind en dat de eerste overweging laten zijn:

- Dat betekent dat het *beleid* van de overheid en van iedere organisatie (op Saba) gestoeld moet zijn op *het belang van het kind*.
- Daarnaast moeten de overheid en iedere organisatie uitgaan van de *specifieke verdragsbepalingen* die verplichtingen scheppen op hun terrein, zoals die over gezondheidszorg, onderwijs of recreatie.
- Om te weten welke normen de overheid en organisaties moeten hanteren bij hun beleid moeten de *maatschappelijk aanvaarde normen* als uitgangspunt worden genomen. Immers, de rechten uit het Kinderrechtenverdrag gelden voor ieder kind (non-discriminatie). Dat betekent dat de overheid en alle organisaties die met kinderen op Saba te maken hebben, uit moeten gaan van de minimumnormen die voor alle Nederlandse kinderen gelden. Het maken van onderscheid tussen Europees en Caribisch Nederland is uit den boze als daardoor de normen niet worden gehaald.¹
- De overheid moet *achterstanden wegwerken*.

3 Beter samen

Het is altijd gemakkelijker om te zeggen dat iets niet goed gaat dan om te zorgen dat het goed komt. Dat realiseren de onderzoekers zich terdege en bescheidenheid is dan ook op zijn plaats. Temeer omdat zoveel personen en instanties op Saba al lang hun uiterste best doen.

Feit is echter dat de huidige situatie niet spoort met het Kinderrechtenverdrag. Feit is ook dat werkelijk iedereen die iets te maken heeft met de situatie van kinderen op de eilanden vindt dat deze kinderen beter verdienen en dat daarmee haast moet worden gemaakt. Hierbij komt het aan op zorg en samenwerking door eenieder vanuit een gezamenlijk gevoel van urgentie. Op solidariteit voor alle kinderen in het Koninkrijk der Nederlanden en in het land Nederland, waar zij zich ook bevinden. Het Kinderrechtenverdrag biedt daarvoor voldoende aansporing.

3.1 Ouders, overheid en organisaties

De primaire verantwoordelijkheid voor de gezonde ontwikkeling van kinderen ligt bij de ouders. Dat is ook zo op Saba. Maar als ouders tekort schieten, hebben de omringende organisaties én de overheid een eigen directe verantwoordelijkheid.

De verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid om hulp, ondersteuning en verbetering te bieden, heeft verschillende kanten.

Ten eerste is er de afstand, zowel fysiek als cultureel-maatschappelijk. Op de eilanden kent iedereen de verhalen over goedbedoelende ambtenaren uit Den Haag die na negen uur vliegen wel even zullen vertellen hoe het moet op basis van beleid en ervaringen die niet aanslaan op de eilanden. Alle professionals pleiten ervoor regelingen en instrumenten te laten aansluiten bij de lokale situatie. Dat blijkt moeilijk maar beslist niet onmogelijk.

Daarnaast is er het fenomeen van de vakministeries in Den Haag. Onderwijs, gezondheid, veiligheid, huisvesting en sociale zaken zijn goed afgebakende en gescheiden beleids-terreinen, wat vanuit Haags perspectief goed werkbaar is. In de dynamiek van een kleine gemeenschap op een eiland, waar alles met elkaar samenhangt, is deze verkokering echter funest. Het verbeteren van de kinderrechtsituatie op de BES-eilanden vereist een gezamenlijk verantwoordelijkheidsbesef van de vakministeries en een integrale aanpak in de beleidsvorming en –uitvoering. Dat de minister van BZK hierin een krachtige coördinerende verantwoordelijkheid heeft, is zo vanzelfsprekend dat je het bijna zou

¹ Zie hiervoor ook het advies van het College voor de Rechten van de Mens dat besproken wordt in het deel over het Kinderrechtenverdrag en waarvan u de samenvatting vindt in bijlage 4.

vergeten. Samen met de Rijksvertegenwoordiger en de Kinderombudsman kunnen en moeten zij hiervoor zorgen.

Vervolgens is er de tijdelijkheid van alles uit Den Haag. Veel goede initiatieven hebben het karakter van een plan, een project of een pilot. De financiering is tijdelijk, de uitvoering is vaak tijdelijk maar wat lokale professionals nog meer dwarszit, is dat de personele ondersteuning uit Europees Nederland eigenlijk ook meestal is. Net als ze een beetje snappen hoe het werkt, gaan ze weer weg of, zoals ze het dan zelf zeggen: weer terug. Met alle kennis en ervaring die ze hebben opgedaan. Structurele ontwikkelingen en verbeteringen zijn moeizaam voor lokale organisaties als je het gevoel hebt dat je steeds weer opnieuw moet beginnen.

Het is ook niet eenvoudig. Een kleine, relatief gesloten gemeenschap op een eiland is niet altijd even toegankelijk voor suggesties en interventies. Caribisch en Europees Nederland hebben een ingewikkeld gezamenlijk verleden. Het is ook in Europees Nederland niet ongebruikelijk om het gezin als de hoeksteen van de samenleving te beschouwen waar tegenover organisaties en de overheid zeer terughoudend dienen te zijn. Realistische gedachten over de beperkte maakbaarheid van een samenleving – hier en daar – doen echter niets af aan de aard en omvang van de verantwoordelijkheid.

3.2 **Verschillende situaties, dezelfde normen**

De situatie op de BES-eilanden verschilt van die in Europees Nederland, dat is duidelijk. Het is dan verleidelijk om de normen aan te passen aan wat gebruikelijk is, aan wat al heel lang gebruikelijk is. Om te denken dat het op zo'n tropisch eiland nu eenmaal anders gaat dan in een koud kikkerland. Of te bedenken dat je niet je eigen westerse normen moet opleggen aan een eilandbevolking aan de andere kant van de aardbol. Dat is zo fruikend omdat het zo logisch klinkt. Maar het is niet in orde. De normen die het Kinderrechtenverdrag stelt, zijn minimumnormen die gelden voor heel Nederland. De Nederlandse overheid – aan Caribische en Europese zijde – heeft in het naleven van het verdrag een eigen, directe verantwoordelijkheid.

Op elk van de drie eilanden in Caribisch Nederland is de situatie anders. Om die reden is gekozen voor aparte rapporten die de eigenheid van de eilanden onderstrepen. Op basis hiervan kan samenhangend jeugdbeleid voor elk eiland apart gemaakt of nader ingevuld worden. Steeds moet daarbij beoordeeld worden wat elk eiland nodig heeft, op welke manieren het beste kan worden samengewerkt en met welke maatregelen de situatie van kinderen kan verbeteren.

3.3 **Uitgangspunten**

Het rapport biedt geen concrete aanbevelingen. Het maakt wel duidelijk dat er veel moet gebeuren en wie daarvoor verantwoordelijk is.

Tien uitgangspunten voor verbeteringen voor iedereen die daarbij betrokken is:

1. Respect voor de eigen taal en cultuur van de eilandbewoners én eerbiediging van de kinderrechten gaan samen op.
2. Voortbouwen op de kracht en inzet van personen en organisaties op het eiland die zich al sinds lang inzetten voor het belang van het kind.
3. Stimulans van de samenwerking van personen en organisaties onderling en met degenen die vanuit Europees Nederland verantwoordelijk zijn voor realisatie van de kinderrechten.
4. Participatie van kinderen en jongeren op alle niveaus: het betrekken van de jeugd zelf bij het verder inventariseren van knelpunten en het vinden van oplossingen.
5. Terughoudendheid in extra regelgeving vanuit Europees Nederland.
6. Kiezen voor een aanpak die aansluit op de specifieke behoeften van het eiland en zijn kinderen.

7. Realiseren dat extra inspanningen en middelen nodig zijn om achterstanden weg te werken.
8. Entameren van nader onderzoek op al die gebieden waar kennis over kinderen ontbreekt.
9. Organiseren van registratie van gegevens over kinderen op terreinen waarop adequate informatie momenteel ontbreekt.
10. Uitgaande van een grote urgentie om de kinderrechtensituatie binnen afzienbare tijd zodanig te verbeteren dat deze aan de minimumeisen voldoet.

Het onderzoek naar de kinderrechtensituatie op Saba heeft het karakter van een nulmeting. Op basis hiervan kan UNICEF zijn mandaat – toezien op naleving van het Kinderrechtenverdrag – in praktijk brengen. Dat betekent niet dat de kinderrechtenorganisatie nu rustig achterover leunt. Het betekent vooral dat met dit rapport de verantwoordelijke overheden en organisaties worden aangespoord om de eigen en elkaars mouwen nog meer dan thans op te stropen. In het belang van het kind.

BIJLAGEN

Bijlage 1 – Citaten over Saba

Inhoud

Gezin en opvoeding	167
Onderwijs	179
Gezondheid	190
Veiligheid	193
Recreatie, spel & vrije tijd	194
Participatie	198
Wonen	201
Financiën	201

Gezin en opvoeding

1. Meestal eten we tussen de middag samen thuis. Soms is mijn vader aan het vissen, dus dan is hij er niet. Mijn moeder kookt voor ons. En 's avonds eten we ook warm. Mijn moeder kookt dan weer. (jongen, 14 jaar, Saba)
2. Ik kook zelf best vaak. Meestal kookt mijn vader. Mijn moeder kan beter koken. Zij maakt eten waar meer smaak aan zit. (jongen, 14 jaar, Saba)
3. Vroeger was ik de luidruchtige probleemzoeker maar nu ben ik rustig. Ik ben gewoon volwassen geworden. (jongen, 16 jaar, Saba)
4. Iedereen is er als ik 's middags thuiskom maar ik eet gewoon alleen. Als het op eten aankomt wil ik gewoon liever niet bij de familie zitten. Ik vind het gewoon prettig om af en toe alleen te zijn. Mijn moeder maakt ontbijt, lunch en avondeten voor ons. Met het avondeten zit ik soms wel met de rest van de familie aan tafel. Mijn zusje eet ook alleen in haar kamer. (jongen, 16 jaar, Saba)
5. Met mijn moeder spreek ik Spaans maar met mijn zusjes en mijn stiefvader spreek ik Engels. (jongen, 16 jaar, Saba)
6. Mijn ouders zijn een beetje streng. Ik mag niet overal heen waar ik heen zou willen. Zoals uit naar bepaalde plekken als er bands spelen. Ze willen ook altijd dat er iemand op mij let. Ze vinden dat kinderen tijd moeten hebben om op te groeien en niet zo laat op straat horen te lopen. (meisje, 11 jaar, Saba)
7. Mijn ouders willen dat ik vroeg ga slapen omdat ik 's morgens om half zes op moet staan. Meestal ga ik tussen acht en negen uur slapen. Mijn ouders zeggen vaak dat ik naar bed moet maar als ik heel moe ben of hoofdpijn heb ga ik uit mezelf naar bed. Ik sta 's morgens op en dan ga ik douchen, mijn uniform aantrekken, ontbijten en mijn haren kammen. Alles duurt heel lang. (meisje, 11 jaar, Saba)
8. Ik vind het leuk om te koken. Ik ben nu veel bezig met bakken. Ik maak bananenbrood, worteltjestaart en andere dingen. (meisje, 11 jaar, Saba)
9. Ik spreek een beetje Nederlands. Mijn ouders spreken het wel, ook soms tegen mij. Als ze niet willen dat mijn zusje weet waar het over gaat dan praten ze Nederlands. Maar mijn zusje begint nu ook Nederlands te verstaan dus dan gaan ze meer Papiaments praten. (meisje, 11 jaar, Saba)

10. Thuis moeten we om de week helpen met schoonmaken. Vegen, kleren in de wasmachine stoppen en uit de droger halen, afstoffen en dweilen. (meisje, 11 jaar, Saba)
11. Als ik iets stouts doe, krijg ik straf maar ik word niet geslagen. Dan moet ik een tijdje in mijn kamer blijven en nadenken over wat ik heb gedaan. Of ik mag nergens heen. (meisje, 11 jaar, Saba)
12. Er zijn geen problemen thuis. Ik maak alleen ruzie met mijn zusje. (meisje, 11 jaar, Saba)
13. Mijn ouders zijn niet echt streng. Er zijn wel regels maar ze zijn niet extreem streng. Er zijn bepaalde dingen die ik wel mag doen en bepaalde dingen die ik niet mag doen. (meisje, 14 jaar, Saba)
14. Ik mag niet de hele nacht wegblijven en dat soort dingen. Eigenlijk zijn het gewoon de basisdingen die ik niet mag doen. Als ik ergens heen wil moet ik eerst toestemming vragen. (meisje, 14 jaar, Saba)
15. Thuis spreken we Engels maar als mijn grootouders komen spreken we wel Duits. Ik versta het en ik spreek het. (meisje, 14 jaar, Saba)
16. Ik ga uit mezelf naar bed. Soms vertellen mijn ouders dat ik naar bed moet als het echt laat is. Meestal ga ik zelf. (meisje, 14 jaar, Saba)
17. Ik eet meestal alleen. Mijn moeder is wel thuis maar ze is meestal mijn broertje aan het helpen met zijn huiswerk. Ik vind het niet erg om alleen te eten. (meisje, 14 jaar, Saba)
18. Je zou kunnen zeggen dat mijn ouders wel streng zijn als ze vinden dat ik iets perse moet doen. Ze willen dat ik thuis help met schoonmaken en andere dingen. Dat is niet zo makkelijk want dat wil ik niet. (jongen, 14 jaar, Saba)
19. Meestal helpt mijn zusje mijn moeder met schoonmaken en ik help met mijn vader met klusjes. (jongen, 14 jaar, Saba)
20. Ik kan thuis niet alles wat ik wil doen maar wel het meeste. Als ik iets doe dat niet mag dan gaan ze met mij praten en vragen waarom ik het toch heb gedaan. Voor straf pakken ze de computer een tijdje af. Mijn ouders slaan mij nooit. (jongen, 14 jaar, Saba)
21. Er zijn eigenlijk nooit problemen thuis. Als ik iets wil doen wat niet mag dan vraag ik waarom. (jongen, 14 jaar, Saba)
22. Meestal ga ik zelf naar bed maar soms zeggen mijn ouders mij dat ik naar bed moet. (jongen, 14 jaar, Saba)
23. Ik kan beslissen waar ik heen wil maar mijn ouders moeten het wel goed vinden. Ik luister meestal gewoon naar mijn ouders. (jongen, 14 jaar, Saba)
24. Ik woon bij mijn ouders. Ik kan goed met ze opschieten. (meisje, 17 jaar, Saba)
25. Ik heb wel vrienden. Soms bemoeien mijn ouders zich met wie ik omga. (meisje, 17 jaar, Saba)
26. Thuis help ik met de was, de afwas en ik ruim mijn eigen kamer op. (meisje, 17 jaar, Saba)
27. Mijn vader is niet te streng. Ik kan met de vrienden omgaan die ik wil. (jongen, 14 jaar, Saba)
28. Mijn ouders zijn niet echt streng. Ik mag vrienden mee naar huis nemen. (meisje, 14 jaar, Saba)
29. Meestal eet ik samen met mijn ouders. (meisje, 14 jaar, Saba)
30. Mijn ouders zijn niet streng. Ik heb wel grenzen maar dat vind ik niet erg. Ik kan goed met mijn ouders overweg. (meisje, 16 jaar, Saba)
31. Mijn vrienden komen bij mij thuis. Ik ga ook wel daarheen maar minder vaak. (meisje, 16 jaar, Saba)
32. Ik heb thuis voldoende privacy. Als ik alleen wil zijn kan dat. (meisje, 16 jaar, Saba)
33. Mijn moeder is strenger dan mijn vader maar ik heb de vrijheid om te doen wat ik wil. Ze vertrouwt mij. (jongen, 14 jaar, Saba)

34. Ik heb thuis voldoende privacy. (jongen, 14 jaar, Saba)
35. Ik heb thuis mijn kamer waar ik mijn dingen kan bewaren en waar ik rustig huiswerk kan maken. (meisje, 14 jaar, Saba)
36. Ik help het huis schoonhouden. Kamer opruimen, dweilen, vegen, vuilnis buitenzetten. (meisje, 14 jaar, Saba)
37. Ik kan goed opschieten met mijn ouders. (meisje, 15 jaar, Saba)
38. Mijn ouders zijn niet echt streng. Mijn moeder laat me overal naartoe gaan zonder problemen en mijn vader moet er meestal wel wat langer over nadenken. (jongen, 14 jaar, Saba)
39. Er zijn thuis niet echt problemen. Soms wel maar bijna nooit. Ik doe mijn best om me altijd te gedragen. (jongen, 14 jaar, Saba)
40. Ik eet altijd alleen. Mijn ouders zijn er wel. We hebben thuis niet echt een eettafel. Ik eet meestal achter de computer of voor de televisie. (jongen, 14 jaar, Saba)
41. Ik hoef thuis niet te helpen met schoonmaken. Ik vind het wel leuk om te strijken en te koken, dus dat doe ik wel. Ik was ook mijn eigen kleren sinds ik twaalf ben. (jongen, 14 jaar, Saba)
42. Ik denk dat vanwege de cultuur die we hebben op de eilanden, de ouders niet goed weten hoe ze seksuele voorlichting moeten geven aan hun kinderen. (jongere)
43. Ouders weten niet hoe ze met hun kinderen in gesprek kunnen gaan over seksualiteit. (jongere)
44. De moeder begrijpt niet waar haar kind het over heeft. De kinderen nemen informatie tot zich die in een heel andere context is ontstaan en ontwikkeld. Hierdoor vindt de beleving van de kinderen vaak geen aansluiting bij de leefwereld en opvattingen die hun ouders hebben. (jongere)
45. Kinderen, met name jongens, worden verwend. (deskundige)
46. Wat belangrijk is, is om ouders te leren wat straffen is en wat niet. Ze moeten leren dat ze consequent moeten zijn. Het is niet goed als je je kind bij wijze van straf de hele week verbiedt om na school iets te doen, dus als hij niet naar sport en muziek kan en vervolgens hou je het niet vol in het weekend omdat je zelf wilt feesten en het onhandig voor je is als je kind huisarrest heeft. (deskundige)
47. Langzamerhand moet je met opvoedingsondersteuning dit soort dingen veranderen. Mensen leren hoe je kinderen moet opvoeden. (deskundige)
48. Een ouder zei me laatst: "You have to talk so much!!!!" en dat is het ook precies. Nu moeten ze praten tegen het kind. Vroeger deden ze gewoon wat ze wilden. Ik vertel ze dan wel dat ze soms wel eerst een time out kunnen geven en daarna rustig kunnen praten. (deskundige)
49. Sommige ouders laten hun kind helemaal los, totaal vrij zonder grenzen. Ook omdat ze niet weten wat ze moeten als ze niet mogen slaan. Die kinderen worden totaal niet gecorrigeerd en leren geen grenzen. Dat gaat dan niet goed met zo'n kind. (deskundige)
50. Het belangrijkste is dat kinderen een goede thuissituatie hebben. Dat ze ontbijt krijgen. Dat er met ze wordt gesproken. Dat ze een goede band hebben met hun ouders. (deskundige)
51. Opvoeden moet thuis beginnen. En het moet ook thuis beginnen met het bijbrengen van respect van ouders voor hun kind en omgekeerd. (deskundige)
52. Ouders moeten kinderen verantwoordelijkheid leren en ze grenzen bieden. Daar wordt nu helemaal geen tijd ingestoken. (deskundige)
53. Natuurlijk is de thuissituatie het lastigst te beïnvloeden. Dat is oncontroleerbaarder. Het gaat al jaren hetzelfde. Je moet heel veel investeren en laten zien dat het anders kan. Er wordt nu op de eilanden gewerkt met de Triple P-methodiek. Op zich is het idee goed hoor maar het sluit niet aan. Je moet in vier bijeenkomsten ouders positief opvoeden leren. Het gaat uit van een basis die aanwezig moet zijn maar er niet is. Bovendien is het een keurslijf. Je moet het volgens een bepaald stramien doen en mag daar niet van afwijken terwijl je naar mijn idee in ieder individueel geval moet kijken wat mensen nodig hebben. (deskundige)

54. Als kinderen een probleem hebben kunnen ze hier niet bij een AMK of kindertelefoon terecht. Maar het is ook de vraag of ze dat zouden doen als het kan want er wordt ze immers geleerd volgzzaam te zijn: 'doe dit, doe dat'. In de praktijk bellen burens die denken dat een kind wordt mishandeld de school, het CJG of de Voogdijraad. (deskundige)
55. Je moet alternatieven bieden voor opvoeden, zonder geweld. Publiekelijk, zoals op de lokale tv. We hebben nu twee programma's waarin we vanuit het EOZ voorlichting geven. En krantjes. (deskundige)
56. Je moet naar ouders toestappen en ze aanspreken op de manier waarop ze met kinderen omgaan. (deskundige)
57. Veel ouders hebben geen idee hoe ze een kind moeten opvoeden. Een moeder van een baby van drie maanden die tegen haar baby zegt: "Behave!" (deskundige)
58. Opvoeden gaat hier met de harde hand. (deskundige)
59. Je ziet hier heel veel problematische opvoedingsituaties. (deskundige)
60. De opvoeding van kinderen is een zwak punt. En het is een vicieuze cirkel die generaties lang doorgaat. (deskundige)
61. Saba kent een harde opvoedingsstijl. Een corrigerende tik wordt algemeen beschouwd als volstrekt normaal en goed. Opvoeding is gebaseerd op gebiedende communicatie: doe dit, doe dat niet. Er wordt uitgegaan van een sterke hiërarchische verhouding tussen ouder en kind: Ik ben de ouder, ik beslis. Ouders zijn bang om hun gezag kwijt te raken en zijn niet gewend om in gesprek te gaan met kinderen of om met ze te onderhandelen. Dat wordt steeds lastiger met de invloeden van buitenaf, zoals tv en internet. Het tonen van affectie en ouderlijke liefde is op Saba ongebruikelijk. Veel ouders weten niet beter. Zij zijn zelf opgevoed op een directieve, negatieve manier en zo doen zij dat weer bij hun kinderen. Ze hebben nooit het goede voorbeeld gehad waarbij ze leren hoe je een kind positief kan opvoeden. (deskundige)
62. De meeste kinderen op Saba vinden dat thuis een veilige omgeving is, zo bleek uit een enquête door een professor uit Trinidad. (deskundige)
63. Op Saba zie je veel verwaarlozing. (deskundige)
64. Vaak is de thuissituatie slecht. Verslaving van de moeder, geen hechte gezinssituatie, moeders met een dubbele baan. Kinderen ontbreekt het aan opvang als zij uit school komen. Kinderen zwerven op straat tot er iemand thuis komt. (deskundige)
65. Sommige kinderen komen vies op school. (deskundige)
66. Veel moeders hebben een dubbele baan. (deskundige)
67. Ouders moeten meer aandacht geven aan opvoeding en onderwijs. Kinderen weten niet meer hoe ze zich moeten gedragen. Ze leren niet om te luisteren. (deskundige)
68. Kinderen zijn heel vaak alleen. Ze kijken tv en denken dat ze alles ook kunnen wat ze op tv zien. (deskundige)
69. Sommige ouders laten hun kinderen lang thuis alleen. Deze kinderen worden ruw en brutaal. (deskundige)
70. Overdag gaat de ijskast op slot als moeder aan het werk is. Moeder komt laat thuis. (deskundige)
71. Verwaarlozing. De tijd en aandacht die aan kinderen wordt besteed, is miniem! (deskundige)
72. Als je na zestien uur werken thuiskomt, dan ben je niet in staat je kind goed op te voeden. (deskundige)
73. Er zijn veel eenoudergezinnen en kinderen met opvoedingsproblemen. Naast de gevolgen van verwaarlozing zijn er kinderen met adhd of andere problemen. (deskundige)
74. Een deel van de ouders op Saba heeft weinig aandacht voor de kinderen. (deskundige)

75. Veel kinderen groeien op in een weinig stimulerende omgeving met weinig toekomstperspectief. (jongere)
76. Vaak hebben ze thuis geen vader en de moeder is natuurlijk de hele dag aan het werk en als ze thuis komt, is ze moe. (jongere)
77. Er is een sociale structuur nodig op de eilanden. Die is er nu niet. (deskundige)
78. Wetende dat er in thuissituaties van kinderen soms lastige omstandigheden zijn - veel ouders zijn altijd aan het werk en niemand zorgt voor de kinderen - is het van groot belang dat kinderen zich veilig voelen op plaatsen waar ze zijn, zoals: school, naschoolse opvang, sportverenigingen, speelplaatsen, enzovoorts. Het creëren van veilige plaatsen zal extra aandacht vragen. (deskundige)
79. Vroeger zorgden grootouders voor de kinderen. Nu kunnen grootouders niet meer voor de kinderen zorgen. Ze moeten werken om het te redden. (deskundige)
80. Je moet je een driehoek voorstellen met in het midden het kind. In de ene hoek de school, in de andere thuis en in de derde punt overige, bijvoorbeeld organisaties. De school is hier zwak. Thuis is zwak want ook de opvoedingsvaardigheden van ouders hier zijn onvoldoende. Mensen doen al jarenlang iets op een bepaalde manier. (deskundige)
81. De thuissituatie van kinderen op Saba is nogal eens problematisch. Zo zijn er veel kinderen van wie de ouders altijd aan het werk zijn en niemand op hen let. Het is dan extra belangrijk dat de kinderen veilig zijn op plekken waar ze komen, zoals school, naschoolse opvang, sportclubs en speelterreinen. (deskundige)
82. Algemeen beeld op de eilanden is dat toezicht thuis vaak faalt en dat er weinig of geen naschoolse activiteiten zijn voor kinderen en jongeren. (deskundige)
83. Mijn vrienden worden thuis wel eens geslagen. Het is niet zo erg maar ze vertellen het me wel. (meisje, 11 jaar, Saba)
84. Vroeger werd ik wel geslagen maar nu niet meer. Het was ook altijd maar een tikje op mijn hand. (meisje, 11 jaar, Saba)
85. Misschien slaan ouders hun kinderen wel. Ik denk dat als een kind iets fout zou doen dat de ouders dan misschien wel zouden slaan. Dat is wel mogelijk. Ik weet daar niet echt iets van. (meisje, 14 jaar, Saba)
86. Mijn ouders slaan mij wel eens als ik iets heel stouts doe. (meisje, 15 jaar, Saba)
87. Soms slaan ouders hun kinderen. Ik ben thuis ook wel eens geslagen toen ik jonger was. Nu niet meer. (jongen, 14 jaar, Saba)
88. Het slaan van kinderen door hun ouders is niet altijd misbruik of mishandeling. Ik heb het vaak zelf ook ervaren en zie het eerder als onschuldige correctieve handeling. (jongere)
89. Het corrigeren van kinderen door middel van slaan is onderdeel van de cultuur behalve als het slaan extreme vormen aanneemt en het kind goed zichtbare verwondingen heeft aan bijvoorbeeld het gezicht. (jongere)
90. Kinderen krijgen weinig aandacht van ouders. Ze zien dat vader moeder slaat en nemen dit gedrag over. (jongere)
91. De vader slaat de moeder. Als je dat dan als jongen ziet, denk je dat dat goed is om te doen omdat je vader het ook doet. (jongere)
92. Er is bijvoorbeeld geen centraal meldnummer voor misbruik zoals in Nederland. (jongere)
93. Ik zou niet weten naar wie je toe kunt gaan op Saba als je misbruikt of mishandeld wordt. Er is niemand die je kunt vertrouwen. (jongere)
94. De grootste problemen op de eilanden zijn armoede, seksueel geweld, incest, kindermisbruik, tienerzwangerschappen en eenoudergezinnen. Als je om hulp vraagt, weet meteen het hele eiland het. Iedereen weet dat misbruik plaatsvindt maar niemand doet iets. (deskundige)

95. Kindermishandeling wordt nu gemeld en dat is een stap in de goede richting. (deskundige)
96. Op Saba zie je veel inteelt. (deskundige)
97. Het is lastig om bewustwording op gang te brengen van kindermishandeling. Ouders worden boos. Het is een taboe. (deskundige)
98. Een groot probleem is kindermishandeling, zowel verbaal als lichamelijk. Jullie gaan een beerput opentrekken! (deskundige)
99. Je kunt er niet zomaar vanuit gaan dat het op Sint Eustatius en Saba hetzelfde is als op Bonaire. Ik wil kijken hoe de caseload is en wat de zaken zijn waar zij mee te maken hebben. Is het ook gerelateerd aan armoede? We moeten ook beleid maken op het gebied van de kindbescherming en dan moet je dat weten. Ik hoop ook echt dat in de jaren dat ik dit nog ga doen, dat er dan wel geluisterd wordt want dit is de kans. Dat kinderen ook inderdaad beschermd worden. (deskundige)
100. Uitgaande van het Internationale Verdrag van de Rechten van het Kind is het belangrijk dat kindermishandeling wordt gedefinieerd en dat iedereen daarvan op de hoogte wordt gebracht. Bewustwording van de bevolking over opvoeden zonder geweld en wat wordt bedoeld met kindermishandeling, is van groot belang. Het feit dat je als ouder model staat is daarbij een centraal gegeven. Het vraagt aandacht voor het mensen sensitief maken voor persoonlijke waarden. Dit geldt zowel voor ouders alsook voor kinderen. Waarbij het voor kinderen essentieel is dat zij sociale vaardigheden bezitten en leren eigen grenzen te stellen, met name in situaties die voor hen niet prettig voelen. In een groter geheel gaat het dan om identiteitsontwikkeling, integriteit en normen en waarden. Het vraagt een paradigmashift, niet richten op tekorten maar richten op talenten. (deskundige)
101. Om de situatie en de daaruit voortkomende vragen over de aanpak kindermishandeling goed te kunnen beantwoorden, is het van belang dat er een nulmeting wordt gedaan naar aard en omvang. Hierop volgend dat er doelen en prestatie-indicatoren worden geformuleerd en dat het effect van beleid en uitvoering wordt gemeten. Dit geeft feedback op het effect van alle inzet en inzicht of de goede dingen worden gedaan. (deskundige)
102. Twee zaken zijn expliciet genoemd:
  - * De oudersupport/ouderschapstrainingen voor aankomende ouders en ouders die net een kind hebben. Ouders leren hoe om te gaan met kinderen in het kader van positief opvoeden.
  - * Hulp aan daders. Daders op een andere manier leren omgaan met hun kinderen. (deskundige)
103. Formuleer in het kader van de aanpak kindermishandeling kerndoelen vanuit de rijksoverheid en het eilandbestuur. Deze kunnen dan gelden als kaders waarbinnen de aanpak kindermishandeling wordt vormgegeven en geven tevens de maatschappelijk en richtinggevende verantwoordelijkheid van de overheid aan. (deskundige)
104. In zaken waarin kindermishandeling speelt, zullen altijd meerdere beroepsbeoefenaren betrokken zijn. Het goed begeleiden van deze zaken kan nooit alleen. Dit maakt dat er gezamenlijk verantwoordelijkheid gedragen moet worden maar ook dat er werkafspraken gemaakt zijn die dat mogelijk maken. In het kader van kwaliteitsontwikkeling zal feedback een centrale plaats moeten innemen. Het gaat om feedback op eigen en andermans handelen. Zeker het samen leren staat hierin centraal omdat elke zaak waarin kindermishandeling plaatsvindt weer nieuwe eigen opdrachten en uitdagingen stelt maar ook in de samenwerking met anderen. (deskundige)
105. Het per organisatie of instelling aanwijzen van een aandachtsfunctionaris helpt om het thema kindermishandeling binnen de instelling of organisatie op de agenda te houden en helpt ook om kennis in het handelen up to date te houden. Zonder altijd zelf betrokken te worden in zaken waar kindermishandeling speelt, kan deze persoon wel adviseren, coachen en kennis ter beschikking stellen. (deskundige)
106. Bewustwording op allerlei vlakken met betrekking tot opvoeding maar ook over kindermishandeling en wat dan te doen is een belangrijk voorwaarde om het aantal kindermishandelingen terug te brengen. Hiertoe zijn een aantal suggesties gedaan:
  - * Zet campagnes op over positief opvoeden, opvoeden zonder geweld en over kindermishandeling;
  - * Gebruik toneelvoorstellingen (in het Papiaments) in de bario's om thema's zoals opvoeden, maar ook kindermishandeling, aan de orde te stellen;
  - * Gebruik media: radio, tv; folders, posters, internet om informatie te geven over opvoeden;

- * Geef gestructureerde informatie over misbruik, ook de strafbaarheid noemen;
  - * Geef informatie voor hulp aan ouders. (deskundige)
107. Sinds de komst van het Kinderrechtenverdrag heb ik het idee dat er minder geslagen wordt met riemen en met hout en dergelijke maar er wordt nog wel een tik uitgedeeld. (deskundige)
  108. Een enkele ouder vergeet dat je je kind niet mag mishandelen. Dat gaat om een of twee gevallen op het eiland. Daar is sprake van ernstige mishandeling. Je moet ouders andere strafmogelijkheden leren. (deskundige)
  109. Een kind dat thuis geslagen wordt, vertoont vaak op school probleem gedrag. (deskundige)
  110. Een groot probleem hier is incest, kindermisbruik. Er is een safehouse op Sint Maarten waar vrouwen en kinderen heen kunnen maar er is geen hulpinstantie om telefoontjes op te vangen. Op het eiland is het nog gewoonte dat de vader de eerste minnaar van zijn dochter is. Dat komt ook op Saba voor. Er zijn ook broer-zus relaties. 'Things don't happen behind closed doors' en dus worden voorbeelden ook nog eens opgevolgd door kinderen, broers, etc. (deskundige)
  111. Thuis zwaait er voortdurend wat als je je als kind niet goed gedraagt. (deskundige)
  112. Als school de ouders belt dat een kind niet gehoorzaam is, krijgt hij thuis slaag. (deskundige)
  113. Er is genoeg bekend dat slaan vaak voorkomt hier. En dat het niet helpt. (deskundige)
  114. EOZ en Centrum voor Jeugd en Gezin gaan op Saba uit van dezelfde aanpak. Zo organiseren we een middag over toegenomen agressie in het basisonderwijs en gebruiken daarbij Triple P. (deskundige)
  115. Kindermishandeling is een taboe op Saba. Jaren geleden hebben kinderen vragenlijsten ingevuld over geweld, verslaving, misbruik etc. en dat werd zinnig in beeld gebracht maar het is echt een taboe. (deskundige)
  116. Kindermishandeling en misbruik zijn hier taboe. Iedereen weet dat het er is. (deskundige)
  117. Er heerst hier nog een andere cultuur waarbij lijfstraffen normaal worden gevonden. Zoals in de jaren vijftig in Nederland. (deskundige)
  118. Veel ouders gaan ervan uit dat als je kind niet luistert, je hem slaat. Met gesp en riem. (deskundige)
  119. Het is heel lastig om kindermishandeling en misbruik op het eiland aan te pakken. In de jeugdzorg en Voogdijraad zitten mensen van het eiland. Een kwart van het eiland is familie van elkaar. (deskundige)
  120. Het heeft tijd nodig om gewelddadige opvoeding te veranderen. Je moet werken met goede voorbeelden en steeds maar alternatieven voor geweld laten zien. (deskundige)
  121. Opvoeding op dit eiland is een lastig onderwerp. Het disciplineren van kinderen wordt hier gezien als zwaar slaan, agressie gebruiken. En dat levert bij kinderen ook agressiviteit op, zowel lichamelijk als in taalgebruik. (deskundige)
  122. Hoe kinderen thuis opgroeien is soms heel zorgelijk. Er is veel fysiek geweld thuis. (deskundige)
  123. Het gaat al generaties lang zo dat geweld in de opvoeding normaal wordt gevonden. Ook tienerzwangerschappen zijn er al generaties lang. (deskundige)
  124. Op de eilanden zijn er veel omstandigheden die de kans op kindermishandeling vergroten zoals armoede, meerdere banen, gewoonte van hard opvoeden, voorbeeldgedrag van ouders en jonge ouders. Deze omstandigheden legitimeren kindermishandeling niet maar maken wel duidelijk dat het risico van kindermishandeling toeneemt. (deskundige)
  125. Mijn vader woont op Sint Eustatius. Ik heb eigenlijk geen idee waarom. (jongen, 16 jaar, Saba)
  126. Ik ga soms naar mijn vader toe. Eigenlijk is het niet zo vaak. Ik ga elk jaar met Pasen naar hem toe. Dit is het eerste jaar dat ik niet ben geweest. (jongen, 16 jaar, Saba)

127. Vroeger kwam mijn vader wel naar Saba maar nu niet meer. Hij kwam hier vaak voor zijn werk. Hij werkt bij de kabelmaatschappij op Sint Eustatius. Nu hoeft hij niet meer hierheen. (jongen, 16 jaar, Saba)
128. Sommige ouders zijn heel jonge mensen met (te) veel kinderen. Moeders moeten alles doen,. Vaders hangen op straat. Het zijn meestal geen voorbeeldfiguren. Slechts enkele vaders geven wel een goed voorbeeld. (deskundige)
129. Maandagmorgen hebben we op school een bijeenkomst. Dan zie je soms vaders maar vooral de moeders. (deskundige)
130. De machocultuur is zeer aanwezig. Moeders redden en regelen het gezin én moeten het geld verdienen. Neem het voorbeeld van een moeder van 34 met een dochter van twintig en nog twee jongere kinderen. Zij kan als serveerster haar geld verdienen. (deskundige)
131. Belangrijke zorgpunten in het kader van de aanpak kindermishandeling zijn de armoede die er op de eilanden op verschillende gebieden heerst en het gebrek aan goedkope huurwoningen. Beiden hebben direct invloed op het welbevinden en zijn gelijktijdig grote stressoren in het gezinsleven. Het is noodzakelijk om vanuit beleidsperspectief hier serieus naar te kijken, te meer omdat dit direct gevolgen heeft op hoe er op een negatieve manier met kinderen wordt omgegaan. Breng cijfers in beeld vanuit het idee: meten is weten en zorg dat in een monitorsysteem de uitvoering van het beleid kan worden gevolgd. (deskundige)
132. Bij veel kinderen is de thuissituatie niet goed. Kinderen komen op school zonder ontbijt. Ze krijgen hier dan een boterham en kop chocolademelk. Dat is alleen voor de kinderen die het nodig hebben. (deskundige)
133. Bij Child Focus en op school is altijd iets te eten omdat veel kinderen honger hebben. (deskundige)
134. Ik woon met mijn moeder, mijn broertje, mijn twee zusjes en mijn stiefvader. Mijn kleine broertje is één, mijn ene zusje is twaalf en mijn andere zusje is vijf. (jongen, 16 jaar, Saba)
135. Toen we weggingen uit de Dominicaanse Republiek zijn we naar Sint Eustatius gegaan. Na de scheiding van mijn ouders is mijn moeder met ons naar Saba verhuisd. Dat was mijn moeders beslissing. Zij wilde niet dat we te ver bij onze vader vandaan zouden zijn en ze vond het een goede plek voor ons om te wonen. Hier kunnen we een goede opleiding krijgen. (jongen, 16 jaar, Saba)
136. Mijn moeder is niet streng. Ze probeert het wel soms te zijn maar ze is eigenlijk gewoon de vrolijke, blije, vriendelijke moeder. Daarom ben ik ook zo. (jongen, 16 jaar, Saba)
137. In het begin was mijn relatie met mijn stiefvader niet zo goed. Ik wilde niet dat hij de plek van mijn vader zou innemen. Inmiddels kunnen we het wel goed met elkaar vinden. (jongen, 16 jaar, Saba)
138. Ik woon met mijn moeder, mijn vader, mijn zusje en mijn stiefzus. Het is eigenlijk niet mijn stiefzus. We hebben dezelfde vader. Zij komt vaak bij ons thuis maar woont niet echt bij ons. Mijn stiefzus is veertien en mijn zusje is zes. (meisje, 11 jaar, Saba)
139. Mijn moeder is Amerikaans. Ze is geboren op Saint Croix maar ze heeft het grootste gedeelte van haar leven in Amerika gewoond. Haar oma woonde altijd op Saba en haar moeder was hierheen gekomen omdat haar oma overleden was. Ik denk dat toen mijn moeder hier was ze had besloten om te blijven. (meisje, 11 jaar, Saba)
140. Ik woon met mijn ouders. Ik heb een jongere broer. Hij is negen. (meisje, 14 jaar, Saba)
141. Mijn vader is van hier en mijn moeder komt uit Duitsland. (meisje, 14 jaar, Saba)
142. De familie van mijn vader woont hier maar niemand uit mijn moeders familie woont hier. (meisje, 14 jaar, Saba)
143. Ik woon met mijn moeder, mijn vader en mijn zusje. Zij is negen. Ik heb ook een oudere broer en een oudere zus. Mijn vader is getrouwd geweest voordat hij met mijn moeder trouwde. Mijn zus is volgens mij 25 en mijn broer is 30. (jongen, 14 jaar, Saba)
144. Ik woon bij mijn ouders met mijn jongere broertje. (meisje, 15 jaar)
145. Ik woon bij mijn vader. (jongen, 14 jaar, Saba)

146. Ik woon met mijn beide ouders. (meisje, 14 jaar, Saba)
147. Ik woon met mijn beide ouders en mijn broer. Ik kan goed opschieten met mijn ouders en hou van de plek waar ik woon. (meisje, 12 jaar, Saba)
148. Ik woon met mijn beide ouders en mijn oudere broer. (meisje, 16 jaar, Saba)
149. Mijn tante en mijn grootouders van vaders kant wonen verderop hier in de straat. (meisje, 16 jaar, Saba)
150. Ik woon bij mijn moeder. (jongen, 14 jaar, Saba)
151. Ik woon met mijn beide ouders en mijn zuster. (meisje, 15 jaar, Saba)
152. Ik woon met mijn beide ouders. (jongen, 14 jaar, Saba)
153. Ik woonde eerst ook met mijn zus van 23. Zij is naar Sint Maarten verhuisd, omdat ze daar naar school moest. Ze doet daar een opleiding voor verpleegkundige. (jongen, 14 jaar, Saba)
154. Een paar kinderen zijn onder de zorg van hun grootouders gebracht hier op het eiland omdat de ouders alcohol of drugsproblemen hadden en hun verantwoordelijkheid niet konden nemen. (deskundige)
155. Bij childsupport gaat het om vaders die alimentatie moeten betalen via de Voogdijraad omdat rechtstreeks contact met moeder onmogelijk is. Dat kan vrijwillig gebeuren, dus buiten de rechter om. Dat zijn ongeveer twaalf gevallen op Saba. Maar het kan ook gaan om 'courtrequested' childsupport. Dat zijn ongeveer 26 gevallen. Dan worden vaders dus gedwongen om alimentatie te betalen voor hun kind. (deskundige)
156. Momenteel zijn er ongeveer vier à vijf kinderen waarvoor een overheidspensioen wordt uitgekeerd in verband met overlijden van een van de ouders. Dat is een soort weduwen en wezenpensioen. Dat gaat ook via de Voogdijraad. Als een van de ouders overlijdt, komt kind bij andere ouder en als dat niet kan bij familie. (deskundige)
157. Er is een groot verschil tussen de bewoners van Saba en die van Statia. De autochtone bevolking van Saba is half blank en half zwart. De blanke helft heeft van oudsher een beter scholings- en ontwikkelingsniveau en dat trekt de balans op het eiland omhoog. Op Statia heeft bijna de hele bevolking een laag opleidings- en ontwikkelingsniveau. (deskundige)
158. Er zijn momenteel veel factoren die de opvoeding van kinderen onder druk zet:
- * Laag inkomen en verwaarlozing omdat ouders hard moeten werken om een inkomen te vergaren. Soms hebben ze twee of drie banen om voldoende te verdienen. Ouders zijn moe, voelen zich schuldig omdat ze er niet voldoende voor hun kinderen zijn en hebben weinig geduld als ze er wel zijn.
  - * Inkomensondersteuning is gering terwijl de prijzen voor levensmiddelen hoog zijn.
  - * Veel mensen hebben een laag opleidingsniveau en daardoor beperkte kansen op de arbeidsmarkt.
  - * Ouders en kinderen met een laag IQ en leerproblemen worden snel negatief beïnvloed door hun omgeving.
  - * Er zijn veel eenoudergezinnen, waarbij de opvoedingsverantwoordelijkheid bij één ouder ligt, evenals de verantwoordelijkheid voor het inkomen. (deskundige)
159. Op alle eilanden komen tienerzwangerschappen regelmatig voor. (jongere)
160. Meisjes komen in de verleiding om met een jongen te slapen die haar mooie spullen en een goede toekomst belooft. Wanneer ze vervolgens zwanger raakt, is het doorgaans de moeder van het meisje die voor het kind zorgt. (jongere)
161. Het komt voor dat wanneer een jong meisje zwanger wordt, zij wordt geslagen door haar ouders omdat zij niet weten hoe zij ermee om moeten gaan. (jongere)
162. Meisjes nemen elkaars gedrag over. Zij zien op school veel andere zwangere meisjes en zien de 'schattige' baby's. (jongere)
163. Ik weet dan toevallig een geval in Statia waar een jongen op school zit die bij vijf meisjes een kind heeft. Hij is erg populair dus die meisjes willen graag een kind. (deskundige)

164. Ook is er 'Girl Power', een groepje teenagers dat seksuele voorlichting geeft aan jongere teenagers. Dat gaat uit van de High School. Ook is er een dergelijk jongensgroepje, de Big Boys of zo. (deskundige)
165. We hebben een jonge moedersgroep. Daar geven zich dan acht moeders zich voor op. Er komen er vijf opdagen de eerste keer en ze zijn enthousiast. Maar de derde keer zijn er nog maar twee. Als je ze dan belt en vraagt waar ze blijven, zeggen ze dat ze niet konden of er is iets tussen gekomen maar dat ze wel weer komen omdat ze het leuk vinden. (deskundige)
166. Een kind zal niet snel naar het spreekuur van de huisarts komen. Dus ook niet voor bijvoorbeeld anticonceptie. Dat doe je niet, want iedereen weet het meteen. Het is heel zeldzaam dat kinderen zelf komen. (deskundige)
167. Ieder jaar is er op Saba één of twee tienerzwangerschap(pen). Op een totaal van twintig zwangeren. Uiteraard kent iedereen de meisjes die zwanger raken. Eerst bande de school ze. Daar is tegen geageerd. De meisjes hebben immers leerplicht. Nu gaan de meisjes wel naar school als ze zwanger raken. (deskundige)
168. EOZ heeft een programma om meisjes voor te lichten over zwangerschap. Het leek een tijdje een wens van veel meisjes. Nu krijgen ze les met levensechte poppen die ze moeten verzorgen om te laten zien dat het niet alleen lief en schattig is. (deskundige)
169. Anticonceptie is hier verre van vanzelfsprekend. (deskundige)
170. Bij tienermoeders zullen vaak de opa en oma voor het kind zorgen. De moeder moet naar school om te leren of moet werken. Het is geen goede opvoedingssituatie voor een baby om bij oude mensen met ouderwetse opvoedingsideeën op te groeien. (deskundige)
171. Als ik verdrietig ben ga ik naar mijn ouders. Dat komt niet vaak voor. Alles gaat goed. (meisje, 14 jaar, Saba)
172. Als ik verdrietig ben zou ik naar mijn moeder gaan. Dat gebeurt niet vaak. Ik ben een vrolijk mens. Ik zou ook naar mijn oudste zus kunnen gaan. (jongen, 14 jaar, Saba)
173. Als er problemen zijn zou ik eerder naar mijn ouders dan naar mijn vrienden gaan. (meisje, 15 jaar)
174. Ik vind dat er een grote afstand bestaat tussen diegenen die het echt gemaakt hebben en hier wegblijven en diegenen hier thuis blijven, de kinderen. (jongere)
175. Mensen hebben een enorm minderwaardigheidscomplex ten opzichte van wit. Dat uit zich op verschillende manieren zoals onderdanigheid en arrogantie. (deskundige)
176. Er is sprake van een collectief minderwaardigheidsgevoel, wat begint bij de opvoeding en op school. Het lage zelfbeeld wordt doorgegeven. (deskundige)
177. Daarnaast werk je als beroepsbeoefenaar altijd. Dit komt omdat je op een eiland zit en omdat het een relatief kleine gemeenschap is. Je bent nooit anoniem. Dit is een verzwarende factor, zeker als de beroepsbeoefenaar betrokken is in zaken waarin kindermishandeling plaats vindt. Werkbegeleiding/intervisie/supervisie op het gebied van feedback op eigen handelen en omgaan met niet-anonimiteit tav aanpak kindermishandeling is een voorwaarde voor het welbevinden van de beroepsbeoefenaren. (deskundige)
178. Grenzen stellen is hier echt een probleem en zowel ouders als kinderen vinden het heel moeilijk om zich aan afspraken te houden. Dat heeft ook te maken met de situatie op het eiland. Als je afspreekt dat je om zes uur thuis bent en vervolgens op straat een bekende tegenkomt die je vraagt om even iets te doen dan doe je dat. Want een ander ding is dat iedereen hier graag wil pleasen. Iedereen is familie. (deskundige)
179. Voor kinderen tot twaalf jaar is op het eiland goed te leven. Kinderen vanaf twaalf jaar kunnen zich hier bijna niet ontwikkelen. (deskundige)
180. Mensen durven elkaar hier niet aan te spreken op gedrag, dus moet dat door buitenstaanders gebeuren. (deskundige)
181. Er is een sterke schaamtecultuur. Alles wordt onder het tapijt geschoven. (deskundige)

182. Alles is hier afgedekt onder een laagje keurigheid. (deskundige)
183. De kinderrechtensituatie op Statia is gemiddeld slechter dan op Saba. Op Saba is alles georganiseerder, geregelder, netter. Ook de opvoeding. (deskundige)
184. Saba is een zeer kleine gemeenschap met ongeveer 1.500 inwoners. Dat betekent dat iedereen elkaar kent. Mensen letten op elkaar en roddelen over elkaar. Familiebanden zijn heel sterk. Als gevolg daarvan zijn mensen niet bereid om met elkaar over lastige onderwerpen te praten. Ze vermijden liever lastige gesprekken want die hebben altijd gevolgen. Bijvoorbeeld dat iedereen zich ergens mee bemoeit, dat er familieruzies van komen of dat mensen elkaar niet meer aankijken. In dat soort situaties kunnen ook economische banden, zoals tussen (ex)partners of tussen moeders en nieuwe partner, een rol spelen. Er heerst een cultuur van stilzwijgen over belangrijke onderwerpen. Aan de andere kant is er een schaamtecultuur: er wordt niet gesproken over taboes. Zo is kindermishandeling een onderwerp waarover niet wordt gesproken. Het lijkt een blinde vlek: we hebben liever niet dat het er is en we willen het ook niet weten en we willen ook de goede naam van families niet in diskrediet brengen. Sabanen zijn bovendien heel onafhankelijk en willen niet graag dat anderen - van buiten het eiland - zich met hen bemoeien. Dat maakt de aanpak van een probleem als kindermishandeling op Saba lastig. Hulpverleners moeten eerst het vertrouwen winnen en dat is lastig want er heerst nogal wat cynisme ten opzichte van sociaal werkers. (deskundige)
185. Er zou meer aandacht moeten zijn voor de ouders bij het implementeren van bepaalde zaken. (jongere)
186. Er is een Centrum voor Jeugd en Gezin op de eilanden Sint Eustatius, Saba en Bonaire. Dit zijn echter geen laagdrempelige voorzieningen. Ze zijn niet aangepast aan de lokale cultuur en situatie. (jongere)
187. Van de beroepsbeoefenaren wordt gevraagd om betrouwbaar te zijn en de privacy te waarborgen. Vertrouwen opbouwen bij de bevolking is van grote waarde om goede hulp te kunnen verlenen en vragen van ouders en kinderen goed te kunnen beantwoorden. Hierbij zijn tevens goede gespreksvaardigheden behulpzaam, zeker in situaties waarin kindermishandeling speelt. Scholing en werkbegeleiding spelen hierbij een belangrijke rol. Verder is de rapportage en rapportageverplichting, zeker in situaties waarin kindermishandeling speelt, van cruciaal belang. (deskundige)
188. Veel beroepsbeoefenaren hebben een zwaar takenpakket. Er moet veel gebeuren en er moet veel gedaan worden. Belangrijk is om binnen de aanpak kindermishandeling er daarom vooral vanuit te gaan dat het niet om meer (meer werk, meer rapportage, meer overleg) gaat maar om anders (het beter inrichten). Keep it simple: geen bureaucrativering. (deskundige)
189. Maak het verschil door samen te werken, zoek elkaar op en hanteer de met elkaar afgesproken werkwijze en borg deze werkwijze (plan, do check, act). Dit geldt ook op instellings- en organisatieniveau: maak afspraken en leg ze vast. Maar maak ook gebruik van de kleinschaligheid: doorverwijzen doe je naar personen en je kan met de cliënt aan de hand letterlijk naar de andere organisatie lopen. (deskundige)
190. In situaties waar veiligheid van kinderen in het geding is moeten er altijd veiligheidsplannen gemaakt worden. Deze veiligheidsplannen omvatten afspraken met ouders en kinderen en mogelijk andere volwassenen die in het gezin een rol spelen over het ervoor zorgen en bewaken van de veiligheid. (deskundige)
191. Elke melding van kindermishandeling vraagt het serieus te nemen van de melding, waar die ook plaats vindt. Het ervoor zorgen dat de melding goed ontvangen wordt en daarna goed, snel en professioneel handelen is voorwaarde om kindermishandeling tijdig aan te pakken. (deskundige)
192. Het programma 'Alle kansen voor alle kinderen' van Rouvoet had ook als bedoeling om preventie en curatie in een kader te plaatsen. We wilden dit programma met gemeenschappelijke indicatoren richten op de praktijk, de outcome, hoe gaat het met kinderen in de praktijk. Er waren ook andere doelstellingen zoals er moeten Centra voor Jeugd en Gezin opgericht worden. Zo'n centrum is een middel. Het gaat om wat je ermee bereikt. Dit ook een beetje het model waarmee ik hier naar toe ben gegaan. Ik ben toen met alle eilanden een plannetje gaan maken. (deskundige)
193. Preventie is belangrijk. Ouders zijn primair verantwoordelijk. Ouders moeten geholpen worden en een kind moet niet te snel uit huis gehaald worden. (deskundige)

194. Voor wat betreft de Jeugdzorg zijn we niet begonnen met een tehuis neer te zetten maar met hulpverleners om de gezinnen te helpen. We hebben toen vijf ambulante hulpverleners aangetrokken en een gedragswetenschapper. Dit hebben we ook op de Bovenwindse Eilanden gedaan. Daar hebben we drie en twee hulpverleners aangetrokken. Ook hebben we daar een gedragswetenschapper en een kinder- en jeugd psychiater aangenomen. Eigenlijk was het model voor de drie eilanden hetzelfde. We wilden ook op alle drie de eilanden een Centrum voor Jeugd en Gezin, een laagdrempelig centrum waar iedereen naar toe kan gaan en waar zowel opvoedingsondersteuning als gezondheidszorg aanwezig is. (deskundige)
195. We hadden een model van vier blokken. Twee preventieve blokken en twee curatieve blokken. De preventieve blokken waren het opzetten van het CJG en meer positieve mogelijkheden voor vrije tijdsbesteding. De curatieve blokken waren het opzetten van jeugdzorg en het versterken van de jeugdbescherming door de gezinvoogdij en de Voogdijraad. Er was eigenlijk geen jeugdzorg op de eilanden. Er was een zieltogend tehuis maar daar was heel veel kritiek op, dus wij wilden het op een andere manier doen. Het algehele kader om dit model van vier blokken was de samenwerking met onderwijs, justitie en sociale zaken. Ook wilden we een methodiek, een gemeenschappelijke taal invoeren en dat is Triple P geworden. Dat wilden ook de drie eilanden en daar hadden ze ook al van gehoord. (deskundige)
196. De Voogdijraad heeft verschillende taken zoals childsupport, guardianship, children overseas in homes, children in foster care on the other islands. (deskundige)
197. Momenteel zijn er twee meisjes die op respectievelijk Sint Maarten en op Curaçao zijn ondergebracht. (deskundige)
198. Er is momenteel één ots op Saba. We werken daarvoor samen met het CJG. Het kind blijft bij de ouders en we voeren de druk op om te zorgen dat ouders meewerken. Als dat lukt dan kan kind thuis blijven wonen. Zo niet, dan moet het naar een ander eiland. Een pleeggezin is geen optie in zo'n geval omdat het eiland daar te klein voor is. Dan gebeurt het vaak dat de ouders de pleegouders gaan lastig vallen. Ze accepteren niet dat een ander hun kind opvoedt. (deskundige)
199. De Voogdijraad is een last resort. We proberen eerst lang samen te werken met het CJG en wel duidelijk te maken dat het serieus is met de vVoogdijraad als stok achter de deur. (deskundige)
200. Een keer per maand komt de rechter naar Saba en dan is er een meeting met de Voogdijraad. Dan worden in één klap alle zaken behandeld zoals naamswijziging of een maatregel of alimentatie. (deskundige)
201. Er was een soort kindertelefoon via de medische universiteit op Saba waar kinderen terecht konden met vragen en voor informatie. Ik weet niet of dat nog bestaat. (deskundige)
202. Vanaf januari 2012 is het CJG pas op volle sterkte:
* Een fulltime ambulant werker.
* Een jongerenwerker.
* Een pedagogisch medewerker/opvoedingsondersteuning.
* Een coördinator 50% - 50% ambulant werker. (deskundige)
203. De Centra voor Jeugd en Gezin worden overall anders ingevuld. Op Saba doet CJG veel verschillende taken omdat het zo'n klein eiland is maar het is steeds lastig te bepalen wat we wel en niet moeten doen. (deskundige)
204. De Nederlanders beseffen niet dat hier een totaal andere mentaliteit is en dat je daar je CJG op aan moet passen. Nederland is gewend dat andere culturen zich aanpassen aan hen. Maar mensen hier op het eiland zijn gewend om het hier op hun eigen manier te doen. Er was bijvoorbeeld nooit structurele hulpverlening. Dat waren ze niet gewend. Ze losten zelf alles zo goed mogelijk op. Nu worden er dingen van ze verwacht die ze nog niet kunnen. (deskundige)
205. In het verleden werden er mensen ingevlogen. De stijl van werken was binnenkomen, problemen aanhoren, snelle oplossingen bedenken, die directief opleggen en weer weg. Hak, hak, hak. De mensen hier zeiden dat ze het zo zouden doen en gingen daarna weer over tot de orde van de dag. (deskundige)
206. Nu wil het CJG duurzaam zijn en lange termijn afspraken met ouders maken. Geen korte termijn of snelle acties. Maar dat geeft vaak problemen omdat mensen het niet gewend zijn. Wij proberen duidelijk te maken dat het CJG weliswaar vrijwillig is maar niet vrijblijvend. (deskundige)

207. Het CJG wil preventief werken. Zo lang mogelijk en zo intensief mogelijk. Als het echt niet anders kan, komt de Voogdijraad in beeld. (deskundige)
208. We zijn nog op zoek naar twee à drie pleeggezinnen op Saba voor vrijwillige plaatsing. Daar is wel discussie over want het is de vraag of het werkt. Zolang het vrijwillig is waarschijnlijk wel maar als het een gedwongen plaatsing is staan de ouders kwaad op de stoep bij het pleeggezin. Het is een klein eiland. (deskundige)
209. Er zijn veel kinderen met gedragsproblemen. (deskundige)
210. Er is geen AMK- of Kindertelefoon-achtige constructie waar kinderen 24 uur per dag terecht kunnen. (deskundige)

Onderwijs

211. Ik ga met de bus naar school. (meisje, 11 jaar, Saba)
212. Het duurt vijf tot tien minuten om op school te komen. Het duurt helemaal niet lang. Het eiland is klein, dus alles is dichtbij. (meisje, 14 jaar, Saba)
213. De studieboeken krijgen we van school. Maar dat is ook een probleem. Er zijn nooit genoeg boeken. Mijn klas is de grootste klas. Wij zitten met 18 leerlingen in de klas en meestal is er niet voor iedereen een boek. (meisje, 14 jaar, Saba)
214. Ik zit met acht andere leerlingen in de klas. (meisje, 17 jaar, Saba)
215. We zitten met negen leerlingen in de klas. (meisje, 16 jaar, Saba)
216. Wij zitten met achttien leerlingen in de klas. (meisje, 15 jaar)
217. We zitten met achttien leerlingen in de klas. Het is de grootste klas op school. (jongen, 14 jaar, Saba)
218. We zitten met minstens veertien leerlingen in de klas. (meisje, 14 jaar, Saba)
219. We zitten met dertien kinderen in de klas. (meisje, 12 jaar, Saba)
220. Soms zijn er te weinig boeken op school voor iedereen. En we zijn ook niet genoeg andere spullen. (meisje, 16 jaar, Saba)
221. We zitten met negen leerlingen in de klas. (meisje, 16 jaar, Saba)
222. Soms hebben we te weinig boeken op school. (meisje, 16 jaar, Saba)
223. De school is goed. Het is een uniek gebouw. Alleen het dak lekt als het regent. (meisje, 14 jaar, Saba)
224. Het mooie van onze school is dat hij zo klein is. We hebben kleine klassen. We zitten met zestien leerlingen in de klas. (meisje, 14 jaar, Saba)
225. Het eten op school is duur en niet lekker. Lasagne om negen uur. Dat is niet goed. (meisje, 15 jaar, Saba)
226. We zitten met negen leerlingen in de klas. (meisje, 15 jaar, Saba)
227. De schoolbesturen hadden veel invloed. Het schoolbestuur op Saba was niet welwillend. Ook op Sint Eustatius was er veel weerstand van het schoolbestuur dat gelieerd is aan de zevende-dags adventisten. (deskundige)
228. Dat katholieke schoolbestuur is zo'n 'mutsenclub'. Dat is echt niet te geloven. Je mocht hier geen condooms laten zien of weet ik het wat. De politiek is uit de school. De politiek was helemaal in de school verweven. Dat waren rampen. Degene die dus aan de macht was, de rode partij, die had het voor het zeggen en die bepaalde ook dingen op school. Op Bonaire is dat weg. Op Saba en Statia is het nog wel. Daar komt een gedeputeerde even zeggen wat die vindt. Als die dat hier doet dan mag die weer buiten staan. (deskundige)

229. De klassen variëren in grootte. Er zijn klassen waarin maar elf kinderen zitten en er zijn er met 28 kinderen (de kleuterklas). Dat vinden we een te volle klas. (deskundige)
230. Ik geef les aan groep vier en heb veertien kinderen in de klas. (deskundige)
231. EOZ en Centrum voor Jeugd en Gezin gaan op Saba uit van dezelfde aanpak. Zo organiseren we een middag over toegenomen agressie in het basisonderwijs en gebruiken daarbij Triple P. (deskundige)
232. Op Saba zijn de mensen krachtiger dan op Statia en daarom hebben de mensen daar aangegeven dat ze niet het hele Nederlandse systeem wilden overnemen. Daar is nu minder omslag nodig. (deskundige)
233. Ik vind het onderwijs hier goed. Het niveau is heel goed voor ons. We kunnen er goed mee werken en we leren veel. Ik vind het leuk. Alle docenten die ik nu heb zijn heel aardig. (jongen, 16 jaar, Saba)
234. De school is goed. Er kunnen wel dingen verbeterd worden. De school is wel al verbeterd. (meisje, 14 jaar, Saba)
235. Het onderwijs heeft hier een laag peil. Er zijn te weinig boeken en andere spullen en veel is verouderd. (meisje, 16 jaar, Saba)
236. De school is ok. De school wordt ook nog steeds beter. (jongen, 14 jaar, Saba)
237. De lessen op school zouden wel beter kunnen. (meisje, 12 jaar, Saba)
238. Het onderwijs is hier een beetje beperkt. (meisje, 12 jaar, Saba)
239. De school is ok. Het kan beter maar dat kan altijd. (meisje, 16 jaar, Saba)
240. Op Saba is het onderwijs niet zo goed als ergens anders. Het wordt dus extra moeilijk voor mij als ik naar het buitenland ga. Dan moet ik waarschijnlijk een paar jaar overdoen. (meisje, 14 jaar, Saba)
241. Het is positief dat er een andere manier van denken is gestart op de scholen. Ook is de wil aanwezig om goed onderwijs te geven maar ze geven erg les vanuit hun eigen waarden en normen. De stap naar het ontwikkelingsgericht onderwijs was te groot. (deskundige)
242. Kinderen hebben recht op goed onderwijs. Ik vind dat wij meer kunnen doen. (deskundige)
243. Onderwijs is kwalitatief nog niet op niveau waar het hoort te zijn. (deskundige)
244. De school heeft aangegeven dat ze de kwaliteit wil verbeteren. (deskundige)
245. De achterstand is al jaren zo. Eerst kwam er van alles uit Curaçao en dan weer niet. Het onderwijs hier kreeg steeds weer klappen. (deskundige)
246. Als kinderen niet het goede niveau hebben, kan het betekenen dat ze minder kansen hebben om zich te ontwikkelen. Ieder kind heeft recht om zich zo goed mogelijk te ontwikkelen. (deskundige)
247. Ik zou nu mijn kind hier niet naar het voortgezet onderwijs sturen. (deskundige)
248. Het voortgezet onderwijs hier is nu niet goed. De sfeer is niet goed. Kinderen vinden het niet leuk op school. Dat moet veranderen. (deskundige)
249. Kinderen zijn hier één tot anderhalf jaar achter met rekenen en taal als ze van de basisschool afkomen. (deskundige)
250. Het onderwijsniveau is niet geweldig. Er zit een groot verschil in niveau tussen de klassen. Er zitten soms maar veertien kinderen in de klas en je zou dus denken dat ieder kind op individueel niveau kan worden aangesproken maar dat is niet zo. (deskundige)
251. De kwaliteit van het onderwijs hier is beroerd. (deskundige)
252. Ik ga naar de Saba Comprehensive School. Dat is de enige middelbare school op het eiland. Er is ook een basisschool. Dat is de Sacred Heart School en die zit op het terrein onder ons. (meisje, 11 jaar, Saba)

253. We hebben hier geen havo, vwo of mavo. Het is hier een ander systeem. (meisje, 11 jaar, Saba)
254. Het zou goed zijn als er meer ruimte zou zijn op school en meer dingen om te doen. Je kan wel tafeltennis op school maar ik zou het leuk vinden als er meer te doen zou zijn. (meisje, 11 jaar, Saba)
255. Er is maar één school, de Saba Comprehensive School. (meisje, 14 jaar, Saba)
256. Bij Cove Bay hebben ze een nieuwe school gebouwd voor de technologiestudenten. Ze hebben ook een keuken en een badkamer gebouwd voor de 'hospitality' studenten. Maar voor mijn richting zouden ze nog wel wat kunnen doen. (meisje, 14 jaar, Saba)
257. Ik ga naar Saba Comprehensive School. Dat is de enige middelbare school op het eiland. (jongen, 14 jaar, Saba)
258. Al mijn vrienden gaan naar dezelfde school. Iedereen kent iedereen. (jongen, 14 jaar, Saba)
259. Ik zit nu op de High School. We hebben allerlei keuzevakken waarmee wij ons kunnen voorbereiden om naar een school in het buitenland te gaan. (meisje, 17 jaar, Saba)
260. We zouden op school meer keuzemogelijkheden moeten hebben voor onderwerpen en curricula. (meisje, 17 jaar, Saba)
261. Sinds Nederland zich er mee bemoeit hebben we minder keuze in de vakken op school. Dat is vervelend. (jongen, 14 jaar, Saba)
262. We mogen op school zelf kiezen welke sporten we doen. In mijn klas kiezen we steeds andere sporten. Daar leren we veel van. (meisje, 12 jaar, Saba)
263. We hebben gym op school, met steeds nieuwe sporten. (meisje, 16 jaar, Saba)
264. We krijgen op school ook les over drugs en zelfvertrouwen en zo. Maar ik geloof dat daar niet veel naar geluisterd wordt. (jongen, 14 jaar, Saba)
265. Er moet meer seksuele voorlichting komen. Ook al op de basisschool. Het is nu een groot probleem op de basisschool. (jongere)
266. Ik denk dat een speciale persoon de kinderen moet onderwijzen over hun lichaam. Niet alleen over seks maar ook over hiv, aids en andere soa's. (jongere)
267. Er is nu wel voorlichting maar dat is pas op de middelbare school terwijl kinderen al op jonge leeftijd seksueel actief zijn. (jongere)
268. Een klein eiland is aan de ene kant erg veilig maar aan de andere kant wordt er weinig van je verwacht en is het niet uitdagend. (deskundige)
269. Je zou eigenlijk gezamenlijk een opleiding voor lager beroepsonderwijs moeten maken waarbij ze een jaar op het ene eiland zijn en een jaar op het andere. Dan wordt het ook niet saai. (deskundige)
270. Sommige ouders denken niet na over wat ze hun kinderen aandoen. Er komen hier gezinnen uit Santa Domingo en Colombia. Met kinderen van veertien en twaalf jaar die alleen maar Spaans spreken en geen Engels. En met een onderwijsachterstand. Natuurlijk hebben deze kinderen recht op onderwijs maar hoe moeten we dat op Saba regelen? Ze komen in een klas met kinderen die ook aandacht nodig hebben. (deskundige)
271. We organiseren de naschoolse opvang met twee betaalde krachten. Mijn moeder van tachtig en ik werken als vrijwilliger. Ouders betalen \$ 85 per maand en voor kinderen van ouders die dat niet kunnen betalen worden door Jeugd en Gezin betaald. (deskundige)
272. We bieden nu naschoolse opvang aan 36 kinderen, van maandag tot en met vrijdag, van half één tot zes uur. Het gaat om kinderen van vier tot tien jaar. Oudere kinderen willen geen naschoolse opvang en sommigen gaan naar Child Focus. (deskundige)
273. Hier zijn geen speciale scholen. Alle kinderen zitten in één klas, ook de leerlingen met achterstanden. De leraren moeten alles kunnen. (deskundige)

274. De school voor lager onderwijs is de enige school. Alle kinderen komen op die school. Ook kinderen met een leer- of ontwikkelingsachterstand. (deskundige)
275. Er is nu ook een mogelijkheid voor praktijk- en beroepsonderwijs. (deskundige)
276. Het gemeentebestuur heeft een extra fonds voor huisvesting en onderwijs voor kinderen die buiten Saba willen studeren. (deskundige)
277. We moeten ons afvragen wat voor soort burgers je op het eiland wilt en welke competenties en soort gedrag daarbij horen. (deskundige)
278. Er is maar één school voor primair onderwijs en één voor voortgezet onderwijs. Dat betekent dat kinderen van alle niveaus bij elkaar in één klas zitten. (deskundige)
279. Op iedere school is een coördinator en er zijn remedial teachers in de groep. Er is speciale ondersteuning door het EOZ. (deskundige)
280. Op Statia moest het Expertisecentrum nog meer vanaf de basis starten dan bijvoorbeeld op Saba en zeker op Bonaire. Het concept is op alle BES-eilanden hetzelfde. De behoeften zijn op alle drie de eilanden verschillend. (deskundige)
281. Seksuele voorlichting is wel een kerndoel in het onderwijs maar OCW heeft besloten om nog even te wachten met de uitvoering in verband met de workload van de scholen. Scholen mogen wel zelf voorlichting geven aan kinderen en soms gebeurt het ook wel. (deskundige)
282. Kinderrechten is een vak op school aan het einde van de basisschool of in de eerste klas van de middelbare school. (kind, Saba)
283. Alle lessen op school zijn in het Engels. (jongen, 16 jaar, Saba)
284. We hebben Nederlands als apart vak maar daar wordt ook meestal Engels gesproken. De docent wil dat we begrijpen wat er staat geschreven en wat er wordt gezegd. (jongen, 16 jaar, Saba)
285. Ik maak me ook niet zoveel zorgen. Ik denk dat ik wel Nederlands kan leren als ik in Nederland ben. Het is hetzelfde als toen ik Engels moest leren toen ik op Saba kwam wonen. (jongen, 16 jaar, Saba)
286. Ik spreek een beetje Spaans, Nederlands, Engels, een beetje Papiaments en ongeveer vier woorden Frans. (meisje, 11 jaar, Saba)
287. Alles is in het Engels op school. We hebben wel twee talen op school. Bij deze talen wordt alles vertaald naar het Engels. (meisje, 14 jaar, Saba)
288. Tijdens de Nederlandse les spreek ik wel Nederlands maar buiten de les helemaal niet. (meisje, 14 jaar, Saba)
289. In het onderwijs speelt onder andere de worsteling met de verschillende talen. (jongere)
290. Op Statia is een grote fout geweest dat ze niet Engels als instructietaal hebben gekozen. Ze houden daar vast aan Nederlands en dat is ook wel gekozen door het eilandbestuur. Maar die kinderen hebben nog nooit een woord Nederlands gesproken. Er wordt op het hele eiland geen Nederlands gesproken. Er lopen al niet veel Nederlanders rond zoals hier. Dus dan komen ze daar en ze snappen er echt helemaal niets van. (deskundige)
291. Ik zit op de Saba Comprehensive School. In Form vier. Er zijn er vijf, dus hierna nog één. We hadden eerst een ander uniform maar toen we een nieuwe directeur kregen besloot hij dat we een nieuw uniform moesten hebben. Hij vond dat het oude uniform er niet echt uitzag als een uniform. Het was een poloshirt. Eigenlijk was het gewoon een normaal shirt met het logo van de school. Ik vond het vorige uniform beter omdat we toen ook spijkerbroeken aan mochten. Nu moeten we perse een bepaalde broek aan. (jongen, 16 jaar, Saba)
292. Op school wordt niet gepest. Als dat gebeurt dan maken mensen gewoon grapjes met elkaar. Het is nooit zo dat mensen het menen. (jongen, 16 jaar, Saba)
293. In de pauzes speel ik tafeltennis en ik eet mijn lunch. Eigenlijk is het niet echt lunch want de pauze is al om half tien, dus het is meer een ontbijt. Er is ook een kantine waar je kan zitten. Verder kan je gewoon lekker zitten, praten met mensen en relaxen. (meisje, 11 jaar, Saba)

294. Iedereen kent iedereen op school. Er zitten ongeveer 100 kinderen op school. Het is niet echt een groot probleem. We zien elkaar elke dag. Dus als er een gevecht is maken mensen het wel weer goed. De volgende dag zie je elkaar weer. Als er een gevecht is met veel geweld, is het meestal na twee tot drie dagen wel weer opgelost. (meisje, 14 jaar, Saba)
295. Er wordt gepest en geplaagd op school. Meer geplaagd dan gepest maar er is wel een aantal kinderen dat wordt gepest. Daaraan gebeurt eigenlijk niks. (meisje, 14 jaar, Saba)
296. Er is wel een decaan maar ik voel me niet prettig bij haar. Ik voel me gewoon niet prettig bij haar. (meisje, 14 jaar, Saba)
297. Eigenlijk wordt er niet echt gepest op school. Plagen komt wel voor. Ze zeggen geen erge dingen, meestal maken ze gewoon grapjes met elkaar. (jongen, 14 jaar, Saba)
298. Er wordt nooit iemand gepest. (meisje, 17 jaar, Saba)
299. Er worden hier geen kinderen gepest. (meisje, 16 jaar, Saba)
300. Er wordt op school heel soms gevochten. Ik weet van één leerling dat die geschorst is. (meisje, 15 jaar)
301. Ik heb nog nooit gezien dat er iemand gepest werd. (meisje, 15 jaar)
302. Als er iets is, kan ik altijd naar mijn klassenleraar. (meisje, 15 jaar)
303. Het leuke aan school is dat je iedereen kent en dat er geen grote problemen zijn. (jongen, 14 jaar, Saba)
304. Er zijn op school veel dingen stuk. Het duurt lang voordat dat dan gerepareerd is. (jongen, 14 jaar, Saba)
305. Op school dragen we een uniform. Behalve de dag vóór Kerst. Dan mogen we aan wat we willen. (meisje, 14 jaar, Saba)
306. Er wordt hier eigenlijk niet gepest. (meisje, 14 jaar, Saba)
307. Op school is het erg veilig. Omdat er veel mensen zijn waar je naar toe kan gaan. (meisje, 12 jaar, Saba)
308. Ik heb wel eens leerlingen zien vechten maar dat was niet beangstigend. De docenten waren er ook meteen bij. (meisje, 12 jaar, Saba)
309. Er wordt hier niemand gepest. Iedereen gaat vriendelijk met elkaar om, zelfs als je geen vrienden bent. (meisje, 12 jaar, Saba)
310. Ik voel mij overal veilig. Op school is er een enkele keer gevochten maar dat komt zelden voor. (meisje, 16 jaar, Saba)
311. Er wordt wel eens geplaagd en gepest. Dat komt overal voor. Ik heb het zelf ook wel eens meegemaakt. (meisje, 16 jaar, Saba)
312. Als andere kinderen iets overkomt, gaan ze naar hun ouders maar meestal gaan ze naar hun vrienden en die helpen dan. Ik probeer ook altijd zo veel mogelijk te helpen. Kinderen zouden naar hun leraar moeten gaan als zij zich onveilig voelen. De leraar zou dan met hun moeten praten. (jongen, 14 jaar, Saba)
313. Ik ben wel eens gepest. Ik maak mij daar niet druk om want dat is het niet waard. Ik weet ook dat andere kinderen wel gepest worden. (jongen, 14 jaar, Saba)
314. Als ze gepest worden gaan ze meestal naar hun vrienden. Soms naar de leraar. (jongen, 14 jaar, Saba)
315. Op school zie je vaak vechtpartijen. Niet echt geweld maar kleine vechtpartijen en zo. (jongen, 14 jaar, Saba)

316. Als er op school gevochten wordt, komt er altijd wel iemand bij. En dan krijgen ze straf. Dan worden ze geschorst of zo. (jongen, 14 jaar, Saba)
317. Ik voel me veilig op school. (meisje, 14 jaar, Saba)
318. Er wordt eigenlijk niet gepest. Het is mij één keer overkomen. (meisje, 14 jaar, Saba)
319. Er wordt eigenlijk niet gepest. (meisje, 14 jaar, Saba)
320. We plagen elkaar veel maar we bedoelen het dan niet slecht. (meisje, 15 jaar, Saba)
321. School is leuk. (jongen, 14 jaar, Saba)
322. Over het algemeen gaat het goed op school. Ik werk hard aan de vakken waar het niet goed mee gaat. (jongen, 14 jaar, Saba)
323. Op Saba zie je dat ouders en school volgzame burgers creëren. Dat stamt uit de tijd van slavernij en kolonialisme. Toen was dat handig om volgzame mensen te hebben. Het systeem is nu nog hetzelfde. (deskundige)
324. Ik baal van het schooluniform dat ik aan moet. (kind, Saba)
325. Vanwege inteelt zijn er relatief veel leerproblemen op de eilanden. (deskundige)
326. Op Saba zag je een hoger aantal probleemleerlingen en ook onderwijsachterstanden. (deskundige)
327. Ouders zijn nu meer betrokken bij school dan een paar jaar geleden. (deskundige)
328. Er zijn ons 60 á 65 kinderen met echte problemen bekend bij het EOZ. (deskundige)
329. We hebben nu een overzicht van 78 kinderen die bij het EOZ zijn geweest voor verschillende redenen. Dat kan ook gaan om beroepskeuze maar het gaat ook vaak om problemen. Dan worden er psychologische testen gedaan en wordt er een kinder- en jeugdpsychiater bij betrokken. (deskundige)
330. Vanaf twaalf jaar moet je hier weg. (deskundige)
331. Ik spijbel niet. Ik wil heel graag mijn opleiding afronden. Ik heb dat nooit gedaan. Klasgenoten van mij deden dat wel maar toen het niet zo goed meer ging zijn ze er maar mee gestopt. Nu gaat het wel weer beter met hun lessen. Ze zouden eigenlijk in mijn klas moeten zitten maar ze zijn blijven zitten. (jongen, 16 jaar, Saba)
332. Ik spijbel nooit. Ik ga altijd naar de les. (meisje, 11 jaar, Saba)
333. ik spijbel vrijwel nooit. (jongen, 14 jaar, Saba)
334. Ik spijbel nooit. (meisje, 14 jaar, Saba)
335. Wij spijbelen eigenlijk nooit. (meisje, 12 jaar, Saba)
336. Ik spijbel nooit. (meisje, 16 jaar, Saba)
337. Ik spijbel nooit. (meisje, 14 jaar, Saba)
338. Ik spijbel nooit. (meisje, 15 jaar, Saba)
339. Er is veel schooluitval met als gevolg dat kinderen geen startkwalificatie krijgen waardoor hun kansen gering zijn. (deskundige)
340. De uitval blijft geruisloos. Door de scholen wordt over het algemeen geen melding gemaakt van schoolverzuim, omdat zij betaald worden per leerling. (deskundige)
341. Sinds 2008 is de leerplichtwet van kracht. Er kan nu door de leerplichtambtenaar een boete worden opgelegd voor schoolverzuim. (deskundige)

342. Sinds kort zijn er leerplichtambtenaren. Eén per eiland. Op Saba is die niet actief. Op Statia wel. (deskundige)
343. Elk kind zou willen dat er nooit huiswerk werd gegeven maar we krijgen niet zoveel huiswerk. Ik vind het goed dat we bijna geen huiswerk krijgen want we werken hard op school. (meisje, 11 jaar, Saba)
344. Als ik iets van school niet begrijp dan wacht ik tot mijn moeder of mijn vader thuiskomt om me te helpen. Als mijn zus er is dan kan ik haar ook vragen om me te helpen. Anders ga ik online kijken of ik iets kan vinden of ik bel een vriendin op voor hulp. (meisje, 11 jaar, Saba)
345. Er is thuis een computer en mijn vader en ik delen een laptop. Eigenlijk zijn er twee computers en een laptop want er staat ook een computer in mijn kamer. (meisje, 11 jaar, Saba)
346. Er zouden meer programma's moeten zijn voor kinderen om hulp te krijgen bij hun schoolwerk. Na school worden er door sommige docenten wel extra lessen aangeboden voor kinderen die bepaalde dingen niet begrijpen maar ik vind dat er meer van dat soort lessen zouden moeten zijn. Het is nu één tot twee keer per week maar het zou wat vaker moeten zijn. (meisje, 14 jaar, Saba)
347. Ik heb wel elke dag huiswerk maar niet elke dag veel huiswerk. (meisje, 14 jaar, Saba)
348. Ik maak mijn huiswerk thuis. Als ik hulp nodig heb kan mijn moeder mij helpen. Er is ook altijd nog het internet voor als je iets niet begrijpt. (meisje, 14 jaar, Saba)
349. We krijgen niet echt veel huiswerk. Soms krijgen we wel wat huiswerk voor bepaalde vakken maar het is nooit veel. (jongen, 14 jaar, Saba)
350. Ik maak mijn huiswerk meestal thuis maar soms ook op school. Mijn zus en mijn broer helpen me vaak met huiswerk. (jongen, 14 jaar, Saba)
351. Ik heb ongeveer drie uur huiswerk per dag. Ik doe mijn huiswerk op mijn kamer. Als ik wil kan ik op school de docent om hulp vragen. (meisje, 17 jaar, Saba)
352. Ik maak mijn huiswerk in de vrije uren op school en maak het thuis af. (meisje, 16 jaar, Saba)
353. Ik heb niet veel huiswerk. Ik maak dat altijd zelf, op mijn kamer. (jongen, 14 jaar, Saba)
354. Ik heb iedere dag huiswerk maar het is niet veel. (meisje, 14 jaar, Saba)
355. Mijn ouders helpen me soms met mijn huiswerk en soms ook een leraar op school. (meisje, 14 jaar, Saba)
356. We krijgen wel huiswerk. De ene week meer dan de andere week. (meisje, 12 jaar, Saba)
357. Soms doe ik mijn huiswerk alleen. Vaak komen we voor groepsprojecten bij elkaar en dan helpen we elkaar. (meisje, 12 jaar, Saba)
358. Ze helpen je op school met huiswerk. Dat is niet verplicht. Je kan er voor kiezen. En mevrouw Tracy heeft een extra huiswerkklas. En er zijn geloof ik wel meer huiswerkklassen. (meisje, 12 jaar, Saba)
359. Ik maak niet veel huiswerk. (meisje, 16 jaar, Saba)
360. Soms hebben we veel huiswerk maar lang niet altijd. Het is geen probleem. (jongen, 14 jaar, Saba)
361. Ik maak mijn huiswerk alleen. Op school kunnen ze je daar wel bij helpen. (jongen, 14 jaar, Saba)
362. We hebben niet veel huiswerk maar daarnaast moeten we projecten doen. (meisje, 14 jaar, Saba)
363. Ik maak mijn huiswerk thuis. Mijn vader helpt mij. Op school kunnen ze je ook helpen. (meisje, 14 jaar, Saba)
364. Ik maak mijn huiswerk op school en thuis. (meisje, 15 jaar, Saba)
365. Ik kan het huiswerk aan. Het is nooit meer dan een uur. (meisje, 15 jaar, Saba)
366. Ik maak mijn huiswerk thuis. Soms vraag ik hulp van een vriendin. (meisje, 15 jaar, Saba)

367. Vroeger kregen we wel huiswerk maar sinds ik in Form twee zit eigenlijk niet meer. We krijgen wel veel werkstukken om te maken. (jongen, 14 jaar, Saba)
368. Ik vind de docenten op school niet zo leuk. Ze leggen de stof niet echt uit. Ze zeggen meestal dat we naar de voorbeelden in het boek moeten kijken maar we begrijpen het niet echt als we naar de voorbeelden kijken. (meisje, 11 jaar, Saba)
369. De lessen zijn leuk maar ik vind het niet leuk dat sommige docenten weggaan. Mijn favoriete docent gaat ook weg. Hij zei dat hij geen les meer wil geven. (meisje, 11 jaar, Saba)
370. De meesten docenten zijn wel goed. (meisje, 14 jaar, Saba)
371. Als je niet overweg kan met een docent, kan je nergens terecht. Dan heb je gewoon pech. (meisje, 14 jaar, Saba)
372. De school is goed. De meeste docenten geven wel goed les. (jongen, 14 jaar, Saba)
373. De docenten zijn wel goed. Ze helpen je bij het leren. Ze zijn niet bijzonder streng. Wel als je niet oplet. (meisje, 17 jaar, Saba)
374. Niet alle docenten zijn goed. Ze zouden beter moeten selecteren. (meisje, 16 jaar, Saba)
375. De docenten zijn aardig. Ze helpen je als je een probleem hebt. Je kan ook naar ze toe als je iets met je ouders hebt. (meisje, 15 jaar)
376. De meeste docenten zijn aardig. (jongen, 14 jaar, Saba)
377. Ik vind het leuk op school en kan goed opschieten met de docenten. (meisje, 12 jaar, Saba)
378. De docenten zijn goed en aardig. Soms zijn ze streng maar dat moet een docent ook wel zijn. (meisje, 12 jaar, Saba)
379. Ik kan goed opschieten met de docenten. Je kan een persoonlijke band met hen opbouwen. (meisje, 16 jaar, Saba)
380. Ik kan goed opschieten met de docenten. (jongen, 14 jaar, Saba)
381. De leraren zijn goed, op één na dan. (meisje, 14 jaar, Saba)
382. De leraren zijn aardig. (meisje, 15 jaar, Saba)
383. Er is een grote turn over van leerkrachten. Het salaris van leraren was hoger op de eilanden dan in Nederland en daarnaast zijn de klassen kleiner (zestien leerlingen per klas) en wordt er minder uren gewerkt (van half acht tot half twee). (deskundige)
384. Op Saba en Sint Eustatius waren er schoolhoofden die succesvol waren in het stoppen van het slaan van kinderen. (deskundige)
385. Ik geef les op allebei de scholen en na school organiseer ik activiteiten voor de jeugd. Met name basketbal. (deskundige)
386. Toen ik hier kwam, hadden kinderen een achterstand in lichamelijke ontwikkeling. (deskundige)
387. Je ziet eerst kleine veranderingen bij de kinderen als je ze aanspreekt. Daarna gaat het sneller als ze je vertrouwen. (deskundige)
388. Leraren moeten een team zijn. En ze moeten langer dan een jaar hier blijven anders breek je steeds weer af wat je opbouwt. (deskundige)
389. Sommige leerkrachten willen alles voorkauwen. Dat is niet goed. Kinderen moeten zich zelf ontwikkelen. Zelf leren nadenken en verantwoordelijk zijn. (deskundige)
390. Je moet als leerkracht of als ouder je best doen om het beste uit een kind te halen. (deskundige)
391. We moeten meer doen met differentiatie in klassen. Het onderwijs moet worden toegespitst op het niveau van het individuele kind. Sommige leerkrachten kunnen dat wel maar vallen makkelijk terug

- in hun oude gewoonten. Er zijn nu IB-ers in de klas en steeds opnieuw moet het de leerkrachten worden verteld. (deskundige)
392. Leerkrachten wisselen steeds en dat is een probleem. (deskundige)
393. Er zijn veel leerkrachten die heel hard praten. (deskundige)
394. Op deze school slaan leerkrachten de kinderen niet. Wel schudden ze kinderen soms door elkaar. (deskundige)
395. Alle leerkrachten krijgen de Triple P cursus voor positief opvoeden. (deskundige)
396. De leraren komen overal en nergens vandaan. We hebben hier leraren uit Canada, VS, Suriname, Trinidad, Statia, Aruba en Nederland. En ieder brengt zijn eigen ideeën en achtergrond en onderwijsvisie mee. (deskundige)
397. We hebben goede leerkrachten nodig voor tieners. (deskundige)
398. Ieder jaar komen er weer nieuwe leraren op school. Steeds weer met nieuwe methodes. En steeds moeten de kinderen weer wennen. (deskundige)
399. De leerkrachten zetten zich heel erg in. (deskundige)
400. Leerlingen moeten leren om mondiger te worden en mee te doen. In de samenleving en in het onderwijs. Je moet kinderen leren om kritischer te denken. Dat maakt ook dat ze beter kunnen leren. (deskundige)
401. Ik maak mij echt zorgen over de kwaliteit van het onderwijs op Saba. Er zijn problemen die veel te maken hebben met classroommanagement van docenten. Het lerarencorps is heel erg multicultureel. Ze komen echt vanuit alle hoeken en gaten en hebben allemaal een verschillende opvatting over onderwijs. Die gaat alle kanten op. (deskundige)
402. Veel docenten komen hier voor een korte periode, meestal voor een jaar. Het is niet aantrekkelijk om hier langer te blijven. (deskundige)
403. Er zijn heel weinig Sabaanse leraren. De leraren komen uit Trinidad, Guyana, Canada, VS of Nederland. (deskundige)
404. De achterstanden hebben ook veel te maken met het feit dat de leraren vanuit alle hoeken van de wereld komen. (deskundige)
405. Je moet naar leraren toestappen om ze aan te spreken op de manier waarop ze met kinderen omgaan. (deskundige)
406. Leraren hier hebben allemaal heel verschillende beelden en opvattingen. Sommigen willen nog met een zweepje in de klas staan. (deskundige)
407. In groep drie worden leerlingen nog geslagen door de juf die uit Trinidad komt en geleerd heeft om te slaan. De kinderen die op school worden geslagen, worden vaak thuis ook geslagen. (deskundige)
408. De leerkrachten van primair onderwijs zijn niet voldoende getraind. (deskundige)
409. Er is een groot verloop in leerkrachten. (deskundige)
410. Er zijn problemen met de remedial teachers. Ook onder sommigen van hen is de cultuur :‘kop houden, stil zitten’. Dat is voor sommige kinderen extra lastig. Een kind met adhd kan beter even buiten rennen. (deskundige)
411. Verschillende culturen bij elkaar brengen is heel moeilijk. Dat zie je bij de leraren. Ieders visie over de rol van thuis en school is anders. Vaak is niet eens duidelijk wat die visie is. (deskundige)
412. Er zijn veel leraren die geen enkel vertrouwen hebben in de rol die ze hebben als leraar in de opvoeding van kinderen. Het zelfvertrouwen van veel leraren is laag. (deskundige)
413. Op de eilanden is geen aanspreekcultuur. Mensen vinden het heel lastig als iemand ze vertelt dat ze iets misschien beter anders kunnen aanpakken. Dat geldt ook voor leraren. (deskundige)

414. Op scholen heerst geen saamhorigheidsgevoel onder leraren. Er is niet het gevoel van 'we moeten het samen doen'. (deskundige)
415. Op scholen heb ik nog geen fysiek geweld gezien maar wel zeer veel verbaal geweld. (deskundige)
416. De manier van communiceren van leraren gaat ervan uit dat kinderen allemaal lastpakken zijn. Er is geen respect voor de leerlingen. (deskundige)
417. Leerkrachten schreeuwen vaak. Ze verdedigen zich daarvoor door te zeggen dat kinderen anders niet luisteren omdat ze thuis gewend zijn dat er tegen ze geschreeuwd wordt. (deskundige)
418. Om dat (verbale) geweld te stoppen, moet je multi-disciplinair samenwerken. CJG, politie en scholen moeten samen optrekken. (deskundige)
419. Heel positief hier is de wil om er iets van te maken. De meeste mensen – zoals leraren – zijn heel gemotiveerd om de situatie voor kinderen te verbeteren. (deskundige)
420. Op Saba werken we met een Engelstalig systeem. Het is zeer directief en er is wel veel gezag en ontzag. (deskundige)
421. Op Saba wordt in het Engels onderwezen. De leerkrachten komen van verschillende kanten, van overal en nergens. Leraren van Jamaica worden vaak gezien als goede docenten maar naar Nederlandse maatstaven is dat niet zo. (deskundige)
422. De leraren op Saba hebben allemaal een andere visie op onderwijs. Ik wil actieve leraren maar zij zijn directief. Ze kauwen voor. De kinderen moeten reproduceren wat er gezegd wordt. Ze leren ze niet zelf na te denken. (deskundige)
423. Ik weet het eigenlijk niet wat ik wil gaan studeren als ik klaar ben. Ik had eerst wel een idee van wat ik wilde gaan doen, elektromonteur in Nederland maar nu weet ik het niet meer. Ik wil nog steeds naar Nederland. Voor het grootste deel omdat mijn neven daar wonen. Zij hebben mij verteld hoe het daar is en zij kunnen mij helpen als ik daar ben. Ik ben nog nooit in Nederland geweest. We zouden heel lang geleden met school gaan als excursie maar dat is niet meer doorgestaan. Ik zou wel eerst op vakantie willen gaan. Ik denk alleen niet dat het mogelijk is. Te duur. (jongen, 16 jaar, Saba)
424. Voor wat betreft school kunnen we naar Amerika en naar Nederland. Ik weet eigenlijk niet of er genoeg opties zijn voor de kinderen. (meisje, 11 jaar, Saba)
425. Ik wil kok worden of zakenvrouw. Ik vind het leuk om met papieren te werken. Ik wil misschien naar Nederland om te studeren. Maar ik wil eigenlijk geen Nederlands leren. Ik weet eigenlijk niet waarom ik naar Nederland wil. Maar ik kan studiefinanciering krijgen als ik naar Nederland ga en ik kan dan sneeuw zien. (meisje, 11 jaar, Saba)
426. Het onderwijs moet anders. We hebben nu richtingen die je na je tweede jaar moet kiezen. Er is een richting voor kinderen die timmerman willen worden, er is een richting voor kinderen die niet snel kunnen leren en er is 'Academic'. Bij die laatste kan je de scheikunde-kant op of de economie-kant. Wij zijn de eerste groep die moeten kiezen want het is een nieuw systeem. Mijn klas vindt het niet echt een goed systeem Wij zouden namelijk een mix willen van vakken uit de verschillende richtingen. Veel van ons weten nog niet wat we willen doen. Dus zouden we een mix willen. (meisje, 14 jaar, Saba)
427. De meesten die slagen voor school gaan naar Amerika of naar Nederland. Het is een beetje afhankelijk van wat ze willen studeren. (meisje, 14 jaar, Saba)
428. Waarschijnlijk ga ik naar Nederland maar als dat niet lukt ga ik naar Amerika. Liever naar Nederland omdat Saba nu bij Nederland hoort. Het lijkt me makkelijker om naar Nederland te gaan. Rechten, computertechnologie of een docent voor kinderen met leerproblemen zoals kinderen met autisme en dyslexie. Of ik op Saba wil blijven, hangt af van hoe de ontwikkeling van Saba verloopt. Er zullen zeker dingen veranderen. Het ligt er ook aan of ik ergens anders misschien werk kan vinden. Het hangt dus van een aantal dingen af maar er is een mogelijkheid dat ik terugkom. (meisje, 14 jaar, Saba)
429. Ik ben nog aan het nadenken over wat ik na school wil gaan doen. Elektrotechniek lijkt me wel leuk. Volgens mij kan je dat op een aantal eilanden doen. Ik heb begrepen dat het op Barbados kan en

- volgens mij vertelde iemand mij dat het ook op Bonaire kan. Dan zou ik op de eilanden kunnen blijven. (jongen, 14 jaar, Saba)
430. Ik wil naar Nederland of naar Amerika. (jongen, 14 jaar, Saba)
431. Ik wil later gaan studeren. Iets in het toerisme. Daarvoor moet ik ergens anders heen. Dat kan hier niet. (meisje, 17 jaar, Saba)
432. Ik wil directeur in het toerisme worden. (meisje, 17 jaar, Saba)
433. Ik wil in de VS studeren en lerares worden en dan hier weer terugkomen. (meisje, 16 jaar, Saba)
434. Later wil ik naar de VS of naar Canada. Ik wil kinderarts worden en daar hebben ze een goede opleiding. (meisje, 15 jaar)
435. Als ik klaar ben met mijn school ga ik ergens anders heen om te studeren. (jongen, 14 jaar, Saba)
436. Ik weet nog niet zeker wat ik wil gaan studeren. Misschien Engels, Biologie of Psychiatrie. (jongen, 14 jaar, Saba)
437. Als ik klaar ben met school, wil ik naar Nederland om te studeren. Ik weet niet goed wat: dokter, advocaat of kok. Ik vind dat allemaal leuk. (meisje, 14 jaar, Saba)
438. Als ik klaar ben met school wil ik hier wel weg maar ik weet nog niet waarheen. (meisje, 12 jaar, Saba)
439. Als ik klaar ben met school ga ik naar de VS of naar Nederland. (meisje, 16 jaar, Saba)
440. Ik wil later studeren in de VS en dan accountant worden. (jongen, 14 jaar, Saba)
441. Ik wil later wel studeren. Voor accountant maar ik ben niet zo goed in wiskunde. (meisje, 14 jaar, Saba)
442. Als ik klaar ben met school wil ik hier weg maar ik weet nog niet wat ik later wil worden. (meisje, 15 jaar, Saba)
443. Ik moet nog drie jaar en daarna naar Nederland of Sint Maarten. (jongen, 14 jaar, Saba)
444. Ik wil naar Nederland. Ik wil graag piloot worden. Ik zit er nu over na te denken om een opleiding voor piloot te doen op Sint Maarten. Je kan daar nu een opleiding doen waarmee je bij Winair kan vliegen. Uiteindelijk wil ik bij KLM vliegen. KLM is mijn favoriete maatschappij. (jongen, 14 jaar, Saba)
445. Je hebt wel kansen wanneer je op de eilanden bent opgegroeid maar je moet bereid zijn te vechten voor wat je wilt. (jongere)
446. Jaarlijks gaan zo'n driehondervijftig tot vierhonderd jongeren in Nederland studeren. De uitval van deze jongeren is niet groter dan van Nederlandse jongeren. 20% gaat na de studie terug. Hiervan is 80% meisje. (deskundige)
447. Er zijn minder studenten van Saba in Nederland. Omdat in Saba het hele systeem in het Engels is gaan ze meestal naar Puerto Rico, Trinidad of de VS. (deskundige)
448. Er is geen sociale vorming en met name voor praktisch ingestelde jongeren is er onvoldoende op Saba. Daardoor zijn veel zestien- of zeventienjarigen gedwongen om te gaan werken. Zonder dat ze de daarbij horende verantwoordelijkheid hebben geleerd. Ze weten niet hoe ze zich moeten gedragen in werk, hoe ze met geld moeten omgaan, etc. Ze zijn niet voorbereid. En sommige jongeren zitten thuis omdat er geen opleiding voor ze is. (deskundige)
449. Meisjes gaan over het algemeen eerder weg van het eiland om te gaan studeren. (deskundige)
450. Er zijn momenteel op Saba zo'n zes jongens van zeventien of achttien jaar die hun lagere middelbare schoolopleiding af hebben maar die niet kunnen doorleren. Ze doen baantjes bij cargoships en telefoonmaatschappij maar krijgen geen training of opleiding. (deskundige)

451. Door deze situatie komen sommigen in een justitieel circuit. Ze vervelen zich en hebben niet geleerd hun woede te kanaliseren. Over het algemeen worden problemen zoveel mogelijk buiten het justitiële opgelost. Dat is het voordeel van een klein eiland maar soms gaat het te ver mis. In het uiterste geval komt jongere in de gevangenis op Bonaire. Als het minder erg is, krijgt hij bijvoorbeeld community service op Saba. (deskundige)
452. Kinderen zijn niet gemotiveerd. Ze weten niet wat de mogelijkheden zijn en voelen zich niet verantwoordelijk voor hun eigen toekomst. (deskundige)
453. Alle kinderen kunnen in aanmerking komen voor een beurs om verder te leren buiten het eiland. Velen weten dat niet. (deskundige)
454. Ik raad ieder kind aan: Ga het eiland af en vervolg je studie elders. Vergroot je mogelijkheden. Er is meer dan Saba. (deskundige)
455. Veel jongeren zijn te relaxed over hun toekomst. (deskundige)
456. Voor jongeren waren er heel weinig mogelijkheden. Alle praktische vakken werden de das omgedaan. Dit jaar wordt weer extra geïnvesteerd. Er is een gebouwtje bij de luchthaven geopend voor praktijkonderwijs. (deskundige)
457. Passend onderwijs? Dat is op zo'n klein eiland niet aan de orde. (deskundige)
458. Vanaf de middelbare school zijn eigenlijk alle mogelijkheden voor kinderen te beperkt. (deskundige)
459. Voor jongens van zestien, zeventien jaar zijn er amper mogelijkheden. (deskundige)
460. Als we klaar zijn met high school moeten we wachten totdat we naar de universiteit kunnen omdat er een wachtlijst is. Tijdens die wachttijd hebben wij niets te doen. In die periode gaan veel kinderen drinken en ontstaan er problemen met alcohol en drugs. (kind, Saba)

Gezondheid

461. We hebben een keer per maand op de radio via het lokale station op Statia en Saba een uitzending waarin onderwerpen als zwangerschap, respect voor jezelf, hiv en aids aan bod komen. (deskundige)
462. We zijn allemaal gezond volgens mij. We krijgen meestal gewoon griep als we ziek worden. (jongen, 16 jaar, Saba)
463. Uit een onderzoekje blijkt dat 55% van de kinderen te zwaar is en dat 11% van de kinderen ondervoed is. (deskundige)
464. Obesitas is een serieus probleem. Obesitas wordt nu al in de babyclinic genoemd. Het zit in de cultuur om een lekker dik kind te hebben. Dat is een teken van welvaart. (deskundige)
465. Het idee dat lichaamsbeweging gezond is, is hier niet doorgedrongen. (deskundige)
466. Als je heel erg ziek bent moet je naar Sint Maarten. (meisje, 11 jaar, Saba)
467. Als je ziek bent ga je naar de dokters in het ziekenhuis. Er is geen huisarts waar ik heen kan gaan. (meisje, 11 jaar, Saba)
468. Er is een ziekenhuis op het eiland maar dat is niet goed. Er zijn volgens mij drie dokters en er is een aantal verpleegsters. De gezondheidszorg is redelijk maar niet heel goed. Er is ruimte voor verbetering en die zou er ook moeten komen. (meisje, 14 jaar, Saba)
469. Ze zouden de technologie moeten verbeteren zodat de patiënten niet meteen ergens anders heen hoeven als er iets aan de hand is. De dokters in het ziekenhuis zijn goed maar er zouden meer specialisten moeten komen. (meisje, 14 jaar, Saba)
470. Ze sturen je meestal naar Sint Maarten. Je zou ook naar Puerto Rico en Colombia kunnen gaan. Ik vraag me af waarom de patiënten naar Colombia worden gestuurd in plaats van naar Nederland. Mijn opa werd naar Colombia gestuurd en ik vind dat ze hem naar Nederland hadden moeten sturen. We vallen toch onder Nederland. (meisje, 14 jaar, Saba)

471. Je moet altijd naar het ziekenhuis. Er is geen dokter die bij je thuis komt. Er zijn wel verpleegsters die bij mensen thuis komen om te helpen maar de dokter komt eigenlijk nooit. Misschien als er iets heel ernstigs is komen ze mee met de ambulance maar dat is niet gebruikelijk. (meisje, 14 jaar, Saba)
472. Zolang er niks ernstigs met je aan de hand is, is de zorg wel goed. Er is meestal wel een dokter beschikbaar in het ziekenhuis. (jongen, 14 jaar, Saba)
473. Vanaf mijn huis kun je lopen naar de dokter. Eigenlijk is alles op loopafstand op Saba. (jongen, 14 jaar, Saba)
474. Ik ben vroeger één keer geopereerd en dat is goed gegaan. (meisje, 15 jaar)
475. Er komt vaak iemand van het medisch centrum op school. Dan doen ze check ups of ze vertellen over aids. Ik leer daar veel van. (meisje, 12 jaar, Saba)
476. De gezondheidszorg is goed. Bijna iedereen is verzekerd. (meisje, 12 jaar, Saba)
477. De gezondheidszorg hier is goed maar wel een beetje bureaucratisch. (meisje, 16 jaar, Saba)
478. De dokters hier zijn in orde. Ik heb nog nooit in het ziekenhuis gelegen. (meisje, 16 jaar, Saba)
479. Ik heb wel eens problemen gehad met mijn gezondheid en toen ben ik niet altijd goed behandeld. Er zou meer op Saba moeten kunnen. Het duurt soms te lang om je ergens anders heen te brengen. (jongen, 14 jaar, Saba)
480. Ik heb weleens in het ziekenhuis gelegen. Niet op Saba maar wel op Sint Maarten. Ik moest geopereerd worden aan mijn neusamandelen. (jongen, 14 jaar, Saba)
481. Het ziekenhuis op Saba is goed. (jongen, 14 jaar, Saba)
482. De dokters die er nu zitten zijn niet zo goed. De dokter die er eerst zat was wel goed. Volgens mij is hij familie van mij. (jongen, 14 jaar, Saba)
483. Sommige dokters geven je gewoon een medicijn zonder dat ze weten wat er met je aan de hand is. Anderen zijn minder lui. Sommigen zoeken wel echt uit wat er met je aan de hand is. De dokter die er vroeger zat deed dat altijd. (jongen, 14 jaar, Saba)
484. Op de BES-eilanden worden bepaalde medicijnen niet meer vergoed sinds stelselveranderingen. Arme ouders kunnen dat niet meer betalen. (deskundige)
485. We hebben een team van specialisten: EOZ, psycholoog, kinder- en jeugdpsychiater, logopedist, en fysiotherapeut. Er is een maandelijks zorg-, advies- en verwijzingsteam overleg met de zorgcoördinator van de klas. Dan worden er gevallen besproken en er wordt gekeken hoe het in de klas gaat. Op basis daarvan wordt een handelingsplan gemaakt. (deskundige)
486. Voor kinderen met een handicap zijn de mogelijkheden op Saba zeer beperkt. Het is heel lastig want ze voelen zich weggestuurd als je vertelt dat passende zorg ergens anders moet worden gevonden. (deskundige)
487. Er zijn op Saba twee huisartsen en die hebben naast hun huisartstaken nog extra taken zoals gipsen, echo's en röntgenfoto's maken. Daarnaast zijn er visiterende specialisten. Zij bezoeken eens per maand het eiland. Er komt nog geen kinderarts. (deskundige)
488. Op Sint Maarten is een medical center en daar is slechts één kinderarts. (deskundige)
489. Als huisarts moet ik soms kinderen doorsturen naar de kinderarts en die moeten dan naar Sint Maarten. (deskundige)
490. Het ziekenhuis van Sint Maarten is vergelijkbaar met een streekziekenhuis met al zijn beperkingen. Als er dus echt iets is, moeten kinderen naar Guadeloupe. Dat is Franstalig en daar gelden Europese normen. Of ze moeten naar Colombia. Daar gelden Amerikaanse strenge accreditatie. Of naar Nederland. (deskundige)
491. De communicatie is heel lastig. Bij ernstige gevallen en spoedhulp kan dat echt een probleem zijn. (deskundige)

492. De huisarts hier is kindvriendelijk. Het ziekenhuisje op Saba is niet toegerust op kinderen. Ook het ziekenhuis op Sint Maarten is niet toegerust op kinderen. Er is geen rooming in, wel een flexibel bezoekuur. (deskundige)
493. Meisjes komen niet naar de huisarts als ze iets onduidelijks hebben. (deskundige)
494. Het consultatiebureau is gratis. Daar worden ook vaccinaties gegeven. Op kinderen tot vijftien maanden is daardoor een goed zicht. (deskundige)
495. Vanaf vijftien maanden komen de kinderen bij het CJG. Daar is wel een consultatiebureau-arts maar geen jeugdarts. Tot en met de kleuters geeft dat zo nog een redelijk zicht op de kinderen. (deskundige)
496. Voor een abortus moeten meisjes nu nog naar Sint Maarten. Als de abortuswet is aangenomen, moeten meisjes daarvoor naar Bonaire. (deskundige)
497. We hebben een cafetaria op school maar ik vind het niet lekker. Het is te vet. Kroketten, frieten, gebakken kip, hamburgers. (meisje, 16 jaar, Saba)
498. Op veel eilanden krijgen de kinderen slechte voeding. Er is veel junkfood. (deskundige)
499. Op scholen wordt ongezond eten verkocht. (deskundige)
500. De voedingspatronen hier zijn vaak ongezond. Veel snoep en frisdrank. Gezonde voeding is echt geen issue hier. Dat heeft ook met kosten te maken. Alles wat gezond is, is hier duur. (deskundige)
501. Het menu bestaat hier vaak uit rice, beans, peas. Het vergt een cultuuromslag om gezond te gaan eten. (deskundige)
502. Er is nu een samenwerkingsverband met GGD in Den Haag om te kijken hoe mensen gezonder kunnen gaan leven en eten. (deskundige)
503. Ik drink niet vaak alcohol, alleen met speciale gelegenheden en feestjes. Ik rook niet, dat zou ik ook nooit doen. Ik kan eerlijk zeggen dat ik dat nooit zal doen. Ik houd van sporten, dus ik wil gezond blijven. Ik zal nooit mijn longen kapot maken door te gaan roken. Ik gebruik ook geen drugs. (jongen, 16 jaar, Saba)
504. Ik vind de meeste soorten alcohol vies. Ik vind bier heel vies. Ik drink eigenlijk niet echt. (meisje, 14 jaar, Saba)
505. Ik drink geen alcohol en gebruik ook geen drugs. (meisje, 15 jaar)
506. In mijn leeftijdsgroep rookt niemand en gebruikt niemand drugs. (meisje, 12 jaar, Saba)
507. Op school heb ik nog nooit iemand gezien met alcohol of drugs. (meisje, 16 jaar, Saba)
508. Ik drink zelf niet en gebruik ook geen drugs maar ik ken wel mensen die dat doen. Het is ongezond. (jongen, 14 jaar, Saba)
509. Er is wel voldoende informatie over drugs maar ik denk dat ze het doen omdat ze denken dat ze dan populairder zijn. (jongen, 14 jaar, Saba)
510. Als ik er iets van kon zeggen dan zou ik tegen de overheid hier zeggen dat zij de jeugd meer moeten helpen zodat deze minder in aanraking komt met alcohol en drugs. En dat zij meer focus moeten houden. En kinderen moeten helpen die het thuis moeilijk hebben. (jongen, 14 jaar, Saba)
511. Ik rook niet en ik gebruik geen drugs. Over alcohol wil ik niet praten. (jongen, 14 jaar, Saba)
512. Zware gevallen met drugs moeten specifieke ondersteuning krijgen en dat valt buiten het programma van sociale vormingsplicht. Zij komen terecht in jeugdinternaten, de jeugdgevangenis of drugsrehabilitatie. (deskundige)
513. Op het primair onderwijs heb ik niet gehoord over kinderen die alcohol of drugs gebruiken. (deskundige)

Veiligheid

514. Eigenlijk is er nooit geweld. Alleen als mensen dronken zijn kan het weleens uit de hand lopen. (jongen, 16 jaar, Saba)
515. Ik voel me veilig op het eiland. Niet overal. Nou, eigenlijk wel overal. (meisje, 11 jaar, Saba)
516. Er wordt weleens gestolen maar er wordt nooit gevochten. Ik denk dat er tot nu toe misschien één groot gevecht is geweest. (meisje, 11 jaar, Saba)
517. Iedereen op Saba is één grote familie. (meisje, 11 jaar, Saba)
518. Er is weinig geweld is op het eiland. Ik denk dat dat komt omdat iedereen elkaar kent. (meisje, 11 jaar, Saba)
519. Doordat Saba zo klein is, is het veilig. Iedereen kent elkaar. (meisje, 14 jaar, Saba)
520. Zo nu en dan is er wel een gevecht op school maar dat gebeurt niet zo vaak. Op straat is er ook bijna nooit geweld. Er wordt weleens gevochten maar dat is ook niet elke dag. Het is best zeldzaam. (meisje, 14 jaar, Saba)
521. Ik voel me overal veilig op het eiland. Het is hier zo klein. Er wordt wel eens gestolen. Dat komt weleens voor maar het is zeldzaam. Het gebeurt niet vaak. (jongen, 14 jaar, Saba)
522. Er wordt op school niet gevochten. Op straat soms wel. Het eiland is zo klein dus het nieuws verplaatst zich snel. Meestal als er wordt gevochten is dat in een bar als de mensen dronken zijn. (jongen, 14 jaar, Saba)
523. Ik voel mij eigenlijk overal veilig. (meisje, 17 jaar, Saba)
524. Ik voel mij overal veilig. (meisje, 16 jaar, Saba)
525. Ik heb hier nog nooit iets akeligs meegemaakt. (meisje, 15 jaar)
526. Het leven is hier vrij makkelijk. Je hoeft je geen zorgen te maken. (jongen, 14 jaar, Saba)
527. Ik voel mij eigenlijk overal wel veilig. (jongen, 14 jaar, Saba)
528. Ik voel me nooit echt bedreigd. (meisje, 14 jaar, Saba)
529. Ik voel mij overal wel veilig. Iedereen kent elkaar. (jongen, 14 jaar, Saba)
530. Ik heb nog nooit iets engs meegemaakt. Maar soms hoor je wel van die verhalen van vrienden. Over het eiland en mensen die dood gaan en zo. (jongen, 14 jaar, Saba)
531. Over het algemeen voel ik mij wel veilig. Op een paar plaatsen na waar veel geweld is. (jongen, 14 jaar, Saba)
532. Op straat hangt het er van af. Soms zijn er groepen jongen en die zeggen dan vervelende dingen. Dat is mij wel eens overkomen. (meisje, 14 jaar, Saba)
533. Ik voel mij thuis en op school wel veilig. Op straat niet altijd. (meisje, 14 jaar, Saba)
534. Er is wel eens iets engs gebeurd maar gelukkig was mijn vader er toen bij. (meisje, 14 jaar, Saba)
535. Ik voel mij beslist overal veilig. (meisje, 15 jaar, Saba)
536. Ik ben nog nooit ergens geweld tegengekomen. (meisje, 15 jaar, Saba)
537. Als kind kun je hier erg vrij zijn. Het is veilig. (deskundige)
538. Ik voel me veilig op het eiland. Er is geen criminaliteit op het eiland. Er wordt weleens gestolen maar dat is heel zeldzaam. (jongen, 16 jaar, Saba)
539. Ze stelen niet van de lokale bevolking maar van mensen in de hotels. Dat is volgens mij maar één keer gebeurd. (meisje, 11 jaar, Saba)

540. Ik ken iedereen en ik heb een paar hele goede vrienden Ik kan naar hun huis lopen. Het is rustig en er is weinig criminaliteit. Er gebeuren weleens dingen maar dat zijn gewoon kleine dingen. Er worden hier geen moorden gepleegd. Het is best veilig als je het vergelijkt met andere eilanden. (meisje, 14 jaar, Saba)
541. Ik voel me eigenlijk overal wel veilig. Er is hier geen criminaliteit. (meisje, 14 jaar, Saba)
542. Het is hier op straat ook veilig. Er is hier geen criminaliteit. (meisje, 12 jaar, Saba)
543. Het mooiste van hier is dat iedereen elkaar kent. Er wordt zelden gevochten en er is maar heel weinig criminaliteit. Saba is de veiligste plek om te zijn. (meisje, 12 jaar, Saba)
544. Saba is rustig en veilig. Er zijn hier geen criminelen met wapens en zo. (meisje, 14 jaar, Saba)
545. Er is weinig criminaliteit hier. (jongen, 14 jaar, Saba)
546. Ik voel me veilig hier op het eiland. Er is hier geen criminaliteit. Ook geen geweld. (jongen, 14 jaar, Saba)
547. Er is weinig geweld en er zijn geen gangs. (jongen, 16 jaar, Saba)
548. Als ik mij bedreigd voel, ga ik naar huis. (meisje, 14 jaar, Saba)
549. Er wordt niet eerst gekeken naar wat echt aansluit bij de lokale praktijk op de eilanden, waar mensen echt behoefte aan hebben als het gaat om hulp, begeleiding en voorzieningen. (jongere)
550. Het is veilig op Saba. Er is altijd overal op het eiland politie aanwezig. (kind, Saba)
551. Ik denk dat als je je bedreigd voelt, dat je dan gewoon naar de politie moet. (jongen, 16 jaar, Saba)
552. Als kinderen zich bedreigd voelen, kunnen ze het thuis bespreken of ze kunnen naar een docent. Maar er is geen instantie waar ze terecht kunnen. (meisje, 11 jaar, Saba)
553. Als kinderen op school vechten, worden sommigen geschorst. Anderen moeten nablijven na school. Sommigen krijgen ook 'in school suspension'. Dat houdt in dat ze worden geschorst maar wel naar school moeten komen. Ze zitten dan de hele dag met een docent of met de directeur. Ze proberen wel iets te doen om het vechten te stoppen en het probleem op te lossen. Meestal werkt het wel. (meisje, 14 jaar, Saba)
554. Als ik mij bedreigd zou voelen, weet ik niet goed waar ik heen zou moeten gaan. (jongen, 14 jaar, Saba)

Recreatie, spel & vrije tijd

555. In mijn vrije tijd speel ik computerspelletjes of spelletjes op de playstation. (jongen, 16 jaar, Saba)
556. Meestal ben ik gewoon thuis aan het spelen met mijn familie, aan het fitnesssen, televisie aan het kijken of op de computer bezig. Als er activiteiten zijn om te doen dan ga ik dat doen. (meisje, 11 jaar, Saba)
557. Na school blijf ik meestal gewoon thuis. Soms komen mijn neven langs of ik ga op de computer spelen. (jongen, 14 jaar, Saba)
558. Saba is klein. Er wonen weinig mensen zodat er weinig mensen zijn waarmee je om kan gaan. (jongen, 14 jaar, Saba)
559. We hebben veel vrije tijd. Ik zit in een archeologieclub en op een schaakclub. (jongen, 14 jaar, Saba)
560. In mijn vrije tijd doe ik niet aan sport. Ik lees veel. Ik besteed het meeste van mijn geld aan boeken. (meisje, 12 jaar, Saba)
561. Veel van mijn vrienden zijn familie van mij. (meisje, 16 jaar, Saba)
562. In mijn vrije tijd maak ik huiswerk en ik heb buiten een basketbalring hangen. En ik speel drum line. (jongen, 14 jaar, Saba)

563. In mijn vrije tijd ga ik fietsen, basketballen en met mijn vrienden praten. Ik zit in een basketbalteam. Ik speel spelletjes op de Playstation. (jongen, 14 jaar, Saba)
564. Voor jongeren van twaalf tot achttien zijn wel activiteiten maar voor oudere jongeren vanaf zestien, zeventien is weinig te doen als het om hun ontwikkeling gaat. (deskundige)
565. Er zijn twee sportmogelijkheden gekomen: het Cruiff-veld om te voetballen en een gymzaal in Sint Johns. En er is een basketbalplek. Dat zijn de enige vlakke stukken. Wat betreft speelgelegenheden is er niet veel. Alleen een kleine playground in the Bottom waar veel gebruik van wordt gemaakt. In Cove Bay is een badje voor kinderen gemaakt. (deskundige)
566. Child Focus doet de logistieke organisatie van de naschoolse activiteiten. Ze brengen de kinderen overal naar toe. (deskundige)
567. Als de naschoolse opvang niet goed georganiseerd wordt, brengt het onrust in het dorp. En op school. (deskundige)
568. De geïsoleerdheid van Saba is een groot probleem. Kinderen hebben geen enkele privacy, vooral niet als tieners. Ze kunnen niet van het eiland af, anders dan per vliegtuig en dat is duur. (deskundige)
569. Het Centrum voor Jeugd en Gezin richt zich vooral op ouders met jonge kinderen maar het organiseert ook allerlei activiteiten voor jongeren. We gaan er vaak naar toe. (kind, Saba)
570. ik verveel me nu niet meer. Ik zoek gewoon iets om te doen. (jongen, 16 jaar, Saba)
571. Het is wel saai is voor kinderen op het eiland. Er is niet veel te doen en er zijn weinig plekken waar je naartoe kan gaan. (jongen, 16 jaar, Saba)
572. Ik verveel me niet altijd maar soms is het gewoon saai. Televisie kijken of spelletjes spelen op de computer. (meisje, 11 jaar, Saba)
573. Er is niet echt heel veel te doen op het eiland maar we doen wel dingen. (meisje, 14 jaar, Saba)
574. Als ik mij verveel dan ga ik op de computer of ik ga op zoek naar vrienden waar ik wat mee kan gaan doen. (jongen, 14 jaar, Saba)
575. Er is hier voor ons niet altijd genoeg te doen. Dan moet je zelf iets verzinnen. (meisje, 16 jaar, Saba)
576. Ik verveel me vaak. Dan probeer ik te slapen. (meisje, 16 jaar, Saba)
577. Er is hier niet veel te doen. Vooral op vrijdagavond, als je uit wilt, is dat vervelend. (meisje, 15 jaar)
578. Er is hier misschien wel genoeg te doen maar er is weinig afwisseling. (jongen, 14 jaar, Saba)
579. Er is hier niet veel te doen voor kinderen. (jongen, 14 jaar, Saba)
580. Af en toe verveel ik mij. Dan ga ik computeren of tv kijken. (jongen, 14 jaar, Saba)
581. Er is op het eiland eigenlijk niet genoeg te doen voor tieners. (meisje, 14 jaar, Saba)
582. Ik verveel me snel. Daarom houd ik mijzelf bezig. Ik teken graag, luister naar muziek en computer graag. (meisje, 14 jaar, Saba)
583. Ik ga gewoonlijk om negen uur naar bed omdat er hier niet zoveel te doen is. En slapen is wel goed. (meisje, 12 jaar, Saba)
584. Er is hier 's avonds niet veel te doen. (meisje, 12 jaar, Saba)
585. Tijdens vakanties blijven wij meestal op Saba. We hebben ruim voldoende vakantie. Je verveelt je al snel als je zo lang niet naar school gaat. (meisje, 12 jaar, Saba)
586. Er is hier niet veel te doen. Er hangen hier veel mensen rond. (meisje, 16 jaar, Saba)
587. Buiten school is er niet veel te doen. Je moet echt je eigen hobby's hebben. Ik teken en schilder. (meisje, 16 jaar, Saba)

588. Als ik mij verveel speel ik videospelletjes of kijk ik tv. (jongen, 14 jaar, Saba)
589. Er hangen veel kinderen rond op straat. Gewoon omdat ze niets te doen hebben. (jongen, 14 jaar, Saba)
590. Er is hier niet veel te doen. (meisje, 14 jaar, Saba)
591. Er is op Saba eigenlijk niet genoeg te doen voor ons. (meisje, 14 jaar, Saba)
592. Als ik mij verveel, ga ik met mijn zusje spelen of zoiets. (meisje, 15 jaar, Saba)
593. Ik verveel me meestal. (jongen, 14 jaar, Saba)
594. Als je twaalf jaar of ouder bent, wil je spannende dingen doen. En dat hebben we hier niet. Dat maakt het heel 'boring' voor kinderen. (deskundige)
595. Voor kinderen is het op dit eiland heerlijk maar jongeren vinden hier weinig uitdaging en vertier. (deskundige)
596. Saba is niet zo levendig. Dus als er een feest is, is iedereen er meestal wel. (jongen, 16 jaar, Saba)
597. Het is aan de andere kant niet zo erg dat er hier weinig is want dan kan je naar Sint Maarten en dat is wel opwindend. (meisje, 14 jaar, Saba)
598. Als we op vakantie zijn, zijn er bioscopen en winkelcentra maar dat mis ik nooit als we weer terug zijn. Ik vind het hier lekker rustig. (meisje, 12 jaar, Saba)
599. Er moet een betere busservice komen. Ouders voelen zich niet verantwoordelijk en daardoor kunnen kinderen niet overal heen. Er is nu wel een schoolbus en een Child Focus bus en een drumbandbus maar dat is toch te beperkt. (deskundige)
600. Het is lastig om naschoolse activiteiten voor jongeren goed te organiseren. Er zijn stevige groepsleiders nodig omdat jongeren hier anders niet goed in toom te houden zijn. (deskundige)
601. Er zijn geen echte speelplaatsen voor kinderen zoals met trampolines of iets dergelijks. (deskundige)
602. Voor grotere kinderen zijn er zeer weinig sport en spelmogelijkheden. (deskundige)
603. Ik zit in een basketbalteam. We zijn al twee keer naar Sint Maarten gegaan. (jongen, 16 jaar, Saba)
604. We hadden eerst elke dinsdag en zaterdag training. Nu is iedereen heel druk met school dus gaan we alleen naar het basketbalveld als we tijd hebben. (jongen, 16 jaar, Saba)
605. Na school ga ik meestal naar huis. Als ik niet naar huis ga dan ga ik naar basketbaltraining. We hebben soms direct na school basketbaltraining. (jongen, 16 jaar, Saba)
606. Ik ga meestal alleen trainen. Als ik met mijn vrienden ga trainen dan spelen we meestal kleine wedstrijden tegen elkaar. Soms doen we dat ook doordeweeks. (jongen, 16 jaar, Saba)
607. Ik ben meestal aan het studeren of aan het sporten. Ik ben trouwens bijna nooit thuis. (jongen, 16 jaar, Saba)
608. Er is voetbal en basketbal. Vooral veel dingen die iets met sport te maken hebben. Er is ook een groep zeeverkeners. Dat gaat vanuit Child Focus. Er zijn wel wat activiteiten maar het is toch vaak saai. (meisje, 11 jaar, Saba)
609. Ik doe aan basketbal en voetbal. En fitness, gewichtheffen of wandelen. (meisje, 11 jaar, Saba)
610. Ik doe het thuis. We hebben thuis een soort sportschool. (meisje, 11 jaar, Saba)
611. Ik doe aan basketbal. Eigenlijk heb ik niet echt hobby's. (meisje, 11 jaar, Saba)
612. Ik houd van voetbal, softbal en volleybal. Je kan niet echt volleyballen op het eiland. Volgens mij kan je 's avonds wel ergens trainen maar dat weet ik niet zeker. We hadden eerst een net maar dat zijn we kwijtgeraakt. (meisje, 14 jaar, Saba)

613. Meestal spelen de lokale teams tegen elkaar. Het is wel voorgekomen dat voetbalteams van andere eilanden hierheen kwamen om een wedstrijd te spelen. (meisje, 14 jaar, Saba)
614. Ik heb veel vrienden. We skaten meestal of rolschaatsen. Er is geen skatepark op het eiland, dus we skaten gewoon op de weg. Ik zou wel graag een skatepark willen hebben. (jongen, 14 jaar, Saba)
615. Als hobby fotografeer ik, ik dans en speel basketbal. Soms tennis. (meisje, 15 jaar)
616. Ik zat op boksen maar nu doe ik aan skaten. (jongen, 14 jaar, Saba)
617. Het is niet zo heel erg. Er zijn na school wel activiteiten. Ik speel basketbal, voetbal en softbal. Ik zit in een basketbalteam. (meisje, 14 jaar, Saba)
618. Je kan hier na schooltijd verschillende dingen doen. Ik ga vaak zwemmen. (meisje, 12 jaar, Saba)
619. Ik speel basketbal en voetbal. Met vrienden of met mijn broer. (meisje, 16 jaar, Saba)
620. Ik hou van sport. Ik doen aan basketbal maar ook wel andere sporten. (jongen, 14 jaar, Saba)
621. Je kan hier van alles doen. Sporten, hardlopen, wandelen en zwemmen. Zwemmen is het leukst! Fietsen, spelen met je vrienden, praten met je vrienden, spelletjes spelen. Ken je de winkel Game Flight? Dat heeft Saba niet maar we kunnen wel andere spelletjes spelen. (jongen, 14 jaar, Saba)
622. Sportactiviteiten lopen aardig. We proberen om iedere avond één activiteit te verzorgen met een eigen thema. (deskundige)
623. De mogelijkheden voor kinderen voor sport en spel zijn zeer beperkt. Er is een Johan Cruyff-veld en er is een sporthal. De populatie is klein dus een indeling naar geslacht en leeftijd kan niet. Er is gewoon één team. Dat betekent dat je je daarin niet kan ontwikkelen. (deskundige)
624. Heel veel sporten kunnen niet op Saba. Fysiek niet maar ook niet omdat er te weinig kinderen zijn om zo'n sport mogelijk te maken. (deskundige)
625. Ik ga alleen uit als mensen me mee vragen. Ze vragen het wel maar dan zeg ik dat ik niet meega. Met mijn vrienden ga ik het liefst gewoon chillen. (jongen, 16 jaar, Saba)
626. Met mijn vrienden sporten, gezellige dingen doen, lachen en bij elkaar gaan slapen. (meisje, 11 jaar, Saba)
627. Mijn vrienden zijn allemaal bij mij thuis geweest en ik ben ook bij hun thuis geweest. De meesten wonen dichtbij maar anders is het een klein stukje rijden om bij hun te komen. (meisje, 14 jaar, Saba)
628. Mijn hobby's zijn: lezen, naar muziek luisteren en chillen met vrienden. (meisje, 14 jaar, Saba)
629. Op vrijdagavond kan je ergens naartoe om films te kijken. We gaan weleens uit eten of we gaan naar een basketbalwedstrijd. (meisje, 14 jaar, Saba)
630. Soms verveel ik mij wel. Dan ga ik bij een vriendin langs, muziek luisteren of online praten met mijn vrienden. (meisje, 14 jaar, Saba)
631. Er zijn niet veel plekken om uit te gaan. Er is een plek waar je naartoe kan gaan om gewoon te chillen met je vrienden. (jongen, 14 jaar, Saba)
632. Ik ga naar mijn vrienden of ze komen bij mij thuis. We huren dan een film of maken een smoothie. (meisje, 17 jaar, Saba)
633. Met mijn vrienden hang ik rond en kijk ik films. (meisje, 16 jaar, Saba)
634. Veel kinderen leven op straat. Eigenlijk al vanaf de kleuterschool. (meisje, 16 jaar, Saba)
635. Met mijn vrienden hangen we rond, gaan we winkelen, uit eten of film kijken. (meisje, 15 jaar)
636. Ik speel eigenlijk nooit buiten. Ik ga wel met vrienden om. Hangen we rond, gaan we zwemmen of iets eten. (meisje, 14 jaar, Saba)

637. Ik ga het meeste om met meisjes. Mensen vinden het raar als je veel met jongens omgaat. Maar met meisjes is het wel vaak drama, hoor. (meisje, 14 jaar, Saba)
638. Met mijn vrienden ga ik iets eten of we maken een feestje. (meisje, 16 jaar, Saba)
639. Met vrienden kijk ik meestal naar een film. (jongen, 14 jaar, Saba)
640. Er hangen veel kinderen rond op straat. Gewoon omdat ze niets te doen hebben. (jongen, 14 jaar, Saba)
641. In mijn vrije tijd kijk ik thuis tv of ga ik naar vrienden. (meisje, 14 jaar, Saba)
642. Ik heb veel vrienden. We gaan samen sporten, spelletjes spelen en fietsen met degenen die een fiets hebben. De meesten hebben een fiets en de anderen hebben een skateboard of rolschaatsen. We gaan dan wel met z'n allen wat doen maar zij gaan dan met hun skateboard of rolschaatsen en de rest gaat op de fiets. (jongen, 14 jaar, Saba)
643. Ik ga 's avonds wel eens uit maar dat is alleen als iemand je uitnodigt voor een feest. (jongen, 14 jaar, Saba)
644. Je moet kinderen stimuleren om mee te doen met activiteiten. Dat is beter dan alleen maar achter de tv of gamen. (deskundige)
645. In mijn vrije tijd teken of lees ik. Of ik help het huis schoonhouden. Stofzuigen, afwassen en ik was mijn eigen kleren en die van mijn zus. (meisje, 16 jaar, Saba)
646. Er zouden meer sportmogelijkheden moeten komen. Ze zouden een sportcomplex moeten maken en meer materialen beschikbaar moeten hebben om ons te helpen. Meer basketballen, meer voetballen, uniformen voor de teams. Een circus zou me wel leuk lijken. Ik bedenk me ineens dat er geen circus is hier in de buurt. (jongen, 16 jaar, Saba)
647. Wat betreft cultuurbeleid voor kinderen zegt OCW dat ze daarin niks kunnen doen omdat het een gemeentelijke aangelegenheid is. Elke gemeente heeft echter ook behoefte aan landelijke ondersteuning. De BES-eilanden dreigen tussen wal en schip te vallen. (deskundige)
648. Ik denk dat er meer activiteiten zouden moeten zijn voor de kinderen om na school te doen. (meisje, 14 jaar, Saba)
649. Er is niet veel te doen. Er zouden wel meer activiteiten moeten komen. (jongen, 14 jaar, Saba)
650. Ik zou wel iets willen doen met archeologie en een skateclub. Er zouden wel meer clubs moeten komen voor na schooltijd. (jongen, 14 jaar, Saba)
651. Ik denk dat je voor de kinderen workshops moet organiseren of zo. En dat volwassenen waarbij ze zich comfortabel voelen, hen vertellen dat als ze niet iets gaan doen met hun leven, dat het dan niet beter wordt in de toekomst. Dat ze dat begrijpen. (meisje, 16 jaar, Saba)
652. Een bioscoop zou mooi zijn maar dat gebeurt vast niet. Saba is klein. (meisje, 14 jaar, Saba)
653. Er zouden hier wel meer pretparken mogen komen zoals in de VS. Maar echt grote dingen komen hier toch niet want daarvoor is geen geld. (jongen, 14 jaar, Saba)

Participatie

654. Mijn moeder vraagt weleens naar mijn mening over school. (jongen, 14 jaar, Saba)
655. Op Saba zijn er volgens mij geen organisaties die speciaal geïnteresseerd zijn in de mening van kinderen. (meisje, 17 jaar, Saba)
656. Zowel thuis als op school vragen ze wel naar mijn mening. Dan willen ze weten hoe ik ergens over denk. Dat geeft mij het gevoel dat ik er bij hoor. (meisje, 16 jaar, Saba)
657. Het is moeilijk als je hier iets wilt veranderen. Er is dan eigenlijk niemand waar je naar toe zou kunnen gaan. Zeker op school niet. (jongen, 14 jaar, Saba)

658. Op Saba wordt de mening van iedereen, dus ook van kinderen serieus genomen. Iedereen wordt gehoord als die zijn mening geeft. (meisje, 12 jaar, Saba)
659. Er is hier geen gelegenheid om ergens aan een club of een workshop of een discussie mee te doen. (meisje, 16 jaar, Saba)
660. Meestal beslis ik zelf. Soms zijn mijn ouders het daar niet mee eens. Soms beslissen we samen. (meisje, 16 jaar, Saba)
661. Vriendinnen vragen mij wel eens om mijn mening. Als ze een probleem hebben en niet weten wat ze moeten doen, bijvoorbeeld. (meisje, 14 jaar, Saba)
662. Ik kan thuis en op school zonder problemen mijn mening geven. (meisje, 14 jaar, Saba)
663. Als ik thuis iets wil veranderen dan kan ik daarover praten. Dan overwegen ze het. Op school ook. In de buurt hier niet. (meisje, 14 jaar, Saba)
664. Ik kan op school wel mijn mening geven. Ze vragen er ook wel eens om maar ik weet niet of ze er veel mee doen. (meisje, 15 jaar, Saba)
665. Over emoties wordt niet gesproken op de eilanden. Er wordt kinderen niet gevraagd wat er nu eigenlijk aan de hand is. (deskundige)
666. Kinderen kunnen niet participeren. Ze zijn niet zelfredzaam, niet zelfstandig. (deskundige)
667. Als je jeugd gaat voorlichten over hun rechten dan is het onvermijdelijk dat ze op een zeker moment toch tegenover hun ouders komen te staan. Zoals vroeger bij het JAC in Nederland. (deskundige)
668. De mentaliteit van kinderen kennende zullen ze niet veel naar buiten brengen van hun problemen thuis. Tegelijkertijd blijft er op Saba niets geheim. Er wordt hier heftig geFacebookt. En dat werkt als een soort roddelkrant. Misschien zou je daar bij moeten aansluiten als je kinderen wilt leren over hun rechten. (deskundige)
669. Child Focus is nu kinderen en jongeren aan het interviewen over wat ze zelf willen doen na school. Musical is populair en zwemmen en koken. (deskundige)
670. Er is een zwijgcultuur. Kinderen moeten hun mond dichthouden en niets vragen. Het gaat je niets aan als kind. (deskundige)
671. Mijn moeder vraagt mij weleens naar mijn mening. Als het op kleren en technologie aankomt. (jongen, 16 jaar, Saba)
672. Zij is de moeder dus ik laat het nemen van beslissingen aan haar over. Ik kies er meestal voor om niet te klagen. (jongen, 16 jaar, Saba)
673. Als we thuis een discussie hebben ergens over dan hebben we allemaal onze eigen mening. Dan wordt er echt naar je mening geluisterd. (meisje, 11 jaar, Saba)
674. Ik mag zelf beslissen wat ik later wil worden, waar ik naartoe wil om te studeren en wie mijn vrienden zijn. (meisje, 11 jaar, Saba)
675. Mijn ouders respecteren mijn mening maar er wordt niet altijd rekening gehouden met wat ik heb gezegd. Zij zijn ouder dus zij beslissen. (meisje, 11 jaar, Saba)
676. Mijn ouders vragen soms weleens om mijn mening. En als zij iets beslissen waar ik het niet mee eens bent, zou ik dat waarschijnlijk wel kunnen zeggen maar dat is nog nooit gebeurd. (meisje, 14 jaar, Saba)
677. Mijn ouders en ik bespreken alles samen en dan beslissen we samen. (meisje, 14 jaar, Saba)
678. Thuis beslissen we samen. Ik mag de kleren kopen die ik wil en mijn eigen vrienden kiezen. (meisje, 17 jaar, Saba)
679. Thuis beslissen we samen hoe dingen gaan. Het kan mijn ouders niet zoveel schelen. Ze waarschuwen me soms wel. (meisje, 16 jaar, Saba)

680. Mijn ouders laten me zelf beslissen. Ze geven wel adviezen en zorgen er wel voor dat ik de goede dingen doe maar ze laten mij altijd zelf mijn keuzes maken. (meisje, 12 jaar, Saba)
681. Mijn ouders stimuleren mij wel om dingen te doen en niet op de bank te blijven hangen maar ik mag altijd zelf beslissen. (meisje, 12 jaar, Saba)
682. Mijn ouders nemen mij wel serieus als ik ergens een mening over heb. (meisje, 16 jaar, Saba)
683. Soms luisteren ze wel naar mij maar soms ook niet. (jongen, 14 jaar, Saba)
684. Meestal mag ik zelf beslissen maar soms vertelt mijn moeder mij wat ik moet doen. (jongen, 14 jaar, Saba)
685. Thuis beslissen we samen. (meisje, 14 jaar, Saba)
686. Ik mag zelf bepalen welke kleren ik draag en waaraan ik mijn geld uitgeef. (meisje, 14 jaar, Saba)
687. Soms verbiedt mijn moeder mij met iemand om te gaan die een slechte naam heeft. (meisje, 14 jaar, Saba)
688. Over kleren en bedtijden en zo beslissen we thuis gezamenlijk. (meisje, 15 jaar, Saba)
689. Mijn vrienden en mijn familie zijn geïnteresseerd in hoe ik over dingen denk. (meisje, 15 jaar, Saba)
690. Thuis wordt vaak naar mijn mening gevraagd. (jongen, 14 jaar, Saba)
691. Ik kan zelf beslissen wat ik aan wil en wat ik wil doen. (jongen, 14 jaar, Saba)
692. Op school wordt over de lessen weleens onze mening gevraagd. Ze willen weten wat we van de lessen vinden, of ze leuk zijn of saai. (jongen, 16 jaar, Saba)
693. Toen het uniform werd gewijzigd hebben ze niets gevraagd. Maar onlangs hebben ze wel gevraagd wat we van het nieuwe uniform vinden. Veel mensen vonden het eerste uniform beter. (jongen, 16 jaar, Saba)
694. Op school wordt weleens naar je mening gevraagd. Bij Engels wordt er weleens naar onze mening gevraagd. En bij Nederlands. De docent geeft ons haar mening en wij geven haar onze mening. Bij Spaans, Informatica en Techniek vragen ze ook weleens naar onze mening. (meisje, 11 jaar, Saba)
695. We zijn bezig geweest met het maken van dingen voor de musical. De docent heeft besloten wat wij moesten maken. De personen die zich bezighouden met de musical vertelden ons wat we moesten maken en welke kleuren gebruikt moesten worden. Je mocht er wel wat van zeggen. (meisje, 11 jaar, Saba)
696. Ik heb gevraagd of het mogelijk is om vakken uit verschillende richtingen te volgen maar daar heb ik nog geen antwoord op. Ik heb ook gevraagd of ik de andere vakken anders in mijn eigen tijd kan volgen. Doordat ik nog geen antwoord heb op mijn vraag weet ik er weinig over maar ik zou graag willen dat dit systeem wordt aangepast. (meisje, 14 jaar, Saba)
697. Op school wordt ons niet echt naar onze mening gevraagd. Misschien één of twee keer. Ik denk niet dat het echt een verschil zou maken als wij zouden zeggen wat wij ergens van vinden. Ik denk dat iedereen een andere mening heeft en dat het lastig zou zijn om iedereen tevreden te stellen. (meisje, 14 jaar, Saba)
698. Soms moeten we weleens een enquête invullen. Dat is niet echt van de school volgens mij maar van andere organisaties. Meestal zijn het gewoon standaardvragen over jou en de school. (jongen, 14 jaar, Saba)
699. Op school hebben we discussies waarbij ze je mening vragen. Dat is goed. (meisje, 17 jaar, Saba)
700. Er wordt mij wel eens om mijn mening gevraagd en op school kan ik ook mijn mening geven. (jongen, 14 jaar, Saba)
701. Soms vraagt iemand mij wel naar mijn mening. Op school bijvoorbeeld over kunst. Of iemand vraagt of ik haar haar leuk vind zitten. Dat voelt wel goed, dat ze willen weten hoe ik ergens over denk. (meisje, 14 jaar, Saba)

702. Ik kan op school mijn mening wel ergens over geven. (meisje, 14 jaar, Saba)
703. Op school vragen ze je nooit hoe je vind dat iets moet gaan. (meisje, 16 jaar, Saba)
704. Op school vragen ze eigenlijk nooit naar onze mening. (jongen, 14 jaar, Saba)

Wonen

705. Ik heb thuis niet echt genoeg privacy. De hele familie loopt overal in en uit. Nee, ik klaag niet. Ik ben er inmiddels wel aan gewend. (jongen, 16 jaar, Saba)
706. Wij wonen in een groot huis voor Sabaanse begrippen. Je bent er vast langs gekomen toen je van de airport kwam. Er is een huis op weg naar de airport met een schuin dak en dat is mijn huis. Er zijn vier slaapkamers. Iedereen heeft een eigen slaapkamer en er is een logeerkamer. (meisje, 11 jaar, Saba)
707. Ik woon in een redelijk groot huis. Het is een goede maat. (meisje, 14 jaar, Saba)
708. Ik woon in een 'medium size' huis. Het is niet te groot en niet te klein. Ik deel een slaapkamer met mijn zusje. Ik vind het geen probleem. We kunnen het over het algemeen goed met elkaar vinden. (jongen, 14 jaar, Saba)
709. Ik vind dat ik genoeg privacy heb. Als ik ruzie heb dan ga ik meestal naar bed of naar mijn vrienden. (jongen, 14 jaar, Saba)
710. Ons huis heeft twee slaapkamers, twee badkamers, een woonkamer en een keuken. Ik heb een eigen slaapkamer. (meisje, 17 jaar, Saba)
711. We wonen in een klein hutje. Het is niet groot maar ik heb wel een eigen slaapkamer. (jongen, 14 jaar, Saba)
712. Het gemeentebestuur heeft een extra fonds voor huisvesting en onderwijs voor kinderen die buiten Saba willen studeren. (deskundige)

Financiën

713. Ik krijg geen zakgeld. Als ik geld wil hebben dan zal ik er voor moeten werken. (jongen, 16 jaar, Saba)
714. Het leven op Saba is best wel duur. Elektriciteit, water en eigenlijk het eten ook. (jongen, 16 jaar, Saba)
715. We hebben nooit zo'n situatie gehad thuis dat er te weinig geld was. (jongen, 16 jaar, Saba)
716. Er is thuis altijd voldoende geld om eten te kopen. Er is elke dag drie keer eten op tafel. En er zijn ook altijd snacks. (meisje, 11 jaar, Saba)
717. Ik krijg geld als ik babysit. (meisje, 11 jaar, Saba)
718. Ik stop het in mijn spaarpot. In december gaan we naar Orlando. Dus tegen die tijd ga ik kijken hoeveel geld ik heb. (meisje, 11 jaar, Saba)
719. ik krijg geld van mijn ouders als ik iets wil kopen, als ik dingen wil kopen op school of als ik iets online wil bestellen. Als de dingen te duur zijn, krijg ik het niet. Eigenlijk krijg ik alleen maar de dingen die ik nodig heb. (meisje, 11 jaar, Saba)
720. Als ik geld nodig heb dan vraag ik gewoon geld aan mijn ouders. Ik heb ook spaargeld maar geld is geen probleem thuis. (meisje, 14 jaar, Saba)
721. Tijdens de vakanties heb ik een baantje. (meisje, 14 jaar, Saba)
722. De boodschappen zijn duur op het eiland omdat over alles invoerrechten moeten worden betaald. Al deze belastingen en vervoerskosten maken het duur. (meisje, 14 jaar, Saba)

723. Alles is redelijk betaalbaar. De belastingen maken de spullen wel duurder voor de meeste mensen. (meisje, 14 jaar, Saba)
724. Er is thuis altijd voldoende geld om eten te kopen. Ik krijg geen zakgeld. Ik help wel mee thuis en dan krijg ik daar geld voor. Mijn ouders geven meestal gewoon geld als ik iets nodig heb. Ik krijg niet alles wat ik wil hebben maar wel altijd kleren. (jongen, 14 jaar, Saba)
725. We gaan zo nu en dan wel op vakantie. We moeten wel sparen om op vakantie te gaan. We zijn net terug uit de Dominicaanse Republiek. Ik ben naar Sint Maarten en Sint Thomas geweest. (jongen, 14 jaar, Saba)
726. We hebben thuis voldoende geld voor eten en kleren. (meisje, 17 jaar, Saba)
727. We gaan regelmatig op vakantie maar de laatste tijd niet omdat we moeten sparen voor mijn studie. (meisje, 17 jaar, Saba)
728. Ik krijg zakgeld en komende zomer ga ik een baantje zoeken. (meisje, 17 jaar, Saba)
729. We hebben thuis genoeg geld voor eten en kleren. We hebben nooit problemen met geld. (meisje, 16 jaar, Saba)
730. We hebben thuis voldoende geld voor eten en kleren. Dat is eigenlijk bij iedereen zo. (meisje, 15 jaar)
731. We hebben thuis genoeg geld voor eten en kleren. (jongen, 14 jaar, Saba)
732. Ik krijg geen zakgeld maar werk in de tuin als baantje. (jongen, 14 jaar, Saba)
733. We hebben thuis geen geldproblemen. (jongen, 14 jaar, Saba)
734. Ik krijg zakgeld en mag zelf beslissen waaraan ik dat uitgeef. (meisje, 14 jaar, Saba)
735. We hebben thuis genoeg geld voor eten en kleren. (meisje, 14 jaar, Saba)
736. We hebben thuis geen geldproblemen. Mijn beide ouders zijn zelfstandig. (meisje, 14 jaar, Saba)
737. We hebben thuis genoeg geld voor eten en kleren. (meisje, 12 jaar, Saba)
738. Wij hebben thuis voldoende geld voor de gewone dingen. (meisje, 16 jaar, Saba)
739. Ik heb een baantje en ik mag zelf bepalen waaraan ik dat geld uitgeef. (meisje, 16 jaar, Saba)
740. Ik weet niet of er echt daklozen zijn maar veel mensen hebben niet veel en kunnen te weinig doen voor hun kinderen. (jongen, 14 jaar, Saba)
741. Sommige mensen hebben niet wat ze nodig hebben. Sommige kinderen groeien daardoor niet op zoals andere kinderen. Zij hebben niet de dingen die wij hebben. (jongen, 14 jaar, Saba)
742. Ik heb geen baantje. Meestal help ik mijn familie. Soms krijg ik daar geld voor. (jongen, 14 jaar, Saba)
743. We hebben thuis genoeg geld voor eten en kleren. (meisje, 14 jaar, Saba)
744. Ik heb een baantje en ik krijg zakgeld. (meisje, 14 jaar, Saba)
745. We hebben thuis nooit geldproblemen. (meisje, 14 jaar, Saba)
746. Ik mag zelf bepalen waaraan ik mijn geld uitgeef. Kleren en zo. (meisje, 15 jaar, Saba)
747. We hebben thuis nooit geldproblemen. (meisje, 15 jaar, Saba)
748. We hebben thuis genoeg geld voor eten. (jongen, 14 jaar, Saba)
749. Ik krijg geen zakgeld. (jongen, 14 jaar, Saba)
750. In de zomer heb ik een baantje. Van het geld koop ik kleren. (jongen, 14 jaar, Saba)

751. Op de Antillen kennen ze geen kinderbijslag. Dit leidt tot rechtsongelijkheid ten opzichte van Nederland. (deskundige)
752. Wat mij ook heel erg stoort, is dat er niet van een reële situatie uitgegaan wordt bij het bepalen van de bijstand, het minimumloon en de AOV. In Nederland wordt het bestaansminimum vastgesteld. Van het bestaansminimum ga je dan de andere voorzieningen afleiden: AOW, minimumloon en bijstand. Bijstand is dan een percentage van het minimumloon. Je hebt dan iets om mee te werken. En dat is hier niet gebeurd. Hier hebben ze het bedrag dat al bestond met een bepaald percentage verhoogd. Die mensen kunnen niet met het geld rondkomen. Er komt nog bij dat er geen rekening gehouden is met de verschuiving van de directe naar de indirecte belastingen. Dat betekent dat de koopkracht achteruit gaat. Wat heeft het voor zin als je het eerst verhoogt en daarna moeten de mensen het toch weer inleveren? Het is niet eerlijk. Bonaire krijgt geen eerlijke kans en dat geldt ook voor Saba en Sint Eustatius. (deskundige)
753. Mensen met een minimumuitkering kunnen alleen rondkomen als ze extra bijverdienen of als zij kunnen terugvallen op familie. Mensen met een uitkering mogen bijverdienen tot het niveau van het minimumloon. (deskundige)
754. Er zijn enkele groepen die het niet lukt om bij te verdienen en die geen steun krijgen van familie, waaronder veel alleenstaande moeders. De vader betaalt soms ook geen alimentatie. (deskundige)
755. Mensen met een minimumuitkering trekken vaak bij familie in, wat ertoe leidt dat er veel mensen in een beperkte ruimte wonen. (deskundige)
756. Er zijn relatief weinig mensen met een uitkering op de eilanden. Mensen geven er de voorkeur aan om geen uitkering aan te vragen en rond te komen door bijverdiensten of hulp van familie en vrienden. Er is wat dat betreft sprake van een positieve houding. (deskundige)
757. De kern van het probleem is eigenlijk het lage minimumloon. Ook veel mensen met werk hebben namelijk moeite om rond te komen. Zij hebben vaak meerdere banen. (deskundige)
758. Er is geen armoedegrens vastgesteld voor Caribisch Nederland. Voor Europees Nederland is er de lage-inkomensgrens van het CBS. (deskundige)
759. Deelname aan sport en recreatieve activiteiten is vaak gratis en is voor mensen met een laag inkomen eigenlijk niet echt een probleem. (deskundige)
760. De openbare lichamen zijn verantwoordelijk voor het armoedebeleid maar tot nu toe doen zij daar weinig aan. De sociale dienst en de openbare lichamen moeten goed met elkaar afstemmen. (deskundige)
761. Er is een nieuwe subsidieregeling voor de openbare lichamen waarmee zij integraal beleid kunnen maken. (deskundige)
762. Trots en schaamte maken dat men niet te koop loopt met financiële problemen. Zo blijft armoede bijna onzichtbaar. (deskundige)
763. De Rijksvertegenwoordiger, Wilbert Stolte, luidde laatst nog de noodklok. Hij schatte dat de helft van de bevolking het financieel te krap heeft. (deskundige)
764. Er zijn weinig financiële mogelijkheden voor sommige kinderen van wie de ouders geen geld hebben om buiten Saba te gaan studeren. (deskundige)
765. De prijzen op de BES-eilanden zijn enorm gestegen. Er is vorig jaar een onderzoek gedaan en daaruit bleek dat het leven op Saba het duurst is van de BES-eilanden. (deskundige)
766. Dat mensen op de BES-eilanden geen kinderbijslag krijgen, is wonderbaarlijk. Het lijkt mij toch echt ongelijke behandeling. (deskundige)
767. Vaak hebben moeders laagbetaalde baantjes. (deskundige)
768. Veel ouders kampen met grote financieel-economische problemen. De kosten zijn hoog, salarissen laag. Er is een bling-bling cultuur waarin een dikke auto erbij hoort. Sommige mensen hebben drie banen. (deskundige)

769. Veel alleenstaande moeders proberen vanuit alle oprechtheid de scholing van hun kinderen te betalen. (deskundige)

Bijlage 2 – Geraadpleegde deskundigen

De hierna genoemde deskundigen zijn geconsulteerd in de periode van begin 2010 tot begin 2013. Met veel van deze experts hebben uitgebreide gesprekken plaatsgevonden, met anderen is intensief via de e-mail gecorrespondeerd, weer anderen hebben hun inbreng gegeven tijdens een expert-bijeenkomst of hebben teksten meegelezen. Met een enkeling is het mondelinge of schriftelijke contact slechts kort geweest.

De deskundigen worden hieronder op alfabetische volgorde genoemd zonder titel en met de functie die ze ten tijde van het contact hadden.

Ondanks alle pogingen om deze lijst volledig te maken, kunnen er toch personen ontbreken. Hiervoor bieden we bij voorbaat onze excuses aan.

Marnix **Arendshorst** - waarnemend directeur Stichting Overlegorgaan Caribische Nederlanders (OCaN).
Marom **Ayoubi** - directeur Stichting Overlegorgaan Caribische Nederlanders (OCaN).
Inge **Berben** - directeur Fundashon FORMA - Bonaire.
Jarmila **Berkel** - docentenbegeleider Sacred Heart School - Saba.
Camelia **Berkel-Dembrook** - directeur Expertisecentrum Onderwijs Zorg (EOZ) - Sint Eustatius.
Justine **Beumer-Gonggrijp** - officier van justitie Openbaar Ministerie - Bonaire.
Joka **Blaauboer** - directeur Saba Health Care Foundation - Saba.
Michiel **Boeken** - directeur Saba Comprehensive School - Saba.
Wilma **Böhm** - directeur Basisschool De Pelikaan - Bonaire.
Juliëtte **Bonneur** - juridisch beleidsadviseur College Rechten van de Mens.
Huib **Bouwen** - hoofd unit SZW BES-eilanden SZW BES-eilanden.
Maryse **Broek** - onderwijsdeskundige Sardes.
Irene **Broekhuijse** - voorzitter Jongeren van het Koninkrijk.
Jos de **Bruijn** - medewerker Nationale ombudsman.
Ilona **Burgers** - manager Stichting Jeugdwerk Jong Bonaire - Bonaire.
Carl **Burncamper** - gezondheidsdeskundige - Saba.
Elka **Charles-Simmons** - lerares basisschool Sacred Heart School - Saba.
Pieter de **Coninck** - projectsecretaris Caribisch Nederland directie Internationale Zaken, Ministerie van VWS.
Denise **Crestian-Coffie** - manager Woondiensten Fundashon Cas Boneriano (FCB).
Nienke **Deelstra** - schoolcoach PO-raad - Sint Eustatius.
Angela **Dekker** - managing adviseur USONA - Sint Maarten.
Hans **Derks** - projectleider ondersteuning Openbare Gezondheidszorg/GHOR Caribisch Nederland.
Melissa **Diaz** - consultant MUNDIAZ Health Support en GGD Den Haag.
Liënne **Domacassé** - medewerker Stichting Project - Bonaire.
Marga **Drewes** - kwartiermaker Jeugdzorg Rijksdienst Caribisch Nederland - Bonaire.
Chelendra **Elizabeth** - gezinsbegeleidster Stichting Project - Bonaire.
Celia **Fernandez Pedra** - voorzitter Ban Boneiru Bèk - Bonaire.
Alida **Francis** - communicatie-adviseur en waarnemend hoofd Rijksdienst Caribisch Nederland - Saba.
Yazir **Francisca** - bestuurslid MAAPP, Beweging ter bevordering van Antilliaanse en Arubaanse participatie.
Chris **Frans** - vice-voorzitter en secretaris OCaN.
Jovani **Franscado** - medewerker Politie Bonaire - Bonaire.
Tanja **Gellweiler-Woeltjes** - medewerker Ministerie Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
Curvin **George** - onderzoeker Voogdijraad BES - Bonaire.
Suzy **Guido** - assistent projectleider Child Focus Foundation - Saba.
Stan van **Haaren** - senior adviseur Nederlands Jeugdinstituut (NJI).

Mystica **Hassell** - sociaal werker EduPartners - Sint Eustatius.
Jet van **Heijnsbergen** - directeur Expertisecentrum Onderwijs Zorg (EOZ) - Saba.
Gene **Herbert** - sociaal werker EduPartners - Sint Eustatius.
Rosa **Hoes** - directeur Samenleving en Zorg Openbaar Lichaam Bonaire (OLB) - Bonaire.
John van 't **Hoff** - directeur Scholen Gemeenschap Bonaire (SGB) - Bonaire.
Dion **Humphreys** - oprichter MegaD Youth Foundation - Sint Eustatius.
Carol **Jack-Roosberg** - hoofd GGD Sint Eustatius.
Leen de **Jong** - directeur Gwendolyne van Puttenschool - Sint Eustatius.
Judith **Keller** - consulente CoMensha.
Helga **Kessels** - adjunct-directeur Woningstichting Aert Swaens.
Marieke **Knol** - directeur Mobiliteit in Muziek.
Suzanne **Koelega** - journaliste The Daily Herald.
Lidy **Kooij** - schoolcoach Voortgezet Onderwijs - Bonaire.
Gijs **Koot** - hoofd Public Health A.M. Edwards Medical Center - Saba.
Sabine **Kroon** - beleidsmedewerker Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
Kees-Jan de **Kruijf** - coördinator Werkervaring & Resocialisatie Stichting Krusada - Bonaire.
Raymond **Labad** - voorzitter MAAPP, Beweging ter bevordering van Antilliaanse en Arubaanse participatie.
Jiehua He **Labad** - jongerenlid MAAPP, Beweging ter bevordering van Antilliaanse en Arubaanse participatie.
Fleur **Lagcher** - OCW/RCN, Rijksdienst Caribisch Nederland.
Vivian de **Lanoy** - onderzoeker Jeugdgezondheidszorg op BES.
Sophie **Leenders** - medewerker Ministerie van Veiligheid en Justitie.
Ton **Liefaard** - hoogleraar kinderrechten faculteit rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden (UNICEF-leerstoel).
Dwayne **Lindo** - brigadier Politie Sint Eustatius - Sint Eustatius.
Martijn **Linnartz** - lid juridische commissie Stichting Overlegorgaan Caribische Nederlanders (OCaN).
Jodi **Mak** - medewerker Verwey-Jonker Instituut.
Freek **Mekking** - projectadviseur Oranjefonds.
Shanna **Mercera-Gibbs** - verpleegkundige - aids-coördinator Public Health Department - Sint Eustatius.
Myra ter **Meulen** - adviseur Jeugdbeleid.
Quintin van **Mildert** - medewerker Ministerie van OC&W, Internationale Zaken.
Ambrosio **Molina** - projectleider Verbeterprogramma PO OCW/RCN, Rijksdienst Caribisch Nederland.
Jonneke **Naber** - beleidsadviseur College Rechten van de Mens.
Ron **Oei** - oprichter huudersvereniging Sint Eustatius Housing Fund (SHF) - Sint Eustatius.
Rogier **Oet** - medewerker Kinderombudsman.
Cynthia **Ortega-Martijn** - lid Tweede Kamer Christen Unie.
Martha **Padmos** - medewerker Ministerie van Veiligheid en Justitie.
Esmeralda **Pietersz** - hoofdleidster Fundashon Jiwiri, leer en speelschool - Bonaire.
Geert van der **Plas** - onderwijsdeskundige - Bonaire.
Esther **Pourier-Thodé** - directeur Voogdijraad BES - Bonaire.
Brenda van **Putten** - leerkracht en onderwijsdeskundige Governor de Graafschoon - Sint Eustatius.
Solange **Quandus** - beleidsmedewerker Stichting Overlegorgaan Caribische Nederlanders (OCaN).
René **Reehuis** - hoofd Onderwijs EduPartners - Sint Eustatius.
Kim te **Riele** - fysiotherapeute en secretaris Saba United Sports Federation - Saba.
José **Rosales** - waarnemend hoofd Politie Bonaire - Bonaire.
Chaya **Sampatsing** - coördinator BES-zaken voor publieke gezondheid Ministerie van VWS.
Mick **Schmit** - directeur; voorzitter Stichting Project en FORSA; FAJ-kring Bonaire - Bonaire.
Herman **Schnitzler** - orthopedagoog - Bonaire.
Wim **Schutten** - projectleider Child Focus Foundation - Saba.
Riet **Seally-Clappers** - directeur Centrum Jeugd en Gezin - Bonaire.
Brenda **Simmons** - coördinator Gezinsvoogdij Bonaire - Bonaire.
Anastacia **Simmons** - onderzoeker Voogdijraad Saba - Saba.
Tessa **Smets** - medewerker Stichting Kinderpostzegels Nederland.
Glenville **Smith** - commissioner Statia - Portefeuille Jeugd Overheid - Sint Eustatius.
Aaron **Soares** - assistent projectleider Child Focus Foundation - Saba.
Derek **Spence** - gymleraar Saba Comprehensive School - Saba.

Iris **Sporken** - leerkracht; huiswerkbegeleidster Governor de Graaf School; Mega D Foundation - Sint Eustatius.

Izalina **Tavares** - beleidsmedewerker kinderrechten Ministerie van VWS.

Bas **Tierolf** - senior onderzoeker Verwey-Jonker Instituut.

Leo **Tigges** - liaison voor Caribisch Nederland Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Mariette van der **Tol** - studente Universiteit Utrecht.

Anneke van **Toll** - advocaat Advocatenkantoor van Toll N.V. - Bonaire.

Françoise **Vermunt** - beleidsadviseur Directie Relatiebeheer, Uitvoeringsontwikkeling en Aansturing, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Michelle **Verplanke** - plaatsvervangend unitmanager Immigratie en Naturalisatie Dienst Caribisch Nederland.

Justine **Verschoor** - directeur Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland - Bonaire.

Elton **Villarreal** - bestuurslid MAAPP, Beweging ter bevordering van Antilliaanse en Arubaanse participatie.

Thijs **Voncken** - teamleider vastgoed Woonlinie.

Sandra **Voorneman** - coördinator Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) - Sint Eustatius.

Atie **Vrij** - beleidsadviseur Directie Justitieel Jeugdbeleid, Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Gilbert **Wawoe** - voorzitter Begeleidingscommissie Onderwijs en Jongeren Samenwerkingsprogramma.

Henk **Weekers** - coördinator Centrum Jeugd en Gezin (CJG) - Saba.

Diana **Wilson** - directeur Sacred Heart School - Saba.

Floyd **Woodley** - directeur Governor de Graafschool - Sint Eustatius.

Hemmie van **Xanten** - hoofd Dienst Onderwijs - Saba.

Bijlage 3 – Geraadpleegde literatuur

Onderstaande lijst geeft de geraadpleegde literatuur weer. Achter iedere titel staat met de letters 'B', 'E', en/of 'S' aangegeven op welke eilanden de titel betrekking heeft. Daar weer achter wordt het een * aangegeven of van de titel een samenvatting beschikbaar is.

De literatuursamenvatting zijn alleen als pdf-bestand beschikbaar op de website van UNICEF Nederland, www.unicef.nl/koninkrijkskinderen.

1. Belastingdienst Caribisch Nederland. *Inkomstenbelasting*. Informatiefolder. BES
2. Belastingdienst Caribisch Nederland. *Wijzigingen in de Belastingwetgeving BES, een toelichting. Wijzigingen voor particulieren*. BES
3. *Beleidsnota Cultuur Bonaire. 'Sin Kosecha no tin Simadan'* (2010). B
4. Bennekom, T. van (2010). *Rapport openbaar vervoer Bonaire*. B *
5. Berben, M. en Bouwman, A. (2011). *Aanbevelingen ten behoeve van het Schakelprogramma op Sint Eustatius*. E *
6. Berben, M. en Visscher, A.J. (2010). *Het Nederlands op de BES-eilanden: een "vreemde" taal?!. Het taalniveau Nederlands van (pre)indexamenleerlingen op Bonaire, Saba en St. Eustatius in relatie tot de Taalgebruiker, het Taalbeleid en het Taalaanbod*. Enschede: Universiteit Twente. BES *
7. Blaak, M. e.a. (2012). *Handboek Internationaal Jeugdrecht*. Leiden: Defence for Children. BES *
8. Boer, S. de, Roorda, W., Jonkman, H., Aalst, M. van (2006). *Scholierenonderzoek Communities that Care*. Nederlandse Antillen: DSP-Groep. BES *
9. Bonaire Youth Outreach Foundation. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Project document. HIV/AIDS Awareness Youth Movie*. B *
10. Boom, E. van der, Donker van Heel, P., Vlasakker, S. van de & Verton, P. (2009). *Aansluiting Onderwijs - Arbeidsmarkt BES-eilanden: Handreikingen voor de toekomst*. Rotterdam: ECORYS Nederland. BES *
11. Centraal Bureau voor de Statistiek – Nederlandse Antillen (2005). *Huishoudens met zorgbehoevende kinderen. Een vergelijking tussen één- en tweeoudergezinnen, Bonaire, Curaçao, Sint Maarten*. Publicatiereeks Census 2001. Curaçao: CBS. B *
12. Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). *Statline, Bevolking Caribisch Nederland*. BES
13. Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). *The Dutch Caribbean in figures*. BES
14. Central Bureau of Statistics – Netherlands Antilles (2010). *Statistical Yearbook Netherlands Antilles 2009*. Curaçao: CBS. B *
15. *Child abuse workshop first step towards policy*. The Daily Herald, 25 juni 2012. S
16. Comité voor de Rechten van het Kind (2009). *Slotcommentaar voor het Koninkrijk der Nederlanden*. BES *
17. Comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen (CEDAW) (2010). *Slotcommentaar Nederland*. BES *
18. Committee on Economic, Social and Cultural Rights - zitting 2007 (2008). *Concluding observations. The Netherlands Antilles*. BES *
19. Committee on Economic, Social and Cultural Rights (2007). *Slotcommentaar*. Netherlands Antilles. BES *
20. Committee on the Rights of the Child (2003). *General Comment no. 4, Adolescent health and development in the context of the Convention on the Rights of the Child*. CRC/GC/2003/4. BES
21. Committee on the Rights of the Child (2005). *General Comment no. 7, Implementing child rights in early childhood*. CRC/C/GC/7. BES
22. Committee on the Rights of the Child (2006). *General Comment no. 9, The rights of children with disabilities*. CRC/C/GC/9. BES
23. Committee on the rights of the Child (2009). *General Comment no. 12, The right of the child to be heard*. CRC/C/GC/12. BES

24. Committee on the Rights of the Child (2011). *General Comment no. 13, The right of the child to freedom from all forms of violence*. CRC/C/GC/13. BES
25. Committee on the Rights of the Child (2013). *General Comment 15. The right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (Article. 24)*. BES
26. Curconsult (2011). *Belevingsonderzoek ouders en leerlingen in Caribisch Nederland*. BES *
27. Curconsult (2011). *Samen verder bouwen. Belevingsonderzoek Caribisch Nederland. Onderzoek naar de beleving van de veranderingen door de burgers van Caribisch Nederland als gevolg van de gewijzigde staatkundige structuur binnen het Koninkrijk*. BES *
28. Curconsult (2011). *Tracking onderzoek onder professionele onderwijsdoelgroepen in Caribisch Nederland, de nulmeting*. BES *
29. Curconsult (2012). *Samen verder bouwen. Eénmeting Belevingsonderzoek Caribisch Nederland. Vervolgonderzoek naar de beleving van de veranderingen door de burgers van Caribisch Nederland als gevolg van de gewijzigde staatkundige structuur binnen het Koninkrijk*. BES *
30. Curconsult (2012). *Tracking onderzoek onder professionele onderwijsdoelgroepen in Caribisch Nederland, de éénmeting*. BES *
31. Daantje-Celia, M., van der Linden, F. (2011). *Bevolkingssamenstelling in wijken op Bonaire, toen en nu*. Centraal Bureau voor de Statistiek. B
32. Dienst IPOL, Korps Landelijke Politiediensten (2012). *Geregistreerde criminaliteit op Bonaire, Saba en Sint Eustatius 2008-2011*. BES *
33. Drewes, M. (2012). *Armoede in Caribisch Nederland, een verkenning*. BES *
34. Drewes, Marga (2010). *Gezond en veilig opgroeien in Caribisch Nederland (Bonaire, St. Eustatius en Saba). Een schets van de stand van zaken op het gebied van de jeugd: opgroeien en opvoeden in Caribisch Nederland*. BES
35. Duijf, Charlotte M.A.M., en Alfred H.A. Soons (2011). *The right to self-determination and the dissolution of the Netherlands Antilles*. Wolf Legal Publishers. BES
36. Duijf, Charlotte, en Fred Soons (2011). *Zelfbeschikkingsrecht Bonairianen, St. Eustatius en Sabanen*. in: *Openbaar Bestuur*. Oktober 2011. BES
37. Dutch NGOs (2012). *Shadow report on the response of the Kingdom of the Netherlands to the request of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women in its Concluding Observations (CEDAW/C/NLD/CO/5, para 52) to provide, within two years, information on the steps undertaken to implement the recommendations in paragraphs 27 and 29*. BES *
38. Ecorys (2009). *Aansluiting Onderwijs-Arbeidsmarkt BES-eilanden, onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap*. BES
39. Ecorys en Curconsult (2012). *Koopkrachtonderzoek Caribisch Nederland. Onderzoek naar koopkrachteffecten en sociaal economische omstandigheden op Caribisch Nederland*. BES
40. European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT (June 2007). *Report to the authorities of the Kingdom of the Netherlands on the visits carried out to the Kingdom in Europe, Aruba, and the Netherlands Antilles*. BES *
41. European Committee of Social Rights (2011). *Conclusions*. BES *
42. Faber, W., Mostert, S., Nelen, J.M., Van Nunen, A.A.A., La Roi, C. (2007). *Baselinestudy Criminaliteit en Rechtshandhaving op Curaçao en Bonaire*. Amsterdam: Faber Organisatievernieuwing en Vrije Universiteit Amsterdam. B *
43. Federatie Antilliaanse Jeugdzorg en SIFMA (2010). *Jong (&) Moeder. Een inventariserend onderzoek naar de situatie van tienermoeders op de Nederlandse Antillen*. Curaçao: Federatie Antilliaanse Jeugdzorg. BES *
44. Fundashon Cas Bonairiano (2011). *Rapportage woonwensenonderzoek 2011. Woonwensen Bonaire in Beeld*. B
45. GGD Den Haag (2012). *Inzet GGD Den Haag voor de ondersteuning van de Bestuurscolleges Caribisch Nederland bij de uitvoering van publieke gezondheid en de implementatie van de GHOR. Verslag Veldbezoek Seksuele Gezondheid & Hygiëne, van 15 september tot 7 oktober 2012*. BES
46. Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children in collaboration with Global Movement for Children in Latin America and the Caribbean (2012). *Prohibiting corporal punishment of children in the Caribbean. Progress report 2012*. BES *
47. Government of the Netherlands Antilles (2011). *10th National Report on the implementation of the European Social Charter*. BES *
48. Hart, R.A. (1992). *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. Innocenti Essays, Florence: Unicef. BES
49. Hesselink, A. (2009). *The approach with regard to the penitentiary system at the BES-islands*. Enschede: Universiteit Twente. BES *
50. Hirasing, R., Visser, R., Pourier, S., Rest, J. van, Schwiebbe, L. (2009). *De prevalentie van overgewicht en obesitas bij schoolkinderen op Bonaire in 2008*. Amsterdam: Vrije Universiteit Medisch Centrum (VUMC) en Richard Visser Institute (RVI). B *

51. Human Rights Committee (2009). *International Covenant on Civil and Political Rights, Concluding observations*. BES *
52. IdeeVersa (2012). *Referentiekader Caribisch Nederland. Bijlage 3: beleidsvelden*. BES *
53. *Informatiekrant Bonaire, Sint Eustatius en Saba*. Editie 13, juni 2012. BES
54. Inspectie van het Onderwijs (2008). *Het onderwijs op Bonaire, Sint Eustatius en Saba*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs. BES *
55. Inspectie van het Onderwijs (2012). *De staat van het Onderwijs. Onderwijsverslag 2010/2011*. B
56. International Organisation for Migration (IOM) (2005). *Exploratory assessment of trafficking in persons in the Caribbean region: The Bahamas, Barbados, Guyana, Jamaica, The Netherlands Antilles, St. Lucia, Suriname*. Washington & Geneva: IOM. BES *
57. International Organisation for Migration (IOM) (2005). *Legal review on trafficking in persons in the Caribbean region: The Bahamas, Barbados, Guyana, Jamaica, The Netherlands Antilles, St. Lucia, Suriname*. Washington & Geneva: IOM. BES *
58. Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland (2012). *Samen zorgen voor de jeugd op Bonaire. Informatiefolder*. B
59. Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland (2012). *Wat doet de Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland. Informatiefolder voor professionals*. B
60. Jonkman, H., P. Cuijpers & J. Twisk (2011). Different worlds, common roots. A multilevel analysis of youth violence and delinquency in the Netherlands Antilles as a basis for crime prevention, In: *Well-being and social policy*, vol 6, nr 2, p 1-20. BES *
61. Kalverboer, M.E. & A.E. Zijlstra (2006). *Het belang van het kind in het Nederlandse recht: Voorwaarden voor ontwikkeling vanuit een pedagogisch perspectief*. Amsterdam: SWP. BES
62. Kinderombudsman (2011). *Wij laten van je horen; Jaarverslag 2011*. Den Haag. BES
63. Kinderombudsman (2012). *Kinderrechtenmonitor 2012*. Den Haag. BES
64. Kinderrechtencollectief (2008). *NGO rapport IVRK, Nederlandse Antillen*. BES *
65. Kloosterboer, Karin (2009). *Kind in het Centrum, Kinderrechten in Asielzoekerscentra*. Den Haag: UNICEF Nederland, Stichting Kinderpostzegels Nederland, Centraal Orgaan opvang asielzoekers.
66. Koninkrijk der Nederlanden (2012). *Antwoord van het Koninkrijk der Nederlanden op het verzoek van het Comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen in zijn slotcommentaar (CEDAW/C/NLD/CO/5, paragraaf 52) om binnen twee jaar informatie te verstrekken over de stappen die genomen zijn om de in de paragrafen 27 en 29 vervatte aanbevelingen te implementeren*. BES *
67. Lagendijk, E. (2009). *Sport en bewegen op de BES-eilanden. Quick scan en advies over beleid, infrastructuur en organisatie van sport en bewegen op Bonaire, Sint Eustatius en Saba anno 2009*. Amsterdam: DSP-groep. BES *
68. Lange, J. de en P.C. Vegter (2010). *Rapport betreffende de implementatie en uitvoering van de te nemen verbeteringen na bezoek CPT aan de Nederlandse Antillen en Aruba in juni 2007, Voortgangsrapportage mei 2010*. BES
69. *Liever les in gebruik van de pil*. Trouw, 2 mei 2012. B
70. Meerdink, M.A., Schonenburg, L. (2010). *Pedagogical quality of daycare centers on the Netherlands Antilles. Current quality and comparison with quality measures of 2007*. Utrecht: Universiteit van Utrecht. BES *
71. Nationale UNESCO Commissie Nederlandse Antillen (2010). *The Boy problem, Gendersverschillen in onderwijsloopbaan op de eilanden van de Nederlandse Antillen*. Curaçao: Nationale Unesco Commissie Nederlandse Antillen. BES *
72. Nederlandse Antillen (2007). *Regeringsrapportage*. BES *
73. Nederlandse Antillen (2009). *Rapportage aan het Comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen (CEDAW)*. E *
74. Nederlandse overheid (2012). *Vierde rapportage Nederland aan het Comité voor de Rechten van het Kind*. BES *
75. Nijenhuis, G, Roelofsen, M., Zuidgeest, M.H.P. en Maarseveen, M.F.A.M. van (2011). *Fietsplan Bonaire (2), nadere uitwerking. Naar een mobile, gezond en duurzaam Bonaire*. Bonaire en Enschede: Stichting ABC Advies. B *
76. Nona Balsem, S. (2011). NISB op de BES: nieuw leven voor bewegen en sport. In: *Lichamelijke Opvoeding*, jaargang 99, nr. 5, 27 mei 2011, p. 14-16. Zeist: KVLO. B *
77. Pan American Health Organisation (PAHO) (2005). *Gender, Health and Development in the Americas. Basic Indicators 2005*. Washington DC: PAHO. BES *
78. Pan American Health Organization (PAHO) (2007). *Netherlands Antilles*. In: *Health in the Americas 2007*. Washington DC: PAHO. BES *
79. *Plan Veiligheid Bonaire, Naar een veilige leefomgeving voor de burgers van Bonaire* (2006). B *
80. *Plan Veiligheid Sint Eustatius, Naar een veilige leefomgeving voor de burgers van Statia* (2006). E *

81. Raad voor de Rechtshandhaving (2012). *Het aangifteproces op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Inspectieonderzoek van de Raad voor de Rechtshandhaving naar het bestaan, de opzet en de werking van het aangifteproces op Bonaire, Sint Eustatius en Saba.* BES *
82. Research voor Beleid (2012). *Evaluatie wet Medezeggenschap op Scholen. Eindrapport.* Een onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. BES
83. Rijksdienst Caribisch Nederland *Informatiekrant Bonaire, Sint Eustatius en Saba.* Nr 10, sept/okt. 2011. BES
84. Rijksdienst Caribisch Nederland, Zorgverzekeringskantoor. *Informatiebrochure zorgverzekering voor verzekerden van de Zorgverzekering Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Per 1 januari 2011.* BES
85. Rijksdienst Caribisch Nederland. *02.0 Leerplichtwet BES.* Folder. BES
86. Rijksdienst Caribisch Nederland. *03.0 Wet primair onderwijs BES.* Folder. BES
87. Rijksdienst Caribisch Nederland. *03.1 Wet primair onderwijs BES.* Folder. BES
88. Rijksdienst Caribisch Nederland. *04.0 Wet voortgezet onderwijs BES.* Folder. BES
89. Rijksdienst Caribisch Nederland. *04.2 Wet voortgezet onderwijs BES.* Folder. BES
90. Rijksdienst Caribisch Nederland. *05.1 Wet educatie en beroepsonderwijs BES.* Folder. BES
91. Rijksdienst Caribisch Nederland. *06.0 Sociale Kantrajecten Jongeren (SKJ) Caribisch Nederland.* Folder. BES
92. Rijksdienst Caribisch Nederland. *Informatiekrant Bonaire, Sint Eustatius en Saba.* Editie 13, juni 2012. BES
93. Rijksdienst Caribisch Nederland. *Informatiekrant Bonaire, Sint Eustatius en Saba.* Nr 6. September 2010. BES
94. Rijksdienst Caribisch Nederland. *Informatiekrant Bonaire, Sint Eustatius, Saba.* Oktober 2010, nr 8. BES
95. Rijksdienst Caribisch Nederland. *Zorgverzekeringskantoor. Informatiebrochure zorgverzekering voor verzekerden van de Zorgverzekering Bonaire, Saba en Sint-Eustatius.* Per 1 januari 2011. BES
96. Rijksvertegenwoordiger voor de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (2011). *Voorjaarsrapportage 2011.* BES
97. Rijksvertegenwoordiger voor de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (2012). *Voorjaarsrapportage februari 2012.* BES
98. Sealy, I. (2007). *Als muren konden praten. Aard, omvang en politieke aanpak van huiselijk geweld op Bonaire. Onderzoeksresultaten enquête gehouden op het Scholengemeenschap Bonaire.* B *
99. SIFMA (2008). *Netherlands Antilles NGO Report to the Committee on the Rights of the Child.* BES *
100. SIFMA (2008). *NGO-rapportage Nederlandse Antillen.* BES *
101. Spruit, S. (2011). *Laat ze niet (uit)vallen! De rol van gezin en opvoeding bij voortijdig schoolverlaten op Bonaire.* Utrecht: Universiteit van Utrecht. B *
102. U.S. Department of State (2011). *Trafficking in Persons Report 2011, Netherlands.* BES *
103. Uitterhaegen, B., Trautmann, F. en Cuvalay, K. (2008). *Rapid Assessment naar problematisch drugs- en alcoholgebruik op Sint Maarten en Sint Eustatius.* Utrecht: Trimbos Instituut. E *
104. Uitterhaegen, B., Trautmann, F. en Cuvalay, K. (2008). *Rapid Assessment naar problematisch drugs- en alcoholgebruik op Sint Maarten en Sint Eustatius.* Utrecht: Trimbos Instituut. E *
105. Universiteit van de Nederlandse Antillen (2010). *Vrouwen van de Nederlandse Antillen en Aruba. Naar een betere toekomst, De positie van de Antilliaanse en Arubaanse vrouw in het heden, verleden en in de toekomst.* BES *
106. Verwey-Jonker Instituut (2011). *Kinderen in Tel: ook voor de nieuwe (bijzondere) gemeenten; Kinderrechten-nulmeting en jeugdparticipatie op Bonaire, Sint Eustatius en Saba.* Utrecht: UNICEF Nederland. BES *
107. Vries, A. de (2003). *Mala mucha bou palu. De belevingswereld en het normen- en waardenstelsel van jongeren op Curaçao en Bonaire.* Curaçao: Federatie Antilliaanse Jeugdzorg. B *
108. Wiele, W.M. van der (2010). *Abortus provocatus op de BES eilanden. Een nulmeting.* In opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. BES *
109. Woonlinie (2011). *Saba Housing Vision 2012-2015. Housing and livability on 'The Unspoiled Queen'.* S *
110. Woonlinie (2011). *Woonvisie Sint Eustatius 2012-2015. Housing and livability on 'The Golden Rock'.* E *
111. *Woonvisie Bonaire CN 2011-2015.* B *
112. World Health Organization (WHO) (1978). *Declaration of Alma-Ata, International Conference on Primary Health Care.* Alma-Ata, USSR. 6-12 September 1978. BES
113. *Youth Policy Plan Saba (2006).* S *
114. Zuidgeest, M.H.P. en Maarseveen, M.F.A.M. van (2011). *Bonaire gezond en duurzaam: naar een fietsplan voor Bonaire.* Bonaire en Enschede: Stichting ABC Advies. B *

Bijlage 4 – Advies van het College voor de Rechten van de Mens

1 Inleiding

Het college voor de Rechten van de Mens publiceerde in maart 2013 haar advies *Gelijke behandeling bij de toepassing van het Kinderrechtenverdrag in Caribisch Nederland*. Hieronder is de in de publicatie opgenomen samenvatting weergegeven. Het gehele advies is beschikbaar op de website van het college.¹

2 Samenvatting

In dit advies gaat het College voor de Rechten van de Mens in op de vraag of er bij de toepassing van de rechten uit het VN-Kinderrechtenverdrag onderscheid mag worden gemaakt tussen Caribisch Nederland (Bonaire, Sint Eustatius en Saba) en het Europese deel van Nederland, en zo ja, onder welke voorwaarden. Hiertoe onderzoekt het College het juridisch kader en de betekenis van zowel het gelijkheidsbeginsel als het VN-Kinderrechtenverdrag. Op twee rechten daaruit wordt specifiek ingegaan: het recht op bescherming tegen kindermishandeling en het recht op onderwijs.

Dit advies is geschreven op verzoek van UNICEF Nederland. UNICEF heeft een uitgebreid onderzoek verricht naar de situatie van kinderen op de zes Caribische eilanden van het Koninkrijk en publiceert in mei 2013 het eindrapport. Meer in brede kring heerst er onbegrip en onwetendheid over de precieze betekenis van het gelijkheidsbeginsel. Het College voor de Rechten van de Mens draagt graag bij aan verheldering van deze vragen. Daarom brengt het bij deze publiekelijk advies uit over de door UNICEF gestelde vragen.

Van belang is dat het essentiële minimumniveau van de rechten uit het VN-Kinderrechtenverdrag wordt gewaarborgd zowel in Caribisch als Europees Nederland. Er mag alleen verschil worden gemaakt in het realisatieniveau van bepaalde kinderrechten tussen Caribisch Nederland en Europees Nederland als geen sprake is van gelijke gevallen of als daar een objectieve rechtvaardiging voor bestaat. Het College geeft in dit advies uitleg over het toetsingskader dat daarvoor moet worden gebruikt. Als sprake is van afwijkende regels in beide landsdelen moet de Nederlandse overheid dit motiveren aan de hand van het toetsingskader. Daarbij is van belang dat de Nederlandse overheid zo nodig kijkt naar de effecten voor de bewoners via een 'impact assessment'.

Bij deze toetsing moet de aard van de betreffende verplichting van het VN-Kinderrechtenverdrag worden meegewogen. Deze dwingt soms tot onmiddellijke, rechtstreekse naleving van het betreffende kinderrecht; bij andere rechten is meer ruimte voor een geleidelijke realisering. Het essentiële minimumniveau van het kinderrecht dient wel zo snel mogelijk te worden gewaarborgd. Verder benadrukt het VN-Kinderrechtenverdrag de urgentie om voor bepaalde groepen burgers afwijkende regelingen en beleid te maken om hun achterstandspositie in de realisatie van kinderrechten weg te werken.

Het toetsingskader voor de beoordeling van de vraag of bij de realisatie van kinderrechten in Caribisch Nederland enerzijds en Europees Nederland anderzijds sprake is van (on)geoorloofd onderscheid, bestaat uit twee stappen.

Ten eerste de vergelijkbaarheidstoets. Het gaat hierbij om vergelijkbaarheid op relevante hoofdzaken in het licht van het doel dat met de betreffende maatregel wordt nagestreefd. Het is voor vergelijkbaarheid dus niet vereist dat de situatie tussen de beide landsdelen in alle opzichten volledig vergelijkbaar is. Het College is van mening dat het niet past om met betrekking tot Caribisch Nederland al te snel tot onvergelijkbaarheid met het Europese deel van Nederland te concluderen.

¹ <http://www.mensenrechten.nl/publicaties/detail/18047>.

Ten tweede is het maken van onderscheid in de realisatie van de kinderrechten tussen de beide landsdelen slechts toegestaan als dit objectief en redelijk te rechtvaardigen is:

1. het gemaakte onderscheid moet een legitiem doel dienen, in de zin van een niet-discriminerend doel, dat voldoet aan een zwaarwegend belang en/of een werkelijke behoefte;
2. de maatregel moet geschikt zijn om het doel te bereiken (voldoende nauwkeurig en passend);
3. er moet zijn voldaan aan het vereiste dat er geen alternatieve, minder onderscheidmakende maatregel mogelijk is om het beoogde doel te bereiken, en
4. het doel van de maatregel verhoudt zich evenredig tot de aangetaste belangen.

Bij de beoordeling van de geschiktheid van de maatregel om het beoogde doel te bereiken moet ook gekeken worden naar de praktische effecten ervan voor individueel getroffen bewoners, bijvoorbeeld via een 'impact assessment'. Uit bovenstaande blijkt dat een afwijkende vormgeving van de realisatie van kinderrechten in Caribisch Nederland ten opzichte van het Europese deel van Nederland objectief en redelijk gerechtvaardigd kan zijn. Wezenlijk onderscheidende factoren kunnen hierbij een rol spelen. Wel moet in beide landsdelen naar een gelijkwaardig niveau van bescherming worden toegewerkt.

Als sprake is van afwijkende regels in beide landsdelen moet de Nederlandse overheid dit motiveren aan de hand van het toetsingskader. Dit versterkt het rechtsbegrip en de acceptatie ervan. Het is van belang om deze afweging te verankeren op een kenbare, daartoe aangewezen plek in de wetgevingsstukken.

Bijlage 5 – Het Kinderrechtenverdrag

Het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind wordt ook wel het *Kinderrechtenverdrag* genoemd. Het is hieronder in verkorte vorm weergegeven.

Artikel 1 Definitie van het kind

Ieder mens jonger dan achttien jaar is een kind.

Artikel 2 Non-discriminatie

Alle rechten gelden voor alle kinderen, zonder uitzonderingen. De overheid neemt maatregelen om alle rechten te realiseren en moet ervoor zorgen dat elk kind wordt beschermd tegen discriminatie.

Artikel 3 Belang van het kind

Het belang van het kind moet voorop staan bij alle maatregelen die kinderen aangaan. De overheid moet het welzijn van alle kinderen bevorderen en houdt toezicht op alle voorzieningen voor de zorg en bescherming van kinderen.

Artikel 4 Realiseren van kinderrechten

De overheid neemt alle nodige maatregelen om de rechten van kinderen te realiseren en moet via internationale samenwerking armere landen hierbij steunen.

Artikel 5 Rol van de ouders

De overheid moet de rechten, plichten en verantwoordelijkheden van ouders en voogden respecteren. De ouders en voogden moeten het kind (bege)leiden in de uitoefening van zijn of haar rechten op een manier die past bij de leeftijd en ontwikkeling van het kind.

Artikel 6 Recht op leven en ontwikkeling

Ieder kind heeft recht op leven. De overheid waarborgt zoveel mogelijk het overleven en de ontwikkeling van het kind.

Artikel 7 Naam en nationaliteit

Het kind heeft bij de geboorte recht op een naam en een nationaliteit en om geregistreerd te worden. Het kind heeft het recht zijn of haar ouders te kennen en door hen verzorgd te worden.

Artikel 8 Identiteit

Het kind heeft het recht zijn of haar identiteit te behouden, zoals nationaliteit, naam en familiebanden. De overheid steunt het kind om zijn of haar identiteit te herstellen als die ontnomen is.

Artikel 9 Scheiding kind en ouders

Het kind heeft het recht om bij de ouders te leven en op omgang met beide ouders als het kind van een of beide ouders gescheiden is, tenzij dit niet in zijn of haar belang is. In procedures hierover moet naar de mening van kinderen en ouders worden geluisterd.

Artikel 10 Gezinshereniging

Ieder kind heeft het recht om herenigd te worden met zijn of haar ouder(s) als het kind en de ouder(s) niet in hetzelfde land wonen. Aanvragen hiervoor moet de overheid met welwillendheid, menselijkheid en spoed behandelen. Het kind dat in een ander land dan zijn of haar ouder(s) verblijft, heeft recht op rechtstreeks en regelmatig contact met die ouder(s).

Artikel 11 Kinderontvoering

Het kind heeft recht op bescherming tegen kinderonvoering naar het buitenland door een ouder. De overheid neemt ook maatregelen om ervoor te zorgen dat het kind kan terugkeren vanuit het buitenland als het ontvoerd is.

Artikel 12 Participatie en hoorrecht

Het kind heeft het recht om zijn of haar mening te geven over alle zaken die het kind aangaan. De overheid zorgt ervoor dat het kind die mening kan uiten en dat er naar hem of haar wordt geluisterd. Dit geldt ook voor gerechtelijke en bestuurlijke procedures.

Artikel 13 Vrijheid van meningsuiting

Het kind heeft recht op vrijheid van meningsuiting, dit omvat ook de vrijheid inlichtingen en denkbeelden te verzamelen, te ontvangen en te verspreiden. Daarbij moet rekening gehouden worden met de rechten van anderen.

Artikel 14 Vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst

Het kind heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst en de vrijheid deze te uiten. De overheid respecteert de rechten en plichten van ouders en voogden om het kind te (bege)leiden bij de uitoefening van dit recht op een manier die past bij zijn of haar leeftijd en ontwikkeling.

Artikel 15 Vrijheid van vereniging

Het kind heeft het recht om met anderen vreedzaam samen te komen, lid te zijn of te worden van een vereniging en een vereniging op te richten.

Artikel 16 Privacy

Ieder kind heeft recht op privacy. De overheid beschermt het kind tegen inmenging in zijn of haar privé- en gezinsleven, huis of post en respecteert zijn of haar eer en goede naam.

Artikel 17 Recht op informatie

Het kind heeft recht op toegang tot informatie en materialen van verschillende bronnen en in het bijzonder op informatie en materialen die zijn of haar welzijn en gezondheid bevorderen. De overheid stimuleert de productie en verspreiding hiervan en zorgt ervoor dat het kind beschermd wordt tegen informatie die schadelijk is.

Artikel 18 Verantwoordelijkheden van ouders

Beide ouders zijn verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kinderen. Het belang van het kind staat hierbij voorop. De overheid respecteert de eerste verantwoordelijkheid van ouders en voogden, geeft hen ondersteuning en creëert voorzieningen voor de zorg van kinderen, ook voor kinderopvang als de ouders werken.

Artikel 19 Bescherming tegen kindermishandeling

Het kind heeft recht op bescherming tegen alle vormen van lichamelijke en geestelijke mishandeling en verwaarlozing zowel in het gezin als daarbuiten. De overheid neemt maatregelen ter preventie en signalering hiervan en zorgt voor opvang en behandeling.

Artikel 20 Kinderen zonder ouderlijke zorg

Een kind dat tijdelijk of blijvend niet in het eigen gezin kan opgroeien heeft recht op bijzondere bescherming. De overheid zorgt voor alternatieve opvang, zoals een pleeggezin of indien nodig een kindertehuis.

Artikel 21 Adoptie

Het belang van het kind moet voorop staan bij adoptie. Als er voor het kind geen oplossing mogelijk is in het eigen land, is internationale adoptie toegestaan. De overheid houdt toezicht op de adoptieprocedures en bestrijdt commerciële praktijken.

Artikel 22 Vluchtelingen

Een kind dat asiel zoekt of erkend is als vluchteling, heeft recht op bijzondere bescherming en bijstand ongeacht of hij of zij alleenstaand of bij zijn ouders is. De overheid moet proberen de ouders of andere familieleden van alleenstaande gevluchte kinderen op te sporen. Als dat niet lukt, heeft het kind recht op dezelfde bescherming als elk ander kind zonder ouderlijke zorg.

Artikel 23 Kinderen met een handicap

Een kind dat geestelijk of lichamelijk gehandicapt is, heeft recht op bijzondere zorg. De overheid waarborgt het recht van het gehandicapte kind op een waardig en zo zelfstandig mogelijk leven waarbij het kind actief kan deelnemen aan de maatschappij en zorgt voor bijstand om de toegang tot onder meer onderwijs, recreatie en gezondheidszorg te verzekeren.

Artikel 24 Gezondheidszorg

Het kind heeft recht op de best mogelijke gezondheid en op gezondheidszorgvoorzieningen. De overheid waarborgt dat geen enkel kind de toegang tot deze voorzieningen wordt onthouden. Extra aandacht is er voor de vermindering van baby- en kindersterfte, eerstelijnsgezondheidszorg,

voldoende voedsel en schoon drinkwater, zorg voor moeders voor en na de bevalling en voor voorlichting over gezondheid, voeding, borstvoeding en hygiëne. De overheid zorgt ervoor dat traditionele gewoontes die schadelijk zijn voor de gezondheid van kinderen, worden afgeschaft.

Artikel 25 Uithuisplaatsing

Een kind dat uit huis is geplaatst voor zorg, bescherming of behandeling van zijn of haar geestelijke of lichamelijke gezondheid, heeft recht op een regelmatige evaluatie van zijn of haar behandeling en of de uithuisplaatsing nog nodig is.

Artikel 26 Sociale zekerheid

Ieder kind heeft het recht op voorzieningen voor sociale zekerheid.

Voorbehoud: Nederland geeft kinderen geen eigen aanspraak op sociale zekerheid maar regelt dit via de ouders.

Artikel 27 Levensstandaard

Ieder kind heeft recht op een levensstandaard die voldoende is voor zijn of haar lichamelijke, geestelijke, intellectuele, zedelijke en maatschappelijke ontwikkeling. Ouders zijn primair verantwoordelijk voor de levensomstandigheden van het kind maar de overheid moet hen hierbij helpen met bijstand en ondersteuning zodat het kind op z'n minst voldoende eten en kleding en adequate huisvesting heeft.

Artikel 28 Onderwijs

Het kind heeft recht op onderwijs. Basisonderwijs is voor ieder kind gratis en verplicht. De overheid zorgt ervoor dat het voortgezet – en beroepsonderwijs toegankelijk is voor ieder kind, in overeenstemming met zijn of haar leerniveau. De overheid pakt vroegtijdig schooluitval aan. De handhaving van de discipline op school moet de menselijke waardigheid en kinderrechten respecteren. Internationale samenwerking is nodig om analfabetisme te voorkomen.

Artikel 29 Onderwijsdoelstellingen

Het kind heeft recht op onderwijs dat is gericht op: de ontplooiing van het kind; respect voor mensenrechten en voor de eigen culturele identiteit, de waarden van het eigen land en van andere landen; vrede en verdraagzaamheid; gelijkheid tussen geslachten; vriendschap tussen alle volken en groepen en eerbied voor het milieu. Iedereen is vrij om een school naar eigen inzicht op te richten met inachtneming van deze beginselen en de door de overheid vastgestelde minimumnormen voor alle scholen.

Artikel 30 Kinderen uit minderheidsgroepen

Een kind uit een etnische, religieuze of linguïstische minderheidsgroep heeft recht om zijn of haar eigen cultuur te beleven, godsdienst te belijden of taal te gebruiken.

Artikel 31 Recreatie

Het kind heeft recht op rust en vrije tijd, om te spelen en op recreatie, en om deel te nemen aan kunst en cultuur. De overheid zorgt ervoor dat ieder kind gelijke kansen heeft om dit recht te realiseren en bevordert recreatieve, artistieke en culturele voorzieningen voor kinderen.

Artikel 32 Bescherming tegen kinderarbeid

Het kind heeft recht op bescherming tegen economische uitbuiting en tegen werk dat gevaarlijk en schadelijk is voor zijn of haar gezondheid en ontwikkeling of de opvoeding hindert. De overheid moet een minimumleeftijd voor arbeid en aangepaste werktijden en arbeidsvoorwaarden vaststellen.

Artikel 33 Bescherming tegen drugs

Het kind heeft recht op bescherming tegen drugsgebruik. De overheid moet maatregelen nemen zodat kinderen niet ingezet worden bij het maken of in de handel van drugs.

Artikel 34 Seksueel misbruik

Het kind heeft recht op bescherming tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik. De overheid moet maatregelen nemen om kinderprostitutie en kinderpornografie te voorkomen.

Artikel 35 Handel in kinderen

Het kind heeft recht op bescherming tegen ontvoering en mensenhandel. De overheid onderneemt actie om te voorkomen dat kinderen worden ontvoerd, verkocht of verhandeld.

Artikel 36 Andere vormen van uitbuiting

Het kind heeft recht op bescherming tegen alle andere vormen van uitbuiting die schadelijk zijn voor enig aspect van het welzijn van het kind.

Artikel 37 Kinderen in detentie

Marteling en andere vormen van wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing van het kind zijn verboden. Kinderen mogen niet veroordeeld worden tot de doodstraf of tot levenslange gevangenisstraf. Opsluiting van een kind mag alleen als uiterste maatregel en dan zo kort mogelijk. Als een kind wordt opgesloten, moet de rechter zo snel mogelijk beslissen of dat mag. Het kind heeft daarbij recht op juridische steun. Kinderen mogen niet samen met volwassenen opgesloten worden. Alle kinderen in detentie hebben recht op een menswaardige behandeling en op contact met hun familie.

Voorbehoud: in Nederland kan op kinderen vanaf zestien jaar het volwassenenstrafrecht worden toegepast.

Artikel 38 Kinderen in oorlogssituaties

Een kind in een oorlogssituatie heeft recht op extra bescherming en zorg. De overheid waarborgt dat kinderen jonger dan vijftien jaar niet voor militaire dienst worden opgeroepen.

Artikel 39 Bijzondere zorg voor slachtoffers

Een kind dat slachtoffer is van oorlogsgeweld of van uitbuiting, misbruik, foltering of een andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing heeft recht op bijzondere zorg – in een omgeving die goed is voor het zelfrespect, de gezondheid en de waardigheid van het kind – om te herstellen en te herintegreren in de samenleving.

Artikel 40 Jeugdstrafrecht

Ieder kind dat verdacht, vervolgd of veroordeeld wordt voor een strafbaar feit heeft recht op een pedagogische behandeling die geen afbreuk doet aan de eigenwaarde en de menselijke waardigheid van het kind, die rekening houdt met de leeftijd van het kind en die de herintegratie en de opbouwende rol van het kind in de samenleving bevordert. Ieder kind heeft recht op een eerlijk proces en op juridische bijstand. De overheid houdt kinderen zoveel mogelijk buiten strafrechtelijke procedures.

Voorbehoud: in Nederland krijgt een kind bij lichte overtredingen soms geen juridische bijstand.

Colofon

Kind op Saba. Kinderrechten in Caribisch Nederland is een uitgave van UNICEF Nederland.

© mei 2013

Tekst

Karin Kloosterboer

Vormgeving omslag

Eveline den Heijer, Studio Tint, Den Haag

Druk

Johan van Deventer, Drukkerij van Deventer bv, 's-Gravenzande

Oplage

200 exemplaren

Contact

kkloosterboer@unicef.nl

Het rapport is deel van de volgende serie:

- *Kind op Bonaire. Kinderrechten in Caribisch Nederland*
- *Kind op Sint Eustatius. Kinderrechten in Caribisch Nederland*
- *Kind op Saba. Kinderrechten in Caribisch Nederland*
- *Kind op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Kinderrechten in Caribisch Nederland. Samenvatting*

De rapporten, bijlagen en samenvatting zijn te vinden op:
www.unicef.nl/koninkrijkskinderen

UNICEF Nederland
Postbus 67
2270 AB Voorburg
www.unicef.nl

ISBN 978-90-73841-20-8

